Аԥсны ашәҟәыцԥцәа Реидгыла
Аԥсны ашәҟәыцԥцәа Рассоциациа

АБРЫСКЬЫЛ ИОУП РАШЬЛА ИНЕИУА...

Еиқәдыршәеит:
В. В. Аԥҳазоу, Е. В. Ажьиба, А. И. Лагәлаа

Аҟәа
Аԥҳәыҥшәҟәҭыжьырҭа
2023

УДК 821.35
ББК 84(5Абх)6-5
А 63

Аԥсны ашәҟәыцԥцәа Реидгыла
Аԥсны ашәҟәыцԥцәа Рассоциациа

Еиқәдыршәеит:
В. В. Аԥҳазоу, Е. В. Ажьиба, А. И. Лагәлаа

А 63 Абрыскьыл иоуп рашьла инеиуа... — Аҟәа: Аԥҳәыҥҭшәҟәҭыжьырҭа, 2023. — 496 д.

Г/Р 978-5-122-36-04023

Аизга еиднакылоит ҳажәлар ирхыргаз Аџьыԥьтәылатә еибашьра (1992–1993 шш.) иазку аԥсуа поетцәа раԥҵамҭақәа.

© Аԥҳәыҥҭшәҟәҭыжьырҭа, 2023

ЗЫЖӘЛАР РГӘЕИСРА ИАЦУ

Аԥсуа сахьаркыратә литература адоуҳатә культура арҿиара, жәлар рмилаҭ хдырра ашьҭыхра иацхрарауеит. Амилаҭҭа литература анышьақәгыла аахыс ҳашәҟәыѡѡцәа ҳажәлар ргәеисра иацын. Амилаҭ-хақәиҭратә қәпараан жәашықәсала жәлар рзинқәа ирзықәпоз абиԥарақәа ирылагылан, шьардагьы рылдыршеит.

Ҳаԥсадгьыли ҳажәлари акыр ахьанҭарақәа рыжәѡа ишықәыҷәҷәозгьы, ацәқәырԥа рҿамҭакәа рхеиқәырхара амѡа иацырҧон. Ԥыхьатәи Асовет Еидгыла аилаҳара апроцесс инамаданы, аҳәынҭқарра ду еиднакылоз ареспубликақәа хаз-хазы рымѡақәа ылырхуан. Аԥсни Қырҭтәылеи рҳәынҭқарра-зинтә еизыҟазаашьақәа ҭышәынтәаламызт. Аԥсуа жәлар рмилаҭҭа интересҟәа рыхәаҿра алдыршомызт. Ишнеишнеиуаз, 1992 ш., август 14 рзы Қырҭтәыла Аҳәынҭсовет ар абџьарлеи техникалеи рҿеиқәыршәаны Аԥсны иақәлеит. Аԥсны анапхгареи ҳажәлари ари изанышәомызт, Аџьынџьтәылатә еибашьра ҭысит, Аԥсадгьыл ахьчараҿы ҳажәлар еидгылеит. Ууанҙагьы уи ауасхыр азышьҭаҵан. Иаԥҵан Аԥсны жәлар рфорум «Аидгылара», раԥхьатәи ахантәаѡысгьы далхын Аԥсны жәлар рышәҟәыѡѡы Алықьса Гогәуа. Хара имгакәа 1989 ш. рзы Аҟәа имѡаԥысит иара убас Кавказ ажәларқәа реизара ду, еиҿкаан Кавказ ашьхарыуаа жәларқәа Рассамблеиа (1991 ш. нахыс иахьҙхеит Кавказ ажәларқәа Рконфедерациа (ашьҭахь – Кавказ ажәларқәа Рконфедерациа ҳәа ишьақәгылеит). Нхыҵ-Кавказтәи ашьхарыуа жәларқәа Аԥсны азинқәа рҿаҟәара иазыразымызт,

аидгыларагьы аадырҧшуан. Аҧсны аибашьра ҟамлар анамугьы, ҳаҧсадгьыл ахьчараҽы ҳажәлар рҵеицәа рыцхрааразы хатәгәаҧхарала ашьхақәа ирхыҵны иаауан ашьхарыуаа рыҷкәынцәа.

Аҧсны анапхгара реиҧш, ҳашәҟәыѡѡцәагьы рҳәамҭақәеи рааҧхьарақәеи акьыҧхь ианырҵон, аибашьра аанкылареи ақәылаѡцәа рыр Аҧсны ралгареи рзы ҕәҕәала рыбжьы дыргон. Хымҧада, аханатә Нхыҵ-Кавказ ҳаҭыр ду зқәыз, зхыҧша ыҟаз Иури Калмыков, Муса Шанибов уҳәа иҟарҵаз ааҧхьарақәа ирылдыршаз рацәоуп. Убри нахыс Аҧсны ахьчара рҽаархеит ҳашьцәа. Аибашьраан урҭ иаадырҧшуаз афырхаҵара ақәылаѡ игәы имнаҟьон. Аӡәырѡы Ҳаҧсадгьыл рхы ақәырҵеит, ѡашьара зқәым ахьӡгьы рчаҧеит.

Аамҭа аиҭасра, СССР ахыбгалара, уи инашьҭарх-хны Аҧсны Аҵьынҵьтәылатә еибашьра, иацыз аҧсҭбарақәа ирылсны ҳажәлар рхы еиқәдырхеит, Аиааира ргеит, иреиҕьыз аҵеицәа ахҭынҵаны. Аиааира ашьҭахь, аҧсҭазаара хьанҭа, аекономикатә блокада ҧхьаҟа ацара дыруадаѡуан. Ѡаҧхьа зхәыш-ҭаарақәа, зыѡнқәа ирхылаз ҳашәҟәыѡѡцәа ирхыр-гоз ауадаѡрақәа маҷмызт, ахныҟәгара цәгьан, аха рҽаҵадырхомызт. Аибашьраан еиҧш рыжәлар иры-лагылан ашәҟәыѡѡцәа.

Аибашьраан ааха ду аиуит адоуҳатә культурагьы: иблын, ирбган акультуратә хәышҭаарақәа, иреихсуан, аҳәынҭқарратә усзуѡцәа рбаҟақәа реиҧш Дырмит Гәлиа, Самсон Ҷанба, Иуа Коҕониа уҳәа рбаҟақәа. Аибашьра анцоз Аҟәа хабарда дыбжьаӡит абаѡ-хатәра ду злаз апоет Таиф Аҵьба, Аҧсадгьыл ахь-чараан дҭахеит апоет-қәрахьымӡа Саида Делба.

Ашәҟәыѡѡцәа аʒәырѡы рыҷкәынцәа Аҧсадгьыл рыхьчон, урҭ рахьтә иҟоуп хаҭарала иҭахаз. Хашҭра рықәым Шалуа Инал-Иҧа, Борис Гәыргәлиа, Алықьса Аргәын, Витали Амаршьан рҭеицәа гәымшәақәа: Адгәыр Инал-иҧа, Абзагә Гәыргәлиа, Баҭал Аргәын, Беслан Амаршьан. Аиааира ашьҭахь, аҭагылазаашьа шхьанҭазгьы, адоуҳатә культура, алитература ѡаҧхьа аҿиара амѡа ианылар акәын, аибашьра ҳажәлар ирзыннажьыз ахәрақәа рҕьатәын.

Ажәлар рҭагылазаашьа хьанҭа амилаҭтә литературагьы ианымҧшыр ауамызт. Аха, ус шакәызгьы, ѡаҧхьа ирҿыхатәын адоуҳа. Уаанʒеиҧш, Аҧсадгьыл абзиабара рылазааʒоз, Аҧсуара агәыблра дзыркуаз, амилаҭ хдырра шьҭызхуаз асахьаркыратә литература аҿиара амѡа иацҭатәын. Убри азы, аибашьраан акырʒа аҭанакуан ашәҟәыѡѡцәа рпублицистика.

Ашәҟәыѡѡцәа аʒәырѡы рыѡнқәа рҳәын, иблын, ибжьаʒит акьыҧхь зымбацыз рѡымҭақәа, рнапылаѡырақәа. Аибашьра ашьҭахь, ргәы иҭхоз шырацәазгьы, ахныҟәгара шырцәыцәгьазгьы, ашәҟәыѡѡцәа рус ҧшьа нарыгʒалар акәын. Уи ҳазшаз иҟнытә раҿа ианиҭаз уалҧшьан. Убас, маҷ-маҷ рхьышьҭра иқәлон ашәҟәыѡѡцәа, ѡаҧхьа аѡымҭа ҿыцқәа раҧҭара иазыхынҳәуан.

Аҧсны Аҷьынҷьтәылатә еибашьра (1992–1993 шш.) ашьҭахьгьы ҳашәҟәыѡѡцәа еиуеиҧшым ажанрқәа рҟны акыр аѡымҭақәа аҧырҭеит.

Аиааира 30 шықәса ахыҭра иазкны Аҧсны ашәҟәыѡѡцәа Реидгылеи Аҧсны ашәҟәыѡѡцәа Рассоциациеи еилахәны зҭыжьра аҧшьгахаз аизга «Абрыскьыл иоуп рашьла инеиуа...» – еиднакылеит

апоезиатә рҿиамҭақәа. Аибашьраангьы, уи ашьҭахьгьы ииуаз ажәеинраалақәа Аҧсадгьыл ахьчаѡцәа ргәаҭанӡа инеиуан, иахьагьы аҧхьаѡцәа ҿыцбарах ирыдыркылоит. Избан акәзар, урҭ еиуеиҧшымзаргьы, ирныҧшуеит Аҧсадгьыл абзиабара, ҳажәлар рдоуҳа, ргәаҕь, раҧсуара, аҕа иҿагыларазы еизыркыз рымчқәа, аидысларақәа раан Аҧсны аҭеицәа иаадырҧшуаз агәымшәареи афырхаҭареи, Аиааира иацыз агәышьҭыхреи.

Идыруп, аибашьреи, Аҧсадгьыл ахьчареи, Аиааиреи ирыҭанакуа аѡымҭақәа шырацәоу, араҟа еидкылоу рыхәҭак ауп, аха уи алагьы аҧхьаѡ агәра инаргоит аҧсуа шәҟәыѡѡцәа еснагь рыжәлар рхьаа шрыцеиѡыршо, ргәырҕьара ишалахәу.

Ашәҟәы иагәылалеит Аҧсны ашәҟәыѡѡцәа Реидгылеи Аҧсны ашәҟәыѡѡцәа Рассоциациеи ирылоу аҧсуа поетцәа еиуеиҧшым рабиҧарақәа ражәеинраалақәа, егьаадырҧшуеит досу зегьы хатәы блала ишахәаҧшуа, ишырныруа, рдунеихәаҧшра ишаднакыло, ацәыргашьа иамоу аҟазшьақәа, иаҭоу амаӡақәа. Ӌьара афырхаҭара аныҧшуеит, даҿаӌьара ахәрашәа, ауаз, агәжәажәара, аха зехьынӌьара аҧсы ҭоуп агәыҕра, Аиааира агәрагара. Ашәҟәы ахьӡ аагоуп Б. Шьынқәба иажәеинраала «Абрыскьыл иоуп рашьла инеиуа» аҟнытә. Жәлар рхақәиҭразы рықәҧареи, риааиреи зегьы еиҿыбаауп Абрыскьыл ихаҿала.

Нагӡара ақәзааит Аҧсны Аиааиреи, ахақәиҭреи, ахьыҧшымреи, азхаҭареи! Еицакра ақәымзааит, аҧсы ҭазааит аҧсуа иажәа, ихатәы бызшәа, еснагь иқәыѡлааит идгьыл гәакьа!

Аиқәыршәаѡцәа рҟнытә

БАГРАТ ШЬЫНҚӘБА

Аԥсны жәлар рпоет
1917–2004

СЫҨСАДГЬЫЛ, УГӘЫНҚЬБЖЬЫ САҲАУЕИТ

СыҨсадгьыл, угәынқьбжьы саҳауеит,
Ҭынч сызлацәарызеи?
РыҨсы ухҭнырҵоит, уҵеицәа еибашьуеит,
Сызхәарҭахарызеи?

СыҨсадгьыл, ҭеи-мшык дузиуеит уаха,
Азҳаха иаурыма?
Ма агара днылҵны хацәнымырха,
Убригь деибашьрыма?

Уи – ахәыҷбаҳча цәҟьарас иҟазҵаз
Уаҵәтәи ҳамш ауп иишьуаз!
Иан иҳалхәоузеи агыгшәыг дзааҙаз,
Илымоузеи хҿыхшьас?

Аҭакәажә дындәылцан лыԥны дырҳәит,
Аҟәԥьалҵәҟьагьы лцәыргеит.
Атанкҟәа нажәлан қыҵак аадырҳәит,
Ԥнызаҵәыкгьы нымхеит!

Наԥьнатәгьы идыруп – ақәылаԥ дшәиуп,
Иуаԥра ихыхуп.
Уи джьышуеит, дшьашуеит, ҧсыла дымлашьуп,
Игәы акәзар – хаҳәлыхуп.

Ҳаԥсадгьыл иақәлаз, ар еиқәных рҵысны,
Шьала зымҩа хызтыз,
Ԥсуа зхылаҳәо данымкәа Аԥсны,
Нас уи аума изқәикыз!

Жәлар рышәи зышьҭалаз уи мра изкаԥхом,
Амаҭ шҳам дагәылхуп.
Жәлар рышәи зышьҭалаз, лаҕырӡ изкаҭәом,
Анышәҵәҟьа дацәымҕуп.
21.09.1992, Ҷлоу

ХАРАК ЗЫДЗАМ УОУП, АԤСНЫ!

Харак зыдӡам уоуп, Аԥсны!
Ус ауп, дшаҳаҭуп анцәа!
Аха уҭадырхарц ӡбаны,
Шьыжьык иужәлеит ашьцәа.

«...Мап, аԥсуа иаҭәам Аԥсны,
Избанда, ибеиоуп, иԥшӡоуп!» –
Дхысуеит абасгьы ҳәаны,
Имҩа зегь шьала ибааӡоуп.

«...Аԥсуа ҳәа дыҟам аӡәгьы,
Иамазкыз иакәхоит ишьтәу!
Ус ауп, иахьагьы уаҵәгьы,
Аԥсны ҳара ҳауп изтәу!» –

Дхысуеит абасгьы ҳәаны,
Дауеит дзықәшәо зегь былуа,
Ан дкажьуп лгәы ҵыблааны,
Рыҵәаабжь гоит ахәыҷқәа.

«…Ҳарҭ ҳауп зҭоурых ду наскьоу,
Шәарҭ – ҳаҧык шәаман шәҭәахны!» –
Бзарбзануп амцабз зыхҟьоу,
Хәыцбаҳчак ццышәхеит аҽены.

«…Иҳаиґьу дыҟам, дҟалом,
Кавказ ақырҭуа изшоуп!» –
Дхысуеит, алѡа хәашь ибом,
Ҳархив ыҟам, ирхәашоуп.

Сишь, аҽехәаҧхьыӡ казыршуаз,
Дабацои ас дыҭҟьаны?
Икыдшәеит амра ихашуаз,
Адгьыл иҿагылт ииааҳәны!

Ашьѡы шьҭахьҟа дыццакуан,
Иабџьар шкаижьыз иӡон.
Аҧснытә инеигоз аҷан,
Деигәырґьан хынтә иҧхьаӡон.
05.10.1993

АБРЫСКЬЫЛ ИОУП РАШЬЛА ИНЕИУА…

Аихатә дач ду уи дызпахуаз,
Шаха баазшәа ииаимыттеит,
Аҳап атца дахьҭагәаҟуаз,
Мрак ҭаҧхазшәа иаалашеит.

Ирашь гәырґьан, иаакьыркьырит,
Аџырфара шьҭа иаанкыл.
Бзеирак шыҟалаз адырит,
Иааидыххылт Абрыскьыл.

Афырхаҵа дҽыжәлеит ҳаԥла,
Иаԥхьа, ишьҭахь зегь лашоит.
Данҵытц ибоит: қыҵа, ҳабла,
Зегь еицгәыргьоит, зегь шәаҳәоит.

Ажәѡан дналалт икеикеиуа,
Ҳадгьыл днықәылт деимдауа.
Абрыскьыл иоуп рашьла инеиуа,
Шәʒырѡишь, ибжьоуп игауа:

«...Иашоуп, дақәʒит ҳаҕа иԥсымҭәра,
Ҳадгьыл акәхеит иуахҭа.
Аԥсны иагеит ахақәитра,
Сҽазҳәо дзыҟалом уажәшьҭа!»
16.01.1994

* * *

Амшын цәқәырпҵа дагеит хараны,
Издыррыда шьҭахьҟа данхынҳәуа
Ибаргузеи иҵахцәа рыгәҭаны,
Зыԥсадгьыл аҽы зхы нықәцан иԥсуа!

Ибаргузеи иԥсымҭаз ааигәаны,
«Раида гәышьа» заҳаз еилыхха!
Ибаргузеи диқәшәар уи аҽны,
Зуасиаҭ зеиҳәаша аҭынха!
1993

* * *

Мшын дук схыԥшылоит, игазго,
Празаҵәык ҳәыԥыʒып иааскьоит.
Иарбан мчхароу уи аазго,
Иаапкызшәа ацәқәырпақәа шаҟьоит!

Мчыћаҙам, ҳақуп уи аазго,
Аҳақ ус – амшын ҭанарбоит.
Амшын ду шьҭытцуеит, игазго,
Мап, Аԥсны ҭааћәрылом, еиқәхоит!
25.07.1993

ЗЫԤСАДГЬЫЛ ЗХЫ АҚӘЫЗҬАЗ – ИҚӘЗАМ АԤСРА

Аҽатә баллада

– Аитцыбҙагьы дышҭахаз иан илашәымҳәан,
Ҳаи, уара аҙәкгьы усзынхаз ԥьысымшьази!
Ҷкәын-ћадыцъ, уашьцәа урышьҭамлар умуит,
Сынтәа акәымзи ухәы анааинышәшәылаз...
Игәашә аԥхьа, игәылацәа рыгәҭа,
Абасгьы дааҕьатцәы-ҕьатцәит Никәала.

– Иац ашьыбжьышьҭахь дҭахеит ҳәа ауп
исашәҳәаз,
Ибаѡ сауанда, дыбзоушәагь збарын...
Дад, аибашьраҽ иага руахк ћалоит:
Дыћам, дҭахеит ҳәа иҭахцәа еибарцәыуан,
Иарах дԥаԥашькны ақәылаѡ дыԥхьеицон.
Сыҷкәын иԥсы шҭоу синиаргьы ћамлои? –
Гәыҕрак был-былуа игәатца инҭаԥхеит.
Иѡны дзымтәеит, амѡа днықәлеит Никәала.

Иибац ыћаҙам, тәымԥьара дагама?
Ихьатцыз аҕа дамеигҙеит акгьы:
Еилаблуп, иԥыххаасоуп аѡнқәа,

Ихыршьааз аҵлақәа ҟәаҟәан еилажьуп,
Алҩа хәашь халоит, абылфҩы ҽацоуп,
Амҩақәа ҭаҟәа-ҭаҽуп, ржьышәқәа ҭыжәжәоуп.

Сишь, хаҵабжьык иаҳан, даатгылт Никәала.
Цқьа дҙырҩызар, – абар нас уаҩ изхамҵо:
Ари – хҩык иҷкәынцәа реиҳабы ибжьоуп:
– Изакәызеи, саб, лахьеиҵыхрак умам,
Уҷкәынцәа ҳзы акәзар, уаҳцәымшәан, ҳаибгоуп!
Саб, уара уакәын ашәаны изҳәалоз:
«Зыҧсадгьыл зхы ақәызҵаз, – иқәҙам аҧсра».
Сызгаша ахы ахьсықәшәаз Гәымсҭа ахыҷәан ауп,
Исеихсызгьы дзымцеит, дасҭеит аҙы.
Уи аахыс абраҟа сгылоуп сеиқәных,
Ҳамҧын, дзыҚәларан дыҟаҙам ҳаҕа!
Ҳаит, амарҧьа, шәнеибац аҧсуаа рыҷкәынцәа!
– Саҭоумҵан, сыҷкән, дад, ҳамҭак сноуҧыртцуеит,
Еилкаашьак сзаҭар уашьцәа рхабар? –
Абас неиҳәан, амҩа днықәлеит Никәала.

Аҟәа дналагыларц игмызт рацәак.
Ус акаҩ-акаҩҳәа хаҵабжьык гахт,
Цқьа дҙырҩызар, абар нас уаҩ изхамҵо –
Агәабжьанытә иауп зыбжьы иаҳауа:
– Изакәызеи, саб, лахьеиҵыхрак умам,
Уҷкәынцәа ҳзы акәзар, уаҳцәымшәан, ҳаибгоуп!
Амцабз иагәыларкит ҳзыкәтәаз атанк,
Аҭытҵха ҳмаҙеит, ҳаилаблит зегьы.
Ҳаит, амарҧьа, шәнеибац аҧсуаа рыҷкәынцәа!
Аҧсны азыҳәан ашьа казҭәаз, аҧсуаа рыҷкәынцәа!
Саб, уара уакәын ашәаны изҳәалоз:
«Зыҧсадгьыл зхы ақәызҵаз, – иқәҙам аҧсра!»

Ҳтанк акгьы амыхьҙеит, хатәшьала иҳаҙрыжәит.
Ҳарҭ иакәтәаз ҳакәзар, ҳазынтәык ҳаибгоуп!
Ҳҭыԥ алхуп, наҙаҙа уаҟа ҳаанхоит!

Имҩа нҵәом, имҩа днықәлахт Никәала,
«Аиҵбгьы аишьцәа дрышьҭамлар имуит,
Сынтәа акәымзи ихәы анааинышәшәылаз,
Шәҟәи ҩыгеи рҷыдахаз абԥьар имкыцт,
Ибаҩ сауанда, дыбзоушәагь збарын!»
Хҩык аишьцәа-афырхацәа раб иауп инеиуа,
Кәыдры дырхьан, Очамчырагьы дналсит,
Пшыхак изҭодаз! Егрыҟа днаскьоит.
Иибац ыҟаҙам, тәымԥьара дагама!
Еилаблуп, иԥыххаасоуп аҩнқәа,
Ихыршьааз атҵлақәа ҟәаҟәан еилажьуп,
Алҩа хәашь халоит, абылфҩы ҷацоуп,
Амҩақәа ҭаҟәа-ҭаҷоуп, ржьышәқәа ҭыжәжәоуп!
Ус акаҩ-акаҩҳәа хатҵабжьык гахт,
Цқьа дҙырҩызар, абар нас агәыҭшьаага,
Иҷкәын аитҵбы иауп зыбжьы иаҳауа:
– Изакәызеи, саб, лахьеитҵыхрак умам,
Уҷкәынцәа ҳзы акәзар, ҳахҩыкгьы ҳаибгоуп!
Егьҳагмызт ҳазкылсхьан Егры аԥшаҳәа,
Анҭ ақәылацәа ибналан иаауаз,
Сышьҭахьала абомба сгәыдҵан рҿырҙеит.
Нас абомба иара атәы ҟанаҵеит –
Иццышәхан, аҳауа иналаҙт сцәа-сжьы.
Саб, уара уакәын ашәаны изҳәалоз:
«Зыԥсадгьыл зхы ақәызҵаз, иқәҙам аԥсра!»
Сҭахаз ԥьумшьан, сгылоуп сшәаҟь агәҭа кны,
Гәашьан садырсызшәа, саанхоит абраҟа,
Гәаҕшақә иҳажәлаз изеихгом шьаҷак!

– Ԛкәын-ҟадыԛь, усҟак улшоит ҳәа сыҟамызт,
Сынтәа акәымзи ухәы анааинышәшәылаз...
Дадраа, сыԛкәынцәа, схалатԥәҟьа схынҳәрым,
Аибашьра нтԥәазар, шәмаалои нас аѡныҟа?
Шәангьы дрыцҳауп, агәырѡа дашәмырган!
– Ҳаб, ус ахьпоуҳәо! Ҳацәхьатцуам ҳтоуба:
«Шәахьгылац шәгылаз, шьаҽакгьы шәеитамцын!»
Ҳарҭ ҳзы закәануп ҳапсадгьыл адҵа!

Хатца дызқәымшәац иҟоузеи? Никәала
Ичқәынцәа ибеит, иаҳаит, дауеит ихала,
Ахақәитра мра ахалашоит Апсны,
Зыпсадгьыл зхы ақәызтцаз, иқәӡам апсра!
Дара аишьцәа афырхацәа гылоуп еиқәных,
Ҽынлагь уахынлагь рыпсадгьыл рыхьчоит!
15.10.1993

ИВАН ҬАРБА

1921–1994

АХАҚӘИТҬРА

Хақәитроуп ауаѡы иѡны данапшәымоу,
Ипсадгьыл данахым атәым,
Иан лбызшәа абџьартцас ианимоу,
Уиадагьы шьамхы итахым.

Зых иақәиту иоуп ишиашо игылоу,
Иқәгылоу зыдгьыл уаѡтцас,
Инаскьа-ааскьароуп зыбла дыхгыло,
Ҳазшазгьы итахуп иара абас.

Ԥхареи лашареи агым ҳаԥсабара,
Аԥсны игыло амра еиԥшым ҽеа мракы,
Аха Аԥсны иагын ахақәиҭра лашара,
Уи еиҳаугьы ҳазхьуам аҽеакы.

Сыуааҽәлар игәаҟхьоу, сыуааҽәлар гәымшәа,
Маҷкоуп ишәыгу – нас ишарккоит,
Аҳы ырԥан ишалырхуеиԥш афымца,
Шәықәԥара иалыԥхашт ахақәиҭра лашо!
1992

КӘЫМФ ЛОМИА

1928–1999

АПОЕТ ИГӘЫ АХЫ АНАЛАМЛА

Ақырҭуа ир Аҟәа ианалала,
Раԥхьаҳа изеихсыз – Дырмит ибаҟа!
Аха апоет игәы ахы аналамла,
Иусқәа шҽеимхоз идырит аҕа.
Апоет дхәуп, аха уи даагылазар
Дзышьцылаз ами – иԥызҵәахьаз игәахы.
Омашәа ибатәҳам Дырмит иааникылазар,
Аҕа иҭирҟьаз раԥхьатәи ахы.
Уи дымцеит иқалақь гәакьа далҵны,
Аҕа дшәа-ҳыҳоит дынҵаԥшыр илакҵа.
Сгәы иабоит дгылоушәа игәы иалсны
Имшираз ҳахьзымеизаз иҩнаҵа.
Иқалақь агәҭан дышгылоугьы ихала
Аҟәа ахы ишақәиҭхо уи агәра игоит.
Ҵабыргуп аҕа ихҭыԥқәа инпыҟҟалоуп,
Аха деицакуам, дыш-Дырмиту даанхоит.
1992

ИХАРАМ УИ ААМҬА

Унҳажьуеит Аҟәа аамҭала...
Ҷ. Џьонуа

Абсҟаамҭа унҳажьуеит ҳәа Аҟәа,
Ихаҳцозма ҳнатәаргьы ԥхыӡ ибаны.
Сықалақь-баҳча улатәоуп ахәа,
Аиқәаҵәа уҽысны, аччаԥшь уҽабаны.

Абԥьар хьанҭа иаркареит уҟәаҟәа,
Агәыргәырбжьқәа улымҳа ҵырхит.
Атәым нап уанампыҵаха Аҟәа,
Ушәаԥыԥаԥ рҟәаҟәеит, ушәҭқәа дырхит.

Умҩақәа аҿенышьыбжьон аԥсшәа рынбалеит,
Аӡәы иҳәозаргьы – иныҵакны маӡала.
Урҭ рыхәда иахаҵаны ашәҟә ҭаӡқәа,
Анцәа дыржьоит, алҩа иҽадырчит.

Иккаӡа иҭацәуп сықалақь угаҽа,
Ашәышәбжьы рхыҩуеит убаҳчақәа, ухәқәа.
Ара аӡәгьы иааникылом умаҽа,
Наҟ днаувсуеит, даақәԥсычҳан ахәхәа.

Уҩнқәа ирыҩналт аҕьыч-ԥсықымқымқәа,
Урҭ – иԥызҵәаз змилаҭ рылахь ада.
О, сықалақь, уанбаҟало улахь еиқәымкәа,
Аԥьԥьаҳәа ҳанбаныло умҩа хада.

Аиаша амч еиҳауп, абԥьар амч аасҭа,
Уи аҕа инаихысып наҟ дшьаҿы.
Аҟәа, Аҟәа, ихарам уи аамҭа
Уаныҟало уҵеицәа иашақәа рнапаҽы.
1992

АИААИРЕИ АГӘЫРҨЕИ

Гәымсҭа аԥшаҳәа ҳанымсыр ауам лассы-ласс,
Ҳанысцыԥхьаӡа аҿарҿыцуеит ҳгәырҩа.
Абрами, Арзик, ухьамҭуа уахьгылаз,
Иахьуҿасыз ишьаартҵәыраз аԥшаҩа.

Абра аҕацәа рымч еизго иааиуан,
Урҭ шьаҿакгьы ԥхьаѣка имышьҭуа,
Арзик убжьы-ҵар ахра иаҿаҩуан:
«Ахәымгақәа, шәара ахаан сшәызшьуам!»

Жәаха уаби сареи ҳцон Дәрыԥшьѣка,
Ҳаназааигәаха уахьеибашьуаз аҭыԥ.
Ҳалаԥш наҿысит афырхацәа шәышьха.
Шаѣка ихьанҵаз алагаҩагара ҳаԥсыԥ!

Гәымсҭа аӡиас ацҳа ҳанықәла,
Ҳгәы иабеит, ишәгәыдыҷеало ацәқәырпақәа,
Ҩаԥхьа нырцәѣка шәыруашәа гәыԥ-гәыпла,
Уҩызцәеи уареи, еибархаҵо шәыгәқәа...

О, усѣан иуҵанакит уаԥьал.
Ахы мыжда увымсит хара-хара.
Аҕа дызҵымӡааша агәнаҳа даҵалт,
Убаҩқәа еиҭаган ианиҵәах иара.

Аамҭа цоит, убаҩ хәычқәа ахьамадоу
Ҳаздыруам, еиҳа-еиҳа иахаԥоит ашәшьы.
Дҳаздыруам, урҭ рыԥшаара иаматәоу,
Агәыҕра ҳамѣәыҵабоит хәыч-хәычы.

Аԥсны аиааира аныҳәаҷ уара умааит,
Нас агәра ҳгарцу ушгылаз зымѡа?!
Уара аҕацәа хәымгақәа уриааит,
Аха ҳара ҳазлаиааирызеи агәырѡа?

* * *

Абри аѡыза агәаҟра
Иҟадаз ҳҭашәоит ҳәа.
Аҕа иҳажәлаз гәаҕла
Иазҳәада ҳицәшәоит ҳәа.

Аҕа дахьқәылалак
Днықәгылоит Аԥсрадгьыл.
Ишьапы ахьиргылалак
Иҵаԥжәоит адгьыл.
1992

* * *

Ацәыршәагақәа иҳамаркит
Ҳаԥсадгьыл, ҳа ҳҭоурых.
Аргама нап аларкит
Ҳаԥсуара ргарц иҕәых.

Ҳаԥсадгьыл аԥсы ахьҭаҵәҟьоу
Урҭ ажәлеит еимҵәауа.
Ҳаԥсыр иҳақәрыԥсаҵәҟьоу
Анышә-нап ҟамлауа.

Аха ирдыруаз ацәыршәагақәа,
Ишырԥеиԥшхауа дара,
Иааргаз рҿагақәа
Разқәынҵан шьҭахьцара.
1992

АҠӘА ДАЛАЛАН ДНЕИУЕИТ АРЗАМЕҬ

Арзамеҭ Ҭарба ифырхаҵара иазкны

Уи днеиуан аѡныҟа, аѡныҟа, аѡныҟа,
Чаԥашьала, ԥшра-сахьала – зынʒа аныха!
Аҷараҳәа иаартны иѡнашә ацаԥха,
Аныѡнашылара дахыццакуаз шаҟа!..

Изхамҭо ибла зыршанхаз акаамеҭ,
Аҟәа далалан днеиуан Арзамеҭ!

...Гәымсҭа. Аҷеаԥсахт арԥыс иԥштәы,
Арзик ахаан изымшьыцыз акәты,
Азѡа-цәа ахызкаауаз ауаѡ ишьра,
Амца ицралан далагеит абылра.

Ԥсра зқәым афырхаҵара ааирԥшит,
Зҽаазхоз атанкқәа рыхқәа ҭаԥыҷеит.
Ишзахәоз шьҭахьҟа идәықәлеит аҕацәа,
Урҭ шнықәԥшыз афырхаҵа ихацәа.

Ашәыргәындақәа ирбон мбатәы ишаниаз,
Издырхуада, шаҟаѡ иҽаԥхьа икаиаз.
Уи днеиуан аѡныҟа, аѡныҟа, аѡныҟа,
Чаԥашьала, ԥшра-сапхьала – зынʒа аныха!

Иқалақь Аҟәа – зцәа ԥиҷеыз аҕа,
Уажә ишьҭан иҽаԥхьа, ахы ларха.
Арзик агәра игон, имгакәа хара,
Ахы иақәиҭхон итәыла хәыҷ Аԥсынра...

Аха уи дахьымʒеит, ахы мыжда даҽашәеит,
Шарԥы еԥәеиԥш дѡаԥхахан, хәылԥы
еԥәеиԥш дҭашәеит.

Ани аби рыгәқәа нҭаҷаҷеит, ргәырѡа
Хызҿуада рыҷкәын хазына иблақәа анхѡа.
Аԥшʒараз аԥсуак дцәыргатәхар ԥьара,
Ишәҳәа, шьҭа, иабаҳгои уи икаҷҷара.

...Еилгашт аибашьра, ахәра ғьашт Аԥсны,
Амҭәыжәѡа шьҭнахышт, амч ссирқәа рҭысны.
Аха аамҭа наскьаргьы, Аԥсадгьылаз иҭахаз
Ишырхьчац ирхьчоит рышьҭахьҟа инхаз.

Аҟәа уаҳа иҟамларцаз акаамеҭ,
Аҟәа далалан днеиуеит Арзамеҭ!
1993

АԤСУА

Аԥсуа данҿоугьы,
Дыԥсны дангҿоугьы,
Аԥсны азы дықәԥоит.

Иҭоурых еилазго,
Иҳәаа еиҭазго,
Мбатәы данириоит.

Дцәаҕәаны уихысыргьы,
Егьа уиҿахысыргьы,
Дузаҿакуам ахы.

Аҵла амҵан дтәазаргь,
Иԥсы аарла иҵазаргь,
Инаирҟәуам ихы.

Мыч дук иламыз,
Аха иламыс
Уаҕрагылан узцаҳом.

Даҽызаргь аԥсхыхра,
Аԥсуа игәыҕра
Бзанҵы иҵашәаҳом.

Аԥсуа даԥсуанаҵ,
Ажәларқәа дрыуанаҵ,
Даиааиуа ԥхьа дцоит.

Аԥсуа данҽоугьы,
Дыԥсны данҕоугьы,
Аԥсны азы дықәԥоит.
1990

ГЬАРГЬ ГУБЛИА

1928–2019

УИ ИАКӘЗААП УЗҬАХУ

Ашәч-махә игәыдкыл агәыла дымҩахыҵуан,
Иудныҳәало дуҵаауан ашықәс ҿыц.
Аҳәгьы шьапымш ҳәа ушә дынхыҵуан,
Аҳәиҵәҳәа икеиҟьон ахәыҳ ма ашырҳ.

Уашҭа лахҿыхын иумазар ачара,
Нҭыҵ-аатыҵ зегь шьҭыбжьыла иҭәын.
Аҩнду даннаргоз аҭаца лашара,
Аныҳәаԥхьӡ бзиа лара илызкын.

Ахышәҭ-мышәҭқәа лықәырԥсон аҳәҳәыҳәа,
Уи аԥшӡареи аҿиареи ирызҳәан.
Дымшны дҟаларцаз аҩны азыҳәа,
Раӡын ԥарала дырҩычон, лгәы еизҳан.

Уи шьарда иузгәакьоу аӡә иакәзаап,
Иахьа уашҭа иҭалаз зҽазкы,
Ацәгьа хәшьадраз иуҭозеи, деиқәшәазаап,
Амца аҿыцқьо абԥьар икын…

Ахәычқәа еибарҩуа ашҭаҿ ихәмаруеит,
Еилбзаауеит хыи, патрони рнап иаку.
«Мышьҭабзиала» дымҩахыцуеит, дузнеиуеит.
Рацәа уҭхаԥьт, уи иакәзаап узҭаху.

АИБАШЬҨЫ ИДҬА

Уи аибашьҩы ицәеижь иалырхыз,
Абомба аԥҿыха аҟәырҷаха.
Зигар бгьыцк аҟара иазааигәан,
Игәы аҵаҿ иалан имцаха.

Иарбан мчу изымцо иаанызкылаз,
Иарбан мчу иԥсы иахәшәхаз, деиқәзырхаз.
Аиааира аԥеиԥшхә лаша акәзар,
Арԥыс гәымшәа иоуз лахьынҵас.

Аԥкарҭа стол дахьықәиаз дааҳәыцмыцит,
Аарла уа арҩашьыга ихгахьан.
– Икашәмыжьын, – иҳәеит, – иршә адәныҟа,
Амҭ еиԥш, иахьыркыз илаԥш назирхан. –

Ахақәитра зынӡа ианаалаӡом,
Шәнапы иахьаныршәлоу иаԥсаӡам.
Анышә леиҩыжааны ихәыҵашәҵа,
Лашара цәааракгьы арбатәӡам!

Исылсуан аԥсҭазаара сымнахырц,
Сымаха-шьаха рдысуа, ихьанҭаӡа.
Аха сгәы наԥгылеит уа иамышьҭырц,
Жәҩан икыду цәашьушәа иххаӡа».
1993

АНЫҲӘА АЦӘАҨАҚӘА

Иҟәиҭӡа сқыҵа аҭынчра иаларшәуп,
Ҷыҵбжьыкгьы машәырны иуаҳаӡом.
Аҵарақәа шәаҟьаны ибналазшәа,
Ҵыскгьы ҟьалан иԥыруа убаӡом.

Рылахҷыхра ԥшак иагазшәа инықәпсса,
Архақәа шьҭами сыла еимашьып.
Аҵлақәа гылоуп рыжәҩақәа ргәыҵаԥса,
Рҷымҭра ахызаҵә еиԥш, уа уашьып.

Есныҳәа ҳара ҳашҭақәа гәыргьауан,
«Ҽаанбзиала!...» – иныҳәон аҵәцақәа шьҭых.
Ахысбыжьқәа ақыҵа иналҩуан,
Ашықәс ҷыц иаԥымлоз инеиҵых...

Уи уажә гәаҟра бааԥсык иналаҳуеит,
Аҳә лмыткәма ааѳуеит иныхҵаны,
Қәрахьымҳак иахьа амѳа дыкәрҵоит,
Гәымсҵа ахыҷәантә даарган дышьны.

Уа улахь еиҵыхны са усыхәаԥшҳом,
Ак соуҳәарц уҵахушәа збоит аҿазны.
Са сулхәдан сҟалар, ԥсҵазаашьа сымаҳам,
Анцәа сиашьапкуеит уеиқәхарцаз уеибганы.
1993

АԤЕИԤШХӘ

Ацикл

Саша Амҷба игәаларшәара иазкны

Уи аҿены, телефонла ҳаицәажәоит,
Сгәабзиарагь дназҵааит ихьшәаны.
Гарсиа Лорка ишәҟәы даҳәоит,
Иажәа сахьарк игәы азҵаны.

– Уи ицикл «Андалузиатәи ашәа».
Ҷыцмҵала саԥхьар сҵахын... –
Гәеиҵахарак аҵан иҷцәажәа,
Уи хьааны уажә сыбла ихын.

Ашәҟәы изалсхын, астол инықәыслеит,
Аҳә илагьы изыслирц убра.
Аха иамуит, амашәыр ихымԥеит,
Изырлашәызеи игәҿынра?

Аибашьра амца дагәылсит,
Ианҩатҵҟьа днагылеит Гәмыста,
Шәарҭак ныжьны уа дымҩахымҵит,
Егры ихыркәшан аҵыхәтәа...

Шьҭарнахыс, уи уаҳа дызбашам,
Ибжьы-хаа саҳашам бзынҵы,
Аха ихаҵара, ииаша,
Иазырхәашьуам иааҩыз иԥсҙы.

Аеҵәақәа ашьхара инхыҵит,
Руак шаԥшаԥуеит ааигәаҙа,
Гәыҕырҭа ҷеиԥшхәны сназхәыцит,
Ажәҩан иалыхәхәа, иххаҙа.

ИАБАҠОУ АХӘРАБҒЫЦ

Мҩабжара уицрыҵит, уара, Ака,
Аҩызара аҙрыжәраҷ ԥьа збахьаз.
О, имариамзаргьы умҩа налкаа,
Урхьигҙарц дашьҭан ԥхьа ицахьаз.

Адунеи лаша уалга, уабага,
Ироуҳәозеи уҩызцәа: Рудик, Ҭамаз?
Ишԥалхылгои, Саша, уан хәашабга,
Уара дышузхәыцуаз иҟәашҙа ишлахьаз?

Дынхап ҳәа умшәаҙеи Саид ихала,
Дқьып-шәыпуа иан лкалҭ днахьымԥашоит.
Зынгьы иаб иашьа дынидтәала,
Иблақәа ҭырхаха уахь днаԥшуеит.

Деиқәба-еиқәыпҵс иан дахьгылаз изымчҳазт,
Аҽны аган днавалеит ихы нарԥәы.
Уаҳәшьа дугьы дгәашахеит, рыцҳа,
Ҽа-хьаак налзацлеит, иаламызт лразԥы...

Убжьы акаҽҳәа ҳашҭа инҭыҽыр, Саша,
Шәахәа разык нытҵаԥхон алакҵа,
Аҽны уҽнашылар, иʒуан аша,
О, аҭʒамцқәа лахҿыххон еиҭа.

Ара иԥаз – дгәылаз ма даԥшәымаз,
Цәаныррак нарылсуан иԥхаʒа,
Ҷкәын дсымам ҳәа агәала исымаз,
Сгәы азкасыршәхьан, уи маʒа.

Ах, ма иудыруазар, инеишьҭаршәны,
Урыцҳара шаԥаҽ аблыз дымшаҭ аʒәгьы,
Усҁан уабԥьар уҵәахрын инҭаршәны,
Уаҳа уазхьамԥшуа, уи зынʒагьы...

Ауаа халоит, илбаауеит акатаҳәа,
Амҽа иқәуп изаҳаз нхыҵ-аахыҵ,
Иабаԥоу нас, Саша, исаҳәа,
Урҭ ахәра ҵаулақәа рыхәрабҕыц?

АԤХЫЗ

Гиви ипатреҭ ихы-иԥси иаднакылан,
Мҽа харакаҿ зны машәырла иҭахаз,
Гәхьаагара ҭынчрак иблақәа ирхыла,
Уажәы-уажә днахәаԥшуан, имҭан изынхаз.

Шьыбжьонк аҭҳарцәхәа дааҽыхан, наҟ днахеит,
Ҽыцха иныкәиҵеит агәы ларханы.
Илакыҵа нҭахәлакит, хьаак даԥахит,
Дыԥшуан ибла хьаԥштәылақәа цәаакны...

Уи ихы ахьизгәамҭаз уазгәааазар, Саша,
Амшцәгьа иҽагәылак дахьдәықәлаз ҵхагәаны?
Ма ԥхыӡла дубазар, исаҳәишь аиаша,
Мшаҿенеиԥш, уиацәажәазар иааигәаны?

Ма уиниазар, дахьнеиз ԥшәымара нкыла,
Умҩахыҵ ҳәа уеиҳәазар, дузгәыкны?
Ма дуԥхьазар имашьына жәҩанԥштәылахь,
Ԥьара шәнеидтәалан, какалк шәкырц иҭахны?

Ма арахь ус умам ҳәа уныжьны дцазар?
Ҽԥныҳәак уиҭазар дгәаан, длашьцакны?
Нас, шәыбжьара инеимаҳан илашьцазар,
О, ишсоуҳәара, уаазырԥшызеи уцәырҳаны?

ХАМЗАТ ХАНКАРОВ

Аԥсны ашәарҭа ианҭагыла,
Еиқәных идәықәлаз ҵхагәыла,
Ашьха мҩахәасҭа ианысыз,
Бзып аӡиас иазкылсыз,
Арха аҽаҩа зызгараз,
Уи афырхаҵа Ханкаров.
Бзыԥҭа акаршәраҽ ианжәыла,
Аҕа иԥылаз гәышԥыла,
Зшьамхи згәамчи меицакуаз,

Атанк доушла изҳәынҷоз,
АҒа имҭа аҧсгара,
Ахаҭа ихаҭа Ханкаров!

Ашьхарыуаа ргәы еимаздоз,
Уа зхымҭа баша икамшәоз,
Зхаҭа-бжьы ақәылаѡ дарӡыӡоз,
Игәы имѣьа иҭыҧ дахызцоз,
Аҧсуа инамыс иацкару,
Ачечен шьхауаѡ Ханкаров!

Аибашьраҿ зхаҭагә цәыргоу,
Аҿар рзыҳәа иҿырҧшыгоу,
Аѡызцәа ираҧхьагылаз,
Аиааира аеҭә иаҭагылаз,
Ашәақь аҭѣьара иацҭѣьараз,
Аибашьѡы хаҭа Ханкаров.

Иарбан хымҭоу цәеижь иалѣьаз,
Дарбан брагьу изымпыҭѣьаз.
Ҳгәалашәара шәыла ихызѣьаз,
Абла гәакьа гәырѡа хызҭаз,
Зашәеи згәаҒьи – мракаҧхароу,
Уи афырхаҭа Ханкаров!
1994

БОРИС ГӘЫРГӘЛИА УАХЬ

Уажәашьҭыбжь ааѡуеит Кәыдры ахахь ала,
Уашьцәа аҿҧыхәшә иацгылоит, еиҭахом.
Шьоук уҧсадгьыл иақәлеит гәымбылҷьбарала,
Рышьҭа ахьаархоу аҳаскьынҭәѣьа зҒьацом.

Иацы акәымзи ҳанеицәажәоз ҳаидтәала,
Атҵх ҳнагәылсуан жәытәи-ҽатәи неиԥшьы.
Мап, иууӡомызт иумазар агәала,
Еизарак цозар, инарылԝуан убжьы.

Аԝызцәа еиқәшәар, «умитинг» иахлафуан,
Уаргьы унахыхәмаруан, ус иуҟазшьан.
Шьоук ааӡабын ирықәыз, шьоук қьафуан,
Аамҭа ҳазҭагылаз удыруеит, сашьа!

Зны-зынла ҳаицҽыжәлон, харак ҳагаргьы,
Такәы ҳанхаргьы столк ҳахатәаны,
Аԝныҟа ҳмаауазеи, ҳахыбаамзт ҳадгьыл,
Ҳахьнеилак иаҳԥылон ргәы аартны.

Аԥсҭҳәа нықәҳан, ҳаиҟәҭхоуп иахьала,
Игәхьаазгоит ҳнеирҭа-ҳааирҭа, ҳакҽаԝра.
Ҳашҭа зырцәажәоз шьыжь хәылбыҽхала,
Ахәыҷқәа рышьҭабжь заҵа иумаҳара.

Урҭ ршьапы изыкәымгылеит инеиҵыхны,
Абзагә, ҳазхыхәмаруаз еснагь ихәыҷшьаны,
«Шәнеибац»... – анырҳәа иабԥьар шьҭыхны,
Ашҭа дынҭытцит, иԝызцәа ихьырпшны...

Ҳаччабжь нықәбеит ҳаԥсы ахьыкәыз ага,
Дабаҟоу Никәала, ихабарк саҳаӡом.
Гәырӡ-шашәаӡ дыбжьаӡит Таиф ахьӡнага,
Школкаҿ иажәеинраала даԥхьо убаӡом.

Дабагеи Ԥьума, ажәа сахьарк азҟаза,
Иарбан тышоу дызҭашәаз аҟарҟы?
Уи дабацоз? Аԝныҟа ихы хазма,
Деибга дхынҳәырцаз, ицныҟәомашь ираззҟы?

Иуаҳама, цәгьаԥсышьа ширҭаз Мажара,
Издыруада иҩызцәа ирлахьынҵахаз?
Асцена ишамкуаз, иашеит хара-бгьара,
Аԥарда лашьҭуп, иубома изакәхаз?

Ҳамчқәа еиҩша-еихша ҳтәылаҿ ҳанхаргьы,
Гәеиҵахарак ҳара иҳахьыр ƀалаҙом.
Ахаҳә ирыҵыҵуа аҙыхь иага икәараҵаргьы,
Мышкызны лашарак амбар ауҙом.
Гәдоуҭа, 1993

ИЛИА ЛАШӘРИА

1931–2022

АГӘАҒ

Ҳаға агәаҕ иршуан,
Ахаҳә еиԥш инҵаҳәҳәа.
Афашизм лагьы шуан,
Иаҿамшәарц ашьацҳәа.

Ус, мши-ҵхи еилашуан...
Агәымхажә игәы дажьеит.
Агәаҕ ҳа ҳзы иршуаз,
Ихаҵа днахаԥжәеит!

АҒА ИҴЫҨРА

Амшқәа ҵәыуо ицоит иниас,
Ахылҩа хчылоуп Гәымсҵа ҙиас.
Ихнаххьаз аԥшқақәа анамаба,
Ажәҩан хәашь ихылт ауарба.

Ан лԥазатцә дышьны длымҵоуп,
Уи, зшьам зхы нақәызҵаз, қәрахьымʒоуп.
Гәырԝала дыҭәны аб днеиԝеиуеит,
Шьоура идәықәлеит аишьцәа еидгыла.
Аҕа шәаргәында шьҭа дгәаҭеиуеит,
Атҳхҟәа иԥылоит ргыгцәа ргыла...
Шьҭахьҟа деиҭатцраз дгылоуп дшыԝра,
Ала асасеиԥш иааԥшуеит иҵыԝра!

АИБАШЬРА– АДИБАЛ[1]

Қыцьқыцьроуп, хыцхыцроуп...
Ианбақәлари еихсыҕьра?!
Шьҭа ҳдунеи данытцроуп
Аԥьныш лагәыҕра!

Арҵәеиларш цәыртцуеит,
Абз ҟаԥшьқәа нхәытцго,
Агәараҳәагь итҟәацуеит,
Дгьыли-жәԝани рʒыʒо.

Агыгшәыгхша – ақәыцьма,
Зыжәʒы шҳам еинылаз,
Шьарԝашла данытцма,
Ақәылара-мԝа дызнылаз?!

Иахьоуп ианыҟоу,
Адибалтцәҟьа ззырҳәо.
Ҳаидгылан ҳазжәылар,
Убасҟаноуп уанҳмыхәо.

[1] Адибал – аԥсабараҿ ишәарҵоу хҵысуп, урыс бызшәала: «Вулкан».

Аибашьра еилашуеит,
«Абз ҟаԥшьқәа» нхәыцго.
Иццышәха зегьы былуеит,
Дгьыли-жәԥани рзыҙо.

Агыгшәыгхша – ақәыцьма,
Зегь зыршанхалоз,
Дышнеиуаз ихәцәыҙма,
Гәымсҭаҟа дышхалоз?!

Қыцьқыцьроуп, хыцхыцроуп...
Ианбақәлари еихсыҕьра?!
Шьҭа ҳдунеи данытцроуп
Аԥьныш лагәыҕра!

ЖӘԤАНГӘАШӘԤХЬАРА

Ҭа змамыз ажәԥан еиқәара,
Иаалырҟьан ҳхагәҭахь итцыккеит.
Агәыр ҙа ытцаршәзар аккара
Иаабартәеиԥш, ҳаҭцаҟа лашеит.

Ашәакгьы нагәылԥрааит аҳауа,
Агәырҕьаҙқәа идырпыруеит ҭхи-мши.
Аиааира дуззаа ҳара ҳзызхьаауаз,
Жәԥангәашәԥхьарахеит, шәнаԥши!

АЖӘԤАНИ АХРЕИ

Латҭатәи атрагедиа иахьзынҧылоуп

Ажәԥан: «Узыргәамҭуазеи, схахәышла,
Ухыс-гәысрақәа ирмоуртә еиԥш цыхәаԥцәа?»
Ахра: «Умаалықьцәа разҟыдақәа
Сара стыша аҭалашә-лашьца иахьҭанҭәаз».

МУШЬНИ МИҚАИА

1932–2018

АГӘЫҒРА

Ан лыхшара дышьҭоуп, дгәаҟуеит,
Уажәы-уашьҭан – ихыҵуазеи.
Аха ан ахәаша лгәы дыҷнахуеит:
«Сыҷкәын деиқәхар, иудыруазеи?»

Аҵырҵырҳәа иаамацәысын,
Мраҭашәарахь ԥшахьык асит.
Ауаа гәыргьарак нарҷысын:
«Қәак ҳзаургьы, иудыруазеи?»

Бзиа еибабоз ргәы неивҵасын,
Еиԥырҵижьҭеи заҟа ҵуазеи.
Аха лгәаҵа иҵыѡуеит лхәыцра иналсны:
«Иѡымҭак соур, иудыруазеи!»

Аб иԥа заҵә амца далоуп,
Заҟа имшқәа хьанҭахазеи!
Ашла дхәыцуа дтәоуп ихала;
«Ичамѡахә соур, иудыруазеи!»

Шьоук адунеи амца ацрарҵарц
Рҭахижьҭеи заҟа ҵуазеи!
Аха бџьар еибамгартә џьара акала,
«Жәлары ирылшар, иудыруазеи!»

Аԥсҭазаара иаԥсы ахацу,
Ирзымииааиуа мыткәмеи уази,
Уаргьы иуцу, саргьы исыцу,
Агәыҕра рыцҳа «Иудыруазеи?»

АЦӘАЦӘАШЬ

Аҵырҵыр имацәысуеит алашьцараҿ,
Ашҭа аҵыхәаҿ ҩ-ҳаҭгәынк неимҟьоит.
Дтәоуп ан лыҷкәынцәа рыбжьара,
Ацәаҙыҙ ргәыҵыршо ҩ-цәацәашьк лашоит.

Деихаҙпштәалоуп ан еиҭазымҳәаз,
Лылаҕырҙ нҵәахьеит уаҳа иааҙом.
Лыҷкәынцәа ҵыхәтәажәак лазымҳәаз,
Урҭ еихык-еиҵык лаԥхьа икаԥсоуп.

Дтәоуп лшәы еиқәаҵәа лҷылаҳәан,
Ашәҙанҙ аҿыртлаха лыбла иҭаԥсоит.
Ан рыцҳа лхы лзаамгеит мчыла ҳәа,
Рыԥсадгьыл рхы ақәырҵеит,
Убриак деиқәнархоит!

Уажәы-уажәы инеимҟьоит алашьцара,
Аҵыхгьы агәы аҭра иҭагылаҙом уаха…
«Шәан дшәыкәыхшоуп, снышәмыжьын смацаран,
Срыцҳауп шәарамыжда, шәыбжьы насшәырҳа».

Дцәажәоит лымала…
Ажәҩан лашәуп, аҵых дагәоуп,
Абаҟа инадԥыххаалоит ан луаз.
Аҵых аҳәынҷоит аҭынчра гәыҭҟьага,

Аҵырҵыр имацәысуеит алашьцараҿ,
Аҵых насыԥдагьы лауратҵәҟьа ауеит.
Дтәоуп ан лыҷкәынцәа рыбжьара,
Дцәажәоит лымала…
Ацәаҙыҙ ргәыҵыршо ҩ-цәацәашьк былуеит…

АХАҬА ИГӘЫРҨА

Уи абылра даҷуп уахатәи ашара,
Аҭых лашьцара даларшәуп зымҩа.
Дабылуеит аб рыцҳа мцабзҭас ицралаз,
Ибжьыдоу, илабжышдоу ахаҭа игәырҩа.

Ацәылашамҭаз инышәынҭраҷ ҷеиҭоит,
Днаԥшы-ааԥшуеит, аҳәы дибаргьы иҭахҳам.
Абра шаҳаҭ дызмам илаҕырҳ кеиҭәоит,
Ахаҳә еиԥш дхьанҭаҳа.

«Ҳаи, дадхеит, ақьиара мычра амазар,
Ашьашә рылԥха унаҭар замузеи ҳазшаз.
Уашьҭа ииури ииҳәари уаб изамузар,
Уаб ԥсы гәырҩа зыцрымҳааз,
Мышмыжда иахшаз.

Гәыҕырҧа заҵәыс исымаз уара уакәын,
Схәшҭаара агәҭа иҩаушьҭит аҳыршы.
Саргьы ихьанҳа сзымԥсуаз абри азакәын,
Агәырҩаша мҩахымҵыр амуит сара сҷы.

Ахраҭахь нагҳатәы ҳәа крыћазар,
Амаалықь итәарҧа утәарҧахааит, дад.
Уабдуцәа рҳақ абри адгьыл иалазар,
Умшәан, сыҷкән, урҭ ухылаԥшып угәаҭ.

Ушьҭахьћа ухьампшааит,
Уҷкәын заҵә дыћоуп,
Уԥсы амч ицҵа идухарц иԥсынҵры.
Издыруеи ахәаша, акы ахьырҳәо акыћоуп,
Сааигәа уҟам, дад, уԥсы ажәҩан ахь иԥрит.

Ирҳәоит,
Зыҧсадгьыл зхы ақәызҵаз ҷьанаҭ итәарҭоуп,
Узқәаҭыҧ узышьҭалаз абра-аҧара зшаз.
Саргьы уашьа лассы снеиуеит,
Ҳаиқәшәарҭа ахраҭоуп,
Сыгәнаҳа имаз акәамҧа лазышьҭыз арҭ заҵәы шҿаз.

...Абар дхынҳәуеит аҩныҟа аилашәшәымҭаз,
Ибжьыдоу ишьҭадоу имыткәмабжь гауеит.
Зхы-згәы еилаҧсаз аб рыцҳа, аҵх ашамҭаз,
Акыркырҳәа иҷкәын заҵә иччабжь иаҳауеит.

АҦСУА ҦҲӘЫЗБА ЛҞАЗШЬА

Дгылоуп лкасы еиқәаҵәа лҿылаҳәан,
Ацәацәашь ҭаауеит аншьан ахаҿы.
Лгәаҵан иҭалшьит аҭаца лымаʒа,
Игәыкуеит ишьадоу аҭаца лхы-лҿы.

Лыҧшәмеи лареи жәамыш еидхалеит,
Лыбзиабара ацәыргаха лмаʒеит лара.
Уажә аншьан ахаҿы дгылоуп лхала,
Лхәыцрақәа хышхыҵәан иаҿуп ацара.

Ацәашь еиҧш иныҵхахан,
Ʒшәахҵас иныҵабаз,
Лыбзиабара адунеи зегьы ҭацәит.
Адәы ҧшʒа инықәххыз ашәҭыц иаҩызаз,
Гәылагьы шьамхылагьы аҧҳәызба дажәит.

«Схынҳәуеит ирласны, сыҧхыʒ агәра згоит,
Иааиуа ашықәс ҿыц сахьчоит, ибдыруаз!»

Аа, абыржә акәушәа иччаԥшь лҧаԥхоит,
Аҭаца хәҷы дахьгылоу гәыла дуазыруа.

Иҧахра ахәы ықәуп зықәра иахьымʒаз,
Уа алабжыш ахьыʒсоит ацәашьы.
Имѳашьахуа исахьа лбарҭоуп нахьхьиʒа,
Иѳеиуеит ауадаҧ аԥсылѳа кашьшьы.

Зехьынҵьара лабжыш злымкәо ҭынчроуп,
Дшәоит аԥс рыцҳа цар ҳәа ишәаны.
Ари лгәырѳа цәгьа иаҳәынҷаз ҧымҭроуп,
Асы илашәҭыз ашәҭ еиԥш дгылоуп дыхшьааны.

КӘЫДРЫ

Мизан Миқаа изкны

Агәырѳа иацу ақәа еиқәаҵәа,
Улаҕырʒышоит иахьантәарак.
Улзышәаԥьҳәома ан еикәацәаз,
Ан изхыҵхьоу зыԥсы ахаара.

Агәырѳа иацу, ақәа еиқәаҵәа,
Улаҕырʒышоит иахьантәарак.
Аʒәыр дрыхьшәама ашәақәлацәа,
Аибашьра ашҭа адәы сакараҧ?

Агәырѳа еиқәаҵәа, ақәа еиқәаҵәа,
Улаҕырʒышоит иахьантәарак,
Аʒәыр дамоума ацәқәырԥ иаҵәа?
Аʒыблара аилаҭәараҧ?
Ақәа еиқәаҵәа, еихьымʒа-еиԥымʒа,

Игәырԥоугозеи ажәԥан хымааԥ.
Дуԥьабома ақәра хьымʒа,
Аибашьрантәи аԥныҟа изымааз?

Ақәа еиқәатɫәа, ақәа еиқәатɫәа,
Дутɫәыуома зыбаԥ зцәыʒыз?
Убри азоума инахырҟьацәан,
Арԥаш хьшәашәа абас изхытɫыз?

«Аҟәара дықәуп сгәырԥа хзыжьыз,
Кәыдры ацәқәырпɫақәа инрыжьыз.
Згәы иныɫашәаз аға ихызатɫә,
Зықәра иахьымʒаз ан лпазатɫә»,

Абжьы ҭыԥуеит Кәыдры аʒиас,
Ишәеиқәараха ицоит иниас...

КӘАСҬА ГЕРХЕЛИА

1932–1996

ИАНШӘАРҬОУ АԤСЫНРА

Мцыла ианамуʒа, мчыла
Алахь ианырɫарц атәра,
Аʒʒеира иауыз иаґрагыла,
Икылкаан ианеихс Аԥсынра,
Иахьыɫаз ҳабацәа гылан,
Хыла иаст адамра.

Иазхоуп! – Дыдрыԥшь газҽазит,
Иазхоуп! – ихыцхыцит Лыхны,

Аҩсҭааи ацқьа ҳазшази
Раҳәаҟәа рҟьеит еиҷаххы!

Амци аиашеи еиҷасит,
Сасрыҟәа дахьышьҭаз дыхәны,
Анақәҷиҵ, Бзоугьы шьацәқәасит,
Икьыркьырит ажәҩан ҵыхны.

Амитә ҳашьхақәа арʒыҩит,
Ерцахәгьы гәамҵны игәынқьит.
Адыд ахрақәа ирҷыҩит,
Арҩашқәа ҭрысны илакьит.

Адгьыл амҟәыл иачыҩит,
Иқәыпсычҳан ажәҩан лаҟәит.
Нхыҵи-Аахыҵи еигәыҩит,
Аишьцәа неидгылан иқәит.

Қьачи Лʒаа-ныхеи еицхысит,
Амшын ихыҷҷалт ацәашьқәа.
Џьныши-қаҷааи ргәы ҭрысит,
Ртыша ҵлашәыра иҵашәкәа.

Ицарцаз еихьыс-еиԥысит, –
Ицәгьазаап аҳақ анҕьашкуа,
Ажәлар қазықазуа икылсит,
Ахҷеиԥш иххоуп рхаҷқәа.

Жәлар рымч, о, ахьышьаргәыҵа,
Гәаҕла ианалага ашра,
Идәықәлеит адгьыл агәыҵак,
Имшынха иҵыҵуеит аҭра.

Аԥсуа дзаҭәуп ҳәа инеигәыдҭа,
Уажәшьҭа иауыҭәҟьом ишьра,
Аԥсуа ус баша ихы ныкәҭа,
Дыԥсуам, ианшәарҭоу Аԥсынра!

АԤСАДГЬЫЛ АГИМН

Уалԥшаан игәаҭан уҭаҭәах уиман,
Ихьышьаргәыҭа ихазы уиҭахны,
Аха аԥсуа ламыс-ду ангәеиҭа дѡагылан,
԰садгьылс уҳаиҭеит ҳазшаз длыԥханы.

О, зыда ҳҳәарҭам, ҳгәеисра уара,
Иҳашәоу, иҳажәоу, ҳан Аԥсынра!

Ашьха хьыҵәцара уҽыкәыршоуп баагәаран,
Ага цәқәырԥара укалҭаҽ иччоит;
Ужәѡан иаҵәара, умра каҷҷара,
Убла ҭыцьцьара збо зегь шанхоит;

О, зыда ҳҳәарҭам, ҳгәеисра уара,
Иҳашәоу, иҳажәоу, ҳан Аԥсынра!

Ҳныкәцан уаҳцәыргарц шьардаѡ азыкәԥеит,
Мцала уҙрыжәуп, шьала укәабоуп,
Иушьҭаз рышьҭа удгьыл иныкәбеит,
Уиеҵәахә ҭамшәо аҭоурыхаҽ иарбоуп;

О, зыда ҳҳәарҭам, ҳгәеисра уара,
Иҳашәоу, иҳажәоу, ҳан Аԥсынра!

Нхыҵтәи уашьцәа рҕьажәԝан игылоуп,
Узцәыʒхьаз рҵеира ирыԥшааит рхәышҭаара,
Аиааира Абираҟгьы мрас иухагылоуп,
Хақәиҭра шәахәала иқәҵоуп уҽара;

Ушәҭы, уеинҭәыла, ҳгәеисра уара!
Иҳашәоу, иҳажәоу, ҳан Аԥсынра!

ШӘЫҚӘԤРАА АИШЬЦӘА, ШӘҼЫРБА!

Аибаркыра ҳалагылан ҳаныкәашоз…
Иуа Коҕониа

Рылыԥха роуын ҳашьхақәа,
Урҭ ахра гәаԥшьра иахшеит;
Ахьаа мцаԥшьқәа – ахәрақәа
Рцасҳәа иқәԥраа икәашеит.

Мцала иʒрыжәуп ҳабшьҭра,
Аишьцәа Гәашьа илыхшаз.
Шьҭа изгәаҕьызгьы ҳабашьра,
Нхамԝа роуам Кавказ.

Аибашьра амца иаʒрыжәит,
АʒышЕрцахә аԥацәа, –
Рҳәаҭҳажә рыхьʒқәагь ацыржит,
Уашхәа ддырҳәеит раҕацәа.

Ҳаҳаит амарԥьа, шәас уара,
Абҕа еиҵнахит Аԥсынра!

Наҙаҙа иԥшьазааит Аԥсуара,
Иԥшьазааит анра-аԥара!

«Аибаркыра» анкьа ҳшеицкәашоз,
Аҭоурых ҳаҟьеит ҳаиҿшаны...
Ҳадгьыл амца анакәҵәиашоз,
Ҳнапы еикәҳаршеит ҳаизаны:

Адыгьеиқәа – ҳашьцәа гәакьақәа,
Ашәуаа – ҳшьа, ҳара ҳда,
Аваинахқәа – абжьас лас ԥагьақәа,
Ҳгәашьамх, ҳшьам – Ҟабарда.

Рҵеицәа зҵас, зышьха-ламыс,
Зыԥсеиҳа ишьҭыхны изку;
Ҳгәаҟрак жәбама иахьҳаламыз,
Ҳиааира шьарда иаԥсҟу;

Гена Карданов дшаеҵәоуп,
Феликс иеиԥш гәыраз дҳамбац,
Хуаде Аԥсны зегьы далаҵәоуп,
Ихаҵашәа ҳацуп Хамзаҭ.

Иҳацеиҿызшоз ҳахәрақәа,
Зшьа абраҟа икаҭәаз, иҵахаз,
Рашәахә ирныҿыз ҳахрақәа,
Ахаҵашәа ахылҵит баҟас.

Ԥшьшьала, ҭынч, шьапԥынҵала,
Аҭыԥҳацәа, арԥарцәа ҙсоит
Зегь ҳзыхьчаз шәақьԥынҵала
Уа идырҷыхар ҳәа ишәоит.

Зегьыҵәҟьа, нас, иабардыруеи,
Еснагь ҳа ишҳацу дара:
Асценаҷ ар еилаҭыруеит,
Абан, нахьхьиӡа, џьара.

Аркади гәеицамк иччаԥшь-хыс,
Шәахәацшәа зны иаалашоит;
Кәылаа дцәырҟьоит ирмацәыс,
Абираҟ ихаԥыр дкәашоит.

Иӡара ҭкәыцәаауп Акаба,
Дасаниа ҷкәынгьы дԥырӡеит…
Ҷымҭкәа ҳалаҕырӡ иакәабаз
Ҳдауаԥшьқәагь абраҟа еизеит.

Аихаӡа арҭәон еикәарҭәиуа,
Итанк анжәылоз қәпара,
Афырхаҵа Роберт Кәарҷиа,
Зхақәзҵаз Гагра агара.

Иаса Қьырса ԥшьа джажаӡа
Дналбаазшәа, илԥха-игәыԥха, –
Арзамеҭ ԥшӡа Ҭарба дшашаӡа,
Иҩызцәа дрылҷҷоит дкаԥха.

Ҟалашьас иамои дҳаламкәа,
Ҳшьауардын-хшыҩтра, ҳпаимбар, –
Гәажәба Мирод днаҳалабжьарц
Дхәыцуеит, иҳагу ҳирбарц.

Иҵынчра, иҷымҭра фымцаха,
Пҳьарца рахәыцшәа иххоит, –

Зхала ашьажәцәа ирымҵахаз
Ҳ-Таиф ичҳара ҳәҳәоит.

Анаҟа, араҟа ҳаҷкәынцәа,
Рынаур нхәыҵҟьоит цәашьҵас,
Рызхәыцра, еес, унышьҭкәыцәааа
Уаман инеиуеит умҵарс…

Пшьшьала, ҭынч, шьапҧынҵала,
Аҭыпҳацәа шанашәа иҙсоит.
Зегь ҳзыхьчаз шәақьҧынҵала,
Уа идырҷыхар ҳәа ишәоит.

Мцала иҙрыжәуп ҳабшьҭра,
Аишьцәа Гәашьа илыхшаз;
Шьҭа изгәағьызгьы ҳабашьра,
Нхамҩа роуам Кавказ.

Иҳацеиҩызшаз ҳгәахәрақәа
Ахьырпар зшьацкьа каҭәоз,
Рашәахә ирныҩыз ҳахрақәа
Иахылҵит ансамбль «Кавказ».

Аҳаҳаира амарԥьа, шәас уара,
Аԥсны хьыпшымкәа иҟазҵаз!
Умҵәыжәҩа еиҵыхла ҳаԥсуара,
Аишьцәа еиларҵәа Кавказ!

Ҳԥьынҧь пшҙа иақәлоу ҳҟазара,
Амчра адунеи иашәырба!
Ажәлар рҟәышра, рҟасара
Шьҭышәкаа, шәықәпраа, шәҽырба!

АҧСНАЗЫХӘАН СА СҭАХОЗАР...

Нхыҵтәи аешьа-аибашьҩы иажәа

Сҟама наухьысыр – ууаихнахт.
Аҕа изын ус иамоуп ҟазшьас.
Згәы ҭрысыз адыгак, ваинахк
Дыжәбар, уи ԥхыҙуп шәызжьаз.

Шьха-шьанҵа мцаԥшьуп ҳзыҙрыжә,
Ԥсы ԥшьоуп иҳалоу ламысс,
Ашлақәа рылаԥш анҳаздыршә,
Иаадыруеит иамоу ҵакыс.

Ҳабацәа ссиршәа ҳзааҙаз,
Зныкгьы ҳҭамԥш рлакҭа,
Хьыҙла ҳанзымгьежь ҳахьцаз,
Хаарак рзаҵам руахҭа.

Ныхас иҳамоу – уафроуп,
Илԥха ҳамоуп Аллаҳ.
Иаҳҭиз ажәагьы ажәоуп,
Ҳҵасҟәа ирылам ҳәанҳәахк.

Ҳаб, ҳазхылҵыз Кавказ,
Еснагь изку зхы шьҭых,
Ҳаҙәкра храԥшьны изчаԥаз,
Адгьыл иақәлоу зҵоурых,

Иахьа итҵшәааит алакҭа,
Ԥаԥхьа шәарҭак анырт –
Чҳашьа змамыз уажәшьҭа,
Аамҭа шааиз аадырт.

Иблаҷыцу ҳ-Кавказ,
Абырлаш хьеимхәыц Аԥсны,
Гьангьашла ахәшьад зҳәаз
Анақәла абҕа рҵысны,

Ҳаниз иҳациз ҳҭоуба,
Ҳашьҭаа ҳагеит қәԥара,
Дарбан стәымны сызба,
Саҟәызҭхада Аԥсынра?!

Ҳашьха цыѡцыѡқәа рԥацәа,
Шьҭа ҳрызшом хаз-хазы.
Ҳатәамбо иҵытцыз зцәа,
Рхы дырдыртәуп лассы!

Исуалԥшьоу ԥҟароуп иара –
Рҵасҟәа еилазгом ҳзыхшаз –
Кавказ иахьыблоу Аԥсынра
Сыхьчарц сааишьҭит ҳазшаз.

Насгьы, Аллаҳ ду иҵаххар,
Наҙаҙа сыԥсы нхарц Аԥсны,
Аԥсны ԥшҙа азыҳәан сҭахар,
Ԥсыуаа шәѡык ирхасҵоит сыԥсы!
Октиабр, 1992

... ХЬААШӘК СЫЗҴЫСУЕИТ...

Аибашьраҷы иҵахаз сқыҵа аӡеицәа шәзы

Иқьызқьызуеит арахәыцқәа,
Иҕызуеит сыԥхьарца,
Сқыҵа аҵеира саншәызхәыцуа –
Иаблыз ахырца.

Иалаз аҟәпара, агәатәеира
Иаҳцәымʒырц Аԥсны,
Зиеҵә кыдшәаз Ҕәада атҵеира,
Сакәыхшоуп шәыԥсы.

Гагра, Бзыԥ, Кәыдры, Ешыра,
Гәымсҭа, Хыԥсы,
Шәыҟоуп уахьгьы избаз хаԥсыра,
Уахь инхаз зыԥсы.

Лабра, Тамшь, Цхьынҵҟар, Цагьера,
Рыцқьахарц лассы,
Зхаҟәызҵаз, дад Ҕәада атҵеира,
Сакәыхшоуп шәыԥсы.

Шәыҷеҟәа цәгылоуп амра цеира,
Ихырҟәаҟәо, еихаԥсы –
Зиеҵә кыдшәаз сқыҵа атҵеира,
Сакәыхшоуп шәыԥсы.

Аҳәса ԥшуп еишәара-еиҵара,
Ашәеиҟәатҵәа рхьыссы.
Зиеҵә кыдшәаз Ҕәада атҵеира,
Сакәыхшоуп шәыԥсы.

Ахаҟәиҵраз ԥхьаҟа анеира –
Амарԥьа шәааласы! –
Зиеҵә кыдшәаз сқыҵа атҵеира,
Сакәыхшоуп шәыԥсы.

Ҩаԥхьа иаахт аиааира-еиҵеира,
Амҟәыл бааԥс – асы;

Зиеҵә кыдшәаз сқыҭа аҵеира,
Сакәыхшоуп шәыҧсы.

Ацәгьа-абзиа зегь рырҽеира,
Алызхуаз мҩасы,
Зиеҵә кыдшәаз Ҕәада аҵеира,
Сакәыхшоуп шәыҧсы.

Зегьы рзы изҭахыз абзеира,
Акымзарак – зхазы,
Зиеҵә кыдшәаз сқыҭа аҵеира,
Сакәыхшоуп шәыҧсы!

Аҕа итанкахь хаха анеираз
Идәықәлоз ҵхагәазы,
Зиеҵә кыдшәаз Ҕәада аҵеира,
Сакәыхшоуп шәыҧсы.

Иахьа ҳажәҩан акеикеира
Лашьцоуп шәара шәзы,
Зиеҵә кыдшәаз сқыҭа аҵеира,
Сакәыхшоуп шәыҧсы.

Аха ҳажәҩан акеикеира,
Шәыбзоуроуп шәара,
Зиеҵә кыдшәаз Ҕәада аҵеира,
Ҧсыс шәаҳхоуп ҳара.

Ҳашәа, ҳажәа, ҳматанеира,
Зегь шәызкуп шәара,
Зиеҵә ҭамшәо сқыҭа аҵеира,
Ҳнашәырҧшуеит хара!

Иқьызқьызуеит арахәыцқәа,
Сыпҳьарца ғызуеит.
Сқыҵа аҵеира саншәызхәыцуа
Хьаашәк сызҵысуеит.

АҚӘРАХЬЫМЗАҚӘА РЗЫ АУАЗ

Ажәеинраала автор даҧхьеит декабр 17, 1992 шықәсазы Гәдоуҵа имҩаҧгаз алахьеиқәҵаратә митинг аҟны

Амаалықь иҷаҧхьа иқьиоуп ақәыцьмагь,
Ақәыцьмаҵәҟьа дажьжьоит аҧшқа дабар...
О, ҳхьышьаргәыҵа, уабаҟоу, ҳкаужьма,
Уабаҟоу, крааҵуеит, иаҳбом ухабар?!

Ахәычқәа рыҵәаабжь ахрақәа арҙыҙоит,
Ашәиҳәаҩ иихәо ҭагьежьит Дал,
Ацьнышқәа хыҵны араҟа ишәарыцоит,
Ашҳам аҷыҵуеит ршәақь асамҧал.

Анацәа, ахшара, амаҭацәа мшаҵа,
Ҳаҙғабцәа ауҧшәылқәа рыхцәы шьқьыруа,
Анкьа иахьҳныҳәарҧаз удгьылаҷ, Лаҵа,
Избан, изубарыз урҭ рбылра?!

Урыҵаҧжәарауааз – аҩсҭаацәа, ашьажәцәа,
Аламыс зцәыҙхьоу, зылақәа хкыз,
Ҳчеицьыка иааҙаз, иахьа амца ҳажәҵан,
Ҳаҟамкәа ҳақәхра шьҭызхызгьы қәкыс.

Гьаргь ацқьа иакәхан, аабыкьа игәылшәаз,
Амаҭеиҧш уажәы-уажә изыҧсахуа зцәа,

Адольфи, Иосифи рҵаԝ ҟәыбҷа, иԥыршәаз,
Дыԥшуазар акәхап, иахьа дгәырҕьаҵәа…

Аха адунеиаҿ иҟоуп аҳақгьы,
Изалшарым аԥшқацәа рыгәнаҳа мҕьашкырц,
Аԥсуа дгьыл ԥсыуада дамамкәа аҳыкгьы,
Иҟалароуп, изалшома аиаша мааԥшырц.

Аԥхыʒ хлымʒаахқәа ҭаха ирҭарым –
Ахәыҷқәа рыҵәаабжь иаҳар, дцәырҳаны,
Дааԥшып, ибахып амца икәшаны,
Дыԥан атышахь дазцап ԥьаҳаным…

Шәахраҭ бзиахааит, ақәрахьымʒақәа,
Ҭаацәакны зыдгьылԥшьаҿ знышәнап ҟалаз,
Шәа шәшьа ҭарыжьуам хҵеицәа еихымцақәа,
Аиааироуп иҳамоу ҳарҭ гәыҕырҵас.
Декабр, 1992

НЕЛИ ҬАРԤҲА

Аԥсны жәлар рпоет

1934–2014

ИХӘУ АЦӘАҲӘАҚӘА

Ацикл аҟнытә

ЕИҚӘХОИТ АРИ АДГЬЫЛ

Ари адгьыл, ари адгьыл –
ҳадгьыл еиқәхоит.
Ҩазныкгьы иагымхо,

амра азыԥхоит.
Ҳазгылар, ҳазгылар,
ҳхақәҵа ҳазгылар!
Ҳазҽеихар, ҳазҽеихар,
аҳәк иеиԥш ҳазҽеихар!

Иацеиԥш, жәытәан еиԥш
иаҳҳәоит иахьагьы,
ҳамҵоуп ныхак еиԥш
ажәгьы аҷагьы.

Иҟан, иҟоуп, нас,
усгьы аамҵакгьы,
ианамаз, ианамамз уи
иҽеиу лыҵшәагьы.

Еиҵах аԥышәара
ҳааины ҳааҵагылт.
Изқәаҳҵаз аныҟәгара –
ҳҵеицәагь нагылт.

Абыржәоуп ахаҵара
иаша анаҵаху!
Ахамеигҳа-хақәҵара,
аиқәхара захьҳу!

Ҩазнык аҽԥышәаха
ҳаухом уажәшьҭа!
Аихара, аҽеихара –
Ақәԥара ԥшьа!

Аԥсуаа рыцкәынцәа,
Шәнеибац ҩазнык!
Бжьааԥнык иеиԥшымкәа,

Шәыдгьыл шәанықә!
Ари адгьыл, ари адгьыл –
ҳаԥсадгьыл еиқәхоит!
Наӡаӡа иагымхо
амра азыԥхоит!

Ари адгьыл, ари адгьыл,
ҳадгьыл – ҳаԥсадгьыл!
Ҳаԥсадгьыл – ҳаԥс адгьыл!
Ҳаԥс адгьыл – ҳ-Аԥсны дгьыл!

Ҳазгылап, ҳазгылап,
ҳҳақәтца ҳазгылап!
Ҳазҽеихап, ҳазҽеихап,
ҳадгьыл ҳазҽеихап!
Декабр, 1992

ШӘНЕИБАЦ!..

Шәнеибац!
шәнеибац,
ҳаԥсуаа рыҷкәынцәа!
Шәҽеиха,
шәазҽеиха,
шәыдгьыл еиқәшәырха!

Шәабацәа ргәашьамх
иацнажәг хара!
Шәанацәа ршьа цқьа
шәылҽҽа ахәара!

Иахьоуп, нас!
Иахьеиԥшоуп

ахаҵареи
ахаҵеи ззырҳәо!
Арҭ аҩба роуп!
Ҳажәлар
ҵеазнык еиқәзырхо!

Шәнеибац!
Шәнеибац,
ҳаҧсуаа рыҷкәынцәа!
Шәҵееиха,
шәазҵееиха,
шәыдгьыл еиқәшәырха!
Декабр, 1992

АҦСАДГЬЫЛ АҲАҚ

Аʒырҟәанда иацәшәаны –
аʒыршы иҭаҧалази,
агәыраʒа зҵеахганы –
аʒаʒ иахаслази,
аибашьра-гәаҟра
иацәшәаны,
хыҧхьакра ицази
зхы ҳацәганы,
аха амашәыр иахҟьаны,
зтәылахь идыргежьызи –
исакасанҵаны –
еиҩыргозеи,
сукәыхшоуп?
Иалыргазеи? –
Абри гәырҩоуп!

Аԥсадгьыл иачҳауа –
рацәоуп, ирацәоуп!
Аха аҳақ мыжда,
агәнаҳа
зегьы-зегьы иреицәоуп.
22.12.1992

АԤСАДГЬЫЛИ УАРЕИ

Аԥсадгьыл иоумырхәаз,
иагурхаз, иахоумырҳаз,
ԥсымҭарала иацәуҩьычыз,
гыгшәыграла иацәухьчаз,

акгьы ухәаҙом!
Аҙәгьы духәаҙом!

Акгьы, аҙәгьы
зуԥылаҙом!
Ҵеигьы дуаҙарым –
иузгылаша!
Иашьагь дуоурым –
узҵәыуаша!
Умалгьы-ушьалгьы –
ҙиасушәа иниакәкәап,
уҟаҙамызшәа,
адунеи ду уналыгәгәап!

Аарцәгьы ҭынчымҩа
змаҙаша,
нарцәгьы ҭынчыцәа

уоуӡашам!
Аԥсадгьыл –
ануп,
иабуп,
иешьоуп,
иеҳәшьоуп!
Меигӡарахда иулҽеогьы – уи ашьоуп!

Уазҽеихар,
уан леиҳа,
уаб иеиҳа
иузгәакьахоит!
Иузыцәгьахар –
о, адунеи ду узыцәгьахоит!
23.12.1992

СЫҶКӘЫН ДЗУСҬА...

Сыҷкәын дзусҭа,
уҷкәын дзусҭа, –
зегьы-зегьы ҳгәакьацәа –
ҳаҷкәынцәа роуп!
Иахьа иҳахәо,
уатҵәы ҳҭызго,
ҳамца змырцәо –
ҳатҵәҩаншьапқәа роуп!
Азин умам,
аӡәгьы имам –
утәы-стәы ҳәа
урҭ еилыҳаԥшаар!

Дауш ҟәышла,
гәыхәшәла-ҧсыхәшәла
ҧсыхәа ҳамаӡам
ҳаилибамкаар!
Ҿаӡә дызныҳәаз,
ҿаӡә ихӡыӡааз,
ҿаӡә ихьаа
згәаҭа инеиз,
Анцәа дихьчоит,
Анцәа дибоит!
Анцәа диныҳәоит
иара иҭеигь!
1992–1993

АГӘЫҒРА

Аҧсуаа ҳ-Ҵьынҵьтәылатә еибашьра аналагамҭаз, август 23 аҽны, Гәымсҭа афронт аҟынтәи Шрома ҧшыхәра ицаз ҳаҷкәынцәа ирылаз, изыхнымҳәыз
Олег Аршба хәыҷ изкны

Иӡыз-ибжьаӡыз итәы
макьана иҳазҳәаӡом.
Макьана бааҧсык урҭ
иҳазрыдкылаӡом!

Издыруада, иалымшои
шанак ҟаланы,
иаацәырҭыр еихалашо,
рыҧсы ҧшӡақәа ҭаны!

Олег хәыҷ, ҳ-Аршба хәыҷ,
зыʒбахә ҳамам такәы,
сыҷкәын ашкол ицҭаз
иқәла, иҽыза хәыҷы!

Шрома ақыҭа иҧшыхәуаз
урылан, рымҳәеи!
Иҵьаҳаным ҭыҧхаша,
шаҟаҽ ҭаʒи-иҭахеи!

Ҳбарҭа иаҳәаны,
ирыҽнаҳаз ҳаҽнқәа,
ҳабзиа ҳалхәдатәны,
ҳахьырблыз ахқәа!

Ҳара уанаҳтәымха,
уитәымхааит аʒәгьы!
Ҵьаҳаным ҭаҟа
урзыҟал зегьы!

Олег хәыҷ,
саҷкәын хәыҷ,
ҧхыʒ узбеит,
ҧхыʒ узбеит,
аҽыгә-ҽыгә уччо!
Иуцны, иузҳаны,
анаʒааʒа рҳәо,
убас ухаҭаханы!

Угәыдыскылон,
сукәшауан,
лаґырʒыла укәабо!
Уан гәаша илдыруоу ҳәа,
сгәырґьабжьы рго!

Анцәа уҟазар,
улыбааԥшны,
шанак ҳарба!
Ҳаҷкәынцәа ҳзырхынҳәы,
изѡыда-иеибга!

Ранацәагь рабацәагь
рымчқәа еизырҳа!
Рытцәѡаншьапқәа ытцумхын,
лашарак рзырха!

Иʒыз-ибжьаʒыз, мап,
ус ҳазҳәаʒом!
Бааԥсырак, рыцҳарак
ҳазрыдкылаʒом!

Имгәыҕкәа иԥсхьада!
Ҳгәыҕуеит рацәа!
Ҳҵеицәа урзылбааԥшы,
ҳҽыхга ҳ-Анцәа!
Олег хәыч!
Ҳ-Аршба хәыч!
Сыҷкәын иахьагь
игу иѡыза хәыч!

...Пхыʒ узбон,
ԥхыʒ узбон
аҽыгә-ҽыгә уччо!
Угәыдыскылон,
Сукәшауан
алаҕырʒ уарго!..
Декабр, 1992

ИА АНЦӘА, ИА АНЦӘА ДЫҞАЗАР...

Сыҷкәын уоуп,
сызаҵә уоуп,
зда дсымаʒам
сыҵәѽаншьап уоуп! –
Абас ҳәаны,
скалҭ унытцак усҵәахыр,
сҿеимоуп,
сыҟамоуп,
зынʒак схы
сацәѽашьеитоуп!
Схалаҵәҟьа
исытцысҿьеитоуп
сзықәгылаз суасхыр.

Акгьы сзалам ауп,
салыхәдоуп ауп
сыжәлар
рхьаа-рынасыҧ!
Саѽнахроуп
сыдгьыл –
сыҧсы зегьы,
схәыцра зызкыз.
Лажәк еиҧш,
аʒәгьы ииҭахым
сиѽызаха сниасып,
егьа бзиа уааʒа
саҧсаз аҵахыз!

Ҷкәын мыцхәы,
ҷкәын мыцхәы,

аҳәгьы-аҳәгьы димаҳам!
ԥсадгьылгьы ыҟаҳам –
иԥбоу, ихԥоу!
Сыԥкәын уоуп,
сызаҵә уоуп –
шәԥыкгьы
иуеиԥшу дсызрылаҳам!
Аха са сеиҳа,
уаб иеиҳа
Уԥсадгьыли
ужәлари
урԥоуп!

Уан разҟы,
уан разҟы!
уан разҟы лымазар,
иҳагхарым,
ҳахырбаарым
еигымхеи еизҳареи!
Иа Анцәа!
Иа Анцәа!
Иа Анцәа дыҟазар
шәеиԥәхароуп,
шәеигымхароуп
удгьыли,
ужәлари,
уареи!
23.12.1992

ПЛАТОН БЕБИА

Аԥсны жәлар рпоет

1935–2021

СЫԤСАДГЬЫЛ

Сыхаара, сыԥсадгьыл,
Абас улахь зеиқәузеи?
Д. И. Гәлиа

Уа алахьеиқәраҷ уҟоума,
Рыцҳа, алабжыш уахәаҵеуеит.
Гәыргьаҳәагь кыр ухоума,
Убла ҭаа ҳа уҳахәаԥшуеит.

Ихәынгартәын угәы цқьаҙа,
Иҭахысуеит аҟәҟәаҳәагьы.
Ицоит уа ашьа угәыҵкьаса,
Иулыхьхьауа ахьхьаҳәагьы.

Урылыргарц угәаҟрақәа,
Уа уҵеицәа еиҵагыламзи,
Аха ирыцло угәахәрақәа,
Шаҟаѽы умбо ирылаҙи.

У-Гәында-ԥшҙан уанѽыҵхаха,
Џьым, зегьы улаԥшықәырҵоит.
Ѽаԥхьа уҵеицәа рыцҳақәа,
Рхы-рыԥсгьы науқәырҵоит.

Иҭазои уаҩы ицәа мыжда,
Агәаҟраз уи егьихьзауам.
Уа анацәа еибацәа мыжда,
Руазырбжьык еихсыҕьзауам.

Анцәа ихазын иалихыз,
Ҳара ари адгьыл ҳақәимҵеи.
Уажә даҽума иҳамихырц,
Ҳара ҳаҭыр ҳзақәымҵеи

Уа алахьеиқәраҽ уҟоума,
Рыцҳа, алабжыш уахәаҽуеит.
Гәырҕьаҳәагь кыр ухоума,
Убла ҭаа ҳа уҳахәапшуеит.
Шьхацан 4, 1993
Гәдоуҭа

ААМҬА ХЬАНҬА

О, аамҬа убас ихьанҵоуп,
Аҵааршә ҳгәаҵақәа ирҵоуп,
Амрагь иацеиԥш илашом...
Шар – ихәлом, ихәлар – ишом.

Ахысбжьы улымҳақәа агоит,
Ақәыԥшзақәа шьны иааргоит,
Ан амыткәма лгәы азҟажом...
Шар – ихәлом, ихәлар – ишом.

Ҳаԥсадгьыл аҳәҳәара иаҽуп,
Ҳара Анцәа ду ҳаизыԥшуп,
Аха ҳаидикылом, ҳаишом...
Шар – ихәлом, ихәлар – ишом.
Мзаҩры 17, 1993, Гәдоуҭа

УИ АҨНЫНЗАГЬ СНАЗАНДАҲӘА ДЦОН

Иҧсахызшәа уа Анцәа ду иҟазшьа,
Уахатәи аҵхгьы иаҿыҵуан ашьа.
Аха уаҳа ҧшышьа ыҟамызт шьҭа,
Ацәылашамҭаз ирит урҭ Гәмысҭа.
Аӡиас- ҵааршәгьы уҧсы уҿанаҵон...
Уи аҨнынӡа снаӡандаҳәа дцон.

Иарҧхарц аҭахызшәа ахымца уа,
Ирыкәшеит нахьхьынӡа-аахьхьынӡа уа.
Ахқәагьы ааиуан абас еишьҭаххы,
Ма ирауазма иахьыргашаҳәа рхы.
Зегь акоуп ицон, аҭак ҟарҵон...
Уи аҨнынӡагь снаӡандаҳәа дцон.

Ҳаҭа иргьы шышкамсшәа ирацәан,
Зегьы акоуп убасҟаҨык нырҵәан...
Ҳадгьыл ду ирнаҭауан амч-алша,
Ицон ақалақь иалалан, рыҿша,
Ҳаибашьцәа митәеиқәаҵәа ҟарҵон...
Уи аҨнынӡагьы снаӡандаҳәа дцон.

Ус, уа зызқәагь реиахахьаз аҭа,
Убас драцәахеит, даарҿагылт хаха.
Дшыӡуаз аниба зегьы дрыхьӡон,
Ҳар маҷ ахьӡ рзымгеит, ирызҵон...
Ишаҵахоз рбозаргь, мап, ирӡон...
Уи аҨнынӡагь снаӡандаҳәа дцон.

Акы игәалашәом, дааҧшит ҵхыбжьон,
Амза цәышӡа уа ихаҿы иҷаҧшьон.

Избжак уаҳа имыхәаʒо ихьанҭан,
Аа, уажәы-уашьҭан ҳәа уи дышьҭан.
Дԥеихеит: ахәра иԥсы иҷанаҵон...
Уи аԥнынʒагь снаʒандаҳәа дцон.

Дцон уажә уи аԥныкә ихы рханы,
Иԥсы ахыц иакын уаҟа ирхханы.
«Ихьаазгаз сан лыбла сыҥҭаԥшып,
Нас сыԥсыргьы лнапала сылжып!..» –
Дҳәаазаны дцон, ихьаагьы даʒон...
Уи аԥнынʒагь снаʒандаҳәа дцон.

Ихәарақәа шьабон уа, иҷгьы ҭбон,
Агагеиԥш рыԥны харагьы ибон.
Аҵхлашә арссон ацәашьы ххаʒа:
«Дыкоуп, рыцҳа, дыкоуп, ихаҵа!» –
Игәаҷы илашон, иблақәарҷ лашьцон...
Уи аԥнынʒагь снаʒандаҳәа дцон.

Ихәыҷра аацәырҟьа-цәырасит ԓьара,
Иааины ибла иаахгылеит иҷара.
Абар рбаҳча, абар урҭ рымʒырха,
Цәаныррa ссирк далахан даʒон...
Уи аԥнынʒагь снаʒандаҳәа дцон.

Ус, дԥагылеит уи имчқәа неиԥшьны:
«Сан?!» – иҳәагәшьеит ибжьгьы рхәыҷны.
Аха дгазҷеазит, зымԥагьы даган...
Ан рыцҳа дахьтәаз дыҭрыст, абан,
Аха илныԥшыр ҟалахуазма, илʒон...
Уи аԥнынʒагь снаʒандаҳәа дцон.

Рыԥны ԥшʒа, уажә аҕа иштаб зыԥназ,
Илаҳазшәа-илмаҳазшәа ибжьы аныԥнас,
Ԥаԥхьа игап лҳәеит уажәы-уашьҭан,
Аха аԥа ҷыцха агәашәаҷ дышьҭан...
Ашәаҷ акануеи ишьаҷа иԥхьаʒон...
Уи аԥнынʒагь снаʒандаҳәа дцон.

ДКӘАШОН ГЕНА КАРДАНОВ

Уа Аԥсны абираҟ неиҵыхны,
Иахьынʒаилшогьы ишьҭыхны,
Икушәагь уа игәы ҭыхны,
Гагьы-шьхагьы идырбан ауп...
...Дкәашон Гена Карданов.

Адгьылгьы абылра иаҷыми,
Умласыргьы ауама – ишыми,
Дцьашьо иԥызцәа изыԥшыми,
Рыбла ихьʒом, убас дшаноуп...
...Дкәашон Гена Карданов.

Ҳаибашьцәа рыԥсы еивыргеит,
Изхьымʒаз ԥаԥхьа игәныргеит,
Нас урҭ амч ҷыц еизыргеит,
Убас баԥ-ҷыдак дырбан ауп...
...Дкәашон Гена Карданов.

Аха, сишь... аҕа дхысит,
Уа аԥсцәаҳагь дымԥахыҵит,
Дшыкәашоз иԥсгьы ихыҵит,
Аха ҳбираҟ ԥада ихан ауп...
...Дкәашон Гена Карданов.

…Аԥсны ашәара иантәгыла,
Атцеицәа гәымшәақәа еидкыла,
Ихатәагь урҭ раԥхьа дгыла
Дмаази, ԥкәына еибаган ауп…
…Дкәашон Гена Карданов.

Иԥшуп адгьыл ԥьанатәгьы,
Дыԥшуп уа иԥа Азаматәгьы,
Иара ихы ақәҵа, иԥсы натәгьы
Аԥсны ихьчон, деибаган ауп…
…Дкәашон Гена Карданов.

Амҳырха адгьыл ҭаҽылоит,
Амҳырха ашәаԥь ҭашылоит,
Ан лылабжышқәа хшылоит,
Абгьы: «Дад, ус ихәҭан ауп…»
…Дкәашон Гена Карданов.

АԤҲӘЫЗБА ДЦЕИТ ЕИБАШЬРА

Амши атцхи ашьа рҽыцуан,
Адгьыл шьҭан агәы ҭжәаны.
Ажәɷан алабжыш аҽысуан,
Амаалыкь дтәан уа дшәаны.

Аԥҳал ацыхаҳы иатцагылан,
Ихыҽҽа иаҽын акатәара.
Уи ҭызтоз абԥьар аанкылан,
Аԥҳәызба дцеит еибашьра.

Аԥатҳь аҽы ҭбауа икнаҳан,
Асас дышҽыжәцызгьы абра,
Зышхәас аɷы изҭодаз уаҳа:
Аԥҳәызба дцеит еибашьра.

Аҽыхәа агәашәаҿ икьыркьыруан,
Уа игәхьаага аҭацаагара,
Уи ҳшьа алами, зегь адыруан:
Апҳәызба дцеит еибашьра.

Агара ахьгылаз агәы ҿыҕьуа,
Иаҿын уа ахала аҵысра,
Игозшәа агарашәа меихсыҕьуа:
Апҳәызба дцеит еибашьра.

Шәышықәсала иххаҳа иакызгьы,
Хәышҭаарак ҿыцәон убра.
Акы, шәкы еибакыргьы
Апҳәызба дцеит еибашьра.

Амши аҵхи ашьа рҿыҵуан,
Адгьыл шьҭан агәы ҭжәаны.
Ажәҩан алабжыш аҿысуан,
Амаалықьгьы дтәан дшәаны.
Кәыркәа 12, 1993
Гәдоуҭа

БОРИС ГӘЫРГӘЛИА

1935 – 2012

* * *

Ақырҵцәа шәқәыцьмақәазар, шәқәыцьмаз!
Апсуаагь бзанҵы ҳуасақәамызт!
Ҳзыхьчо ҳҵеицәа руахҭа аныҳбазгь,
Шәа ҳашәфартә еипш, ҳкапсақәамызт!

Шәара шәқәыцьмақәазар, шәқәыцьмаз!
Ҳара ҳзынхом шәа шәуыҒә ҳаҭал.
Ишәшьуа ҳаʒәк изы, жәа-ҧсрак шәымаз,
Шәымҽхәаларцаз, шәыбжьы шәхацал!..

Шәа шәқәыцьмара згәаҧхо шәрымаз
Аҳас, ҭынхас, еишьа бзиас.
Ҳа ҳуаауп, ҳадгьыл ҳамаз ҧшәымас,
Иҳахьчоит ҳага, ҳашьха, ҳʒиас.

Шәара амц нцәахәыс ишьҭыхны,
Шәашьҭалт амыцҳәацәа рылҧха.
Ҳара ажәытә еиҧш, зыҧсы ҭыхны,
Иҳацу ҳашьцәа ҳамоуп ныхас!..
15.03.1993., Цьгьарда ақыҭан

ҬАГАЛАНТӘИ АҦШАҚӘА

Цәыббын, ацәқәа реиҧш итәѡасуеит
Ҭагалантәи аҧшақәа.
Аҧхын шоура мҭарс имѡасуеит,
Аҧхын ҧхара ахыҧшақәа.

Араҭлақәа хәыҷқәак рықәлоит,
Арыҧхь рылаҭо, илакьҭо.
Ахьеиҧш акакан рҟәыбоит,
Ахьѡеижь гәы-хаҭа зызҭоу.

Еихышьны, иҽам, мыцхә аҧсы алам,
Анхаѡ иҧш алапҟьара.
Амҭәышә цо-иаауа аҭла иалам,
Аблахаҭ гьежьыртә ара...

Шьоук амҽы ааргоит уардынла,
Абна тоурахьтә иҭганы.
Тәаха змада уахынла, ҽынла,
Зәыр дыҟоума игәы ҭганы?..

Аԥсны абжара чаик аарыхым,
Ҭаҭынк, геранк ҟарымҵеит.
Қыҭак аҟны рҵәырак ныхым,
Хыма-ԥсыма ԥшқәак ларҵеит.

Ирнаҭаз ауп аԥсабара,
Уи инарҷыдан – рымч мхеит.
Бзанҵы изгымхаша ԥсыҵбара,
Аҕа иабашьра аҭаххеит.

Сыжәлар хацәнмырха иҽагылеит
Рыдгьыл зҽықәзыжьыз хаха.
Ирҳақын, ршьапы иқәгылеит,
Аԥсни аԥсуареи еиқәхарц...

Сыжәлар ҩ-уск еиларыгӡеит,
Тәамҩахә рымам шамаха;
Рыдгьыл ақәылаҩ дықәырцоит,
Крыруеит аҕа ицасгьы, инхарц!

...Цәыббын, ацәқәа реиԥш итәҩасуеит
Ҭагалантәи аԥшақәа...
Аҕа иҵыхәтәа-мшқәа мҩасуеит,
Шьҭа ишәарҭам ихыԥшақәа!..
Ачаарқыҵ, 07.09.1993

АДОУҲА

Валери Гамгиа ихьзынҧылоуп

Ауаҩытәыҩса ицрымҭуа ицу,
Дфырхаҵан дҟазҵо адоуҳа,
Зқьышықәса ахыҵуазаргьы, иҧыцу
Мчык изцәырнагоит еиҳа.

Ауаҩы дахьиз, дахьааҙаз,
Дахьҭаԥшыз ауаа рлакҵа,
Уаҟа рыцҳаразқьы иҵазаргь,
Уи адгьыл имоуп гәыгырҵас...

Аԥсынтәыла, аԥсуа ишьам дгьыл,
Нарҵаа дуқәа рхәышҵаара,
Абрыскьыл итәыла-ԥсадгьыл,
Леонидаа раҳҵынра...

Абри адгьыл ауп иаҳзызша
ԥсра-зра зқәымлауа аԥацәа,
Дгьыли-жәҩани рыбла хызкша
Афырхаҵара ашацәа.

Абри адгьыл уахшеит ҳақла,
Ҳсахьаҵыхыҩ ду, ҳашьа.
Иҟаларц адунеи иақәлан,
Аԥсуа иҟазара, иҟазшьа!..

Абри адгьыл дырҩегь иқәлеит
Нарҵаа рҵеиҵыԥш, рлакҵа,
Рымч-рылшара Аԥсны иаҧықәлеит
Уа у-Нарҵ махәҧалагь еиҵа.

Абрыскьылгьы ҽыцымҭала
Аԥсны дналалеит дгәыкуа,
Анцәа блақәа рхьы-шәахәала
Жәлар рыгәҭыхақәа еизакуа.

Аԥсуа хаҵа иԥсабара,
Идгьыл, ижәѡан, игәҭакы,
Дшынеибакәу убла хаара
Иқәукт, ицәмырӡкәан акы.

Инапы иауркит ҕәҕәала
Ибираҟ – итәыла аҭарчеи.
Иҭоурых-мѡа амшын дхыхәхәала
Еснагь днеиларц иҿырҿеи!..

Уара иумоузаргь аԥсуа иқәра,
Бзанҵык ԥсра ақәлом удоуҳа.
Иухылҵыз уҵеира, узныкәра
Рыԥсынҵралагь рԥашәқәа ҳауп.

Абри адгьыл уахшеит ҳақла,
Ҳсахьаҭыхѡы ду, ҳашьа,
Иҟалаларц адунеи иакәлан
Аԥсуа иҟазара, иҟазшьа...
Ачаарқыҭ, 28.09.1994

АХАҲӘ ААМЫСҬАШӘА

Ехьарнахыс еиҳа ҳаҭыр уқәыстоит,
Ахаҳә аамысташәа, издыскылаз сыԥсы.
Сыҷкәын дахьышьҭоу ихаӡгылара удыстоит,
Уи дамеигӡаӡеит уара узыҳәангьы иԥсы...

Ехьа сара сҟыбаԥ, сгәыблра уластцоит,
Уизгыларц сарԥыс, сеибашьԥы баҟас.
Ихәыцрақәа уҭан амԥа уқәыстцоит,
Шәы-ԥсҭазаарак ирызхоит урҭ, ԥсыс иухаз!..
12.09.1992, Ачаарқыт

АГӘХЬААГАРА

Абзагә! Ҳаицәажәап, дад, хатцатцас,
Исзымычҳартә аҟынӡа угәхьаазгеит.
Иудыруеит, аҿараԥшра сымамызт ҵасс,
Уи сыламызт, уажәымоу, иансаазгьы.

Сгәырԥа хҿуам, аамҭа цацԥхьаӡа
Сгәалашәарақәа цәырҵуеит еиԥхеибатца.
Уԥьабаа, улшарақәа ҽаҽаӡа
Исбарҭахеит, усымбартә уаныҟарҵа.

Иугәалашәо, анхарҭатыԥ алхны
Ихаҳкааит, иҳацхраан ҳгәылацәа.
Ҳадгьыл, сан лраҵлақәа натцакны,
Ианалҳкаа, уаацәажәеит угәырҕьатцәа:

– Нанду, иҳашәҭазаап адгьыл ԥшӡа,
Кәтолаагьы баргьы шәеилаланы.
Хәычы-хәычла ҳамчқәа анырԥшӡан,
Ҳанхалароуп шьҭа, ҳанҭаланы...

– Шәынхааит-шәынҵааит, нан, ԥшӡала,
Дышәхылаԥшааит са сшамкәа сызшаз!
Шәгәырҕьааит, шәыччааит шәыԥхӡала,
Шәыкәҕьацааит, срыцҳауп, шәзыхшаз!..

...Уиаахыс, иудыруеит имаҷымкәа,
Мши-ҵхи неишьҭалан ицеит...
Абаҳчара, ақәаҵара, хар амамкәа,
Уареи сареи ҳнапала иҟаҳҵеит...

Ашҭа сҭалаанӡа анапқәа рхаха,
Исҧылеит уа еиҭауҳаз аҳа.
Уи санаадҵ, иақәуҵаз аха,
Аҧсуажь ами зыфѡы-хаа саҳа.

Аѡны аварає исҧылт улимонқәа,
Мыцхәы ибзиан ирҽалазаап сынтәа.
Ажәѡан хыла иҵрыҧссоит укаламқәа,
Снарзыҧшит гәыблыла, рааигәа снатәа.

Сылахь еиқәнаҵеит, узыхӡыӡоз ҳрасаҭра
Ианаамҭаз иҽызхуадаз аибашьра анҵысы.
Ахьеиҧш араса ылаҧсан ашәырҭра,
Икамҧсазгьы ҽан макьаназ иҽассы.

Урҭ рааѡыс ибааны ицагәышьон алаҳа.
Абгыӡра еихаҳа акәзар, абҕьы умбо иҟаҧшьын.
Ани аҵәахаҳа ҵыҧх узеилаҳаз,
Шьамхахьы иаҵажьын, ибаахьан, иҟьашьын.

Аѡнааҵраҽ исҧылт иургылаз алаҭра,
Акәтыҭра, ақәачаҭра – иҟауҵаз насҭха.
Аҧацха аҭыӡрыбҕараҽ избеит ухьаҭра,
Укәацӡыга аихаҵәы, умагана, уеиха...

Ацаҵаҟа сныҵалан – унапала еилырган,
Жыгоума, ҽагоума, иуҧылартә еиҧш уашьҭан.
Аѡны саныѡнала, урҭ схашҭыртә сыжәѡа ҭҟьан,
Сҽаҧхьаҵәҟьа, сыҷкәын, уеишәаматәа шьҭан...
22.09.1992, Ачаарқыҭ

«АԥСУА ШҭАҨҬӘИ» АХӘЫҴҚӘА

«Аԥсуа шҭа» ҳәа иашьҭоуп Аҟәа ақалақь аҟнытәи аҧар, сара сахьынхо, абри ажәеинраалаҧ зыхьӡқәа ҳәоу ахьынхоз, иахьынхо ашҭа

Ҳара ҳашҭаҧгьы ахәыҷқәа
Зегь реиԥш ами ишрызҳаз.
Асаби ааӡарҭа аѡнқәа
Ирымадан урҭ еиҳа.

Рыѡны иааргар, ахҭа иҭан,
Иара иалаҵәҟьан рыԥсы.
Рыбжьы дуун, рқьаф ҭан,
Ишаҭәоу еиԥш Аԥсны.

Аамҭа иара атәы ҟаҵо,
Ацәгьеи абзиеи неишьҭаҵо
Ицон, ҧааҳәырак ҟамҵо,
Ҳхәыҷқәа рыҟазаашьа аԥҵо:

Ԥьара аӡә Лаша игәы нирхар,
Абзагә диԥшаауан Аслан.
Игәы нзырхаз дыршәатәхар,
Абзагә дидгылон Беслан,

Уих шәарҭарак даниар,
Дима дԥаԥашькуан дихьӡарц.
Дима игәы бааԥсны днаиар,
Дара зегь неиуан дырбарц.

Ус... ақәылаѡ дҭытҵны ицәа,
Аҟәа даадгылеит маӡа.
Аԥсуаа «ирхихит рцәа»,
Ртәыла рыцәирӡырц зынӡа.

Инал, Адгәыр ма Даур,
Жәраб дырнықәыр аҳы ржәуам,
Хьрыпс, Алықьса ма Заур,
Алхас кьацк иаахар руам.

Ахра, Асҭамыр, Ҭамаз
Нестик хәыҷы иҽҳәаран;
Уи дреиҵбын, игәшәа зымҳәаз
Дҕан, реисра даҽҳәаран…

Имҩасит Абас рхәыҷра,
Иналагылт рҽара.
Убригь зеиԥшраз ахаҽра
Иадырган рлеишәа, рҵара.

Шьоукы ибзиаҳан ирҵон,
Рылҵшәа хьысҳамкәа ԥьара.
Шьоукых амитәыҵәҟьа ҟарҵон,
Рлеишәа иаҽын рырԥьара.

Аха зегь алгеит ашкол,
Абжьаратә ҵара нагҳа.
Шьоукгьы ддырҵҟьеит Анатол,
Заа аҭаацәара напҵа.

Шьоукых еиҳау аҵара
Роун, иалагеит акрура.
Шьоукгьы арратә маҵура
Амҩа иагаҳеит хара.

«Ҳаԥсуа шҭаҽтәи» ахәыҷқәа
Еинион усгьы ианаауаз.
Рыгәтыха шьҭыҵуан, ичуан,
Еиԥшын инымҵәаҳо ауаз…

Убасҟан аҳәк иеиԥш игылт
«Ҳаԥсуа шҭа» хәыҷ аԥацәа.
Аҕа хәымга инаиҧагылт,
Дҭарҟәаҟәарцаз ицәа.

Абԥьар шьҭырхит урҭ зегьы,
Ирурц рыԥсадгьыл ашьа.
Зымҩа давамлеит аҳәгьы,
Зәырҩгьы иазкарҭәеит ашьа.

Ихы ақәиҵеит Абзагә,
Имахәҧа ахҭниҵеит Лаша.
Аҕа дҭарцалоит амагә
Урҭ рҩызцәа рымч, рылша.

Ари зыхҟьазеи ҳәа ара
Аҳәгьы иҟаиҵом азҵаара.
«Ҳаԥсуа шҭаҧтәи» аҧара
Иамоуп ахатә гәбылра!..
15.02.1993
Џьгьарда ақыҭан

САРИОН ҬАРКЬЫЛ

1936–2005

ШӘГЫЛ ЗЕГЬЫ

Ҳадгьыл ҳаԥхьеит, ҳажәҩан ҳаԥхьеит:
«Аԥсны аҵеицәа, шәгыл зегьы!»
Иахьа инҳажьыз – уаҵәы иҳагхоит,
Аган шәавамхааит аҳәгьы!

Иахьоуп данубо ихаҵаз,
Иахьоуп ианыʒбахо зегьы –
Иахьа зҽеызʒаз, иахьа ихьаҵыз,
Дыԥсит, уи дыҟам зынʒагьы.

Аԥсны аҵеицәа, Аԥсны аҵеицәа,
Аԥсны зыҟәгәыҕуа шәара шәоуп!
Шәаамҭа ааит, шәгыл аҕьҽѡхәа!
Шәаамҭа ааит, уи – уажәоуп!

Шәнеибац, шәнеибац, шәнеибац,
Аԥсны бзиа избо зегьы,
Ахаҟәиҭра мра кацеиларц
Аԥсынтәылан есҟьынгьы!

Мап, ахьаҵра залшом уаҳа –
Шәышьҭахь иҟоуп шәаб ишәхымс.
Ибоит Анцәа, ишәыдлом гәнаҳак –
Шәхыс! Икылкаан шәхыс!

О, ҳаиҕацәазар – ҳаиҕацәоуп,
Нас, ҳаилгап иахьа нахыс.
Иаҳныртцаз ахәрақәа рацәоуп –
Урҭ рзынгьы шәхыс!

Шәхыс – Аԥсынтәыла ахьʒала,
Иҭахаз зегьы ршьа ауразы!
Шәхыс – Ахаҟәиҭра ахьʒала,
Шәхәыцқәа уаҵәтәи рԥеиԥш азы!

Аԥсны аҵеицәа, Аԥсны аҵеицәа,
Аԥсны зыҟәгәыҕуа шәара шәоуп!
Шәаамҭа ааит, шәгыл аҕьҽѡхәа!
Шәаамҭа ааит, уи – уажәоуп!
Июн, 1993

АБДУ

Апоема ацыпҵәахақәа
Аҧсны зхы ақәзҵаз зегьы
Ргәалашәара иазыскуеит

Асы цан – асы леит. Еиҭа леит:
Иахак иауан, иахьак иауеит,
Ашьха ихытцны, арахь, иаауеит –
Сыла аʒын ҳашҭа иҭалеит.

Қарҭынтә иааит даҽеа знык,
Аҟәаԥҳәа ихысуа, ауаа шьуа:
Аҧсуаа ҧыршәарц даҽеа знык
Ма идыршәарц, латцас ишуа.

Аʒын, аʒын! Уаха змада,
Еибашьроуп, ашьа кашуеит...
Ҳаи ҳәа дгылеит аҭаҳмада.
Имаҭа ишҟагьы днаҧшуеит.

– Шәа шәабацои? Шәызҭахыда?
Дгылт анду, ирххо лдырды.
– Смаԥьар абаҟоу? Изҵәахыда?..
Саб дызлеибашьуаз Кәыдры...

Ҳаи, алажәқәа! Иԥхашьом
Еиҭах иақәлеит урҭ Аҧсны!
Избан умҳәои, уаас ҳаршьом?
Избан, иаҳфама рхәы ʒаны?

Абду иԥшааит ижәытә маԥьар,
Иаб дызлеибашьуаз Кәыдры.
Мап, иҟалом, иҳәеит, сымцар,
Абԥьар шьҭыхны игылт жәларык.

– Акы уартәом – уара уца!
Ахәыҷы дусҭом, уи думган!..
– Ахәыҷы дарбан? Бызцәажәоит цас?!
Уи дхаҵоуп. Бымшәан,
Даҽасыжьуам сара хык,
Иҧсразар – иабду дыќоуп.
Иахьа-уаҵәык нас аҩныќа.

Анду дгәааит, дҵәыуеит уа,
Дгәааны, ддәылҵит наќ,
«Абду иуам, иуам, иуам!
Ма иќаиҵозар уи дсызцас?»
Уигьы иаамҭаз, кыргьы дгәаќт,
Аха – зегь еиликааит нас:
«Аҳәы ихала – имцагь дарҧхаҳом,
Аҳәы ихала – ҵәҩанк даҩызоуп
(Ҵәҩанк ахала ааида азкҳом),
Инасыҧгьы еиҩыжаауп.
Ужәлар ахьыќоу уќазар ауп,
Ужәлар ҧсуазар – уаргьы уҧсы!
Уҽеуҵәахыр – уи уќаҳам ауп
Иаанаго: уҧсы шҭаз – уҧсит!
Аибашьрагьы – ахацәа рзоуп.
Аибашьрагьы – ҧышәагоуп!
Аҽеҳәаҽы афырхацәа ииҳом,
Ишәаз – анышә иагоит!»

– Ҳа ҳамч зықәхашагь уск ќалап,
Ҳдәықәлап, дад! Шьҭа, уаала,
Ҳа иҳамхьчар, изыхьчода
Ҳтәыла гәакьа, ҳа ҳ-Аҧсны! –
Аҩны идәылҵит урҭ еицны.
Ицеит, ицеит, шәаагылгьы зҳәода?!

Амҩа иқәуп, зегьы еихеит:
Џьоукгьы раԥхьа инеиуеит,
Џьоукгьы рышьҭахь иааиуеит –
Ртәыла ахацәа аҭаххеит:
Еибашьроуп, еибашьроуп! –
Ртәыла иақәлеит аҕацәа,
Ртәыла рзымхьчар – уигьы ԥсроуп,
О, Анцәа! Анцәа!..

***

Аҳә дшалагылаз амца шыра,
Даҽеа ҩыџьа цеит уажәы,
Аԥсуа қыҭа, са с-Ешыра,
Еилзыргода уҽатә-ужәытә:
Еиҳа еиҕьны уа уанбаҟаз?
Еиҳа еицәангьы уанбаҟаз?
Урҭ ҟазҵада ишәа-изаны?
Шәа ишәыҳбома шәааизаны!..
Зны Кьахьбак уаҟа дҽеырбахьан,
Дышхаҵаз ижәлар идирбахьан...
Ҳажәлар рыбжак ныркә инхеит,
Урҭ рҵыԥан тәымуаак нхеит.
Иреиҕьыз аамҵакы ҳазԥшын,
Иреицәаз ҳалаҳаит амшын,
О, уи нахыс зегьгьы бгеит,
Ҳдунеигьы ааҳәит уи нахыс,
Џьара ҳамҩақәа ҭабгеит,
Ҳанасыԥгьы ҳаны иргеит...
Угәы иақәкны ихыст, ихыст –
Иахьа иуқәлеит уаҕацәа!
Иҟаҳҵазеи, мшәан, цәгьарас,
Иҳазныкәартә еиԥш абас,
О, Анцәа! Анцәа!

* * *

Нас ажәабжь иман дааит лмаҭа.
Дкылҟьан дааит анду лҧагьы.
Уи ллаҧықәшәа гәыҕрак лнаҭон,
Аха абду дыҟам иахьагьы.

«Ҭаҳмадак дсыман… Џьа дыжәбазар?
Имаԥьар кны, еибашьра дцан…
О, Анцәа! Анцәа!.. Иҧсы ҭазар,
Дмаар иуамызт, нан!..»

Кәтол дыҟан, ҧақәашь дыҟан,
Тҟәарчал дырбеит зынгьы:
«Апартизанцәа дрыцны дныҟәон,
«Ҳабду» ҳәа иарҳәон урҭ зегьы».

Нас Арасаҙыхь дырбеит џьоукы.
Егьырҭ: «Мап, дыҟан уи Аҭара,
Апартизанцәа дрылан… Шлакы,
Аха еилҟьак, итҟәыцәаан иҙара!»

Зны дырбеит уи Џьгьардагь,
«Абду» ҳәа иарҳәон, хаҵа аукы,
Аха усҟан дыҟан уи маԥьарда,
Иавтомат цырцыруа икын…

«Шьҭа шықәсыбжак ҭуеит, абар,
Исыздырҙом ихабарк…
Нан, џьара дыжәбазар уа?..
Ирҳәоит: уигьы деибашьуан…»

(Икьыҧхьуп иаазыркьаҷны)

* * *

Узшьырц иааиз – уи дуаҕоуп,
уара думшьыр – иара уишьуеит.
Зҵьынҵь зыхьчо еиҳа дыҕәҕәоуп,
иқәылаз – баша игәы дажьоит.
Мап, иааирак изгаʒом –
иаҵьал дашьҭоуп, дыҧшаауеит,
иҧсцәаҳагь дишьҭалан даауеит,
ижәбап шәаргьы – харак дызцом.
Ҳара ҳиашала ҳаҕәҕәоуп,
уаҭәык ашҟагьы ҳнаҧшуеит.
Узшьырц иааиз – уи дуаҕоуп,
уара думшьыр – иара уишьуеит.
26-27.01.1993

ЗАУР КӘАРҶИА

1936–2008

* * *

Ишҧаҟоу, мшәан, абҵьар аҟазшьа,
Еиҧшугь дубап, зынʒа ахаҭа.
Иааҭыганы иалеиуеит ашьа,
Ахаҭа изы ихәарҭоуп, ихәарҭа.

Аха иҟалар уаҕа инапаҿы,
Деигәырҕьоит, еихаччоит ихиҿы.
Уара иукнаҭы, уа умаҭ ауеит,
Уаҕа иҧыхьашәар – чарҳәара ауеит.

АИБАШЬҨЫ ҚӘЫҧШ

Аҧсны Афырхаҵа
Роберт Кәарҷиа изкны

Уабҧьар ажәҩангәы арлашеит,
Уабдуцәа ирҟәыхын, иҧшьан.
Афырхаҵара улуршеит,
Аҧсны ҧшӡаз икауҭәеит ашьа.

Сазхәыцыр, уи зегьы, сгәы снархьуеит,
Ирацәаҩны уара уҩызцәагь ҭахеит.
Шәфырхаҵара аҷаҧхьа схырхәоит,
Ҳаҧсадгьыл шәара шәыла еиқәхеит.

ЗЫХЬӡ ЕИЛКААМ АРУАҨ

Игылоуп аҧсаҵла, иҵынчӡа, изаҵәӡа,
Жәак уи иаҷыҵшәом, изцәажәом зынӡа.
Аха избоит, ҭәҩәала агәы хәуп...
Иара атәала ак аҳәарц аҵахуп...

Амҵан зыхьӡ еилкаам ҳаруаҩ қәыҧш джуп,
Иан лыбла ҭраа агәашәахь дыҧшуп.
Аибашьҩы абраҟа иқәшәеит ахы,
Ҧхьаҟа ҳаҧсҭазаара иақәиҵеит ихы.

ВАЛЕРИ ДАУҬИА

1936–2009

АИААИРА

Аԥша ҭәыуан,
анаатә асуан,
Уздәылҭуамызт
адәахьы.
Асабицәа рыгәқәа
ҭрысуан,
Рыҭәаабжь халон
жәѡан-гәахьы!
Наѣ-ааѣ арқәа
еиҷахысуаз,
Идыргылон
ухәы-ужьы!
Ахыбрақәа
ҕәых ирхысуаз
Абомбақәа
игон рыбжьы.
Сара исыман
илаԥшықәҭан,
С-Аԥсынтәыла,
слахьынҭа! –
Ҳҭеицәа дкарцон
ҳаҕа дҕәыхҳан,
Риааира аныстон
сымшынҭа!
Ашьаарҭәыра
иалагылаз

Иуадаѡзеи
рус шаҟа?
Рсахьақәа
сыбла ихгылаз,
Сыҭҟәа срыма
ицон ԥхьаҟа.
Ҳа хдауаԥшьқәа
агәырҕьа рымшха,
Егры инеины,
иркын аҳәаа,
Сылаҕырʒқәа
илеиуаз рѡашха,
Урҭ исарҳәон
зегь рыххҳәаа!

АДАУАԤШЬҚӘА

Адауаԥшьқәа,
ашьа казҭәаз,
Аиааира дуʒʒа
зчаԥаз!
Ҳабиԥара
ахьыʒ азҭаз,
Шәыҟоуп ҳ-Аԥсны
шәа шәшаԥаз!
Шәара ишәхьчаз
Ҳан-Ҳаԥсадгьыл
Иахагылоуп
ҳа ҳбираҟ!

Иаҳхаԥыруеит уи,
ҳа хаидкыл,
Зегьы ирбарҭан
уи наѣ-ааѣ!
Адауаԥшьқәа,
ашьа казҭәаз,
Аиааира дуӡӡа
зчаԥаз,
Ҳабиԥара
ахьыӡ азҭаз,
Шәыѣоуп ҳ-Аԥсны
шәа шәшаԥаз!

МАРТТӘИ АЖӘЫЛАРА

Асы леиуан еимаҭәаны,
Уздәылҳәҳәомызт адәахьы.
Ҳҵеицәа неиуан еилаҭәаны,
Асы иахан шьамхахьы.

Аҵых лашьцараз Гәымсҭа ируан,
Рыжәѡахырқәа еибаркны.
Ҳаҕа дышшәарҭаз усгьы ирдыруан.
Аха ижәылон рҳәоу акны.

Афырхаҵамѡа рышьҭа анырҵеит,
Ҳаԥсынтәыла агәаҷы.
Уаѣа иҵахаз рыхьӡ ахырҵеит,
Рбаѣа гылоуп ахәаҷы!

ҲҭОУРЫХ ИАЗЫНХЕИТ

Иааҟәымҭӡакәа,
Аԥсны иақәкны,
Рабџьар аныдыдуаз
ҳаҕацәа,
Са сышгыламз,
насҭха салкьны,
Ибон хыхьынтә
ҳа ҳанцәа!
Анцәа илаԥш
зхыз аиаша,
Ҳаԥсынтәыла
еиқәнархеит!
Сԥызцәа – ҳҭеицәа
ҭамхеит баша,
Имыӡуа ҳҭоурых
иазынхеит!

АМЫТКӘМА

Сыҷкән рыцҳа – зымцахә ыцәоу,
Уара узыҳәан са слашьцоит! –
Сыԥхыӡ уалоуп са саныцәоу,
Са сгәы ҭыпа-ҭыпа ицоит.
Адәы сықәхеит уара уда,
Удамра аԥхьада џьа сызтәом.
Сылаҕырӡқәа илеиуа рыда.
Уаҳа ҽакы сеиқәнартәом!
Са сгәы уацуп, смыткәма уалоуп,

Са сгәаҟашәа цоит хара.
Игәыҟатцаган жәԝан гәы иалоуп,
Иузхьатцуам уи ԥьара.
Адәы сыԛәхеит уара уда,
Удамра аԥхьада ԥьа сызтәом,
Сылаҕырʒҟәа илеиуа рыда,
Уаҳа ҿакы сеиԛәнартәом.
Аҭыԥхацәа ашәҭқәа хкыла,
Инаргоит уҳаҭгәын агәаҿы.
Сара исымоуп урҭ гәнкылан,
О, исырԝашьом рхырҿы.
Адәы сыԛәхеит уара уда,
Удамра аԥхьада ԥьа сызтәом.
Уԝызцәеи уареи шәиааира ада,
Уаҳа ҿакы сеиԛәнартәом!

ТЕРЕНТ ҬАНИА

1937–2021

ҬЫԤХ УАЖӘААНЫ

Ҭыԥх уажәааанакәын, ҭыԥх уажәааны,
Ашьхақәа гылан рызԛәа хшәааны,
Урҭ ирхатцәыуо ирхасуан аԥша,
Ҳарҭ ҳ-Аԥсынтәыла ԝыцьара ишан,
Сыжәԝангьы маҷын, сыдгьылгьы бжан.

Ҭыԥх уажәааанакәын, ҭыԥх уажәааны,
Аʒиас аҿатцәахт аԥаԝқәа ҭшәааны,
Итцаит аҕьеԝхәа, еималеит асы,
Арԥарцәа гылеит уа Гәымсҭазы,
Аҟәазы, Ешыраз, Аԥсынразы.

Ҭыԥх уажәааанакәын, ҭыԥх уажәааны,
Ҳаҟан аиааира агьама баны,
Усҟан ҳалгахьан ҳарҭ алакѡакра,
Усҟан ақәыцьма бҕалахьан Гагра,
Ага ихылахьан ҳгәыҕраԥәа раԥра.

Ҭыԥх уажәааанакәын, ҭыԥх уажәааны,
Ихалон сыԥсадгьыл агәыраз ԥжәаны,
Зызшәа аҵәҵәаҳәа ирыԥҭәон аиха,
Арԥарцәа шԥыла ианижәлоз аҕа,
Шԥыла иаҷалоз ӡрыжәхон иаҳа.

Ҭыԥх уажәааанакәын, ҭыԥх уажәааны
Са сыжәѡахырԥәа ирхаршәуп ишәны,
Исхаршәуп, исҵаршәуп амра снарбом,
Исҷартәуп, исываршәуп, саргылом, сартәом,
Уаҟа сҭаргьежьуа срымоуп, сырҭоуп.

Ҭыԥх уажәааанакәын, ҭыԥх уажәааны,
«Шәнеибац!» ҳәа, ҷыртуан ҳашьха, ҳаѡны,
Ҳабацәа рыбаѡ адгьыл ршьаны,
Ан лылабжышқәа, инеиуаз шьаны.
Хыхьынтә иҳазҭаз ҳамра ԥшьаны.

Ҭыԥх уажәааанакәын, ҭыԥх уажәааны,
Ҳхьаҵит аиааира агьама баны,
Ҳхьаҵит ипаҳшәарц ҳамыч ҿазнык,
Ашьхагь, агәарагь, аныхагь – аӡәны:
Иаҳгәыдыҳәҳәал ишьҭаҳхит Аԥсны.
Ҭыԥх уажәааанакәын, ҭыԥх уажәааны…
Март, 1994

АԥСНАЗЫ АШӘА

Амра ҽыц гылеит Аԥсынтәыла,
Ҳашьхақәа рымҵан иныҳәоуп иара.
Ҳашәақәа ҽыцуп, ҳҽыцуп зегь рыла,
Ҽыцʒан ицәырҵит иахьа Аԥсынра.

Анасыԥ умаз, анасыԥ умаз,
Умҩа ҩадара иаҟәырхыз ашәшьы!
Удгьыл хазынаҽ ужәлар аԥшәымаз,
Иқәыҩуаз аԥсуа фырхацәа рыбжьы!

Амца мацәысуа ҳашҵа ианҵала,
Нхыҵи-аахыҵи ҩагылан иԥшьеит.
Ашәҵыц иаҩызаз ҳаԥсадгьыл рыхьчеит,
Ашәҵыц иаҩызаз арԥарцәа ршьала.

Анасыԥ умаз, анасыԥ умаз,
Умҩа ҩадара иаҟәырхыз ашәшьы!
Удгьыл хазынаҽ ужәлар аԥшәымаз,
Иқәыҩуаз аԥсуа фырхацәа рыбжьы.

Ахәрақәа рнаҳҳып ҳҵәыла ианылаз,
Амҩақәа шьҭаҳхып иʒыз, иԥҽеыз.
Аԥсуа бираҟаҽ аԥсуа напыраз,
Амра иагәыҵак наʒаʒа ианыз!

Анасыԥ умаз, анасыԥ умаз,
Умҩа ҩадара иаҟәырхыз ашәшьы!
Удгьыл хазынаҽ ужәлар аԥшәымаз,
Иқәыҩуаз аԥсуа фырхацәа рыбжьы!
1994

***

Аҧсадгьыл зхы ақәызӷаз Кәтолтәи арҧыс,
Аҧсны Афырхаӷа И. Сиҷинаа ихьӡынҽылоуп

Аҧсра ныҟәон, уи еиқәыцәо, имлашьуа,
Бызкаҭаҳан зегьы ирхьынҳалон.
Уи дагомызт аҧшқа дыршьышьуа,
Қәыҷьман акәын иара ишихалоз.

Адгьыл рыцҳа агәы ҭӡыӡо иҵысуан,
Зшьапы цқьамыз аҒа далагылан.
Анцәа иҭыҧаҽ арҧар гылан ҭоуба руан,
Рхы шақәырҵо рыдгьыл Аҧсынтәыла.

Ргәаҵа кылжәа ҳҵеицәа нықәион адәаҽы,
АҒа илымҳаҽ инаганы ражәа.
Ан дзықәгылаз ашьац абылра иаҽын,
Ҳашьха дуқәа ирықәыҽуан хәрашәак

Уцәа ҭынчыз, иузтатаз уара анышә,
Сгәы сҭаҵәыуоит иануеиҳархо ҳазқәа...
Аҧсны иман аӡә ҽырбагас, аӡә аныс,
Ныс измаз роуп Аҧсны еиқәзырхазгьы...

Аҧсынтәыла схы надысҵан, исҷьабон
Ҳаҵәҽаншьапқәа, ҳашҭақәа ирҧырҵыз...
Иахантәарак аӡиасқәа ҧхыӡ ибон,
Иацынтәарак сылабжыш иахылҵыз.
Ииуль, 1994

***

Абӷьар ҿеихак амам,
Иҵәаауеит ахызаҵә,
Ишацәышаҵә ажәҽан
Алҽа мҽа аҿоуп.
Ҳныха хәыҷ ахьыҟоу,
Уашьҭаз, уҭахызар...
Ҳгәаҿоуп.

Аʒын ҳара ҳҭабиа,
Иҭанаршәт ахыза,
Анҷа бҕьыцк аҿыҵшәеит
Ахьҭа ианашьы...
Ахәрақәа злаҿарҳәоз
Ацаха иаҽызан,
Иҟаҧшьын.
1993

АН ИЛЗЫМҲӘАЗ АЖӘА

Ибла хызҽеит уи ашьшьыҳәа,
Алым еиҧшыз сҽыза дшьуп.
Дынцәахшаран зегьы рзыҳәа,
Уи саргьы дысцәоуп, дысжьуп.

Адгьыл ҵәыуоит, иҵәыуоит, игәаҟуеит,
Хыхь ишьҭыҵуеит ахәажьы.
Аҧсынтәылан адгьыл акәым,
Амза еицарсагьы хәашьын.

…Дышԥазгари?.. Уи сахьʒап,
Иԥсадгьылаҿ анышә дыԛәуп.
Сшьа кәапеиушәа истап,
Ашьоура иахьа иаҭыԥуп.

Сшьа зулап: Тҟәарчалаз, Аҟәаз,
Тамшь, Аҭара ршьа зулап.
Ршьа зулап Ешыра игәаҟуа –
Уа сара сеиԥш зыԛьԛык ҟалап.

Нас дызхылҵыз лышҟа сцап,
Дышҭахазгьы зны изʒап.
Сшьамхышгылар лара лаԥхьа,
Иҟалазгьы лхы азцап.

Лнапы схьылшьып ан гәыблыла,
Ус анакәха – шьҭа иазхап,
Харак сыдушәа снагылап,
Ларгьы лашҭа дааҭахап.

Лыҷенылкылап, дшып, дыхьшәашәап,
Уи хьанҭазаргьы иага.
Саргьы ан илзымҳәаз ажәа,
Нас ажәыларахь сагап.

…Дышԥазгари?.. Уи сахьʒап,
Иԥсадгьылаҿ анышә дыԛәуп.
Сшьа кәапеишәа истап,
Ашьоура иахьа иаҭыԥуп.
Ианвар 25, 1994

ДЦОН АԥҲӘЫЗБА ԥШЫХӘРА

(Авариант)

Адгьыл хәын, ишәын ашьацра,
Ажәѡан абла еиқәатцәан.
Ԥҳәызбак ԥшыхәра дцон ашамҭаз,
Ларԥыс диашьапкуан Анцәа:
Уаҭәҳәа уи сымза-сцәашьы,
Атцыхгьы, итцегь ушәшьы!
Сбыҳәоит, бахыԥа аԥсра,
Срыцҳабшьозар сара!
Атцых цәҟьан, ишын ахымѡас,
Ҳгәыҷра шәытак аннатцон.
Ажәѡан акәын гәыҷрас имаз,
Адгьыл ҟьаҟьа уи дакӡом.
Уаҭәҳәа уи сымза-сцәашьы,
Атцыхгьы, итцегь ушәшьы!
Сбыҳәоит бахыԥа аԥсра,
Срыцҳабшьозар сара!
Уи дҭахеит аҷа дынкылан,
Ажәѡан иалшәеит ҽа етцәак.
Зегь аками хәылпазыла,
Арԥыс диашьапкуеит Анцәа:
Уаҭәҳәа уи сымза-сцәашьы,
Атцыхгьы, итцегь ушәшьы!
Сбыҳәоит бахыԥа аԥсра,
Срыцҳабшьозар сара!
Ибла хәуп, игәы ҭаҷаҷоуп,
Ацәа далтцуеит дцәырҳаны.
Усҟан дшибац еиԥш деихаччо,
Ажәѡан дкыдуп диетцәаны…

Уаҭәҳәа уи сымза-сцәашьы,
Ажәѡангьы, итцегь ушәшьы!
Сбыҳәоит бахыԥа аԥсра,
Срыцҳабшьозар сара!
28.01.1997

МУШЬНИ ЛАШӘРИА

1938

Аԥсны жәлар рпоет

ИԤШЬОУ, ИХЬЫԤШЫМ, АԤСЫНТӘЫЛА!

Иԥшьоу, ихьыԥшым, Аԥсынтәыла,
Уиеҵә шеишеиуаз хара!
Адунеи лаша ажәларқәа урыла
Унеила, имырѡашьо ухаҷра!

Шәнеибаци Ахәрашәеи рыла
Уҵеицәа уӡрыжәуан уара!
Унеиуан шьанҵа шьаҷала,
Ашьанҵамѡа иану Аԥсынра!

Агәаҟраҷ унхара мца мырцәа,
Уԥьынԥьаҷ уа ужәлар ҕьацоит!
Нарҷ-рыдгьыл ашьауардын-ҵеицәа
Ужәытә бираҟ рыма ԥхьа ицоит!

Ухьышьҭрақәа урыла гәыблыла,
Ҳаѡнытҵҟа ԥсуаҵас ҳаԥсаны!

Уашәаху аԥҵо, ҳаилагыла,
Унеила, о, ҳаблагә – Аԥсны!
Ушәаԥшь рзыԥхоз, Аԥсынтәыла,
Мшыннырцә иагаз хараны!
Аҳаҳаи, аҳаҳаи, Аԥсынтәыла!
Аҳаҳаи – ԥхьацароуп, Аԥсынра!

ИАҲЦӘЫЗУА ҲЗЫМДЫРУА ҲАҠАМ...

Аԥсынтәыла еиҩыршеит наҟ-ааҟ,
Агәылшьапқәа ирҿыцакуп Аҟәа.
Иахыхуп уи аԥсуа ибиаҟ,
Иаҳцәыҙуа ҳзымдыруа ҳаҟам!

Аԥсра-млашь шәарыцоит, иаҳҵоуп уахи-ҽени
Уи ҳара ҳзыҳәан иҿыцым!
Еиҟәгашьас ирымои Аҟәеи Аԥсни,
Мышк ыҟоу рыԥхара анҳацым!

Иудыруаз, ақәылаҩ!
Ҳарҵ ҭоуба аауеит:
Ишуаҳамҵо ҳақалақь шкәакәа.
Башаҙа убраҟа убиаҟ шәыршәыруеит,
Иалшаҙом Аҟәа ҳамгакәа!

Еиҩшоуп Аԥсынтәыла наҟ-ааҟ,
Агәылшьапқәа ирҿыцакуп Аҟәа.
Иахыхуп уи аԥсуа ибиаҟ,
Иаҳцәыҙуа ҳзымдыруа ҳаҟам!
1993

УԤА СОУП, ҞАБАРДА!

Сеибашьуан Аҟәа акалҭаҷ,
Сеибашьуан Аԥсназы!
Сҭанархеит аҕа ихымҭа,
Сжуп абра шырԥазы.

Сеибашьуан, с-Ҟабардатәуп,
Шьҭа ихароуп Ҟабарда…
Сганахь иамоу аратәуп,
Уаҳа ибом иѡнаҭа.

Агәра згоит Аҟәа шырго,
Ишааиааиуа Аԥсынра!
Еҳ, ишәцәызӡом игәнызго:
Уи сахьымӡеит сара!

Еҳ, исықәмызт, сахьымӡеит!
Аха сиоума абра –
О, снаӡароуп Егрынӡа,
Са саиааины аԥсра!..

Нас схынҳәуеит ѡаԥхьа абраҟа,
Иахьыспырҵыз жәацы…
Сжуп, аа, салаԥшуа Аҟәа,
Уи сымбацызт бзанҵы!

Сыкәша-мыкәша ҷьанаҭуп,
Ашәаԥыцьаԥ иаҵәоуп.
Урҭ ара – иҟабардатәуп,
Исызгәакьоу ҭахцәоуп.

Гәмыстә аҳиас – Бақсануп,
Абар, ашьтыбжь ахьго.
Ари адгьл са исануп,
Уи сазгылт агәра го!

Са седыгьуп, сапсуоуп,
Сгәы мытрысыр сыхәтан.
Сани саби шәымтцәыуан,
Сара ҩеижәихпа сыртан...

Са стахеит Аҟәа акалтаҷ,
Ишаҳатуп сдамра.
Упшьа-тып ҳаракыртаҷ
Сҷапшьаҩуп, Апсынра!

Искыз абџьар аргаман –
Апсны азыҳәа иразны.
Сара пстазаарак сыман,
Уи ахтныстцеит Апсны!

Са сыржит Аҟәа акалтаҷ,
Шьта узбом, Ҟабарда!
Укьыркьыр аҟабардаҷ,
Уааи сымтцарс уара еита!

Укьыркьыр, зегь аныцәо,
Наҟ унах апарда!..
Уара иудыруеит сгәы итымтцәо –
Исырба с-Ҟабарда!

Уааи сахьыҟоу утрысны,
Аҳаҳаи ҳәа утҟьа!
Ҳцап Ерцахә ду ҳахысны,
Уашхәамахәа ҳахҟьа!

Уԥры! – Аиҩхаа урыбжьала,
Сани саби ахьаху...
Сга уахь, аҩада ухала!
Уацгыл амза анаху!

Ууаи, арашь, са сыԥс-ажәҵыс,
Агеи ашьхеи срыҷга!
Аха ароуп са сахьҽыжәҵыз,
Ҩаԥхьа араҟа саага!

Са сыржит Аҟәа акалҭаҷ,
Уԥа соуп, Ҟабарда!
Укьыр-кьыр, аҟабардаҷ,
Ууаи сымҵарс уара еиҭа!..
1994

НАЛЬЧИКТӘИ АМИТИНГ

Еилаҵәиуа амцаԥшь
Ацроуп Аԥсынра.
Сналагылт ашьыжь
Амитинг абра...

Еизеит Аԥсынтәылаз,
Еицгылт еилашы,
Еизеит, аха еизаз
Рыбла уҭаԥшы!

Еицралан, игәаан,
Дышгыло ашьауҩы...
Са исхашҭру ахаан
Урҭ рахьтә аҳәырҩы!..

Уизыԥшы ани ахатԥа
Дынкыл уи уара!..
Сналагылт амца
Иацроу Аԥсынра...

Уа итҟьоз абзарбзан-хы
Абраҟа иԥжәон.
Ашҭа ду мшынха
Ажәҩан ҭнашәон!

Уа идәықәлоз ахымҩас
Абранҳа иааҳон.
Уа икаҳауаз арԥыс
Абра дырԥьабон!

Уа зҿыназхоз алаҕырҳ
Абраҟа икашуан.
Ҩашьарак аламызт:
Еибашьрак еилашуан!

Уа ажәлар ахьгылаз
Игон шарԥазы:
«Ҳахиоуп Аԥсынтәылаз!»
«Ҳахиоуп Аԥсназы!»

Аиааирахь, аԥсра-мҩахь,
Ашьамҩа рҿазкы,
Шьоук цон акатԥәарахь,
Ҿа уск ахь шьоукы!

Амитинг еиҳа-еиҳа
Амҿехак ҭбаахон.
Ашҭа иазҳа-иазҳа
Ҟабарда иахьҳон...

Ашҭа ду шьҭырхуеит,
Ирымам хәарҭа!
Еицырҳәоит, еиҵырхуеит:
«Аԥсны – Ҟабрада!..»

Еилыскааит, издырит,
Избеит ари а҇ены...
Издырит, иснырит
Ишҭамхо Аԥсны!

Еихсыҕьра ҟаломызт –
Ҭоуба ҟарҵон...
Амитинг аркхомызт,
Уахгьы-҇еынгьы ицон!..
Август 16, 1992, Нальчик – Ессентуки

АХӘЫЧҚӘА РЫԤСЫБАѠ, РЫҴӘААБЖЬ ДАҴОУП!..

Суҳәоит, Аԥсҽыхѡы! Суҳәоит Аллаҳгьы!
Саҳәоит ажәтәаи Чагьамтәи Ахаҳәгьы!
Сшәыҳәоит, сшәыкәыхшоуп, шәарҭ, аԥшьа-ҭыԥқәа:
Лҙаа-ныха! Дыдрыԥшь! Лҙаатәи асаркьалқәа! –
Шәҳадгыл! Шәаҳзылыԥха! Ақәылаѡ деиҵашәҟьа!
Ҳиашара, ҳҟьиара дыргароуп дыцҟьа-шәҟьа!

Аԥша-лас, ҳажәабжь ахара инага! –
Ишьаарҵәыроуп ҳашьхара, ҳага:
Ауаѡаԥшь, абла-ҕра, амаҭаԥшь иаҳәа
Аԥсны ишалиҳәаз, дшақәлаз еиҵаҳәа!

Цқьа шәиҽаԥшы! – быжьрабыжьҭәа дыҵоуп,
Ахәычқәа рыԥсыбаѡ, рыҵәаабжь даҵоуп!

Сшәызҙатәуп, сшәыкәыхшоуп, сыдгьыл аҵеицәа,
Абԥьарда шәрабашьуеит ашышкамс-шьажәцәа!
Иҭахаз дахьҭахо акәым ихьааиго, игәниго,
Иара данҭахо – зегь цқьа-шәқьа иахьизымго!..

Аԥсныҟа уццакы, Аԥсны иахәаран иҟоу!
Аԥсуа дахьықәырхуа, иахьыбылуа Аҟәа!
Ауаѡра, ахаҵара, аламыс зҭаау
Аԥсныҟа уццакы – Аԥсынтәыла зыгәхьаау!

Аԥша-лас, ҳажәабжь ахара инага,
Ишьаарҵәыроуп ҳашьхара, ҳага:
Ауаѡаԥшь, амаҭаԥшь, абла-ҕра иаҳәа
Аԥсны ишалиҳәаз, дшақәлаз еиҭаҳәа!

Цқьа шәиҽаԥшы! – быжьрабыжьҭәа дыҵоуп,
Ахәычқәа рыԥсыбаѡ, рыҵәаабжь даҵоуп!..
1992

АИБАШЬРААНТӘИ АГАРАШӘА

Аҭабиа аѡнытқьа ҭылашьцароуп,
Ицәаакыроуп, илашом…
Дук мырҵыкәа аҵх шароуп,
Аха ишом, ишом, ишом!..

Иҟам, сымаалықь, ҳаѡнабжа –
Угара ахьгылаз: шьышь-наани…
Аха иҟагәышьоуп ҳҭабиа,
Ѡныс иҳамоу уахи-ҽни!

Џьаҳанымуп ҳакәша-мыкәша,
Иҵаԥырҟоит ҳдац абра.
Аха инҳажьуам ҳа ҳаҩнабжа,
Аха инҳажьуам ҳхәышҭаара!..

Адәы уқәымхарц уеиҭымха
Иаҷагылоуп уашьцәа ахы.
Уаб иашьа дыршьит иацуха,
Аха иргеит Ануаа рхәы!

Уаб ахымца даҷагылоуп,
Имахәҷа урҩәҩаоит уара!
Уцәом, уцәом, уцәа ҟьалоуп,
Уцәа дәықәуп еибашьра!..

Иҟам, сымаалықь, ҳаҩнабжа –
Угара ахьгылаз: шьышь-наани...
Аха иҟагәышьоуп ҳҭабиа –
Ҩныс иҳамоу уахи-ҽени!
1993

АҨСУА ЗҨАБЦӘА

Аҙәгьы иҟынтәи ишәыдмызт шәеибашьы ҳәа,
Абԥьар шьҭыхны шәнеи, аҩа дышәашьы ҳәа...

Еиҭаҳәашьа змам акы шәыхнахит:
Шәеимаа ласқәа магәла ишәыԥсахит!..

Ҭацамаҭәан уаҟа шәбымба-кьаҷқәа,
Ахарантәи игәеиҭон аҩа урҭқәа!

Шәеиха-хылпҵеи ишәкыз автомати,
Дыззыпҵшымыз шәгәымшәареи шәзанааҭи!..

Мап, ацәышәкит ааҧсара, ацәа,
Шәрывагыла шәеибашьуан ахацәа!

Шәрывагыла ашьхақәа шәырхысит,
Гәашьа лхьыпҳар шәакәын –
Шәгәы мытрысит!

Иахьеиларҵоз, асакаса шәаҵа,
Деиқәшәырхон инажәгоз афырхаҵа!..

Даҽазных –
Ҽакала шәашьцәа шәрыхәон:
Усҟан урҭ ашәала ргәы шәырҷыхон!

Заҟаѡ шәхымҭа-камшәа иҭанархази,
Заҟаѡ рыхәра ҷашәҳәеи – еиқәшәырхази!..

Заҟаѡ ма шәыбжьара иҭахада,
Иныҵакны руасиаҭ-ажәа зарҳәада?

Сыҟанаҵ са сашәа урҭ ирзыҟоуп,
Сыҟанаҵ – рыпҵс аҵаҟа сыпҵсы ыҟоуп!

Аҧсуа ҙгабцәа, аҧсуа имрахәага,
Игәыгра-маҙа, имра лашарбага!

Излашәхыжәгоз – аҧсуа имца аныцәа,
Шәрывагыла шәеибашьуан ахацәа!

Заҟа збаара-зытҟәеи, заҟа змахи
Шәа шәырҭыси –
Шәгәалашәара шәаахи!..

Аха шәаҵкыс иԥшзаз-илашазгьы
Адунеи аҿ дыҟамызт аҳкәажәкгьы!..

Аԥсынра амазонкацәа ирышьҭроу,
Шәыԥсадгьыл амца ишалыжәгоз ахашҭру?!

Зызқәа абԥьар-еиқәырхага кыдыз
Шәҿаԥхьа схырхәоит:
Ус наза за исыдыз!..

Аԥсуа зҕабцәа, аԥсуа имрахәага,
Имҵәыжәҩа-маза, имра-лашарбага!
1998

ТАИФ АҬЬБА

1938–1992

АҬСУАШӘА

Уа радари, рада гәышьа,
Иаҳхаагахьоу шьардагәышьоуп,
Иаҳхаагахьоу ҳашьҭагәышьам,
Аринахыс ҳшаҵагәышьа.

Уа радари, рада гәышьа,
Ма ҳқьиара гәаҵагәышьа,
Уа ҳаԥсуара, ҳашьҭра мызуа,
Иахьынзауа ҳажәла шьҭыҵуа.

Уа радари, рада рҳәама,
Дгьыли жәҩани рылпҳа ҳама,
Ҷкәыни ʒҕаби еидҽырбало,
Хаҵеи пҳәыси рҳәоу еинаало.

Уа радари, ҳҵеира иацло,
Уа ҳшәарҭамхо пашәла-дацла,
Ианҳалымшо уа иҳахьʒаша,
Иааҳамданы пхьаҟа изгаша.

Уа радари, ҳгәыҕра ҳамжьо,
Иҳашьҭалан иааиуа пхамшьо:
Уа ҳаламыс, ҳҵабырг, ҳиаша –
Изҳарҳаша, изыздырҳаша.

Уа радари, ҳашәа пымҵәо,
Уа радари, ҳамца ҽымцәо,
Уа радагьа, рада гәышьа,
Еиҭаҳәашьак ҳаҭагәышьа.
1992

АБЫРГЦӘА

Абыргцәа ҳаҭыр еиқәырҵоит,
Абыргцәа рмаршәа еибакуеит,
Рымаҵ еибауеит, еихʒыʒоит...
Сахьрыхәапшуа сгәы пшаауеит.

Рышықәсқәа цеит иццакы-ццак,
Цәгьеи-бзиеи зегь реиуахкы злаз.
Рышьҭахьҟа – псҭазаара дуʒʒак!
Рапхьаҟа – иарбан иззааз?

Лассы-лассы ирбозаргьы ԥхыʒла,
Ирыгымзаргь хьааи гәырԥеи:
Ирылаʒеит рымԥа ианыʒлаз –
Рыгәаҕьреи, ргәамчи, рԥареи.

Изламʒазоуп избо, сзызхәыцуа –
Аибаҭахра иаарго!
Иаԥәдырʒыз еиҳа шахылҵуа –
Уиоуп саргьы зыгәра зго!

Абыргцәа ҳаҭыр еиԥәырҵоит,
Абыргцәа рмаршәа еибакуеит,
Рыматҵ еибауеит, еихʒыʒоит...
Сахьрыхәаԥшуа сгәы ԥшаауеит.
1992

ИЗАКӘЫЗЕИ ИСЫЦРЫМШӘО...

Изакәызеи исыцрымшәо,
Сахьцалакгьы зыбла сху?
Ажәԥан иалоу, адгьыл иԥәу,
Ма са сгәаҵаҟны иҵәаху?

Ԥьара акыҟоуп – акгьы звымшәо,
Зегьы здыруа, зегьы збо.
Ԥьара акыҟоуп – заԥхьа схырхәо,
Ԥьара акыҟоуп – зыгәра зго.

Адунеиаҿ зегьы ирышьҭоу,
Зегьы ирԥызгало ирыхәҭоу.
Ԥьара акыҟоуп – зҿынʒа ҳхамлац,
Ԥьара акыҟоуп – зынʒа иԥшьоу.

Ҳанамыхәогь ҳгәы казмыжьуа,
Ҳгәаҟрагь иазҭо аҵакы –
Џьара ак ыҟамкәа – ҳзышьҭоузеи,
Ҳаԥсы зҭоузеи зынӡагьы?!

Џьара акыҟоуп – исыцрымшәо,
Џьара акыҟоуп – зыбла сху.
Ажәҩан иалоуп, адгьыл иқәуп,
Ма са сгәаҵаҟны иҵәахуп.

ИХНЫМҲӘЫЗ АИБАШЬҨЫ ИБЖЬЫ

Хьӡи-ԥшеи сҭахымызт
изгарц еибашьрала –
Аибашьра-нибахра
иалоузеи хьӡыс!
Ахьӡ-аԥша соур
сҭахын даҽеакала –
Аха
снамгылар ҟамлеит еибашьҩыс.

Аԥсадгьыл ансыԥхьа –
лакҩакра ҟамҵакәа,
Сашәақәлацәа инеиуаз
снарыцлеит убра.
Бзиала-ԥшӡала –
харак имгаӡакәа,
Схынҳәыхуеит аҩныҟа,
шәеибгазааит шәара.

Сыуааҽәлар, сқыҵа,
шәынсыжьуеит аамҵала,
Иаасыдгылт
сызхымпҩо-сызҵымпҩо зынӡа,
Дыҷкәыноуп ҳәа шәсыхәаҧшуан –
схаҵахт мышкала –
Абҧьар ааанкыла,
снагылт сыҕәҕәаӡа!

Исылшеит иҳажәлаз
аҕа цәгьа инкылара,
Саҵамхт исуалыз –
ахаҵа иуахҵа.
Дыҧхасҵеит уи
уаҳа игәахымлартә ақәылара,
Аҵыхәтәан
сызгашазгьы сыкәшәеит схаҵа...

Сыҧсадгьыл зда сымам
сыҧсаҵоуп наӡаӡа,
Шәарҵ зегь шәыпҧҵазаара
иаҵоуп сыпҧсы,
Ишәхалашо амра лашара
сыпҧсаҵоуп,
Сызхьымӡаз зегьы-зегьы
нсыжьт шәара шәзы.

Сшәыҳәоит –
ишәмырӡын сыпҧҵазаара зқәыҵаз,
Сгәыҕрақәа ҭамхеит –
иахьыҟоу шәа шәҽоуп.

Сшәыҳәоит –
акымзарак шәмырҙын ишәысҭаз –
Убри сара сзыҳәан
иреиҧьу баҟоуп.

Хьҙи-ԥшеик сҭахымызт
изгарц еибашьрала –
Аибашьра-нибахра
иалоузеи хьҙыс!..
Иалшон ҿакала
сынхар хьыҙла-ԥшала,
Аха –
шәара шәҭынчраз –
сынхоит еибашьҩыс.

АМҨА

Амҩа иқәуп аԥсҭҳәа шкәакәа,
Ҭыси ҳәыҳәи ԥыр-ԥыруеит.
Амҩа иқәуп арҵу каԥа,
Ашьхыц дәықәуп, иԥшаауеит.

Амҩа иқәуп амра шаша,
Амҩа иқәуп ашәҭ афҩы,
Амҩа иқәуп ажәа, ашәа,
Амҩа дықәуп ауаҩы.

Амҩа кьаҿым, амҩа еиҵыхуп,
Амҩа иқәу – имҩа нҵәом.
Амҩа ахьнымҵәо – уи насыԥуп,
Амҩа хирыз – уаҳа сҳәом.

НИКӘАЛА КӘЫҬНИА

1938–2020

АНЦӘА ИҒАҢХЬА

Сықәҳәан сызгашаз аʒиасқәа срырны,
Сыҧсы злаҭоугьы еилкаам агаʒажә,
Сыгхақәа срыҭақь, издырша дырны,
Саалагылеит, абар, Анцәа игәашә.

– Амҩа сықәхацәеит, сымдырра санажь, –
Сажәа сналагеит сара абас, –
Аха суаҩуп иудыруазар, макьана,
Сыламыс сыцуп макьана, ҳазшаз!

Смаалықьым,
Ус шакәу уасҳәоит иаразнак,
Аранʒа сзаарымызт, смаалықьзар, аф аст.
Мап уцәыскыр сҭахымызт, ируазма,
Ак раҳахуазма уажәа змаҳаз!

Сыҿсыргаʒеит сара амҩан иауамызт,
Иауамызт ҿакала – сарҭон рыҧсы.
Ганкы сҿаҭан саагылеит, саҭамыз,
Аха сыҟан, уа уеиҧш, ауаа рзы.

Адәы сықәын еснагь сматанеиуа,
Уара уцхыраара саҳәон, Анцәа!
Цәҳәырак сықәʒан амра схацеиуа,
Уара снауҭаҧшуа, сымҩа анынҭәа.

Срыцҳашьа, сымшын, сымдырра санажь
Сԥашьеит, сҟьалеит, уара сеиқәырха.
Сара тышак сҭатцәахны саман,
Санҵытцгьы сымԥа дангылан саҕа.

Сихәаԥшларызма, ишуҳәара уаҟа,
Усылга ҳәа, агәымха иаԥхьа стәаны?
Иудырааит сыԥсы ԥыҵшәааныҙа сшаргәаҟуа:
Саауеит сара ашьа қаҵәаны!

Хьаауп аамҵа абас сахьардагәаз,
Сгәыразра аиааира ахьазымгаз аҵакс.
Аха иеилыскааит, уа уажәа смырҳкәа,
Ишысзыҟамцо анаԥсан шьаҿак.

Амԥа сыҚәлеит скаҳауа, сгыло,
Сара, сара сакәҙамшәа абас.
Агәра згоит улакҵа хаа шысԥыло,
Иԥсҿыхган уи шсауа, ҳазшаз!

Сыкәҳәан сызгашаз аҙиасҟәа срырны,
Сыԥсы злаҵоугьы еилкаам агаҙажә,
Сыгхақәа срыцақь, издырша дырны,
Саалагылеит, абар уара угәашә.

Судукылартәгьы сыҟоуп макьана.
Сымԥа нымцәац макьана, – илашаз!
Ажәак ауп иуасҳәогьы сцо-сауа: исанажь!
Сгаҙарақәа зегь санажь, Ҳазшаз!
19.02.1993

СЫРШЬЫР ҞАЛОН

Саргьы сыршьыр ҟалон. Машәыршәа
Иеиқәхаз среиуоуп. Уа шаҳаҭ
Дсымаҙамызт зны, санԥыршәоз,
Ианаасҽаркыз автомат...

Агаҙа иоуп усгьы имшәо,
Аха, ишсылгаҵәҟьоз баны,
Саагылт акгьы агәхьаа скымшәа,
Хәыцра хьанҭак схаԥаны.

Сыҟамызт анаѡс ак гәасҵо,
Сгылан ирҳәозгьы смаҳа,
Сара абарҭ сыртәызар аасҵа,
Сыршьыр еиҧысшьо иаҳа.
18.03.1993

АԤСЦӘА АНГЫЛО

...Ус арахь рҽаархеит ҳаԥсцәа гылан.
Ршьапышъҭыбжьқәа ааѡт идыдраха.
Амца ишалоу рбазаап ҳ-Аԥсынтәыла,
Ргәы днықәгыларц дшашъҭоугьы ҳаҧа.

Ҳалахар ҳәа дшәоу сыздыруам ацәа,
Аҙәы ибжьы иргеит иҽацаҙа:
– Шәгыл, уара, шәыҟами ахацәа!
Аҧа хәымга дарбылтәуп ах-ца!

Дарбану, – саахәыцуеит, – ҳгәы зырхаҵо?
Кьахь Ҳаԥьараҭ иакәзар? Даҳшәырба!
Гәмыста аӡиас ҳарны наѣ ҳаиҭацоит,
Ишьҭыҵааит уи, иҳажәлааит ацәқәырԥа.

Кьагәа иакәзар, Инаԥҳа, ҳзырҿыхо,
Иҭамгылаз иахьа ҭынч здамра?
Иоуит иахьа уигьы ахьаа, агәҭыха:
Ашьа аҵкьаса инеиуеит Аԥсынра!

Иааиуа рыгәҭа дгылоуп Смыр Гәдиса,
Иаҭаххаргьы иҵысхып ҳәа сыԥсы.
Данықазгьы дықан, деиҭаизаап
Уара узы, аѡыза, сара сзы.

Сгәы ѡеит иаразнак лара лоуп ҳәа,
Хаҵаҵасгьы игеит ара лыбжьы, –
Ахацәа раԥхьа дгылами Баалоуԥҳа,
Дналызбааит сааигәа ԥьара ашәшьы.

Иахоит аҿқәа раҕәра,идырмацәысуеит,
Ирықәуаны иааиуеит урҵ адәқәа.
Игәырҕьаны ахацәа аѣәѣәаҳәа ихысуеит:
«Ҳара ҳтәқәа! Ирыцлеит ҳара ҳтәқәа!»

Аҳаҳаи, умшәан, нас, Аԥсынтәыла,
Уҵеицәа гылт – уацәыргароуп аԥсра!
Ушеиқәхаша здыруеит, ҳаԥсцәагь гылан
Рҿаархазар иахьа арахь қәпара!
08.04.1993

***

Исымбацызт Аҧсынтәылан
Асҟаҩык ашәы рхьыхәхәа,
Ахацәагьы ас игылан,
Ас игылан еиҵаҕәҕәа!

Ҩнаҭацыҧхьаʒа ҧсроума?
Сырзыҧшуеит аџьабацәа!
Рашьцәа роума? Рҧацәа роума?
Исзыҧшузеишь сара нҵәа?!

Иааиқәмтәаʒо игоит аккаҳәа
Ан лмыткәмабжь-сызхәаҽуа...
Акы сагхоит, акы саҳәоит
Иахьа абас ашьа анкашуа.

– Ҳдәықәышәҵа, – рҳәоит, – иахьаҵәҟьа!..
Аҕа изыҭрысуеит еиҭах.
Исымбац, исымбаʒаҵәҟьац
Ас ихыҵны ауаа ргәаҕ.

Ҳаҧсадгьыл хәыҷ ҳамаркуама?
Иҵыржәарцу зынʒа ҳдац?!
Ас имчыдан, асгьы мчы аман
Аҧсны ахаан исымбаʒац!
27.02.1993

АҶКӘЫН ДААДЫХХЫЛЕИТ

Аҳәса ҵәыуоит,
Ҽымҭ итәоуп ахацәа:
Даадыххылеит аҷкәын, ҩаҧхьа дцоит.

Иҽааҽҳәеикын аҽеҳәа – иқәҳаит ацәа.
Уаҳа злоу дабаҟоу, аха иҙоит.

Аҳәса ҭәыуоит.
Ихәаԥшуеит зегь гылан.
Аԥшәма ажәак ааиҿыцҟьоит: – Иазшәырха!..
Иарва дтәами, аҷкәын, иҽынкылан,
Ҳәатәы рацәа иман – дҿаҳаха.

Зҭаарақәакгьы ирҭоит ус ишнеиуа,
Имаҳазшәа рбеит дара зынҙак:
Дтәоуп аҷкәын уамак даргәаҭеиуа,
Иҟаиҵом акраамҭа акы аҭак.

Аҳәса ҭәыуоит:
Аҳәса ирылшом уаҳа.
Дгылоуп Ангьы рааигәа, дгагаха.
Иҽеим, уара, аҷкәын игәы каҳар!
Аԥшәма иҳәоит ҽазныкгьы: – Иазшәырха!..

Зегьы игәарҭоит:
Дыҟам уи араҟа.
Дышьҭкәыцәааны дама ицеит аԥша.
Еиҭаҳәашьа амам иҟаму дзыргәаҟуа,
Ибла ихгылоу дарбан дахьыԥшуа?

Ус даацәажәеит,
Маҷк ихы даақахан,
Иҭахҙамшәа акы иҳәарц зынҙас:
– Иҳакәшаанҙа абна ҳалан хаха...
Ҳрабашьит акыргьы, аха нас...

Зегьы иҳәоит нас,
Иашьцәа рыʒбахә ада.
Иҟан-иҟам. Уаҳа акгьы иҳәаʒом.
Иажәа далгоит, аха уи зызхада,
Итәоуп ҳәсеи хацәеи. Итцааʒом.

Дыкҷарцалеит,
Имам уаҳа царҵа...
– Ажәакала, – дԥагылеит уа дласшәа, –
«Аʒә дынхеит!» Уатцәызны иаауашәа!

Иавтомат инақәшәоит уаҟа илаԥш.
Хьаас ҿазныкгьы иоуеит иара нас,
Иашьцәа ныжьны уажә абра дахьгылоу,
Иашьцәа ныжьны, иԥсы ҭаны дахьааз.
16.01.1993

***

Иҵахаз иҳарҳәозеи, урҵ рымԥа
Ианысны ицеит, ишраҵәаз, хатцатцас.
Утәгьы рымам нас, ҳәатәгьы рымам,
Абранʒа иааины, хҷыхроуп изыхьʒаз.

Настәи ҳара иаҳусуп, уара, ижәдыруаз,
Настәи ҳара инҳажьыр мԥабжара,
Нарцәыҟагьы урҵ аʒқәа изрыруам,
Иаҳарсит ауп хылагьы адамра.

Иҵахаз иҳарҳәозеи? Шәымшәан ҳәоу?
Шәыкәԥала ҳәоу, шәшыкәԥац, хатцатцас?
Лшәы лхьыссы дгылоуп Ан еиҵамҳәа,
Зԥацәа ражәа зызхара измаҳаз.

Ҳара ҳакәым, иара убригьы иларҳәом,
Урҭ аҧкәынцәа уаҳа џьара ажәак.
Иҳавагылом, џьара ҳахәра ҿарҳәом,
Иҟарҵарангьы иҟам шьҭа шьаҿак.

Урҭ ирҳәаша рҳәеит рҭахарала,
Иаҳзеилымкаац ҳаилдыркааит иаҳа.
Иҵахаз иҳарҳәозеи ажәала,
Ажәадагь ҳара уи анаҳмаҳа!
28.01.1993

ВЛАДИМИР АХЬИБА

1938–2000

АИНАЛҦҲА ХӘҶЫ БАХЬ

Ацикл аҟнытә

Наҟәак ахаан бахәаҿӡом уаҳа,
Б-Руслан аеҵәаццеи бдунеи инахьирст...
Инапқәа кьаҿхарц аҧсцәаҳа,
Б-Руслан гәыҕрала жәѡанахь бышьҭихт!..

Ашәҭи ашәҭи рҿааидкыл еибарҧшӡоит,
Амцеи амцеи наскьа-ааскьа еибарҧхоит.
Ацқьареи, о, амреи еибаршәҭуеит,
Адунеи хәыҷ адунеи ду еиқәнархоит.

Руслан ибжьы баҳау?
О, Аиналҧҳа, сыҧшӡа, сбыҳәоит, сгәы жьжьаӡа,
Ажәѡан иалшәан еҵәак ҭалеит ижжаӡа,
Уи кыдзыршәаз ҳѡыза даблырцаз иццакуеит,
Ах, сыеҵәаша сыдгьыл ашҟа игәыкуеит!..

Бымшәан, о, бымшәаʒан аҳаҳаи,
Дгьыли жәԥани фырхаҵабжьык рмаҳаи.

Руслан игәырҕьара, ифырхаҵабжьы

Сықәпеит гәышпыла,
Абри адгьыл сыхьчеит,
Апша ансыжәла,
Сажәланы иҵасырхеит!..
Схы санԥах сдуʒʒахт!
Жәԥанахь схарахеит,
Хыхь аеҵәа каҷҷеит,
Акыркырҳәа ба быччеит,
Ажәԥанаҷы аеҵәа
Адгьылаҷы еиқәсырхеит.

Аеҵәа-мца еҵәак иацроуп,
Аеҵәа еҵәала иԥшʒоуп.

Ахәаҳарак бысзыкәтәоуп, иҷыбкаауеит сгәы,
Сгәи бара бгәи еицдыршәҵуеит мԥакы...
Бгәи сара сгәи агәгәаҳәа еисыроуп,
Баасамхагәʒыр, ҳаи, ԥхашьароу?..

Аеҵәа аеҵәа иаҵоуп,
Аеҵәа аеҵәала иԥшʒоуп.

Аеҵәа аеҵәала иԥшʒоуп,
Урҵ ҳа ҳаҵ хаҷ даара имаʒоуп,
Бхы анаасшьышь, сгәы аабшьшьызар иҵабуп,
Еицыԥхо аеҵәақәа еибатәуп!..

Аеҵәа аеҵәала иԥшʒоуп,
Аеҵәа аеҵәа иаҵоуп!..
1994

ЗЫҢСАДГЬЫЛ ЗХЫ АҚӘЫЗҬАЗ ЖӘАНДӘЫРҢШЬАА РҬЕИЦӘА ШӘАХЬ

Шәыҧсы аҭаҟа сыҧсы ыҟоуп ҳҭеицәа иҭахаз,
Сашәақәа рымҭәыжәҩеинҟьабжь жәҩанаҷ
еиқәзырхаз.
Дгьылкаҷынтә жәҩанкахь саныҧыруа уажәы,
Шәара сыдгьыли сыжәҩани рҭоурых ду абжьы.
Иҳажәлаʒан башаʒа ақәыцьмақәа уыут,
Дгьылказы жәҩанкаҷы шәиеҭәахә цьоуцьоут.
Ҳашәақәа рымҭәыжәҩеинҟьабжь жәҩанаҷ
еиқәзырхаз,
Адунеи шәақәлахоит, дунеиуп ишәҭынхаз.

АБАХӘ

Зыҧсадгьыл зхы ақәызӣаз
саҳәшьаҧа Цыгәба Наурик изкны

Уара Афганистан ишәаҳәоз аҭыс удыршьхьан,
Уи зықәтәаз амахә уцҭәыуан, икаршәын иҷшәаны,
Гәнаҳа умамызт, «ауалҧшьа» ашьацҳәа уаҷашәахьан,
Аҳәынҭқар хыдақәа, ҳкьаҷқәа ҳшәых,
иаҳшәырҭон иркшаны,
Ҳажәҩақәа кшазшәа. Иахьырҭаху ҳаҷарыжьуан,
шәмыцхәуп...
Ҳәынҭқаррак еилабгацҧхьаʒа,
икаҳауан бахәык хәашаны,
Ҳа ҳаамҭагь ҳалазмырʒша абахә еиқәырхатәуп.
Сшыҭаҳмадоугьы, сгәы сыҭаххны, сгәаауеи шаҟа,
Ижьышуа абахә иқәтәаз алаҳәа уабцьар ала ихәуп,
Ахыҭәҟьа иҭазыршәша уқәлацәа неиуеит ҧхьаҟа.

«САРА С–ШАМБОУП!»

Дытҟаан. Ддырҳәацәон
Жәандәырԥшьтәи арԥыс,
аха игәы мытԥысит…

Сара с–Шамбоуп. Шамба соуп сара.
Сыԥсадгьылаз сацәшәаҙом аԥсра!
Сыбла шәамбарц, са шәсеихсны сышәшьы!

Аха шә-Шамбақәоуп, шәлашәуп, шәлашәы!
Сиааира саатԥраҷ иҟоуп, абра,
Ашабақәа зегь шәызшьҙом шәара!

* * *

Аԥсадгьыл анеиқәхо зныкоуп,
Знык уацәхьатҭ, иҭахоит.
О, знык наҙаҙа иҟоуп,
Угәы анеиҭаԥа, уеилахәоит.
Зны ужәылар, иҟаҙоу гәыкоуп,
Знык! Ҽазнык уеиқәнархоит.

ВИТАЛИ АМАРШЬАН

Аԥсны жәлар рпоет

1941–2020

АДУНЕИ ИАДЫРУАЗ

Санқәыԥшыз аахыс сызҷыз гәҭахәыцран, –
Хьаас исыман ҳ-Аԥсынра…
Сааигон сыхьча Анцәа дсыцхраан,
Акырынтә сахирԥахьан аԥсра…

Уажә иамугәышьеит – исыцрасит,
Сыԥсы схыхны исцәагеит!
Иҽахҵәеит сыԥсҭазаара, иаанҳасит,
Сҭыԥ сахымсуа сгәырѡауеит!..
Сҳашҳатәраха ас сахьгылоу,
Адунеи агәҭа, сымҵысҙо,
Аԥша ҕыҕы-ҕыҕуеит исыдгьежьыло,
Исхоуп аԥсҳәақәа ҳанто.
Ашәалѣьамра ансгәыдыԥхало,
Амза лашьца ансхаҷҷо,
Аҵәымаҕ жьакца сгәы иахьало,
Еиҳагьы ижьакцоит сагаҙо!..
Абар егьсыгым сбаѣахарцгьы,
Абар егьсыгым, шьҭа схаҳәхоит.
Иагьысҵахуп ус саанхарцгьы,
Изысҵахугьы уажә исҳәоит.
Абас ацәгьа сыжәлар гәыраз
Уаҕемшхаран ирзаазгаз –
Хҷыхшьа рымҭо абра сгылаз,
Ахаан ихамышҭуа знык сызбаз!
Адунеи иадыруаз рыгьангьашра,
Адунеи иадыруаз ҳзыкәдыршәаз!
Хҵеицәа ракәзар, ирыкәмыз хашҭра,
Баѣас срымаз сара ихаҳәхаз!..
Иржәша аҙыхь ахыҵнамхыцкәа,
Хазгьы ҳшаҭо ҳара изыхшаз,
Бџьарҳәа ркҙамкәа, еихьыс-еиԥысуа,
Зтәыла ахьчара зыкәшәаз!..
Изҭашәаз агәаѣра, ирҧахашьоу,
Рыԥсы шаҳҵныртҵаз ҳ-Аԥсны...
Рыхьҙи рыжәлеи бзанҵы имѡашьо,
Сгәы ианызааит ихьҙыркны!

ЖӘЛАР РҧЫЗА

Владислав Арҙынба изкны

Ҧызада изныҟәом ашәарахқәа,
Аҧсаатә ҧызада иҧырҙом!
Ахрақәагь иргәылҳәҳәоит ахра,
Руак хра-гәаҧшьымхар ауҙом!
Ҳзықәшәаз гәаҭан, имҳәа-мырза,
Ҷыц даҳзылпҳа, ҳагәцаракны,
Анцәа дҳаиҭеит ҳара аҧыза,
Ҳҷахәы иҳәарцаз инагҙаны!..
Изгәағьхьада иигәағьызгьы,
Агәылшьап асаса еихырҟаны,
Иҭахуп иацәигарц иафахьазгьы,
Иҭахуп ирхынҳәырц ҳ-Аҧсны!..

Аҳаҳаи амарҧьа, шәеиҭамхан,
Аҙә ухьамҭын ушәаны!
Зҧьынҧь аҵеира уажә иаҧсамхаз,
Ахаан дҟалашам даҧсаны!..
Ас афрауаҽ данаҳҧыза,
Анцәа данҳаиҭа уи дразҟны,
Џьарак ҳаилаҵәап ҳаиҧшны ахызаҵә,
Ҳнеилымшәо ҳнеилап ҳаихьыҧшны!..

БЕСЛАН

Агара дакуам ҳәа инамҙаша,
Зегьы рзыҳәа угәы былуан...
Акалашәа иҟамзаи узҳашьа,
Ҳаҽны урлашон, с-Беслан!..

Ҳаумырԥхашьеит, уҭамхеит хьӡыда,
Ушҕьычуаз уақәкны урымшьит.
Ҳаанымхарц ԥсадгьылда, ѡныда,
Ахаҵа ҕьеѡраҵәҟьа ааурԥшит!..

Ѡажәи акы шықәса цқьагьы урҭымскәа,
Ари аиԥш ахаҵара згәаҕьыз,
Заҟа уиеиԥшуи Иаса Қьырса,
Ауаа рыԥс-ҷыхраз зхы дзыршьыз!

Гәнаҳа рхымкәа ицқьахарцаз,
Рыцәгьа-мыцәгьа зхахьы изгаз.
Аԥьар икыдҵа аҵәымыӷ зларҵаз,
Аԥьар икыдҵа идырҟацаз!

Ҷыц дырѡегьых зыԥсы ҭалаз,
Анцәа иус ԥшьа назыгӡо.
ԥсцәаҳа дахьзымнаӡо ихалаз,
Мроушәа икыдлаз икаҷҷо!

Аԥсны уалҵны ҷытҵәахра ҳәа,
Урыстәылаҟа умцеит.
Аҕа уиҷагылеит аҕьараҳәа,
Ухы уамеигӡакәа уқәԥеит!..

Уалан Гагра ахақәиҭтәра,
Ԥсоу аҳәааанӡа унаӡеит.
Уи ашьҭахьгьы ухьыҵ- ҟәиҭуа,
Ушәаӡыӡо умтәаӡеит!..

Уашьцәа урыцхраарц Уачамчыра,
Аҕба уҭамлеи ҵхагәаны!
Иухыугеит уаҟа хаԥсыра,
Уахыԥеит уаԥьал уԥсраны!..

Иара убригьы уннамкылеит,
Ужәылеит Аҟәа агаразы.
Уахьииз акәын, уҽадушьылеит,
Наʒаʒа иахҭнуҵаʒеит уҧсы!

III
Саҧхьа унеиуан усаҧызан,
Сара сушьҭан сыҽкынҵа.
Уара уласын, афы уаҩызан,
Сара алу сышьан ихьанҭаʒа!

Ҳажәлар зҭашәаз агәаҟра угәаҟран,
Еиқәсырхоит ҳәа уцон уеиха!
Сара ахы исықәшәаз уажәнатә сахәуан,
Уажәнатә сабылуан имцаха!

Сышҧагәаҟуаз уеиқәсырхарцаз,
Уаҧхьа сцарцаз сухьʒаны!
Избон, избон уара ушшәарҭаз,
Харантә сахьушьҭаз сухьыҧшны!

Ушцац уцон усаҧызан,
Сара сушьҭан сыҽкынҵа.
Уара уласын, афы уаҩызан,
Сара алу сышьан ихьанҭаʒа!

IV
Ирхәыз рсиаҽ сеимдон, сеимдон...
Ирхәыз рсиаҽ усымбеит.
Иҭахаз рсиаҽ сеимдон, сеимдон...
Иҭахаз рсиаҽ усымбеит.

«Уҧкәын ҟәымшәышә, уҧкәын бзиа, –
Ус харантәи бжьык саҳаит, –
Дануп ахаан имҧсуа рсиа,
Гәымшәарыла ахьӡ ирҳаит!..

Уи дизымгаӡеит аҧсцәаҳа,
Иага дыргәаҟны дҭаирхаз!
Уишьҭамлан уеимдо уаҳа,
Жәҩангәашәҧхьараҟа иаҳзааз!

Ара дыҟоуп шьҭа наӡаӡа,
Дҧааимбаруп, дынцәахшоуп.
ҧсыуак дыҟанатҷ дҭынҷәом ргәатҷа,
Ухала дуҷеим, жәлары дырҧоуп!..»

Исаҳаз саҳаит, аха сыбла акамбо,
Сышгылац сгылан сымҵысӡо,
Агоспиталь аҷаҧхьа, исҳәо сҷамшәо,
Схы ахьсырхо ҳәа сымбаӡо!..

V
Далҟа, Ҵабалҟа усымгацызт,
Сга ҳәа сыхҭоумклози.
Иужәша аӡыхь ахыҵнамхӡацызт,
Ҳахьӡап ҳәа сгәамхәлози!

Ажәытә уабдуцәа урызҷелымҳан,
Ргәашьамх шумазгьы збауан.
Ԥьара уцозар исҳәон: – Унымхан,
Измааноу сеидру, суцәшәауан.

Мыцхәы уцыхцыхын, уеиҧамсын,
Угәы уартәомызт уеиқәышьшьы.
Ҭасс иуман, уара иуқьабзын,
Адунеи иамкҙозарц уҧсы!..

Зыҭра змауз аҧсаатә уаҩызан,
Џьгьарда ушыҟоу Гарҧ уаауан.
Адгьыл цәарҭан, ажәҩан хызан,
Иахьабалак уара иуҩнран...

Уҩызцәа ракәзар рхыҧхьаҙара
Есымшааира иазҳауан...
Ухьҙырҳәаган, уҵеи лашаран,
Уажәоуп уаныздыруа с-Беслан!
1992

АШӘАЏЬҲӘАҨ

Аҙәк дышәҩыкын ҳара ҳзыҳәа.
Шәҩык зқьҩыкын ҳара ҳзы!..
Ураид игәышьа, ураид имыхәа,
Ҳакәыхшароуп урҭ рыҧсы!

Иаҳаурызеи, ҳакәшагәышьеит,
Аха иаҳзымыхьчаз рацәаҩуп.
Ҳгәаҵәажәпара иахҟьагәышьеит,
Аҭоурых шаҳаҭуп – сшәаџьҳәаҩуп!

Наҟ ҳаҧхьаҟа зқьышыкәса царгьы,
Сыбжьы мнаҩыр ҟалаҙом.
Амҩа сыкәуп ишаргьы-ихәларгьы,
Зегь рыҙбахә мҳәакәа сызхынҳәҙом!

Исымагәышьам уаҳа ԥсыхәа,
Сынҭгыла-ааҭгыла, хрыжь-хрыжь,
Дасу ифырхаҵара ихы-итцыхәа,
Расҳәаларoуп гәашәк аанмыжь!..

Аҳәк дышәѡыкын ҳара ҳзыҳәа.
Шәѡык – зқьѡыкын ҳара ҳзы!..
Ураид игәышьа, ураид имыхәа,
Сакәхшароуп урҭ рыԥсы!

АМРА АНҬАШӘОЗ

Амра анҭашәоз, сыԥсы ацҭашәарцаз,
Маԛк иааҭгылан исзыԥшит.
Сыԥсҭазаара зынҳа ишшәарҭаз,
Сцәа ианырын – сааилашит!..
Мап ацәыскит амра ацамҭаз,
Изулакгьы сҿеынсырхеит.
Нас дырѡегьых ҿыц ашамҭаз
Амра ангыла иаасҿаԛҷеит.
«Адунеи хҭылҵда иқәухәуазеи,
Дыќаҳамкәа уԥа гәлымҵәах!» –
Хгашьа змам аҿԥныҳәа снаҵеит,
Схы-сгәы салнарԥшит еиҭах!
Ус дырѡегьых саргәыбзыҕит,
Сгәыднакылеит сԥа ицымхәрас.
Еимгеимцарак схьаа еихсыҕьит,
Амра сеигәырҕеит хәыҷҵас!
Иахьцоз сашьҭалт нас сымԥшыкәа,
Сацҭашәаҵәќьарц ианҭашәо.
Аха дырѡегьых са смышьҭыкәа,
Наќ инҳаалт еикәаԥхо.

«О, Анцәа Ду, ахьышьаргәыҵа!
Изсуҭазеи лахьынҵас –
Сеилаҳауа адунеи аԥырҵра,
Ԥырҵшьагь сымамкәа зынӡаск!» –
Ас сыгәжәажәо сшылакѡакуаз,
Шьардаамҭа наскьеит.
Аҵх дуӡӡагьы сышгәаҟ-гәаҟуаз,
Ҷыц иҟьаҟьаӡа иаашеит.
Ишгылалац еиԥш амра ангыла,
Сеиҭаԥылеит уи ѡаԥхьа.
Сеиҭагәындакылт гәыблыла,
Сеиҭаннажьит хәылбыҷеха…
Шьҭа есшаргьы ҳиакәшароуп,
Сԥа сахьишьҭоу изҷыҭуа.
Ес-иԥслакгьы ҳрыцыԥсыроуп,
Ҳрыциларoуп ес-ииуа!

АЗӘК ДЫШӘѠЫКЫН…

Аӡәк дышәѡыкын ҳара ҳзыҳәа,
Шәѡык – зыԛьѡыкын ҳара ҳзы.
Уараид-игәышьа, уараид-имыхәа,
Ҳакәыхшароуп урҭ рыԥсы!
Иаҳаурызеи, ҳақәшәагәышьеит,
Аха иаҳзымхьчаз рацәаѡуп.
Ҳгәаҭәажәпара иахҟьагәышьеит,
Аҭоурых шаҳаҭуп – сшәаԥьҳәаѡуп!
Наҟ ҳаԥхьаҟа зқьышыԛәса царгьы,
Сыбжьы мнаѡыр ҟалаӡом.
Амѡа сыԛәуп ишаргьы-ихәларгьы,
Зегь рыӡбахә мҳәакәа сызхынҳәӡом!

Исымагәышьам уаҳа ҧсыхәа,
Сынҭгыла-ааҭгыло, хрыжь-хрыжь,
Дасу ифырхаҭара, ихы-иҭыхәа,
Расҳәалароуп – гәашәк аанмыжь!..
Аʒәк дышәѡыкын ҳара ҳзыҳәа,
Шәѡык – зықьѡыкын ҳара ҳзы.
Уараид-игәышьа, уараид-имыхәа,
Ҳакәыхшароуп урҭ рыҧсы!

ДФЫРХАҬАХА ДГЫЛТ

Сыҧсадгьыл, Сыҧсадгьыл, Сыҧсадгьыл –
Уʒбахә сҽакын есаашар.
Ус хьанҭак снеингьы снадгылт,
Сышқәыҧшʒазгьы, уаҳа смаашьарц;
Саҽын иҟамҭакәагьы хѡаха,
Саҽын уи сыҧсы нҭыркәкәаны.
Исымамызт схыҭәҟьагьы абаха,
Сымшқәа зегь азкымзи Аҧсны!
Сыҷкәын заҭә, араҽыс еиҧш игылаз,
Сызҽыз зегь ибо изҳауан.
Иҧшьан уи амѡа дызнылаз –
Иҧсадгьыл дазхәыцуан с-Беслан!..
Ҕәҕәалагь ианыҟала ашәарҭа,
Ҵьаҳаным ахықәаҽ ҳаннеи,
Иҽиҭәахырц дашьҭамлеит хгарҭак,
Дфырхаҭаха дгылт Аҧсны аҭеи!
Нхыҭи-Аахыҭи Кавказаа
Дрыгәҭылагыл дцеит еибашьра –
Уаҭә ҳажәѡан цқьахарц иказказуа,
Ахақәиҭра-мца ахаҧхарц Ҳаҧсныра!..

АФЫРХАҬА ИБЖЬЫ

Амыткәма шәымҳәан шәысхагыла,
Шәаҟәыҵ, шәаҟәыҵ, шәыбжьы шәмырган.
Шәамбо ԥьышәымшьан са сыла,
Дҭахеит ҳәа ирҳәо агәра шәымган!
Ибзоу шьоук реиҳагь сыԥсы ҭами,
Ишыбзоу иԥсыз роуп иҭахаз.
Убарҭ аҵәыуара рыхәҭами,
Шәыʒгы шәаха, шәыхгьы шәырзас!
Сы шыәсҟәаҵ, са сфырхаҵоуп,
Хырҿехәарамкәа абри сҳәоит.
Сыԥсадгьыл ахьмыʒг сшаҵац саҵоуп,
Ишысыхьчацгьы исыхьчоит!

ВАЛЕРИ КАСЛАНЗИА

1943

АЦӘГЬА ЗЫРШО ИХЫ ЛАХОИТ

Уи дышкәакәан, дҵыхәабабоуп,
Зыц хырԥьаԥьо қәыԥьма лабоуп.
Гәылеи-ԥсылеи деиқәаҵәоуп,
Аԥьныш иаасҭагьы деицәоуп.
Ԝызак димоуп – хыдамаҟьа,
Анышәрапаԝ, зкымҵа – аҳаҟьа.
Уи деимгәлыҿза хшыԝла дҟагәоуп,
Ар дырԥызоуп, гәыла ддагәоуп.

Рҕьажәԝан димоуп даҽа хагак,
Ҕьычи-қәычи рԝыза ԥагьак.
Уи дҵарауаԝуп ҵарада,
Акгьы издырам шьрада, рҳәрада.
Урҭ араҟа рыхьӡ ҵәахтәума?
Итҵәахтәымзаргь иҳәатәума?
Аргама иақәлеит Аԥсынра,
Иргәаԥхозаап, убоу, дара!
Аха баша ргәы иажьеит,
Аԥсуаа гылеит, еибашьуеит.
Дырҽагылоит шәԝык аӡәы.
Иԥсы ахҭнитҵоитаз Аԥсны.
Аҕахәымгәа ԥсгаха иоуам.
Аԥсуа хаҵа ихьатҵуа дреиуам.
Ус ианакәзаалак иаԥуп,
Убри азы и-Аԥсны дануп.
Хьӡи-ԥшеи иманы дауеит.
Жәынгьы-ҽангьы ихьӡ гауеит.
Гагра дықәихит иаҕа,
Ма дышԥажәылоз хаха!
Ақәылаԝ хгарҵа имоуа дцон,
Аԥсуа ихы цаҳәцаҳә ихьӡон.
Убас захьынҷьара иҟалоит,
Аԥсуаа риашара иагоит.
Баша иқәылеит зыхьӡ ҳамҳәаз,
Урҭ ирҳәашт аман, ауаз.
Ацәгьа зыршо ихы лахоит,
Аԥсни аԥсуааи еизынхоит.
08.01.1993

ҲШЬАЦӘХАРТӘНЫ ҲКӘАШАРОУП

Саб ҳаԥсадгьылаз дықәԥоит,
Уи уареи сареи ҳихьчоит,
Абԥьар шьҭихит Аԥсназы,
Абԥьар шьҭихит ҳбызшәазы,
Аԥсуа ԥсадгьылда дмаанхарц,
Иҳазҳарцаз, ғәғәа ҳаҷиарц.
Анцәа изалихыз Аԥсны,
Ԥшәыман дыҟазарц данны.
Уи дфырхаҵоуп, игәра згоит,
Ҳаға дҟәыбаса дигоит.
Усҟан ҳгәырғьара иазкны
Ех! Ҳкәашароуп ҳшьацәхартәны!
08.01.1993

НАРҬАА РХЫЛҴШЬҬРА

Нарҭаа зусҵцәаз еимактәым,
Нарҭаа зусҵцәаз еилкаатәым,
Шәааи сыԥсадгьыл ахь – Аԥсны,
Аԥсуа идгьыл ахь шәсасны.
Аламбатәбараҵәҟьа шәаниап,
Ахацәа – рхацәа араҟа ижәбап.
Аҕьеѡҳәа ишыҟоу Нарҭаа рхылҵ,
Урҵ рфырхаҵара шыдмырӡ.
Амишәанқәа Аԥсны зҭаххаз,
Изыԥхьаӡода зхы лахаз?!
Ԥсыуак шәѡуаак изыԥҵәоуп,
Убас иҟоу агәы изҭоуп.

Нарҭаа дуқәа рымʒырха –
Аԥсны гәырҕьо, иҭәы иԥха
Дук мырҭыкәа иќалоит,
Убас наунагʒа иаанхоит.
08.01.1993

АҬХ НАСКЬОИТ АШАРАХЬ

Агарашәа
М. Беиа илыхьʒынɸылоуп

Адыргә-дыргә, адыргә-дыргә,
Иҭысуеит агара.
Аҭх макьана илашьцоуп,
Ихароуп ашара.
Иуҭахызар ашәа сҳәап,
Ус ԥшьаала, иныҵак.
Иуҭахызар, уажьжьалап,
Ацәымҳа науɸыҵак.
Усабиʒоуп, ааи, избоит,
Узмырҭынчуа арбан?
Сишь! Еимазак хысрак цоит,
Амш иаԥымло дарбан?
Анцәа суҳәоит, ҳа ҳазшаз,
Ҳан еиҭах улхылаԥш.
Сашьа игароу уизыԥши,
Ушќа икыдуп илаԥш.
Сыблаɸ аҭхгьы қәацеит,
Инаскьоит ашарахь.
Абԥьар шьҭызхыз ҳан дгьыжьуеит,
Амш ааскьаго аиааирахь.
10.01.1993

РАУЛЬ ЛАШӘРИА

1945 – 2014

ЧВЕНИ МИҬА

Абар, ушьны аҙытҟәа ухыжьлоуп,
Иҭаҟәаҟәоуп улакыҵа.
Слымҳа иҭаѡуеит уа хрыжь-хрыжьла
Иуҳәоз ажәа: «Чвени миҬа».

Аԥсны згоит ҳәа абԥьар уаҵан,
Сыҵауцалон ашьха аѡыҵа,
Аха аԥсуа, аԥсуа дхаҵан,
Дуҽагылеит, «Чвени миҬа».

Цәгьахәыц ухәыцит, уара ақырҭуа,
Исцәугаҙарц уашьҭалт Риҵа.
Мцаԥшьла иубылҙон са сқыҵа,
Иуҭахын сахуцаҙарц у-«миҬа»

Қарҭынтә шеишыкәсала усыжәлон,
Исмырбакәа иурцәон сымца.
Ухы ухырхуан сыхьҙи сыжәлеи,
Сбызшәа уцәымҷын, «Чвени миҬа».

Узеиԥхыҙуаз дыруп, гәаҟ-хлаҳәада:
Ианхаларц сыдгьыл ушьҭа анымҵуа.
Иухаҟыруа алаҳәада
Акгьы збом уажә, «Чвени миҬа».

Агәы дышԥақәхеи уан хлаҳәада,
Улҵәыуартә ма уԥсыбаѡ лымҵам.
Уаныршь, узгоз ҟамлеит ахацәа,
Аҵыхәа бааԥсуп, «Чвени миҵа».

Уара уаҵеигәышьан Қырҭтәыла,
Сушьырц азоума иуҵаз зуҵаз.
Уԥсра ҟауҵеит нас, Аԥсынтәыла,
Кыр уаҵәыхароуп у-«миҵа».

Абар ушьны аӡытҟәа ухыжьлоуп,
Иҭаҟәаҟәоуп улакыҵа.
Слымҳа иҭаѡуеит уа хрыжь-хрыжьла:
«Чвени миҵа», «Чвени миҵа».

ЕШЫРА

Иалагылоуп амца шыра,
Аԥсуа қыҵа рыцҳа Ешыра.
Ақырҭцәа жәылахуеит еиҵа,
Ирырц иашьҭоуп Гәымсҭа.

Иарҭом, иарҭаӡом лааԥшырак,
Аԥсуа қыҵа хаҵа Ешыра.
Ишахҭыргоҵ Аԥсны агәаҕ,
Ирзахаршәуам аҟәараҕ.

Аԥсны ашьа каҭәоит, кашыррам,
Егьрыгӡам, ирхәаҽуеит Ешыра.
Уахгьы-ҽынгьы ахысыбжь гоит.
Ҳҵеицәа хьаҵуам, ҳҵеицәа қәԥоит.

Быҟаҙами, ԥшԝык, бааԥшыруеи,
Ирзаанкылома Ешыра?
Ишьҭихҙеит цәҟьарас уи аҕа,
Абар, ишьҭеиҵаҙеит ирҕа.

Ақырҵуа дтәам араҟа дшыԝра,
Иҷадишьылаҙоит Ешыра.
Знык ақыҵа данахыс,
Аԥсны дҟалоит ауп иара хыс.

Нас ақырҵуа шьҭа дымԥшыроуп,
Иахьцәыригаша имч Ешыроуп.
Зқьыла иагәыдиҵоит ахқәа,
Амца рықәҵәиашоит ахәқәа.

Иалагылоуп амца шыра,
Аԥсуа қыҵа хаҵа Ешыра,
Еицакызшәа Гәымсҭа аҵас,
Аԥсны еиԝнарҟьоит ҳәызбаҵас.

ИАШҬХӘА

Иашҭхәа ақыҭан атанк иҭаблыз аԥсуа
ҩеицәа ирыхьҙынԥылоуп

Абрантә амшын агәы ихыԥшылоит,
Абрантә ирбоит ихызар ашхәа.
Еимырдоит Аҟәа абрантә лаԥшыла,
Ишьҭоуп ашьхарԥ рымҵан Иашҭхәа.

Аибашьра амца еиҵа рыншылоит,
Еиҵах аҕа идырҳәоит урҵ уашхәа.

Ртанк шыблызгьы ԥхьаҟа ижәылоит,
Аха изахысуам ақыҭа Иашҭхәа.

Ҳдауаԥшь ҭеицәа – ҳарҭ ҳаԥсҽыхцәа,
Аԥсны иқәҭәеит ршьа-цқьа рҩашха.
Рыхқәа ныкәтцан ҭынч урҭ зыцәом,
Рыԥсқәа гәаҟуа иалоуп Иашҭхәа.

Бзынҵык иазгашам аҕа ихымҭа
Аԥсуа гәымшәа Иҳақ, Ииаша.
Ажәҩан абла ҭшәаауп ихымтуа,
Иахажьуп шәшьык ақыҭа Иашҭхәа.

Иблит Иашҭхәа ан лгара,
Еиқәхарц дышиҳәоз анцәа даахәан.
Илоурымашь уи шьҭа ԥсгарак,
Дгылоуп агәырҩа-цәгьа дархәан.

Еиқәызаргь алахь ашәы ашәушәа,
Игәаҕьны изшьуада аԥсуа иашҭа?
Иаҿыкәшоит Аҟәа иаԥьамушәа,
Иԥшʒацәоуп ақыҭа Иашҭхәа.

Мчык ҟалашам аԥсуа дҿазҳәо,
Ҕак иҿаԥхьа иҳәашам уашхәа.
Иблит, иблит атҵеицәа аҿҿаҳәа.
Иблит, иблит атҵеицәа Иашҭхәа.

Ҳхьырԥар рыдгьыл шьҭа иабашам
Ақәылаҩ хәымга имагә ашьхәа.
Зыԥсы ҭоугьы ҭынч ҳзынхашам
Аԥсқәа гәаҟуа иқәнаҵ Иашҭхәа.

АҲАҭГӘЫНҚӘА РБАҲЧА

Сыҵоуп аҳаҭгәынқәа рбаҳча,
Иԥыххаасоуп сгәыҕра абааш.
Аԥсҷәаҳа исҷәигазаргь уажә амчра,
Ишагац аԥсҭазаара иагашт.

Улахь амитә кыдын, Аҟәа,
Уҵеицәа ужит уѽныргәаҷы,
Уара урыблит, уара урҟәаҟәеит,
Еицаркит, сыԥшъа, ухыуҷы.

Иацу мыткәмоуп саргьы сгәаҟра,
Аҳаҭгәынқәа рбаҳча еиқәышьшьуп.
Цәашьык акъом уахынла араҟа,
Ихьанҭаъа ԥардак лашьҭуп.

Зныкыр шәнеины, ҷымҭ, уахынла
Аҳаҭгәынқәа рбаҳчаҷы шәъырѽхьоу?
Аԥсҟәа анеицәажәо хәыҵхәыҵла
Ирҳәо цқьаҵәҟьа ишәаҳахьоу?

Исызхымгаша слымҳа иҵасуеит,
Адәы сахьықәхаз схы сшәиуеит.
Сыхлаҳәацәгьан зны сымѽасуеит,
Схаҭыԥан ҵеи лашак диуеит.

Избоит, срахәыц-па иахьынҳалеит,
Аԥсҟәа сахьцо изгарц рҵахуп.
Урҵ атәым ѽнқәа ирыѽнамлеит,
Арахь иабазго – сыѽны блуп.

АШЬА АНКАШУА

Аԥсны аҵеицәа ршьа анкашуа
Ақәа кыдҵәоит, асы еимаѡуеит.
Сыдгьыл аҵәаабжь слымҳа иҵаѡуеит,
Аԥсны аҵеицәа ршьа анкашуа.

Аԥсны аҵеицәа ршьа анкашуа,
Ишьҭашәуеит, ақәа иазыҳәҳәом.
Икәылҳхоит уи хык иазкылҵәом,
Аԥсны аҵеицәа ршьа анкашуа.

Аԥсны аҵеицәа ршьа анкашуа,
Ихнаѡом асы ѡамгылах.
Уарҷәҷәоит уԥсадгьыл уаназгыла,
Аԥсны аҵеицәа ршьа анкашуа.

Шьамѡоуп избо сахьыԥшуа.
Сԥьынԥь бзанҵык саҷа дацрыҵуам,
Аԥсуа ихьҙи ижәлеи ирҙуам,
Шьамѡоуп избо сахьыԥшуа.

БЕЛЛА БАРЦЫЦԤХА

1945

ИБРАГИМРАА РЗЫ АГИМН

Ҟабардақәа сашьцәа дуқәа,
Сымѡа иҷәыз еикәагыла.
Шьала иҷәызхуаз сгараҵыԥқәа,
Срыкәхшанда шәышьхәа ҭыԥқәа.

Сҟабардақәа са сдауаԥшьқәа,
Ҳагәқәа шеѡшам збеит Мамзышьха.
Раԥхьатәи шәара сыхҭыԥқәа,
Ишԥасыхьуа шәашҭа гәашәқәа.

Хашҭра шәықәым Ибрагимраа,
Шьала иҧызхыз аԥсуа игара.
Шәиеҵәахәқәа кыдымшәакәа,
Икыдшаауеит абра Гагра.

Науржанов Ибрагим – ақәрахьымʒа.
Кануков Нургали, Смыр Валера,
Алхас Герзмаа, Сафер Бганба,
Избаҟаҭыԥхаз убра Мамзышьха.

Шәа шәанацәа Зелма лѡызцәа,
Зелма лѡызцәа – ахаҵамԥхәысцәа.
Шәазызааʒаз ҳа ҳхьыԥшымра,
Нас шәабацәа ҳа ҳлааԥшыра.

Хашҭра шәықәым Ибрагимраа,
Инрывагылаз Бган Саферраа.
Гагра иҟоуп шәара шәашәа,
Гагра иацуп шәыхьыʒ шәыжәла.

Нбан-нбанла шәыхәра саҭәҳәоит,
Цыра-цыра хәрашәак срыԥхуеит.
Шәа шәанацәа, Зелма лѡызцәа,
Ахаҵамԥхәысцәа рхаҭарнакцәа.

Ҳасан Алхасов – Цандрыԥшь ишьҭалаз,
Ԥсоу ашьхақәа зыԥсы ркынхалаз.
Зѡызцәа звыршьааз Ибрагим Иаганов,
Убжьы саркьалхеит изқәым хашҭра.

Сашьеиҳаб – Заур Налоев,
Зажәеинраала сгәатца иҭазыз.
Акгьы сыхьзом абас шәанызбо,
Зны – инасыԥхо, ҽазны и-Бзыԥхо.

Игоуп шәыгәра сыхәраҭыԥеиԥш,
Шәсыцуп сара, сара саԥсшәеиԥш.
Шәынцәахәқәа сырҭами рыкәа,
Ишеишеиуа икыдми Гагра.

Зегь шәыхьзқәа ихьтәымедалха,
Шәҽаԥхьа схырхәарц ихшьуп сыхәда.

«ԤСҬАЗААРАС ИҲАМОУ – ԤСАДГЬЫЛУП!»

Ажәеинраалақәа рцикл
«Арзынба иблақәа рыла» аҟнытә

«Пстазаарас иҳамоу – ԥсадгьылуп!», –
Ари уажәаса жәҩанҵас ҳазҵаԥшуа,
Ҳабацәа ргәы ишҭуҳәааз гәыкалоуп,
Ҳаԥсны ҳақәзаргьы ҳаазырԥшуа.

Неироуп анырҳәоз изқәымыз хьаҵра,
Уҭоурых шьҭақәа Анацәа арҕьоит.
Ишаԥшаԥуа Ешыратәи ухәышҭаарамца,
Ужәлар ирцәахьчаҩуп, зегь ҳарԥхоит.

«Пстазаарас иҟоу – ԥсадгьылуп!» –
Ари ԥхьацагоуп – Арзынба ихатәуп.
Насыԥс иҳамоу – Аидгыларуп!» –
Иааԥхьара дшақәлоу иаартны иҳәатәуп.

Ҳаԥсадгьыл иахаԥыруеит ублақәа,
Уҷыцқәа реиԥш иухьчон убызшәа.
«Абаақәа, сшәыхәоит, Абаақәа! –
Иазааргахьоу шәхамшҭын! Ишәыхьча!..»

«Аԥсны – Қырҭтәылоуп!» – уабылхьан,
Уанҵаҩызнатә уашьҭан аҭоурых.
Уҭархарҭа ҭыԥқәа урхыԥахьан,
У-Кьахьбаха уҽыжәын уеиқәных.

Зны дышьхазар, зных дыԥшаласуп,
Иахьанзагьы ԥхьа дгылоуп, дыхҿоуп.
Арзынба дҳамҭоуп, д-Шьардаамҭоуп,
Адунеи дахыҵәахьеит, д-Нарҭмаҿоуп.

Арзынба шьаҭамырзга иажәақәа!
Ахра ашәа! Зыԥсахуа ихы-иҿы.
Арзынба Аԥсны аԥсынҵры наза,
Дыќоума дназымгац згәаҿы.

Арзынба ихьышьҭрақәа рыԥшзагоуп,
Илаԥшҳәаа ҳаԥсадгьыл аԥсынҵроуп.
Арзынба дхьызрацагоуп, ҳнашанатра
дхьызрацагоуп,
Дырғьацагоуп, Аԥсны азна даԥсоуп.

Арзынба ихьызҷыда – Ачҳароуп,
Аԥсуара еиқәырхага – Ауаҩроуп.
Ианаҭаху Аԥсадгьыл ахьчароуп,
Арзынба иианаго – амҩа лыԥхоуп.

Ҳаԥсадгьыл аҽаԥхьа ԥсадгьылра,
«Нан» иҳәаанӡа ԥсадгьылра иухьан.
Ижәлар дыргәышьаҟан гәыкала,
Дызгарҵыз Игара Аҳақ ишәахьан.

Абшьҭрас ҳазлаҽехәо – Аԥсыцкьароуп,
Аԥсыцкьара. Адоуҳашҭа дахшеит.
«Ԥсҭазаарас иҟоу – ԥсадгьылуп!» –
Арӡынба Владислав баша имҳәеит...
25.05.2020

АԤСНЫ АҬЕИРА ИАԤСАХАЗ

Аинрал-леитенант, Аԥсны Афырхаӷа Сергеи Платон-иԥа Дбар Гагра Ахақәиҭтәра идныҳәало саниҽцәажәоз ус иҳәеит: «Аибашьра ашьамҩа ианысыз аӡәы дыбжьахеит ҳәа игәы иалсӡом, аха, абаақәа, имеибашьыз аӡәы деибашьызшәа шәҟәык иананышәӷа, усҟаноуп иҭахаз рыԥсқәа ццышәха ианкаҳԥсо»

Ажәеинраалақәа рцикл аҟнытә

Гәымсҭа иаҭахӡам шьҭа ԥшыхәра,
Ақыртшәа ӡмахшәа иҭабахьеит.
Ухьӡ иагәылшаауеит Ҳхьыԥшымра,
Ахҭыԥқәа рызқәаҽ ашәҭ пытхьеит.

Ухы ахубаауан Мраҭашәара,
Ҳбираҟ уанаҵаԥшуаз уа ԥсоу.
Сабацоз сзымцәажәо сбызшәада,
Сашьцәа рыццышәқәа ахькаԥсоу.

Иауазма аибашьра лыҧсаада,
Ушәон уаҧхьа дҭахар ҳәа аӡәы.
Ҭоурыхк иамбацт Аҧсынрада,
Атанкқәа ирҿало напҭацәы.

Сувагылан сеибашьуазшәа,
Бзыҧтәи ажәҩан аҿы узбоит.
Тәанҧҳа Лиолиа л-Аиааира ашәа,
Лыбжьала Мамзышьха иахҧраауеит.

Ианаҭаҧшуаз уара у-Дбарра,
Убара ҳзахьымӡеит ҳгәазхара.
Убжьы анҳалсуаз иуа саркьалра,
Уҧсадгьыл уанаҭахыз иаҳа.

Уҧсыцқьара изуаз рахәыцра,
Иҭахоз инрыҭаршә Аҧсназы,
Агечбақәа Аҧсыцқьа иҧсала,
Ахра иаҿыргон афырхаҭа иҧсы.

Сшәыҳәоит иӡыхь-хәы шәнаҿыхәа,
Иҟалома ҳшыҟоу уи ҭабар.
Анацәа ирылзыршәшәо аҧҿыха,
Саншьа ҧсыраӡа – Сергеи Дбар!

АХЫ ИАҚӘИҬХЕИТ ГАГРА

Ҩажәижәаба шықәса нызҭыз ахҭыҧқәа еихоит,
Иҿыцхаз ахҭысқәа Гагра еибарххоит.

Мамзышьхоуп раҧхьаӡа Аҧсны иҿырхыз шьхас,
Уа рбаҟақәа гылоуп: Герзмаа Алхас,

Кануков Нургали, Науржанов Ибрагим,
Дыҟам араҟа зшьацқьа ахҭным,

Валери Смыр, Бганба Сафер,
Ишьала икәабоуп Тәанба Зафер.

Гагра – Гагрыԥшь шәижәааѡык ршьацқьа ахҭнуп,
Ақырҭуара иахәаҿыз ҳҭыԥхьҙқәа хтуп.

Чыргрыԥшь, Мқьалрыԥшь, Лакаа рхәы, Лаԥсы
Ҟарҟарашьвили ишьҭақәа еимаԥсоуп Ҳашԥсы.

55-мшы дакәыршан изтәхоз ԥьызшьоз ҳаҕа,
Напҭацәоуп иабԥьарқәа шихырԥааз хаха.

Раԥхьатәи ахымҭа зшьаҿыз Иура Қаԥшь,
Амшын дхыԥшыло ахаҳә даласоуп Цандрыԥшь.

Роберт Кәарҷиа иркәашеит ирцәигаз атанк,
Ддырҳәацәон Шьершьелиа, аха иҷымшәеит ажәак.

Асҭамыр Агрба игәы ишықәжьызгьы атанк,
Дрыҳәон иѡызцәа: шәыхнамхын даҿа малк.

Заԥшьиԥацәа х-гәараҭак неикәабыл иргеит,
Ѡыԥьа-ѡыԥьала рҵеицәагьы Аԥсназын иҭахеит.

Гагрыԥшь аиѡхааҷы умшәарыцан иԥсроуп,
Ақырҭааи ԥасаниеи рыццышәқәа бжьаԥсоуп.

Ацаҟьа иаламҙоз ҳашьцәа ирычҳаит,
Рфырхаҵара саркьалҵас адунеи зегь иаҳаит,

Қырҭтәыла хәыҷ ҳәа изышьҭаз Гагра,
амҵәыжәѡақәа ԥнартит,
Нхыҵ-аахыҵ ҳдаракәацқәа арахь иԥрит.

Ҳуазра рлабашьаха хақәиҭраны икашит,
Анра ныҟәызгоз анацәа рҧацәа рыла иааҧшит.

Гагратәи аҳиааира! – амчқәа лашеит, иҭәҭәахеит,
Ааҧхьара знамҭада, о, ари хьыҵәҵәахеит,

Мрагылара, Аҟәа, ма ишьҭалаз Гәымсҭа,
Гагроуми иахьуҧыло рыҧсықәра, рыҧсаҭа.

Ихьӡ ҳацуп, згәы Бзыҧашҭаз Сергеи Дбар,
Иҟалома Гагра иӡыхьхәы ҭабар.

Ирина Басныкҧҳа, Агрба Рудик! – шәа шәоуп,
Агәымшәара шәцәеижьаҿ иахьҧышәшәаз аброуп.

Ушьапы уаҧшла, ан лыхцәхәыцқәа урхашәоит,
Уварає иҟоу лҧацәа рыҧсқәа уршәоит.

Игәыдкыл ахаҳә, ишьа ахьшуп уашьа,
Уаҿымхәан Ҧсоу – иржәӡом аиашьа ишьа.

Уамеихсын ардәына, ҳаныршьуаз аҿашьуан,
Ухәра иаҿаҭәҳәон, ахӡы уҿнашьуан.

Иҳанажь, Анцәа, агәнаҳара ду, ҳазҵоу,
Гәыбылрада ҳахьлывсхьоу ан амца зыцроу.

Анацәа! Зыгәқәа ргахьоу иҭырффаны,
Зҧынҵа иҭасло згараҭыҧ абылфҩы.

Анацәа, жәантә иҧсны ибзахахьоу,
Иҧсны ибзамхац ирздырӡом Аҧсны ҳзыниахьоу.

Анацәа, рыблақәа анкаԥсоз иҭышәшәаны,
Ргәашәқәа анеилаҳауаз, ахьацеиԥш игылоз ишәҭны.

Аеҵәақәа хыла иаҳмырсырц адамра,
Рыԥсадгьыл абзиабара иауит хадара.

Абаақәа шәрызхәыцла, ҳа иаҳамбо рбоит,
Абаақәа ҳаидгылап, ма иҵегь ҳбылуеит.

Амыткәма зларҳәоз рбызшәа ауп ибатәу!
– Шәымшәан! – ҳәа, злаҷыртуаз убриоуми иҳәатәу.

Абаақәа еилымкаакәа рыхьӡқәа шәымҳәан,
Амаҷ азы арҵәааҳәа иахьраҳауа шәмыхәҳәан.

Рыҷкәынцәа рыжәлақәа ҳаԥсаҵаҷы иҵәахтәуп,
Рыԥсқәа ҳзеизызго ҳбаƀақәа хьчатәуп, ихьчатәуп!

«СЫБЗИАБАРА АШҬА» АҠНЫТӘ

Алхас Шьаƀрыли, Алхас Гьерзмааи, Тәанба Завери! Ҳаԥсадгьылгьы заҵәуп шәара шәеиԥш. Аԥазаҵәқәа шәыжәѽахыр анеибышәҵа – Аиааира Аԥсны иагоит!
Емма Ермолова

Мамзышьха иаҷалакьуаз амѽа скыдын,
Игәхьаазгаз шәышьҭақәа срыҷцәажәо сцон.
Алхасраа, Заверраа шәыԥхара сҷықәын,
Ишәызнымҵыз ашықәсқәа сыԥхьаӡон...

Шәгәеисбжьқәа ҽыцхон, уахь санаҽысуаз,
Лабҽаба исылатцәон сеимакны.
Шәшьа зхьыршаз ахаҳәқәа санрывсуаз,
Рнапқәа сыкәдыршон исызгәыкны.

Шәѡыла Алхасраа – аԥырҕынцқәа,
Адунеи зымбацыз зызхара.
О, шәара шәеиԥш заҟаѡы аҕламқәа,
Ақәрахьымʒақәа ируыда зҳәара.

Ҳабацоз, ҳабацоз Мамзышьха,
Инеизҭгьы ҳаҕацәа рнапаҽы.
Усҟан иԥьаҳанымхон ҳаԥсышьа,
Ажәак узанымхуа ҳхы-ҳҽы.

Ааԥхьара ҟарҵон дара ажәала,
Ирдыруан изԥсаз аешьа ижәѡахыр.
Аԥсуа дшыхәшәымыз хатәы жәѡанда,
Уи ахьʒала илшон иԥсы игәаҕьыр.

Уҟанатц Мамызышьха иҟоуп Алхасраа,
Ршьашьҭақәа рҭыԥаҽ Ахьацақәа зҳауеит.
Ауарба иаҽытцшәаз ахәырбҕыц ажәла,
Иахьныбжьашәаз иҽиеит, ибжьыччәауеит.

Исԥылоит Заверраа, иҟоуп Ибрагимраа,
Уахык сгәы дытцалеит ан гәаҟ Зелма.
Науржановаа ранацәа изуз Агимнра,
Шәхашҭшьа ҳамоума нас ҳара.

О, шәара Ҳфырхацәа – Ақәыԥшцәа,
Срытцаԥшуа сгылоуп шәбаҟақәа.
Мамзышьхеи сареи еицаххәоит Аиааира ашәа,
Шәыԥсҟәа ҭалазшәа исыцлоит саҟара!..

РОБЕРТ КӘАРҶИА

1992 ш., октиабр 2. Гагра ахақәиҭтәраан
иҭахаз Роберт Сергеи-иҧа Кәарҷиа ихӣоуп
«Аҧсны Афырхаӣа» ҳәа ахьӡ

Иаласоушәа уаҟа ужәла,
Сааннакылоит иахьуыркәашаз атанк.
Ашьҭақәа анымҭыцт уажәраанӡа,
Иҟарҭоит сызҭаарақәа рҭак.

Иануркәашоз суватәазшәа,
Сылаҧш сзахырҧом – уи баҟоуп.
Уахьсҧыло уаҟоуп Роберт Кәарҷиа,
Уҭоурых ахьеизгоу Гагра аҟноуп.

Раҧхьатәи ажәылара ала,
Ухаҭа уштанкызгьы ааҧшхьан.
Ақырҭқәа ртанкгьы Ацангәара,
Амцаҧшь рыжәҭа иубылхьан.

Умала знык уахьцаз ҧшыхәра,
Ахқәа урыбжьакын мышқәак.
Роберт Кәарҷиа уа дҭахеит ҳәа,
Инҳалсит ажәабжь хлымӡаах.

Жәашықәсала уеибашьуазшәа,
Уҧышәа рӡрыжәуа изчҳахьаз,
Угәы рҧыракны уҩызцәа,
Заҟаҩы аибашьцәа ухьчахьаз.

Ухьʒи ужәлеи реиԥш еинаалон,
Ирымҳәеит ус баша: – «Ихаԥыцқәагьы ччон»
Мшаҽнеиԥш уҟыбаԝ аʒбахә ааԝуан:
«Роберт Кәарҷиа» – диааираны дкаҷҷон.

Уахьҭахаз аҭып ахаан иԝашьом,
Ушьашьҭаҷы ашьацра иатҵәахоит.
Уфырхатцара акәицқәа хьшәашәом,
Гагра ыҟанаҵы: О, Роберт! – рҳәалоит.

Уԥсы зхалаз Гагрыԥшь ашьха,
Уа иқәиааз аҵиаа ҳахәрақәа аргьалоит.
Еиқәшәырхаз ҳʒыхьқәа ирымам ԥсахшьа,
Ахьхьаҳәа шәыхьʒала ишәаҳәалап.

Роберт Кәарҷиа, «Аԥсны Афырхатца»,
Ҳхьыԥшымра уагәылшаауеит ухаҭа.
Лыбжьы сгәы исзадгом уан Фаина,
Ҷылҵуеит: – Сыҷкәын, знык сҭарԥшы улакҵа!

Ҳақалақь еимылдошәа дуазыруа,
Лассы-лассы лмыткәмабжь саҳалоит.
Усаламшәҟәы иадыз лгәаҵа,
Иаадхны даԥхьошәа дызбалоит.

Зыҷкәын знык ибаха змаʒаз,
Излахьынҵамхаз ублақәа рҵаԥшра.
Ушәҟәы даблхьан лгәы ишадыз,
О, ишԥацәгьоу Ҕәада аршара.

Ухьӡ исзадкылом ақәрахьымӡа,
«Шәнеибац!» ыҟанатҵ, уи акәицқәа злоу.
Дысхашҭуам уан Кәыҵниа Фаина,
Егри ԥсоуи рдоуҳалаша змоу.

Шьаҭас иамоу ҳа Ҳхьыԥшымра,
Са сакәым ирныруеит Бзыԥ, ма ԥсоу.
Фаина ахаҵамԥҳәыс – ҳа ҳлааԥшыра,
Шәырнықәла урҭ Анацәа зыԥсоу.

Атанк Роберт иркәашаз Гагра,
Ишьацәхыртәуа ашәагьы аҳәеит.
– Аиааира! – ҳәа ҷнаҭит апсуа гара,
Агарақәа рҳақгьы уа ишәеит.

Ҳажәлар ааҭгылоит уи аҷаԥхьа,
Ирдыруеит иахьуркәашаз утанк.
Аԥсны зхы ахҭнызҵаз ршьа иаԥсахаша,
Иазхәыцуеит сызҵаарақәа рҭак.

Уеҵәахә ҩашьаӡом игәылҷҷа,
Даҵаԥшлоит Гагрыԥшь Анцәахәы.
Кәарҷиа Роберт, Роберт Кәарҷиа,
Уадызбалоит уаҟа уԥсы ҭаны.

Утанк ахьуркәашаз аргама,
Тәымк уажәшьҭа убраҟа дахӡам!
Убаҟа ургылеит унапала,
Дырга ҷыдак усгьы иаҭахӡам!..
06.10.2009

ИУРА ҨКЬЫН

1946–2019

ДҲАҚӘЛЕИТ АШЬЫЖЬ АЛАХША

Иаҳҧихырцы ҳа ҳбызшәа,
Хәыҷгьы дугьы зегь ҳаршәа.
Иаҳирбарцаз имч илша,
Дҳақәлеит ашьыжь алахша.

Ашәы лшәиҵарц ан хәаша.
Зегь еилеиҵарц ирхәаша.
Харшәаҙыҙарц ихыҧша,
Дҳақәлеит ашьыжь алахша.

Аҳәса - хацәа зегь мыҳәҳәеи,
Аҧсны аҵеицәа шәгыл рымҳәеи.
Иҳажәцо афырҭын, аҧша,
Ашьыжь джәылон алахша.

Амаҭ абҕа анузыҧҵәа,
Ианкауршә ахы ныхҵәа,
Уаҳа изжәылаҙом, мамоу,
Уаҳа изыцҳаҙом мамоу.

Аиаша миааир ƀалаҙом,
Ашьа баша икаҵәаҙом.
Зыдгьыл зхы ақәызҵо дыҧсҙом,
Аҧсуа имра ҭашәаҙом.

ШӘАРА ШӘОУП ИАИАААИЗ АԥСРА

Аԥсны ахьчара зхы ақәызцәаз
Блабырхәаа рыҵкәынцәа ирызкуп

Ԥхьаҟа шәнеи ахацәа анырҳәа,
Шәа шәԥагылеит шәымцаха.
Ҳа ҳаԥсадгьыл Аԥсны азыҳәа
Шәрылан ижәылақәоз хаха.

Шәара шәзы изакәыз Мамзышьха,
Рха каршәран ишәыԥхьаӡон.
Ара ианымларц аҕа ишьхәа,
Ахы цаҳәцаҳә дашәыргон.

Амца аҷалашон Ешыра,
Уаҟа ахаҳәцаҟьагьы былуан.
Уа иаԥгылодаз шәгәашыра,
Лассы аиааирахь шәыццакуан.

Маҳацырын шәара шәзыҳәа,
Измыруа шәакәмызт Гәымсҭа.
Шәеибашьуамызт ахьӡ азыҳәа
О, сакәыхшоуп шәыԥсаҭа.

Аԥсынтәыла амра азгылеит,
Иааит ааԥынра ԥшӡаӡа.
Аԥсабара ҷыц еинылеит,
Атцарақәа – рыбжьы хааӡа.

Ҳҭоурых аҷы шәдаҟьа ҷыцны,
Шәа шәанызаап есқьынгьы.
Иԥсҭатцагоу ааԥын шәацны,
Шәаҳзаалап ес-уажәааны.

Са сзынхома шәыхьҙ сҽакымкәа,
Шәаԥхьа схырхәоит асаара.
Ҽнак цахьоума сыбла шәхымкәа,
Зыԥсы инаҵазҵаз аԥсра.

УХЬЗ АШЬХАҚӘА ИРҼАКУП

Гагра ахақәиҭтәразы иҭахаз
Аԥсны афырхаӷа В. Шәлымба
игәалашәара иазкуп

Арҭ аҭыԥқәа уԥсы рылан,
Ауадҳара уаҽҳәаран.
ԥшьшьала схалон ушьҭа схылан,
Иахьа схәыцрақәа хьанҭан.

Уарбак кьиуан жәԫан ихалан,
Умбара акәхап изызхьуа.
Амԫа схала са санхалан,
Уцәаара сашьҭан сыԥшааруа.

Ус иҭрысит атрышә иасны,
Снаԫсан абахәаҽ аԥслаҳә.
Иԥыруашәа ицон ишьҭхысны,
Ашьапы иаҵыддуа ахаҳә.

Аԥслаҳә калаҕь уԥба акызаап,
Зхымҭа камшәаҙоз уара.
Акаԥкаԥқәа ухьҙ рҽакызаап,
Иаҽуп уашәахә аҳәара.

Абиԥарақәа инеиҭаҳәо,
Уʒбахә кыр шықәса ирҳәалап.
Ақәылаццәа рабԥьар рмыхәо,
Ргәы рымҟьа иагалап.

Арҵаш ԥагьақәа узыԥшызаап,
Данбааири ҳәа игәынқьуа.
Арҭ ахрақәа уԥсы рҿазаап,
Уахгьы-ҽангьи иԥшаауа.

Ашьха ԥшʒара аԥсабара,
Сахьнеилакгьы ушьҭа ануп.
Уахьымʒазаргь уара аиааира
Ара зегь ухьʒ рҿакуп.

* * *

Ианвартәи ажәыларақәа раан
Аԥсны ахақәиҭра зхы ақәызԥаз
Вахтанг Абԥьба (Маха)
игәалашәра иазкуп

Аԥстҳәақәа Аԥсны ианхыла,
Рахцаразы уи дықәԥон.
Игәыҵаҳәҳәа Аԥсынтәыла,
Гәымсҭа нырцә ахьаа дагон.

Оҳ, ирҳәоит уи дышԥагәаҟуаз,
Дузықәгомызт аҟәара.
Ахәрашәа цәыриган иԥсымҭаз,
Далагазаап аҳәара.

Уаа, раидара, раида гәышьа
 Игылан аҧсабара еиқәҧсы.
Ашәаҳәашьа абеиҵагәышьа?
Зыбжьы ҭызымгоз бзынҵы.

Уа дгәаҭеиуан, уа дуазыруан,
Диҳәо дыҟамызт аʒәгьы.
Ажәҩан акәзар ашьа аҷыҵуан,
Ихьаақәа ирыцҵо еиҳагьы.

Ус дышгәаҟуаз иҧсы ихыҵит,
Деиқәыхьшәашәа уа дышьҭан.
Аҧсы ҭыхуа ҧсаатәк неихысит,
Ахрақәа иҧсыхаа рҷан.

Уажәгьы уаҟа аҭыҧ санавсуа,
Еилагылоит са схәы - сжьы.
Гәымсҭа мыжда цоит иқәҧақәсуа,
Иҕызуашәа игоит абжьы.

Сааҭгыланы сʒырҩуеит амҧан,
Хьаак шамоу агәра згоит.
Маха игәаҟашәа ааимдан,
Иара иаҳәошәа сгәы иабоит.

ТАИФ

Са санрыҧхьо уажәеинраалақәа еихышәшәо,
Сгәы сҭаҵәыуо уа стәахьоузеи шаҟантәы.
Уеиҧшымзи аҟармаҵыс хәыҷ ишәаҳәо,
Шаҟа умаз иумҳәацыз аҳәатәы.

Уаҩызаха иаацәыҵаԥхаз ашәахәа,
Уҩамгылаз иҵаргәырҕаауа ҳагәқәа,
Адәы дықәзаап уара ушьацкьа иҿыхәхәа,
Аҕа хәымга иукьзырсыз знапқәа,

Ашьажәцәа роуп Лоркагьы дызфаз,
Леонтигьы дкыдҵаны дызшьыз.
Ауаатәыҩса шәгәы шәҽаныз зҳәаз,
Фучикгьы ибжьы ҿаца зхәаҽыз.

Аха иҟоуп зегь ириаауа мчык,
Уахгьы-ҿынгьы ҳгәаҵақәа зырԥхо.
Уи ашәа ауп иазымгазо хык,
Зны ирхәыргьы ԥсрақәымкәан инхо.

Мап, Таиф урзымшьҙеит аҕацәа,
Дара ракәҵәҟьоуп ишыбзаз иԥсы.
Ирзымдырит уқәырҵаргьы уеихыҵәҵәа,
Уашәақәа ишырхалахьаз уԥсы.

ГЕННАДИ АЛАМИА

1949

АҨСУА ИАН

Иныҳәоуп ажәлар, зҵеик дҩагылан,
Ҿа жәларк гәаҟра рзаазымгац,
Ҿа дгьылк иазымԥшыц
ицәгьоу лаԥшыла,
Ҿазә иан дгәаҟуа дызмыртәац.

Аҭоурых шаҳаҭуп,
Иныҳәоуп сыжәлар,
Аха, ҳанацәа лассы ишлоит,
Избан?
Жәла еилых лымам,
Аԥсуа – рыжәлоуп
Аԥсны аҵеицәа,
Урҭ зегь дрануп Аԥсуа иан!
Гәырҩа зхьымсыц агәы раҳаҭуп,
Былра-ццышә зқәымԥсац
Ахцәы шлаӡом...
Нахьхьи, ԥьара,
дгьыл ԥшӡак гәаҭан,
Убри дшашьҭоу, Аԥсны аҵеи дҭахом.
Уи дҭахозаргьы, уи деиқәхозаргь,
Идгьыл дацәыӡны ƀалаӡом.
Изԥьашьатәузеи,
лассы дышлозаргь
Ан,
Уи лгәы ԥшқами зегьы зҭаӡо.
«Ишәыхьша сыхьааит...»
лнапы мҵәыжәҩан,
Маалықь мҵәыжәҩан,
инархьысуеит лԥацәа,
Ан лнапыргьежьроуп
урҭ рыжәҩан
Зрыцқьо, ихымло ԥҭа еиқәаҵәак.
Аԥсны аҵеицәа
ангыло иаӡәыкны,
Иануқоу рыдгьыли дареи акны,
Рыгәқәа зегь анеисуа гәыкны,
Ихьчоуп рыԥсҭазаарақәа
ан лгәаƀны.

Аҳәгьы изыԥшаауам ҳаԥсырҭа,
Анык дыҟанаҵ, зегьы ҳахьчоуп.
Адгьыл ианымлац
ишәиу хымҭак
Ҳара иҳамҭан,
Иаҳхылаԥшхәу – Ан лгәоуп.
Ҳлахьынҵа шаҳаҭуп,
Иныҳәоуп сыжәлар,
Дунеи гәыҭбаан Ан дҳазшан...
Аԥсны аҵеицәа –
Аԥсуа – рыжәлоуп,
Урҭ зегь дрануп Аԥсуа иан!

АԤСУА ИНАРХА

Шаҟа шәышықәса!
Шаҟа гәырԥа!
Шаҟа хаҵара!
Ақьиара
Аԥсуа иблақәа
рыҵантә
мраҵас
Иԥаҵхахон,
Рхы агәра рзымго уиаҟара,
Шьоукы,
адунеи иананыз гагаҵас,
Идыруан,
ахыԥхьаҳара
ишахьыԥшым анарха,
Аԥсуа аԥсраамҭагьы
ақьиара еиқәирхон,

Иблақәа
ргәаҵаҿ
аҭып азалихуан...
Адунеи шьала
иантәуаз ихыхәхәо,
Иблақәа
рҵаулара иалыхәхәа,
Ақьиара рԥылон,
иахьнархәырц аҕацәа,
Ҵәымаҕны,
Аԥсынтәыла
згәы иззалымхуаз
Рзыхәан
агәаҕ аасҵа еицәан,
Ақьиара,
измамыз ҭархашьа
Ианакәзаалак,
аԥсуа иблақәа ирыхҙоуп.
Уи ззымдыруаз изы,
иақәымшәаз абашьа,
Аԥсуа инарха –
Ихы зыдԥиҿыло маҙоуп.

АԤСРЕИ, АБЗАРЕИ, АԤСУА ԤХӘЫСИ

Насыԥла мацара
Инхахьада адунеиаҿ,
Аҙәы ихьаа
Жәларык ирызхоит.
Жәларык ргәырҩа
Иаҵан инеиуа

Лыхцәгьы шлап,
Данзымлас,
Ажәрагь лыхьӡоит.

Аира заҵәык акәзар,
Анра ԥшьахомызт,
Лыхьӡ рҳәарымызт
Анцәа дидкылан Ан.
Аԥсуа ԥҳәыс
Аѡнусҟәа лызхомызт,
Аԥсреи абзареи
Еиллыргарц
Уи лылахь иантҵан.

Урҭ аѡбагь
Иахьагьы дрыбжьагылоуп,
Рҳәаа еиламырсӡо,
Хаз-хазы еиллыргахьеит.
Иԥьасшьом
Лгәы дҭаҵәуозар
Агәыргьараҷ дгылан,
Аԥсыжраҷ
Згәы кажьтәым
Дырҷаччогь збахьеит.

Агәыргьара, анасыԥ,
Шнаӡаӡам лдыруеит.
Илдыруеит
Ахьааи агәырѡеи
Шаҳхытцуа ԥҭаҵас.
Аамҭа лгәы адкылан
Иаҳԥеиԥшхаша лныруеит,
Хҭоурых дазгылоуп
Ԥсра зқәым баҟаҵас.

Ҽԥныҳәа ҟамлароуп,
Аԥсуа ԥҳәыс далкаан,
Исымҳәар амуазар
Лыʒбахә абас,
Агәырԥа лашьцара
Гәыԥра лашак алган,
Мцажәлан,
Ҳхәышҭаара азын еиқәзырхаз.

Ахьы ԥсҳа ԥшʒа
Саҭанеи-Гәашьа,
Иаҳҳьызыгʒаз ҳанасыԥ
Ацаҟьа иҵсаны,
Аԥшаҳәала лцашьа –
Аԥсуа ԥҳәыс илаашьоуп,
Зқьышықәсала
Дҳанны, уи дҳаҳәшьаны.

Сыхьчатәуп ҳәа
Ҳаԥхьа днагылоит,
Ахаҵа дышхаҵоу
Агәра игарц лҵахуп.
Ашәарҭа ҳаԥылгоит,
Иаҳҳылгоит лаԥшыла,
Убас,
Зқьышықәсала амԥа ҳануп.

Аԥҳәыс лқәыԥшроуп,
Уи амԥа ианыʒло,
Лыԥшʒра ццышәылтәуеит,
Хьҭа ҳамкырц ҳара,
Иҟалалоит, амԥан

Ҳлаԥысны даҳхьымʒо,
Усҟан ҳазқәа
Иаадгылоит аԥсра.
Ишәымбацзар игәашәҭа,
Зегьы анаатәа ачараҷ,
Ҭыԥк акәзаргьы
Ишынхаз иҭацәны.
(Игәасымҭаран игәасҭеит,
Агәырґьа-ччара
Гәырԥак агәаґь аґраны.)

Уи аҭып –
Аԥҳәыс иныламкылаз ҭыԥуп,
Лхы зхылбааз ачараҷ
Инхаз иҭацәны.
Лара усҟан, иаҳзеиԥшу
Адгьыл ду дықәуп,
Ҳԥеиԥш аалрыхуеит
Лгәыґра лаҵаны.

Ишәымбацзар, игәашәҭа,
Аԥсыжраҷ ахаан,
Аԥҳәыс лҭып
Шнымхо иҭацәны.
Дгылоуп уи
Ԥсреи бзареи рҳәаҷ,
Баагәарак хҭалкуашәа,
Ҳлыхьчоит дыкәшаны.

Адгьыл дызқәу
Усҟак иакәымшац амра,
Аԥсуа ԥҳәыс,

Даагылазар,
Шаҟа дыкәшахьоу,
Ҳара зегьы ҳзы
Адгьылаҿ илылхырц амҩа,
Аеҵәақәа дрылоуп
Лара деикәҟьашо...

АДГЬЫЛИ АҨСАДГЬЫЛИ

Аҧсра ахьузымгәаҕьуа дгьылуп сыҧсадгьыл

Араҟа уҧсҭазаара цәа-ҧшʒак ахалоит,
Араҟа уҧсҭазаара гәы-ҕәҕәак азҵалоит.

Даҿеа мчык амоуп сыҧсадгьыл уи адагь:
Амреиҧш ушьҭнахуеит,
Улаҧшҳәаа еиҵыхны,
Адунеи зегьы убарҭахартә,
Хьаас зегьы уман!..
Дунеик згәы иҵазыгʒаз
Днызкыло адгьыл хәыҷума...

Сыҧсадгьыл аҧшʒара – мҵәыжәҩоуп,
Иакуп адгьыл ду шьҭыхны.
Амҵәыжәҩа змоу рахьтә
Ас,
краамҵа,
иҳаракны,
ихараны
иҧырхьада...

Сыҧсадгьыл аҧшʒара – мҵәыжәҽоуп,
Зны ианеикәаҧса,
Адгьыл ду ҧыххааса,
Аеҵәақәа инарылаҧсоит.
Уахи-ҽни рымамкәа,
Аеҵәақәа
Ахыҧсаалап, нас, ирылҧсааз...

Аҧсра ахьузымгәаҕьуа дгьылуп сыҧсадгьыл.

ҲҴЕИЦӘА

Аʒәы иҧсы, аҟама аҽеиҧш,
Сыдгьыл, угәы иалахеит...

Уҟазаара иазрыцҳан
Анцәа ирҟәырхуп схәыҷқәа,

Ҽ-ҧсадгьылк рымаʒам,
Акы рцәыʒыр, егьи алырхуа.
Хаҵа гәқәаны иузҭалахьеит
Уеиқәдырхарцаз, рыгәқәа...

Аʒәы иҧсы, аҟама аҽеиҧш,
Сыдгьыл, угәы иалахеит...

Знык акәызҭгьы
Гәаҕла амаҭ цҳар анауа...
Сыдгьыл, уҵеицәа
Угәы иалоу зегьы алырххьеит,
Рыҧсы улоуп, уи гәамчуп,
Угәы каҳар зымуа...

АНАРХА

Каршәроуп,
Еиужьроуп,
Избан аҽқәа зымцо?
Иарбан ҳәааау
Ирԥылаз изхымҵуа?
Иааԥхьамкәа иааиуаз
Лакѡакуа еилахон.

Зыдгьыл иахыбаан –
Адунеи зегьы зыгәҭыхаз,
Зыгәқәа хаҳәхаргьы
Зынʒа иԥьашьатәымхоз
Ажәлар знысуаз архагь –
Храхон.

Арха еиужьрақәа
Тәым шьҭак рнымларц,
Иааԥхьам сасык
Даԥшәыман дырхымларц
Изгәыҵазкуа анацәа
Рыгәқәа ҭбаахон.

Ахра ҟәашқәа,
Алаԥш цәгьа ԥхьацо,
Иаҳҳылаԥшхәу ирылаԥшны,
Ицқьа-ԥшьаны инхарцаз,
Изгәыҵазкуаз абацәа
Рыгәқәа ғәғәахон.

Ихрашьҭроу,
Ирхацқьоу
Аҳиасҟәа анҭабозгьы,
Ари адгьыл аҵеицәа
Ахаангьы ишшьабозгьы,
Ахьышьҭрақәа
Шьала идырҭәуан ихыхәхәо.

Аҭыԥхацәа ссирқәа
Рылаԥш зхымҵуаз
Адгьыл ианхалон
Аԥшҳара анымҵуа.
Аԥшәма дыргәырҷьо,
Асас дшанхо...

Цәыҳс ирыԥхьаҳомызт
Ирцәалаҳыз рыдгьыл,
Сыжәлар,
Ианшәарҭаха

Иҟамгьы рыдгылт.
Ԥси-бзеи анеицгыла
Адгьыл еиқәхон.
Ари адгьыл иазгылоуп
Адунеи зегьы –
Баагәаран,
Ари адгьыл угарцаз
Адунеи зегьы урбгароуп,
Адунеи ыҟанаҵ
Ари адгьылгьы нхоит.

АҲӘААҨЫ

...Арҭ харантә иаауеит.
Харантә
Уаҳа ишымхынҳәра,
Ишаара.
Рҽадырхалоит,
Инаҧшы ирбартә,
Даҽа зқьышықәсак аҟәара.
Имʒаакәкәалакәа,
Еиқәханы,
Аранʒа излааиз ҵьашьатәуп,
Рыҧра,
Алыхәҭеиҧш ирҷҷаны,
Илахжәоу амазгәыҭ иахшьуп.
Аамҭалашәын аҧсҟы зкыз, –
Ишьақәҟьазеи урҭ шаҟа,
Арахь –
Азқьышықәсақәа шырзыҧшыз,
Ицон
шәышықәсала
шьҭахьҟа.
Еикәнаршозаргь,
Рымҩа ианын,
Ихьаҭны
Ихынҳәуаз
Цәқәырҧан,
Анахь –
Азқьышықәсақәа рзыҧшын,
Арахь –
Рышықәсқәа ҧхьаʒан.

Иҙхыргоит хаҵала рыԥсы,
Даҽеа зқьышықәсак аҟәара
Иаадгылоит уажәы лассы,
Ирзыԥшузеи урҭ ара?

Ирԥылар здыруада ихынхәны,
Ирзацлар здыруада қәраны
Аҙы иарҭахьаз абзеира уны...

ИВАН МИҚАИА

1949

АХАҲӘ ИАЛОУП ШӘСАХЬАҚӘА

Аԥсны жәлар Рԥыынԥьтәылатә
еибашьраан хаҵарыла
иҭахаз сашьцәа рыҷкәынцәа
Мизани Адгәыри Миқаииаа
ргәалашәара иазкны

Иахьа иҽыцны шәысгәалашәеит,
Сашьцәа ақәрахьымҙақәа.
Сыԥсы ҭыхуа исҽалашеит,
Ахаҳә иалоу шәсахьақәа.

Уажә сахьгыло схала сцәажәоит,
Исаҳаҙом исҳәо ажәақәа.
Шәхәыҷра асахьа ххаҙа испылоит,
Ишәхалашо шәыблақәа.

Шәызқәаҭыԥаҿ ааԥын сԥылоит,
Ашәҭқәа рҽысит амахәқәа.

Сгәы хьухьууа хьаак ҭалоит,
Исцәыхьанҵоуп схәыцраҟәа.

Шәхәыҷқәа духан шәыхьӡ еиҭарҳәоит,
Ирылагылоуп рыҟәлацәа.
Иаҭаххаргьы шәышьҭа ихылоит,
Рыхьӡ кадыршәшам рабацәа.

Уазуп исҳәо, аҽымҭра хыҵәоит,
Снапы рхьысшьуеит шәсахьақәа.
Ахаҳәқәа хьшәашәоуп, адгьыл сыгәоит,
Бжьыда исхылҵуеит сажәақәа…
2011

***

Игәхьаазгоит ахьхьаҳәа аԥсышәала ицәажәо,
Игәхьаазгоит сқыҭа гәакьа Кәтол, сзааӡаз.
Игәхьаазгоит ачарақәа, аԥсуа шәа ахьхало,
Игәхьаазгоит ҳгәараҭа анасыԥ зҭаз.

Игәхьаазгоит Аҟәа, ишәҭышу абаҳчақәа,
Шәыҟәхьаазгоит сашьцәа, сыуацәа, зегьы шәеибгаз.
Игәхьаазгоит шәышыҟәса ирҭысхьоу ҳашлақәа,
Игәхьаазгоит ражәақәа, имаҷзаргь сзыхьӡаз.

Игәхьаазгоит ҳа ҳаҷкәынцәа афырхацәақәа,
Игәхьаазгоит зыԥсала зыԥсадгьыл зыхьчаз.
Игәхьаазгоит урҭ зхылҵыз анцәахшарақәа,
Игәхьаазгоит ишҟәыԥшӡаз агәаҟра зыхьӡаз.

Хәылбыҽхоуп уажәы, икаԥхоит аԥсымра,
Сашьцәа рнышәынҭра снықәлоит уажәааны.
Иҧызыҧызуеит сгәаҵаҽы цәаныррак,
Рхәыҷра асахьа ихгылоуп!

АНЦӘА ДИҲӘОН ЗПА ДҬАХАЗ

Сашьа А. И. Миқаиа изкны

Ацәылашамҭаз зегь аныцәаз,
Анцәа диҳәон аб, зпа дҭахаз.
Иҭаца хәыҷ зцәаз тәымкәа иҟаз,
Ацеи длыхшарцаз, ипа иҭынхаз.

Зылахь зыцьымшь ԥшьаала изҳатәуаз,
Ашьыжь ашара изаауан.
Иԥсы нацҭан Анцәа иеиҳәаз,
Ишиаҳаз хацо, игәы ибаауан.

Асы хьшәашәа дызлагылаз,
Ибон аргама игәы ишҭашәуаз,
Анцәа ду аԥшырҭа иқәтәаз,
Уиаҳәк иакәын зыгәра игауаз.

«Цәит, Цәит» – амшха заа иҷыхаз,
Цыс ҕрак ашҭаҷ ипыруан.

Аб еиҭамҳәа, зхьаа нымҵәаз,
Гәыҕра шәымҭак игәы иҭаԥшуан.
2018

* * *

Ацх ҭынчым, асы ахыҵәоит,
Аԥша ҭалоит амаҕра.
Ан дахьгәаҟуаз анцәа диҳәоит,
Лыҷкәынцәа цеит еибашьра...

Ахысыбжьқәа ацх дырҳыҳоит,
Лабра, Ҭоумышь, Кәачара.

Аҕа иҳақәлаз хаха джәылоит.
Ушьҭа егьагым ашара.

Ҳаибашьцәа зынӡаск ҽырҵӡом,
Иаҽуп ргәаҽы агәаҕ ашра.
Маҟҽаҳәара асы ԥыркӡом,
Иахыццакуеит ашьаура.

Аҵхгьы ԥшуп иааԥса-икара,
Арԥар наскьаган хара.
Иахьак анцәа ирманшәала,
Ироуааит еибгала хынҳәра.

Ашара ныкәлеит аԥсабара,
Иаргәырҕьодашь амш аира?..
...Иҵысуеит амаалыкь игара,
Агарашәагь гоит ԥьара.

РУШЬБЕИ СМЫР

Аԥсны жәлар рпоет

1950–2019

АБАРҬҚӘА ЗЕГЬ РОУП АԤСЫНТӘЫЛА

Уарада гәышьаӡа, рада,
Уарада – изгымхаз агәыхь...
Асеиԥш аԥсадгьыл збахьада!
Ахысбыжьқәа... асымҟәыл... аҷыхь...

Уарада зхыԥлоз аҽышьҭа,
Заԥшәмацәа зқәашьымхаз Дал.
Уарада, агәаҟцәгьа Иатцәышҭа,
Харада ирблыз Ҭабал...

Уарада ашьхақәа рӡыӡо,
Нас уаҟа инҵәоз абыжьқәа...
Анышәнапқәа улаԥш рхьымӡо...
Џьаракгьы ирзаркымкәа ацәашьқәа...

Уарада иӡышуаз ахацәа,
Аҵыхәтәантәи зыхәрашәа зҳәоз...
Анра иахьымӡаз аҭаца,
Асаби ииаанӡа иҵахоз.

Уарада гәышьаӡа, икылкаан,
Ҳарԥарцәа зшьуаз ахҽақәа.
Ԥсаатәҵас абахҭақәа ирҭыԥраан,
Итцәаа-ҵәааауа инеиуаз аԥсқәа.

Уарада зҳәоз рыхҭырпашқәа,
Акырынтә бираҟра зухьаз...
Акаҳара ианымшәаз абаашқәа,
Агарақәа – агәаҟра иацәынхаз...

Сыҳәҳәарц акгьы сыгым снагыла,
Акы гәыԓроуп, ҽакы шәыла иҵаҳәҳәоуп.
Абарҵқәа зегь роуп Аԥсынтәыла,
Сыԥсадгьыл абарҵқәа зегь роуп.

ЗОСИМ АБЫЦЬБА

Ажьырныҳәатәи ажәылараан Гәымсҭа нырцә иҭахаз Блабырхәатәи арҧыс Абыцба Маха иҧсыбаҩ ианаарга, иаб Зосим аӣәыуара ацымхәрас аҽаҭахьа иқәиӣеит, иҷкәын иҧсы зыхҭниӣаз Аҧсны ахақәиҭра анаиулак, уи инышәынҭраҽы дшыкәашо ала. Аиааира ашьҭахь Зосим иажәа неигӡеит игәылацәа ақәыршәаны

Дкәашон, уи ахаҭа дкәашон,
Гәаҟрала ихьаацәгьақәа дрылсны.
Игәы аҭа, иҧсы аҭа акы хәашон,
Ажәҩан лаҧшгәышьон идысны.

Дкәашон, уи ахаҭа дкәашон,
Ицәаакуан хара аҧсҭҳәақәа ркалҭқәа.
Аарлаҳәа аҧсымра ҭашәон,
Илаҳәуан зегь зныруаз аҧсаатәқәа.

Дкәашон ихаҧыцқәа еихарҕәҕәа,
Дуазыруан: зегьы-зегь шәеилаҭәа!
Мап, акгьы илшом ҳаҕа,
Иҳаманаҭ ас еиҧш ахацәа!

Иҧа инышәынҭра дакәшо дкәашон,
Ҧсуамзар ас зылшарыда?!
Ахрақәа ахаҳәқәа рҽышәшәон,
Еиқәҽырҭуан: абасҭәҟьа згәаҕьыда?!

...Ушҧашоу ҳаҧсадгьыл Аҧсны,
Уҭоурых зегь ашьамҩақәа анхало?!
Зегьы-зегь рзыҳәа уразны,
Уразра мцаҧшьны иуцрало!..

Дкәашон, уи ахатца дкәашон,
Иҵкәын ибжьы иаҳазомызт.
Иазымчҳакәа аԥсымра ҭашәон,
Аԥшатцәҟьа шанхон, иқәацомызт.

Илымҳақәа ирҭашәун иара,
Анацәа рмыткәма гәыҵшьаага.
Ахымшасқәа еиҷасуан ԥьара,
Ахымшасқәа – агәатцга ҷахцәага.

Дкәашон, уи ахатца дкәашон,
Ԥсыуамзар ас зылшарыда?!
Ахрақәа ахаҳәқәа рҷышәшәон,
Еиқәҷырҭуан: абастцәҟьа згәагьыда?!

Дкәашон, ихаԥыцқәа еихарҷәгәа,
Дуазыруан: зегьы-зегь шәеилатцәа!
Мап, акгьы илшом ҳаҷа,
Иҳаманатц ас еиԥш ахацәа!

ИУУАН АЛА

1993 ш., март 30 ауха апоет Енвер Ажьибеи сареи Уазбаа абатальон аҟны медеҳәшьас иҟаз Ламара Базҵхаи ҳаидтәаланы ҳашцәажәоз, лак абжьы ныцҟакны ауура иалагеит. «Ҳаи, абааԥсы, ари ууцыҵхьаза ҷкәынак дҳацәтахоит, уажә изықәшәодах?» – даауазырит Ламара

Ихьанҭоуп угәытцха,
Узҭынчымхеит, мап.
Уула уара рыцха,
Уи уԥсы ааивнагап.

Сара мчык сызцәырымҵт,
Сара нцәак дыстам.
Аҳәгьы аԥсра сызиқәымҵт,
Аҳәгьы аԥсра ихәҭам.

Нас, иухьзеи, атцх?
Ҳгәалақәа ҷаҳәа!
Ах, Сасрыҟәа игәашьамх!
Саҭанеи лдоуҳа!

...Ԥхарак анунымшуа,
Аԥьныш дааигәахоит.
Удгьылаз уаныршьуа,
Ужәҽангьы хаҳәхоит.

Нас уула рыцҳа,
Даҽеак умчым сла.
Узбылҳаз угәыҵха,
Дунеи иарҳала.

Саргьы исылшом уаҳа,
Аха унсыжьуам, мап.
Судтәалан аҳәҳәыҳәа,
Суцҵәыуа сыршап.
Хәажәкыра 30, 1993

ДНЫШЬҬАҴАН ИАБ РЫЦҲА...

Тапаҕәуа Ҭемыр ихьзынҽылоуп

Атцх, уи атцх ԥьаҳанымгьы еицәан,
Ихьатцхьан ҳа ҳар, урҭ рцәыҳқәа рацәан.
Ахаҳәқәаҵәҟьа арҭҟәацуан игоз аҕәи-ҵи,
Адгьыл дырҵәыҕьон уа шьеи лаҕырҳи.

Аԥҭақәа гәжәажәон, хаз ажәѡан ҭәаауан,
Дкараха, аарлаҳәа аҧкәын даауан,
Иаб хәаша диҭан – ахҭып иагахьаз,
Иԥсыбаѡ изнымхарц ҳаԥсадгьыл зҭаххаз.

Аха ус – изакәызеи?! – даанҷасит иара,
(Ас иагьа хҭыс абахьеит Аԥсынра!)
«Алажәқәа сышԥарфеи!» – иргыло ухәы-ужьы,
Уаҳа наилымшо игон аҙә ибжьы.

Ииура дақәымшәо аҧкәын даапшит,
Кыр даалак-ѡакзаргьы, нас игәаҧит:
Днышьҭатцан иаб рыцҳа, ааҙабла дзааҙаз,
Диманы ддәықәлеит зыԥсахәага ҭаз.

АҨСНЫ АХАҚӘИҬРА ЗХЫ АҚӘЫЗҬАЗ

Аапынра анаайуа – шәыԥсаатәуп,
Ахара есааира иааигәахоит.
Ҳадгьыл анҭынчу шәраҳаҭуп,
Амра анкаԥхо шәшәахәахоит.

Шәалоуп шәара арѡашқәа рашәа,
Шәрыцышәҭуеит ашәҭқәа анпытуа.
Шәеиҭашәаҙом сашьцәа, шәеиҭашәа,
Жәѡан гәашәқәа шәа шәоуп ааазыртуа.

...Избоит сара стәыла шьхынԥсылоуп,
Иҙыѡҙа еихагылоуп ахәқәа.
Ҳхьы-бираҟ Ԥсоу иахаргылоуп,
Аҟәаҟа ишәыԥхьоит шәыгәқәа.

Ҳныхақәа срыҳәоит сшьамхы арсны:
«Сшәыкәыхшоуп, ҳцеицәа хьчатәуп!»

Шәнеиуеит шәара амцабз шәалсны,
Аиааира хәҳатәым, игатәуп.

Шьала амҩахәасҭақәа хышәҟьоит,
Ишәкуп шәыхқәагь аҩада ишьҭых.
Бжьы-ҭарла аҕа дыҩмахышәҟьоит,
Ишьҭамҭа анышәхуеит, ианышәх.

Икарахаз ажәҩан шьхынҵсылоуп,
Аҳауаҿ еиҿасуеит ахқәа.
Аҟәа ҳбираҟ ахаргылоуп,
Ишәыҵхьоит Егрыҟа шәыгәқәа.

Амҩан ахаҭашәа шәхылҟьоит,
Шәаҳәақәа еихырҭәоит ахәыц.
Ирхәызгьы ахәрашәа изышәхәоит,
Иршьыз деиҭагылоит ҿыц.

Ихысуеит ахаҳәқәаҭәҟьа аҟәҟәаҳәа,
Игылт аҵсабарагь еиқәных.
Исаҳәа, сыҵсадгьыл, исаҳәа,
Абасҭәҟьа абахьазма ҳҭоурых?!

Избоит, адунеи зегь шьхынҵсылоуп,
Избоит, илашоит ахаҿқәа.
Ҳбираҟгьы Егры иахагылоуп,
Аеҭә иргоит шәа шәыҵсқәа.

...Шәацуп шәара ааҵын аʒаʒа,
Аҵхын шәыҵхаран шәлаҟәуеит.
Гәеисрак нҿыцәаар наʒаʒа,
Усҟан шәахьыҟоу шәлаҳәуеит.

Шәалоуп аергьашәа аккаҳәа,
Шәнеиуеит радедабжь ахьго.
Имицгьы ирышәҭоит агәахәа,
Иаанʒагьы аиааира дырго.

Шәрыцуп иҽымцәаауа ашәаԥшьқәа,
Ахара ихышәцоит ашәшьы.
Сшәыкәыхшоуп, сашьцәа адауаԥшьқәа,
Сыԥсадгьыл иахазҵаз абжьы!

АԤСНЫ

Акырынтә, акыр уара ахҵып уагахьеит,
Акырынтә, акыр уара абас урбылхьеит.
Аха, укәа инҵаӷӷахуан етәак мцаха,
Уеиха, сызкәыхшаша! Аԥсны, абааԥсы, уеиха!

Избоит, ѡаԥхьа ҳашьхақәа ԥшуп еикәашәы,
Ҳашҵақәа, ҳгарақәа иршәырҵахт ашәы.
Аха Абаҵаа дҽеыжәлахт дырѡегь деилыхха,
Уеиха уара, сгәыӷра! Аԥсны, абааԥсы, уеиха!

Џьоук ахәрақәа унырҵоит, ҳара ахәрашәа ххәоит,
Ҳанацәа гәаҟуа гәыҳәԥыхшла уркәабоит.
Ҳааугәыдкыл, ҳаԥсадгьыл, дырѡегь ҳаиқәырха!
Сшьауардын кара, уеиха, абааԥсы, уеиха!

Ацәҟьара зызкыду ихҽа кашәаҙом,
Ацәқәырԥ ихыҵыз ҟәараӷла иузкҙом.
Нхыҵааи-аахыҵааи узгылт еикәаӷҕа,
Уеиха уара, сыпҟа-сгәадура! Уеиха!

Имиц ахшарагьы арҵәаа дыргоит:
«Шәхы зқәышәҵо ҳаԥсадгьыл шәа шәнаѡсгьы иҳахьчоит.
Абар акгьы ҳагым, даҳӷәыхуеит аӷа,
Уеиха, сызкәырбану! Аԥсны, абааԥсы, уеиха!
1992

ЛАРИСА МАКАЧАА

1950

ҬАБУП, ҲАШЬЦӘА!

Ашәа

Ҭабуп шәаҳҳәоит, Аԥсны атеицәа,
Шәҽаԥхьа ҳхырхәоит ҳлаҟәҙаны!
Шәа ишәмырцәеит ҳхәышҭаара-мца,
Шәыԥсҭазаара ахҭынҵаны.

Нхыҵтәи ҳашьцәагь, жәаҳәарада,
Рхы иамеигҙеит ҳара ҳзы.
Урҭгьы шәарҭгьы, еилаҳхуада –
Зегь шәмықәԥози ҳразҟазы!

Априпев (ѡынтә):

Даара иҭабуп, ҳашьцәа!
Даара иҭабуп!!!
Даара иҭабуп, ҳашьцәа!
Даара иҭабуп!!!

Хаҵатасҵәҟьа шәгылт аҕьеѡҳәа,
Дгьыли жәѡани рҵысны!
Ҳаҕагь ибҕа ԥҵәеит аҽеиҳәа,
Дыѡт ишьамхы иҿарганы!

Амра гылеит ишеишеиуа,
Асы икажьызгьы ҙыҵит!

Нагӡара ақәзааит шәашәа иааԥуа,
Жәԥангәашәԥхьара аанартит!

Априпев (ԥынтә):

Даара иҭабуп, ҳашьцәа!
Даара иҭабуп!!!
Даара иҭабуп, ҳашьцәа!
Даара иҭабуп!!!
1994

САШЬЦӘА АБҒАРХЫҚӘАА!

Схьаақәа шәырхьааны, шәҭоурых сахаанны,
Иауама ҷымҭкәа, ҭынч са стәаны?!
Сашьцәа Абҕархыҷәаа, шәыдгьыл шәанықәны,
Иҷышәхит, шәыԥсы ақәҵан, шәыдгьыл Аԥсны!

Ахы шәацәымшәеит, аҕа дышәмырччеит,
Иабԥьар ааимхны, уа инеиҷакны...
Ишиҭахыз дзымцеит, шәтәылаҷы дзымчеит,
Иԥсадгьыл ахь дыԥит уи дыҳәҳәаны!

Ишәышьҭан шәаҳәшьцәа, иҷарҳәон ахәцәа –
Зина, Ламара – убас аӡәырԥы!
Рыхәра дырҕьарцаз ртәыла Афырхацәа,
Урҭ ирымҳәози «Ахәра ашәа» зны.

Рыԥсадгьыл ҷырхит, аԥҵақәа хыҵит,
Шәнаԥшы – ижәбаӡом жәԥанаҷ ашәшьы!
Абираҟқәа хыршьит, рыбҕақәа еиҵырхит,
Шәӡырԥы, игауеит «Аиааира ашәа» абжьы!
25.10.1998

УАРА УДА, СЫҶКӘЫН ЗАҬӘ...

Аҧсны ахьчаразы Аӷьынӷьтәылатә
еибашьраҿы иҭахаз абиҧазаӣә
Баҭал Аршаниа изку ан луаз

Уара уда гәыҕра сымам,
Уара уда са сзаҵәуп,
Уара уда мчыкгьы сымам,
Уҟам, ҳашҭа ду ҭацәуп.

Уара уда амра хьшәашәоуп,
Уара уда амза ҧхом,
Адунеи какаҷгьы башоуп,
Уара уда исзыхгом.

Уаҳәшьа дрыцҳасшьоит азыноуп,
Лгәы касыжьуам ҳәа саҿуп...
Сынкахәыцуа ашҭа сықәуп,
Сахьцалакгьы са сзаҵәуп.

...Уан дукәыхшоуп, егьа сҳәаргьы,
Удгьыл ныжьны умцаʒеит,
Сзаҵәуп ҳәагьы ухы наҧхьакны,
Уҿыҵәахны умтәаʒеит.

«Са саныҟамгьы иҟалароуп!..» —
Уара иуажәан Аҧсны азы.
Абар, иҟами, иҧшʒароуп,
Иҵегь еиҕьхоит ҧхьаҟагьы!

Ухы зқәуҵаз нагʒахароуп,
Иҧшʒахароуп есқьынгьы!
Баша дҭамхеи ҳәа рымҳәароуп,
Уахашҭуам Аҧсынрагьы!

СЫҨКӘЫН ЗАҬӘ

Аибашьра исымнахыз,
Сыҩкәын заҬә!
Аибашьра исгәыҬнахыз,
Сыҩкәын заҬә!

Удгьыл ухы аҟәуҬеит,
Сыҩкәын заҬә!
Уи зегьы иреиҒьушьеит,
Сыҩкәын заҬә!

Уан, уан,
Сыҩкәын заҬә!
Уан, уан,
Сыҩкәын заҬә!

Жәаагьы ухымҬыцызт,
Сыҩкәын заҬә!
Абԥьар кны уҽыноухеит,
Сыҩкәын заҬә!

Ҭаацәара уаламызт,
Сыҩкәын заҬә!
ИухылҬыз дыҟамызт,
Сыҩкәын заҬә!

Уан, уан,
Сыҩкәын заҬә!
Уан, уан,
Сыҩкәын заҬә!

Азаҵәқәа ирыԥхьомызт,
Сыҧкәын заҵә!
Ғәыбғангьы урҵомызт,
Сыҧкәын заҵә!

Ус уара иууазма,
Сыҧкәын заҵә!
Уаангылар ҟалозма,
Сыҧкәын заҵә!

Уан, уан,
Сыҧкәын заҵә!
Уан, уан,
Сыҧкәын заҵә!

...Уззыԥҳәоз Аиааира,
Сыҧкәын заҵә!
Инацлеит ҩеа ныҳәак,
Сыҧкәын заҵә!

Аԥсны ԥшӡа азхарҵеит,
Сыҧкәын заҵә!
Аныҳәа азгәарҭоит,
Сыҧкәын заҵә!

Уан, уан,
Сыҧкәын заҵә!
Уан, уан,
Сыҧкәын заҵә!

Улымкаа сыҟахуп,
Сыҷкәын затцә,
Аныҳәагь салахәуп,
Сыҷкәын затцә...

...Сымала сыҟазам,
Сыҷкәын затцә!
Уҩызцәа сырхашҭзам,
Сыҷкәын затцә!

Уан, уан,
Сыҷкәын затцә!
Уан, уан,
Сыҷкәын затцә!

Уцәа рҭынч, уԥсы рҭынч,
Сыҷкәын затцә!
Уззықәԥоз Аԥсны ччоит,
Сыҷкәын затцә!

Ушьҭахьҟа уҩызцәа,
Сыҷкәын затцә,
Нагзара рымазааит,
Сыҷкәын затцә!

Уан, уан,
Сыҷкәын затцә!
Уан, уан,
Сыҷкәын затцә!
20.05.2005

МАДЛЕНА УРИДИА

Аибашьра (1992—1993 шш.) амца далсны, 1994 ш., жәабран 5 рзы Гал, ацәгьоуцәа ргәыҧқәа ирҽагыланы ақәҧараан, лмаӣупатә уалҧшьа анагӡараан иҭахаз Уридиа Мадлена Бочиа-иҧҳа илызкуп

Сгәаҟрақәа ҽа гәаҟрак нарыцлеит,
Зынӡа игәыҽкааган уажәык.
Сылаҕырӡ рҩашхан идәықәлеит,
Ицәгьами, Мадлена, ба бтәык...

Аибашьра ахьеилашуаз бдәықәлеит,
Бамеигӡеит зынӡакгьы ба бхы.
Бҩызцәа аӡәы ҳәа бнарыцлеит,
Ибыхьчарц ибызгәакьоу Аҧсны!

Биашан! Ибдырит быззықәҧоз,
Блакҩакуа бнымхеит мышкгьы.
Ақырҭфашизм баныӡбо: –
– Аиааираз ҳаидгылап зегьы!

Имшәаӡо игылаз быруаӡәкын:
– Ҳаиааиуеит! – еснагь ибҳәалон.
Аиаша базықәҧон азакәын,
Ҳшаиааиуаз бымҩашьо агәра бгон!

Бидгылт барҕьажәҩан башьа заҭә,
Абҵьарла беиқәных быхианы.
Ахәцәа ахьгәаҟуаз нап рыдбкылт,
Хәшәы хкыла иҭәыз барҭмаҟ аартны.

Уаанӡагьы есымша ҳбыхлафлон,
«Ацхырааҩ!..» – хьыӡ ҷыдас ибхын.

Дгәылоума-дызлоума брыхәон,
Милаҭла еилымхкәа ибҭахын!

Ахьуҳәа бҩааидкылан бҧынабхт,
Аттаҳәа бшьапы ԥшӡакәа еихго.
Ацхыраара иаҳәоз бгәы иҵахт,
Гал, усҟан атәыла ахьбгоз.

Ацәгьоуцәа ишьҭарҵахьаз минак
Амашьына абарбал анацәхас,
Уаҵәкьа иҵҟәацит иаразнак,
Бшьапы ԥшӡакәагь бымнахт зынӡаск.

Еимгеимцаран иҟалаз хҭысуп,
Избада шаҟа аамҭа ббылуаз?
Быԥсы ахьыбхыҵызгьы Гал ауп,
Ирзаагамашь быѽныҟа баазгоз?

Адгьыл, бахьааҳаз бхы зқәыбҵаз,
Базҭынчыз, иҧыхуп Аԥсны!
Бахьышьҭоу браҳаҭны ба быҟаз –
Уи бахьчап багәыҵаршә быкны!
03.03.1994

ЛАҬАТӘИ АТРАГЕДИА

Ԥхынҷкәын жәиԥшьаз Лаҭа ақыҭа
Ахлымӡаах Аԥсны иҟамлеи:
Еиқәыццышәхеит амҭа-ашьҭа
Вертолиотк былны ианлеи.

Аҭынчрахь игәаҟуаз ҭамзи,
Хәыҷла, быргла – азна ҭәны,

Гәдоуҭаҟа урҭ рымԥа хамзи,
Тҟәарчал нрыжьуан иццакны.

Џьоук макьана мгәарҭа иҟан,
Џьоукгьы ацәымха рҽакын,
Ҽа џьоукыхгьы ҽыц ицәажәон...
Зегь аҧсҭазаара рҭахын!

Ишҧарҭахыз урҭгьы аҭынчра,
Рыҧсадгьылаҽ ҭынч инхарц!
Мап, изалшом урҭ рхашҭра,
Аҕа ишиҭахыз ицарц...

Имаҷымкәан аамҭа бжьалеит,
Аха имҕьеит, уи ахәра мҕьеит.
Нас мышкы-зны ахәра ҕьаргьы,
Ианымҵзо ашәахсҭа нхеит.
14.12.2005

ВИКТОР КӘАКӘАСҚЬЫР

1951–2020

АЗЫҦШРА

Аибашьраан хабарда ибжьазыз хҵеицәа ирыхьзынԥылоуп

Ахәмарга узаазгоит ҳәа сеиҳәеит саныгьежьуа,
Сихьымҵәыуеит нас, саб игәра згеит.
Сандугьы днаскьалгеит дныҳәа, днапыргьежьуа,
Аха дцеит иара, дцеит, дцазеит...

Зны иаҳхын ҟәыраанқәак иаҳхагьежьуа,
Ҳқыҵа акалҵаҷ атҟәацыбжьқәа геит.
Еиҵарҳәон ашьҭахь – «абомбақәа нҳалажьуа,
Пыҵѡыкгьы убраҟа раԥьал иагеит».

Саб сыхәмарга закәыз исеимҳәаҙеит ахьҙ,
Схаҷы уи асахьа аҭыхра саҷын.
Иабаздыруаз сара иҟаз, иҳахьыз,
Ашкол сҭаҙамызт, сара схәыцын.

Сыԥшын сара саб дшаара ҳәа.
«Дабаҟоу, сижьама?!» – сгәалагьы ԥшын.
Сеихон ҳгәашә анаатуаз ачараҳәа,
Усҟан сан лыблақәа ҟаԥшьын...

Аибашьрантә ахәмарга аҙәгьы иааигаҙомызт,
Игәасҭеит, зыԥсы еиқәхаз рыхәрақәа иргон.
Сыхмәарга аҙбахәгьы уаҳа исҳәаҙомызт,
Сара сдухон, иҟаз еилсыргон...

Хәылԥазык аҳәса, ахацәа еихьымҙаҙо,
Иѡуан, кәашаран, ахысбыжьқәа геит.
Еиҵарҳәон ҳаибашьцәа Егрынҙа ишыназаз,
Аԥсны ахы иақәиҵуп, аиааирагьы ҳгеит!

«Хабарда дыбжьаҙит», – ажәа агәра сзымгаҙо,
Уи хьааны са сгәы иҵашуп.
Убас ихьанҵоумашь сыхәмарга иузаамгаҙо,
Саб, иахьагьы ҳгәашәахь сыԥшуп.

АХАЦӘА

Игалааит ашәа гәыҭгагақәа,
Урҭ, ахаҵара иахшаз.
Ишәҳәала, ахацәа еибагақәа,
Зшьала ҳхақәиҭра зыԥшьаз.

Иаҳҵасым ашәа ҽырбагақәа,
Ижәдыруеит ҳаамҭа зеиԥшраз.
Ишаҳкыз аҳәҳәагақәа, аҽебыгақәа,
Аҕа ҳа ҳашҟа дшааз.

Иртәылам араҟа ауаа агақәа,
Мамзаргьы ахысыбжь иаршәаз.
Ашәақәа шәҳәозар, ашәақәа,
Ԥсуала – игәаԥхоит Ҳазшаз!

Ахацәа, ахацәа нагақәа,
Ԥшʒала, Шьардаамҭа рҳәоит.
Иҟәышын, аха иԥагьамкәа,
Рхаҵара сгәы иҭаҳәуеит.

АХАҚӘИҬРА АШҬАҿ

Ахақәиҭра ашҭаҿ, Ахақәиҭра Ашҭаҿ,
Аиааира аныҳәа ду ҳҵоуп.
Уи ҳзаазгаз рыхьʒқәа ҳхашҭуам,
Ус иагьҳақуп, убас иагьахәҵоуп.

Аҵоурых ианхалеит ҳашьҭа,
Убас ҳшәышықәсқәа цоит.
Ҳфырхацәа ианаламʒ ҳагәхашҭра,
Иреиҕьу ԥеиԥшгьы ҳахьʒоит.

Аҭоурыхи агәхашҭреи еинаалом,
Ҳиааира хьанҭан, иԥьбаран…
Ахаҵареи ашьеи еилалон,
Ахацәа рԥьынԥь иаҷҳәаран.

Иахьагьы анацәа аабар,
Ргәырҩа алахь ҳҭаԥшуеит.
Изалшом ҳгәалагьы ҳҙар,
Рыхшара рылымкаа ҳашлоит.

Урҭ ашлара иахьымҙеит,
Рхаҵкыс рыдгьыл иацәшәеит.
Ихацәан, шьҭахьла изымцеит,
Руал-ԥшьа ршьала иршәеит.

Ахақәиҭра Ашҭаҷ, Ахақәиҭра Ашҭаҷ,
Гәыргьеи гәырҩеи рыԥшьа ҭыԥ,
Ҳфырхацәа рыхьҙқәа ҳхашҭуам,
Зшьала иаҳзаазгаз насыԥ!

Шәааи, нас, аҩызцәа, шәласы,
Ныҳәоуп, храҷкгьы нкылатәуп.
Иҟам ҳакәыхшап рыԥсы,
Ршьа ҳбираҟқәа ирылаҭәоуп!

Иаҳҭоуп нхыҵаа-аахыҵаа,
Аишьцәа, еиҩызҵәаз архышьна.
Ҳахьҙ аҭоурых ишанымҵуа,
Ҳныҳәа азгәаҳҭап еиужьны.

Ахақәиҭра ашҭаҷ, Ахақәиҭра Ашҭаҷ,
Аиааира аныҳәа ду ҳҭоуп.
Уи ҳзаазгаз рыхьҙқәа ҳхашҭуам,
Ус иагьҳақуп, убас иагьахәҭоуп.

ГӘЫЛИ КЬЫЧБА ИЛЫЗКНЫ

Гьечаа хьыʒкамшәа дуқәа рҭыпҳа,
Бара, урҭ раҳкәажә Гәыли Кьычба.
Аибашьра иацума ахаангьы лыпҳа,
Маʒа акала бгәы бҟычлап.

Гәаҟреи лабжыши бара брызмырхәеит,
Аибашьра ацасаз ибуашәа ашьа.
Бгәы зырҟәандашаз ашәакгьы сзымҳәеит,
Аибашьреипҵш, уигьы мариам, саҳәшьа!

Бҷапҳьа гәаныла есымша схырхәоит,
Анацәа шәызхәыцра са санҭашәо.
Снапҵын, агәырԥа бнапала ибырхәоит,
Быршазар акәхап бызшаз омашәа.

Гьечаа хьыʒкамшәа дуқәа ирхылҵыз
Иахьагьы иԥьасшьоит сара бҟазшьа.
Анацәа, згәырԥа згәы изҭымҵыз,
Ибуазар убарҭ рзынгьы бшьа?

Аибашьра шәиԥхьыʒ ду зцыз,
Анреи апҳареи – анасыпҳаз ишоуп.
Амшқәа ибызшо агәыргьара бзацыз,
Гьечаа рҭыпҳа – зегьы бҳаҳәшьоуп!

АИБАШЬҨЫ ИШӘҞӘЫ

Иԥхьеит ахызаҵә сгәаҷы,
Исышәымҭан гәыбган.
Сышьҭоуп Ануаа рхәаҷы,
Саҭабымҵан, сан!

Сара сызхьымҙаз хаҵарала,
Сҩызцәа инарыгҙап.
Сеилукаарым даҽеакала,
Усмырԥхашьеит, саб!

Бымҵәыуан, нас, блаҒырҙышо,
Сбыкәыхшоуп, саҳәшьа!
Ахаҵароуп адгьыл зырԥшҙо,
Ируп саргьы сшьа!

Адгьыл хысуан, имацәысуан,
Арԥыс дшьабон,
Амырхәага илакьысуан,
Ашьхақәа џьабон.

ЛИОЛИА ТӘАНԤҲА

1952–2006

АИААИРА

Ашәа

Аԥсны Афырхаџа
Завер Тәанба ихьҙынҩылоуп

Мамзышьха, Мамзышьха,
Ҳбаагәара – ҳдоуҳа.
Дықәаҳҵоит дԥыххаа,
Уа уҵаҟа аҒа.
АрҒыз
Аиааира, аиааира,
Ишьҭышәх ҳа ҳбираҟ!

Аԥсны ԥшӡа ахақәиҭра,
Шәазықәԥа наҟ-ааҟ.
Сашьцәа Нхыҵаа,
Аахыҵаа зегьы.
Ацҳақәа хышәҵа,
Ҳаиниарцаз лассы!
Уа ухьӡ ахыхуп,
Уҳәынҷоуп, аинрал.
Гьечба дцәыртцит,
Имырӡит уи икәал.

Арҕыз

Аиааира, аиааира,
Ишьҭышәх ҳа ҳбираҟ!
Аԥсны ԥшӡа ахақәиҭра,
Шәазықәԥа наҟ-ааҟ.
Сашьцәа Нхыҵаа,
Аахыҵаа зегьы.
Ацҳақәа хышәҵа,
Ҳаиниарцаз лассы!
Егрынӡа ҳарҭ ҳашәа,
Наӡароуп лассы.
Ижәылоит ахацәа,
Иамеигӡо рыԥсы.

Арҕыз

Аиааира, аиааира,
Ишьҭышәх ҳа ҳбираҟ!
Аԥсны ԥшӡа ахақәиҭра,
Шәазықәԥа наҟ-ааҟ.
Сашьцәа Нхыҵаа,
Аахыҵаа зегьы.
Ацҳақәа хышәҵа,
Ҳаиниарцаз лассы!
Аԥсадгьыл аҵеицәа
Ишьҭышәх ҳа ҳбираҟ!

ДЦОН АԥҲӘЫЗБА ГӘЫМСҬА АХЫҚӘАХЬ

Дцон аԥҳәызба Гәмысҭа ахыҷәахь,
Дцон аԥҳәызба еибашьра.
Схы рханы исҳәон аныхахь:
«Анцәа, лыԥшӡара еиҷәырха!»

Лан дыԥшын, дыԥшын ахышәаҷ,
Лан есымша дҵаԥшьаҵын.
Зымҵа хзыркәшалоз лгәашәаҷ,
Уигьы джәылон, деибашьҵын.

Амца кьаҭар, амца ҷыхон,
Ахҷәа цон икылжәо сгәы.
Ахақәиҭрахь ашәа сыхон,
Иалкьуа сықәпаҵцәа рыбжьы.

Дызгәаҕьуадаз абла ҭшаша,
Дызгәаҕьуадаз амра аԥҳа!
Ибираҟын лара лиаша,
Дцон аиааирахь дыԥшӡаӡа.

Аҵхаа дуқәа иргәыдыҷеыло,
Гәымсҭа цон аԥсы еибакны.
Ахәы шкәакәа уахьыҵхало
Диан идгьылтәым дшьабаны.

Лан дыԥшуп, дыԥшуп ахышәаҷ,
Лан есымша дҵаԥшьаҵуп.
Зымҵа хзыркәшалоз лгәашәаҷ,
Арԥыс джәылоит, уи дшьауҵуп.

ИШЬҬРЕИМАДАГАЗ СЫБЖЬЫ

Ииуа ирыциуа,
Иԥсуа ирыцыԥсуа,
Зыԥсы анымʒало адәы.
Ага иалаʒуа,
Ашьха иалаʒуа –
Зегьы шԥалаʒо сгәы.

Снеиуеит скараха,
Зегьы схараха.
Снеиуеит ашәқәа аартуа,
Аҽымҭра сацәажәо,
Агәамҭра салабжьо,
Ахыи аҵыхәеи еиԥшьуа.

Амра агылара,
Амза агылара –
Ҳаҵаныҳәарц ҳамшәо,
Агәаҕьра рыманы,
Ачҳара рыманы
Сашьцәа неиуеит иқәԥо.

Ажәытә аамҭа,
Аҽатә аамҭа
Рыхәра имҕьац аартуп.
Иахьа исылырша,
Иахьа исылырша,
Схы каумыршәын, сшьауѽуп.

Ибжам ашәақәа,
Ибжам ажәақәа,

Ибжам сыҭа аразҟы.
Ииуа ирыциуа
Иԥсуа ирыцыԥсуа
Ишьҭреимадагаз сыбжьы.

ССОЛДАҬ

Скараха снеиуеито ахәы ашҟа,
Уҷымҭраҷ сыгәҭыха сҳәаларц.
Уа узыҳәа, ихнымҳәыз аѡныҟа,
Ссаркьалуп аиаша дсырҳарц.

Схы ахызбаауеит аапын ашәҭра,
Улымкаа аҵысҷәа шәаҳәоит.
Баҟас уанрызгылоу ахьышьҭра,
Уа узыҳәа сеиҵасуа слаҳәуеит.

Аеҭым ублақәа зхаччо,
Ашҭаҷ уажәыгь деибашьуеит.
Иаб иеиԥш дыҕәҕәоуп, уи ишимчу,
Ахәымга итанк ирхәашеит.

Имчыдоуп ҳаицәзырӡуа агәхашҭра,
Ҷымҭкәа ҳаицалоуп ҳ-цьанаҭ.
Наунагӡа исзызуа шаҳаҭра,
Уа уоуп, уара, ихнымҳәыз с-солдаҭ.

ИҷКЫУ АНЫҲӘАҷА

Сқәаҵаҷ ишьуп аӡахәа,
Сшьоуп угәы зыҳәо – уахәа!

Сшьоуп узыхныҳәо – ишьҭых,
Аҵәаца ԥхеи-ԥхеиуа, атәитәых!

Уныҳәаҷа здыруеит иҷкыуп,
Удуи ухәҷи ирҷакыуп.

Агәнаҳа уаҵоуп иҕәҕәоу,
Тәымла дчалааит ҳаҕоу.

Иаҳәоит сара сҧьыӈь аҷахәы,
Баша уҷанушәоит ахәы.

Иҷауҳәаз аӡыхьқәа ҧытлеит,
Ахьхьаҳәа сбызшәала ишәаҳәеит.

Иҟоуп сызхылҵыз адац,
Сыҟоуп еиҳа исызҳарц.

Иугеит уара иуеиҧшу рҟәых,
Илауҵеит иузҭамгало агәаҕ.

Уныҳәаҷа здыруеит иҷкыуп,
Удуи ухәҷи ирҷакыуп.

Баша угәы аҳәоит са сшьа,
Ишулымшауа удыруаз сышьра.

СШЬАУАРДЫНҚӘА

Март ажәылара иазкны

Рҷеыҳараркуеит сшьауардынқәа
Рхақәиҵра мҵәыжәѽа ҟьо.
Адәы иқәхаз анаурқәа,
Иреиҧшны иҟам ишәаҟьо.

Зегьы аҳәаҳәала издыруан.
Зегьы сранын, ма сраҳәшьан.
Исгәдырҕәҕәала аҳы сыруан,
Сшьауардынқәа рымԥа ԥшьан.

Амца иажәлон, амца еишьыл,
Агыгшәыгқәа рсаса иҭан.
Аԥсра иаԥылан хаҵа бжьыла,
Зхәыҷра зҽаччоз зегь шлахьан.

Са сшьаҳиҭхеит Гәымсҭа ахықәан,
Уа сбаԥазааит дара рзы.
Рымԥа сныҳәон, рыхьҳ санықәуан,
Ҭоуба зуаз зегь Аԥсназы.

Иахьа, уаҵәы – сыԥшуп наҳаҳа,
Ихынҳәрашәа сгәыԥоуп ҷыц.
Ишьаарҵәыроу нырцә адәаҳа
Иалсны иԥеиуеит ааԥын шьац.

Рҽеыҳараркуеит, сара срышьҭоуп,
Ажәԥан иалоуп ицқьаҳа.
Исзынхаз араԥа рышьҭоуп,
Рашҭа ду ауп иккаҳа.

Зегьы аҳәаҳәала издыруан,
Зегьы сранын ма сраҳәшьан,
Исгәыдырҕәҕәала аҳы сыруан,
Сшьауардынқәа рымԥа ԥшьан!

ВЛАДИМИР ЗАНҬАРИА

1953

БАРА БАЖӘАҚӘА АХЬХЫРКӘШАМ...

Саида Делԥха лгәалашәара иазкны

Бара бажәаҟәа ахьхыркәшам ииуеит ҽеа дунеик,
Арациабжь саҳазшәа быбжьы саҳауеит...

Амшцәгьаҟәа ирылыхәхәа иааѡуеит быбжьы,
Асыҭәҳәаҟәа ирылыхәхәа иааѡуеит быбжьы...

Ба бгәыѡбареи бгәыҕреи ирыбжьаҕьацеит ҭлак,
Бара бажәаҟәа ахьхыркәшам – иаатуеит
лахьынҵак...

Ииуан бызшәа ҷыцʒак – ба бҳәоу ахьныртҵааз,
Ба бажәаҟәа ахьхыркәшам – игәжәажәауан буаз...

Са среиуоуп, Саида, аԥхыʒ-ссирҵәҟьа збаз:
Ба буазашәа иалҵны агәилқәа шпытуаз!..

Ба буазашәа иалҵны Бхақәиҭра иазҳауан,
Иҭыѡуазшәа арациа – быбжьы саҳауан...

Иааѡлоит, Саида, хрыжь-хрыжь ба быбжьы:
«О, иҳамоума атәаха, абас ҳаиқәышьшьы?»

Бқәыԥсычҳара иалҵны ииуеит гәрагарак,
Бықәрахьымʒара иалҵны ишәҭуеит Аԥсынра!

Ахрақәа еицырҳәоит ба быхьӡ – иргәарԥха:
Саида Делԥҳа! Ҳа ҳ-Саида Делԥҳа!

Амшцәгьақәа ирылыхәхәа иааѡуеит быбжьы,
Асыҭәҳәақәа ирылыхәхәа иааѡуеит быбжьы...

САШЬЦӘА РҨЫМҬРА

Аԥсны жәлар Рԥьынџьтәлатә еибашьраан
Аԥсны зхы ақәызцқаз сашьцәа ргәалашәара иазкуп

Ԥхыӡла срацәажәалоит сашьцәа,
Ирхуп ааԥсарак рлакҭақәа,–
Еиқәшәеит урҭ хәылпҵазыказ ҳашҭаҧ,
Итәоуп ирыкәаҧены рыхкәа...

– Ишԥацо ҳусҟәа, иҟоу сашәҳәа!
– Сыбжьы нарыкәсыргоит сара.
Ирҧыҵшәаӡом ажәакгьы сашьцәа,
Иргарц рҭахымшәа са сыгәра.

Ирыҟәнуп дара ирыҟәнымхӡо рабџьар,
Ишқәыԥшыз ржакьақәагь шлахьеит.
Ишԥасҵаху акы снарабжьарц,
– Ажәакгьы рзымҳәо иааԥсахьеит...

Нас ашьшьыҳәа ҳашҭа инҭытцуеит,
Иныдҳалоит ҳаихатә гәашә.
Алашьцараҧ рцәаара сцәыӡуеит,
Шьҭа са сымала сынхашт...

– Ишҧаҟоу ҳусҟәа, иҟоу сашәҳәа!
– Схала сцәажәо ҳашҭа сҭоуп.
Са сгәалашәара аҵх хьшәашәоуп,
Уи сашьцәа рҽымҭреиҧш ихьанҭоуп.

УА ИЗЫХГЫЛОУП ҶАНДАРҚӘАК ҲА ҲКӘАРА...

Ԛыцьа афырхацәа раб Самсон Зантҭариа игәалашәара иазкуп

Уа иҙыхгылоуп ҷандарқәак ҳа ҳкәара,
Цәашьы иаҵәақәоушәа икахәхәа.
Уа илагоит, илагоит ҳаҙлагара,
Аҵыхәтәантәи амчқәа еизыркәкәа...

Инкахәыцуа иахьгылоу агәашәаҿ,
Иҟәашҙа асы рықәнаут ҳаҿеқәа...
Уаха шаанҙа ҿааихак ҟарҵашам,
Абгыҙ иреишуа ҳлақәа...

Еиқәуп уа ҳахкаараҿы ԥҳәаҟәак,
Ҳкамбашьқәа рхы раҳа иҟаауеит,
– Урҵ нымԛак рызхызшәо дабаҟоу?
– Уи ҿа ԛнаҵак иҧшаахьеит...

Уа иҙыхгылоуп ҷандарқәак ҳа ҳкәара,
Цәашьы иаҵәақәоушәа икахәхәа.
Дныгәнысуа дцоит аҙлагарахь,
Ԥҳәыск, ашәеиқәа налхьыкәкәа.

Сахьа еиқәарақәак сыбла иаахгылоит,
Уа быжьқәакгьы снарҳашам аԥша.
Сыҵхи сымши еиҕацәоушәа иааиԥылоит,
Ҭынчра ахьыҟамгьы збоит омашәа…

Уажәы асы иҵанаҳәҳәоит ҳара ҳҳабла,
Абгыӡ иреишуеит ҳлақәа…
Инкахәыцуа игылоуп агәашәаҷ
Шьҭа аԥшәымада инхаз ҳа ҳаҷеқәа…

АЛЕКСАНДР БАРДОДЫМ ИҲАҬГӘЫН АҷАԥХЬА…

Узқәаҭып ҭынчуп, Саша, абра,
Ԥхыӡуп, акымзарак амчым аԥсра…
Уахазны, ҵхыбжьон зны уанаҳамбо ҳарҵ,
Иуқәыршәу ауапа наҟ иныԥхьаршәҵ!

Инҵалоит еҵәакгьы абар икакәкәа,
Еиҵых ԥааимбарҵас, Саша, унапқәа!
Ушнеиуа ушьацәхныслар, умчқәа каԥсар,
Уахьчап баҟоушәа иухагылоу Аԥсар!

Иарс улабашьа, ирҷеи ухҭырпа!
Ахрыԥхра иаԥыло – хратәыла аԥа!
Амҩақәа еималоит…Ашәышықәсҟәа цоит…
Ҳгәыҕра аҧҷеыхақәа ԥыххаа инкаԥсоит…

Жәҩанахь еиҵихуеит апоет инапқәа,
Жәҩан-гәышьҭра ианиҵоит имшынҵақәа!
Абар шьҭа ԥсыӡха ишарккоит, ишаркка,
Рыеҵәахә иацҭашәоит ԥьоук рразҟқәа…

Шьҭа иаамҭоуп, аҩыза, уҩеиха, уҩагыл!
Ахьыуҳәа уҷеыжәла! Ухьтәы- шькыл уангыл!
Ухәрақәа Аԥсаратәи аԥшалас иарҕьап,
Уашәақәа ааумдан, уашәақәлацәа ирҳәап!

Унеила уҷеыхәа умаҳмыз арбаны,
Ахақәиҭра Абираҟ ахаргыла, Аԥсны!
Убас, Александр, ушьҭхысаа уцала,
Ажәеинрала ссирқәа аԥҵала!

Уа уиит, уагьҭахароуп адунеи ду агәҭа,
Унеила ҷеырххыла, иԥьбараз улакҭа!
Уҷеамҟәыҵҷәа наҟ адгьыл, жәҩантәыла уазца,
Уажәа қәрахьымʒагь жәҩангәышьҭра ианҵа!

СЕРГЕИ АГЫНДИА

1953

МЫШКЫ ЕИЦҬАХЕИТ

Аԥьынԥьал Сурам, Чачхалиа Ҭениз, Кәартаа Борис,
Аԥьынԥьал Беслан, Ԥачлиа Гарри, Кәартаа Роман,
Аԥьынԥьал Мераб ргәалашәара иазкны

Быжь-мҩак еицанысит,
Быжь-ԥьара рыҷешаны!
Быжь-жәҩанк еицхысит,
Быжь-ҵхык ргәаны.

Быжь-ныхак еиқәҷырҧит:
«Ҳаи, ахацәа, шәааласы!
Ақәыԥьмақәа шәзытрысит,
Аха еиқәхароуп Аԥсны!»

Быжь-дунеик еицжәылеит,
Амшын еиԥш ицәқәырԥаны,
Быжь-хацәак еицжәылеит,
Кац-иҳабла аҳәааҟны.

Быжь-ѡык аҵх иахәаҷеит,
Ицон илсны асыршәы.
Быжь-дунеик рыԥсы рхыҵит,
Аиааира иазгыларц ибаҟаны.

Ѡ-ҲәыҲәк

Декабр 14, 1992 ш. Лаҵа авертолиот иҵаблыз Ликеи Гьаргьи Чачхалиаа ргәаларшәара иазкны

Ахәшәтәырҵаҷ аԥенџьыр инадтәалт,
Ѡ-ҳәыҳәк рхы еидҵа еизгәыкны.
Кыраамҵа сыблақәа рыдхалт,
Хәыцрак сышьҭнаԥааит, сгәаҵа хәны.

Зны сшәаҙыҙоит, сакит ахьҵа,
Сыԥсы сзеивгомызт ҳамҵакы,
Сыбла ихгылеит Лаҵа, Лаҵа,
Ҵәыуабжьык снышѡит иааигәаны.

Ех, анаџьалбеит, иҟалазеи,
Жәѡанахь изгада амаалықьцәа рыԥсы?
Аџьныш хәымга дызлаиааизеи,
Анцәа ду, уара уҳәатәы?

Ликеи Гьаргьи иахьа иҳәыҳәқәоуп,
Ажәѡан иалыԥрааулеит ес-шьыжьы,
Аиашьеи аиаҳәшьеи адунеи еицалоуп,
Рылабжыш сықәҵәеит иахьа қәаны.

МАИАНА

Схәыцуан усҟан, аҳауа сызхомызт,
Иахьагьы-уахагьы сазхәыцуан Тҟәарчал.
Маиана дабаҟаз, лцәаара збаʒомызт,
Уаҟа даансыжьит схьы, сара смал.

Аибашьраан, нас ашәҭқәа канʒома,
Изҳәада, аҧсҭазаара ҷьарак иаанҽасит.
Агәы иамырҧхаз, ажәақәа шәақәоума,
Адыд мацәысгьы Ҳаҧсадгьыл иацраст.

Издыруеит сымала адгьылаҽ сышнымхо,
Сахьцалакгьы лыблақәа сыҧсы дырҧхоит.
Аҭхи амши адунеи ду ишаҧымхо,
Схьааи сгәырҿеи сгәаҭаҽ еицҭахоит.

...Аха усҟан, быҟаз бхала, быцәа ҭынчыз,
Сара сцынхәрас, ҽаʒәы ҧхыʒ дбала.
Исызгәамҭаʒакәа бара схьаақәа зҳәынҷаз,
Бзиа иббо игәы ашҭаҽ ашәҭеиҧш бҽырбала!

ИАЛШОИТ СЫБЛЫР

(Саида Делҧҳа лгәалашәара иазкны)

Икьыркьыруеит, аҽыхәа уазыруеит,
Ашьац иаҭәа ашәит ашьа,
Дыхнымҳәырц уаҳа аʒиасқәа дрыруеит,
Уажәшьҭа ажәҿанаҽ дшәыҧшаа.

Анацәкьарақәа абыҕьқәа наркьысуеит,
Аԥсҭазааразы дырԥегьых шәеиха,
Аԥарԥалыкьқәа адгьылаҷ еилысуеит,
Дзызгәамҭаз, шәлаԥсны шәца.
Иҭацәыз амԥа ашәҭоуп ианхалаз,
Дабаѣоу? – уи дырҳәазаап џьоукы,
Аҷеыхәа кәадырны лышьҭа иххалаз,
Имиц асаби дылхьымӡац уажәгьы.
Икьыркьыруеит, аҷеыхәа уазыруеит,
Даҳгәалашәоит, нас даҳцәыӡуеит,
Адгьыл данытцны шьҭа дԥыруеит,
Ашарԥаз зны дцәырҵыр, – сбылуеит.

АԤСҬАЗААРЕИ АХЫЗАҬӘҚӘЕИ

Русҭем Цәышба ихьӡынԥылоуп

...Ахақәиҭра заҵәык азы аԥсра ауп аҵакы змоу,
избанзар, усѣан ауаԥы агәра ганы дыѣоуп
ишынеибаку дшымԥсуа.
А. Камиу

Ахызаҵәқәа аҵх лашьца дырлашоит,
Иҵәааҵәаауеит сганахьшәа аԥша.
Аимара аганахь ажәԥан ҭалашьцоит,
Исыҳәоит: уаха заҵәык уацәца!

Ах, исызҭодаз ҭынч ахәыцха,
Сханы аԥьныш хлаҳәада дшәиит.
Сзеиҭамҵуа сышгылаз сшьаҳаиҭха,
Ашьац иаҵәа сшьа наҷашәит.

Избеит усҟан ажәҩан хәаҽызшәа,
Адгьыл агәы ҭамгыло еисуан аҭҳараҳәа,
Бжьык сгәы иқәыҩуан, сан илыбжьушәа,
Мҩак сықәлан сцон сара хара...

АГӘЫҒРА

Вадим Валери-иҧа Лагәлаа ихьӡынҩылоуп

Уи амроуп иахьа ара иҧхо,
Уи аӡиас ауп иҳаҩсны ицо,
Уи ажәҩан ауп ҳадгьыл зҷаҧшьо,
Усҟантәи ҳиааироуп ҧхьаҟа ҳазго.

Уи арҧыс аҩныҟа дмааӡеит,
Уи арҧыс иӡбахә ҳмаҳаӡеит!
Уи арҧыс афырхаҵара дазцеит,
Уи арҧыс ҳгәыҒраҽ даанхеит.

Уи иҵәыуабжь агара иазынхеит,
Уи иччаҧшь имраны иаҳхаҧхеит.
Уи иқәыҧшра ашәҭқәарҽы ишәҭуеит,
Уи илахьынҵамҩа харантә ҳазгәышьуеит.

Уи ихьаа сгәаҵаҽы иҵәахуп,
Уи изхәыцра агәашәқәа аартуп.
Ҧсҭазаароуп аҧсҭазаараҽы ҳҭазырхо,
Наунагӡагьы агәыҒроуп ҳзыхьчо.

Уи арҧыс аҩныҟа дмааӡац...

413 МШЫ

Урҭ амшқәа, урҭ амшқәа,
Шәыга еиқәҵәала ишәʒан.

Урҭ амшқәа, урҭ амшқәа,
Аԥсҭазаара иацәгьычыз маʒан.

Урҭ амшқәа, урҭ амшқәа,
Ҳаладыргылон ахьааи агәыѳеи.

Урҭ амшқәа, урҭ амшқәа,
Ирлахьынҵан алаґырʒи аԥсреи.

Урҭ амшқәа, урҭ амшқәа,
Иацәшәаз хаҵак дҟамлаʒеит.

Урҭ амшқәа, урҭ амшқәа,
Наʒаʒа ҳааныжьны имцаʒеит.

Урҭ амшқәа, урҭ амшқәа,
Аҟәа игылоу баҟоуп.

Урҭ амшқәа, урҭ амшқәа,
Ахақәиҵра ҳзаазгаз ирҭынхоуп...

ВИАЧЕСЛАВ ҨЫҨАНАА

1955–2005

ЕХ, АԥСҭАЗААРА!

Аԥсҭазаара қәԥароуп, – рҳәеит,
Иаҵахаз дҭахоит, – рҳәеит,
Иаиааиз деиқәхоит, – рҳәеит,
Аԥсҭазаара иҵынхоит, – рҳәеит.
Аԥсҭазаара еиқәхоит, аха
Иара дҭахоит, – рҳәеит,
Дзыԥхаз аԥсҭазаара
Агәы хаҳәхоит, – рҳәеит.
Ахаҳә агәы шуеит, – рҳәеит,
Аԥжәаха-ццышә
Адунеи иахьӡоит, – рҳәеит,
Адунеи шанхоит, – рҳәеит,
Ԥсҭазаарас аԥсҭазаара
Абас иазыԥҵәоуп, – рҳәеит,
Иаҵахазгьы-иаиааизгьы
Рымчқәа еиқәхоит, – рҳәеит.
Ех, аԥсҭазаара!

* * *

Иақәымшәеит ахызаҵә ацәҟьара,
Ахызаҵәгьы брит.
Иҵәаа-ҵәааува ахызаҵәгьы иагон агәыҵҟьара,
Имҩасит, ицеит, имхынҳәит.

Ахызаҵә зыниазгьы гәынхароуп,
Ацәҟьарагьы ԥшуп иууаӡа.

Ахызаҵәи ацәҟьареи еиниароуп,
Нас акагь шәарҭам зынӡа.

Аха ирымам урҭ шьҭа еиниашьа,
Ргәаҕ-еиқәа ццышәха иблит.
Избанзар, ахызаҵә ԝашьеит,
Ажәаеиԥш ахызаҵәгьы брит.

УНХОН, УЕИҚӘХЕИТ

Ушьа зырдысуаз угәы ахьаа,
Уажә иаҳа ихҿуп, ихҿуп.
Улаԥш зхьымӡо нахьхьы аҳәааҿ,
Ажәԝан зжәуа ашәаԥшь ҟаԥшьуп.
Аԥсҭазаара уара ахаан
Аԥсаатә рашәеиԥш иуҭахуп.
Ажәԝан цәқәырԥа рықәпараан
Улаԥш рыҟәгаӡам, ирхуп.
Адәныҟа иҵәыуоз аԥша гәаа,
Ажәԝан асаркьал абжьеиԥш,
Еиланажьуан абна раан,
Уи урԥхон уара угәеиԥш.
Амра иҿыхоз ашьыжь заа,
Уара иуцын есымша.
Инеидбало угәыргьеи ухьааи
Ҭынч унхон, уцон ԥхьаҟа.
Агәаҟрагьы уаниеит иануааз,
Анасыԥгьы нас уарԥхеит.
Мшынҵас ажәԝан анелашуаан,
Ихьамҵыз ацәқәырԥеиԥш уеиқәхеит.

ВАХТАНГ АҧҲАЗОУ

1958

АҧЫЗА ИАЖӘА

Аҧсны гәынқьуан уахи-ҽени,
Абжьы аназҵымкаа ихәаҽены.

Иргарц, иртәыртәырц зынʒа,
Уи ала ирыʒбарц ҳлахьынҵа.

Иааиуан иахьʒарц рыгәҭакы,
Ҳрытҟәарц амацәаз ҳанҭакы.

О, ғьычѡи-қәычѡи еилахәын,
Ақәылаѡцәа ақәгәыҒуан рхы.

Аҧсны ҧшʒа цәҟьарас иршьон,
Ианырхырц Аҧсуара ршьуан.

Зегь сзеиҧшзар сиеиҒьхомызт ҧсык,
Аҧсны иахҵныстҵон сыҧсы...

Иҵҟьон хкы-хкыла ахқәа,
Қәаршѡымызт илеиуаз, ихкәартә.

Ара аҧсуа иҧсадгьыл дахын,
Ақәылаѡ адгьыл иҵахын.

Сацәхьаҵыр – сыжәлар ҭахон,
Ҽа мѡак абаҟаз, сеихон,

Сықәҧон, сыҧсадгьыл сыхьчеит,
Сышхәыз Аиааира сахьʒеит.

АҬАБИАҨЫ ХӘЫЦРАҚӘАК

Ишанхазшәа аҵх ааҭгылом,
Узҩагыло, ма узыдгыло,
Хҵыск убашам, зегь маʒоуп.
Гәрагарала аҵх ҳагәылоуп,
Дшаанагаз еиԥш дцап ақәылаѡ,
Джәылар – агәнаҳа ихьʒап.

Изгәаҕьрыда, аҵх ҵәца рҽалак,
Иаҳзаарыда? Ҳхәы иаҩало,
Зхы зҵахым иоуп, даҩахап.
Ҳара ҳзы аҭабиа хьшәашәам,
Иаҭаххар, ицәырга ашәа,
Ҳнеироуп ҳаԥхьаҟа хаха.

Аҳауа хысбжьык налѡыр,
Иныхчылар иаразнак алѡа,
Ицап абжьы цәгьа неихашәы.
Аха ҵынчроуп, аҵх еицакуам,
Аԥсабара амчгьы мʒакәа,
Аҭынчра иалаҽхәоит уажәы.

Аԥшьа-ҵыԥ рхәаша иззымгаз,
Цәгьаршрала зыхьʒ зызҵымгаз,
Ҳадгьыл иқәым еимырҟьа.
Уаха ҵынчроуп, хысра хҵаркуам.
Маʒала рмацәазгьы ҳҵаркуам.
Рымѡа ылырхуеит шьҭахьҟа.

СХАЛА СЫЗХӘАРҬОУЗЕИ, ШӘАҲӘШЬА!

Мраҭашәарахь шәхы зшәырхазеи?
Иаҭахызма, ахьʒ зшәырҳазеи?..
Шәаҳәшьа дааныжьны шәызцои?
Смыцхәхоу, еидарас шәызҭцои?

Схала сызхәарҭоузеи, шәаҳәшьа!

Мраҭашәарахь шәымҩа хароума?
Шәысзыхгом, сыԥсы шәыҷҳәароуми...
Ишәыхьзеи, ҷенак зегь шәыхәжәоу?
Шәагьхьаԥшуам, шьҭа зегьы хьшәоу?

Схала сызхәарҭоузеи, шәаҳәшьа!

Шәнаскьаʒома сылаԥш шәхьымʒо?
Шәыццакцәоит шәеихьымʒа-еиԥымʒо,
Макьана шәцәаара сахьыԥшуеит,
Исцәыʒыр, шәымбара сашьуеит.

Схала сызхәарҭоузеи, шәаҳәшьа!

Имаʒоума, ҷымҭ шәнеишьҭалеит,
Цәгьараʒоума, ас шәзышьҭалаз?
Сыбжьы гәыҷкаага шәшәырҳа!
Сфырхацәа, ахьʒ ду зырҳаз...

Схала сызхәарҭоузеи, шәаҳәшьа!

Уажә лахьеиқәрак шәыдызбалоит,
Џьара аԥсымрагь шәадызбалоит,
Хынҳәышьак шәымамкәоу шәахьцо.

Избан, сышшәышьҭоугьы сшәыхьӡом?
Схала сызхәарҭоузеи, шәаҳәшьа!

Снаскьаӡеит иахьынӡасылшоз,
Лахьынҵас исмоут саныршоз,
Издыруан сашьцәа шәҟазшьа,
Ҳаиццар сҵахымзи, шәаҳәшьа.

Схала сызхәарҭоузеи, шәаҳәшьа!

Мраҭашәамҭаз сгәыгра башоу,
Шәызҭашәа ҳапҵу, ма баашу?
…Сдауаҧшьқәа шәуал нашәыгӡеит,
Аҧьынҵь ааныжьӡангьы шәцеит!

Схала сызхәарҭоузеи, шәаҳәшьа!

* * *

Азар-ҳабла,
Ауоу-ҳабла,
Лахьеиқәроуп, гәжәажәароуп, лаҕырӡуп.
Азар-қыҵа,
Ауоу-қыҵа,
Бжьы гәыҵшьаагак наѡуазаргьы, ԥсӡуп.

Азар-ҳабла,
Ауоу-ҳабла,
Агәы ҭаҷаҷаӡар ихаҳәхоит.
Азар-қыҵа,
Ауоу-қыҵа,
Афырхацәа рылымиааи, еиқәхоит.

АНАЦӘА!

Имажәуа аԥсҭазаара иацу,
Ақыҭа ахьʒ еиқәзырхо.
Шәнеиуеит, ҩадаразаргь, шәхьаҵуам,
Ҳфырхацәа шәыԥсоуми ирхоу.
Ҭынч зхы нықәҵан имыцәаʒац,
Сшәыкәыхшоуп Кындыҕаа ранацәа!

Шәрыкәшон, шәрызʒатәуан аҵеицәа,
Аԥсадгьыл ахьчара ицоз.
Ҳадгьыл шәанықәуан аʒʒеицәа,
Ҳабдуцәа рыбаҩ зхьыгʒоу.
Шәныҳәаԥхьыʒ иаҵамызт амаʒа,
Сшәыкәыхшоуп Кындыҕаа ранацәа!

Ақыҭа ршьаҟьазаргь, иианымхеи,
Ақәылаҩ дыҟам иахьа.
Шәа шәыла Аԥсадгьыл еиқәымхеи –
Шәа шәҵеицәа жәылон хаха.
Шәыдагьы ԥсыхәа ҳамамызт,
Сшәыкәыхшоуп Кындыҕаа ранацәа!

Аԥсʒы мҩахыҵзаргьы шәышҟа,
Шәа шәоуп издыруа шәзыниа.
Шәылаҕырʒ шәамхәаҽеит усҟан,
Шәаиааит, шәазмырхәеит шгәырҩа.
Шхьаазгьы, арыцҳара шәалаʒеит,
Сшәыкәыхшоуп Кындыҕаа ранацәа!

Заԥхьаҟа абзиара ианиаша,
Аԥьынԥь шәахыми ара.

Анкьеиԥш еиқәуп имырԥашьа,
Зԥырҕымца зҕым шәхәышҭаара.
Аамҭа шмақаруазгьы, шәаламʒит,
Сшәыкәыхшоуп Кындыҕаа ранацәа!

Ҳиааира, ҳхақәитра, ҳхьыԥшымра,
Ҳаԥсадгьыл амԥа изқәу,
Ирыцзаауеит анацәа шәымра,
Ҳҭарчеи – набыцрагьы зқәым.
Сшәыкәыхшоуп Кындыҕаа ранацәа!
Сшәыкәыхшруп аԥсуаа ранацәа.

АШЬАЦҚЬА ИАХЫҬХЬАН АԤСЫ

Ашьацқьа ахьылаҭәаз ашьацра,
Еиламлацызт, аԥсахәага ҭан.
Адәҳәыԥш нахыс – дылалон ашыцра,
Дахьымʒакәа афырхаҵа дышьҭан.

Ахы цаҳәцаҳә илҟьеит, данзацәымца,
Ашьацраҿ дахьышьҭаз дшабон.
Деиҕраыблаа инкылахәашеит ахымца,
Ашьацраҿ афырхаҵа дшьабон.

Аԥхара ацәымʒыц амырхәага,
Иароуп уажә деиқәызкуа, ихатәоу,
Мрахәагоума имоу гәырҕәгәагас?
Шаҳаҭрагь изызуа адәоуп.

Хәылԥ-шәаԥшьгьы налубаауам ажәԥан,
Ҭхык ҳналагылт ашәы ахьыссы.
...Ашьацқьа ахьынкаҭәаз ихьшәашәеит,
Еилалахьан, иахыҬхьан аԥсы.

РАҲӘШЬА ДЫЗМАЗ РАШҬА ДҬЫРГОН

Рҭаца ԥшӡа ддәылҭуан. Ҽԥныхәа лымам.
Шықәсыкгьы ниас ицеит.
Рԥазаҵә дҭахеит, ҵеи дрыбжьагылам.
Гәырҩа цәгьоуп, ражәрагь рыхьӡеит.

Анхәа дыгәжәажәо ашҭа днықәлеит,
Иҽеникылт абхәа иҽерыҕәҕәа.
Амшгьы лахьеиқәрак наҽықәлеит.
О, ргәаҵақәа хәын, ирыҕҕан.

...Раҳәшьа дызмаз рашҭа дҭыргон.
Ирырҭартә иҟам гәыбҕан.
...Ргәырҩа зырҿыцуа ахҭысқәа гәныргон,
Агәашә ахь рылаԥшқәа хан.

* * *

Аибашьра ҳалымҵи, уантәгьы ҳаауеит,
Зны-зынла ахысбыжьгьы шго ҳаҳауеит.
Ҳадгьылаҿ ҭынчроуми – амца наскьеит,
Ааи, афырхацәа Аиааира ҳзаргеит.

Ажәҩангьы цқьамхеи, ҳҭаԥшит алакҭа,
Аццышәи алҩақи ҳрылҵроуп уажәшьҭа.
Ҳиааира афырхацәа ҳрызгәдууп ҳара,
Ҳҭынчра афырхацәагь ҳаргароуп хара.

* * *

Ҳадгьылзаҵә иашьҭан –
Иҟаҳам рышьҭа,
Ианыҵит, адгьыл аанхеит.
Ҳџьынџьгьы иахылом
Ҽынла, уахынла, –
Иахырцеит, ҳџьынџь цқьа еиқәхеит.
Ҳадгьылзаҵә ныжьны
Ҳгәалақәагь ҳхыжьны,
Ҳцаҳеит ҳәа раҳазма дара?
Иртәымыз ртәыртәырц,
Зыхь цқьакгьы хыртырц
Имааи, ианаауаз еиԥш жьҭаара.
Ҳаԥсуара хҭаркуан,
Ҳаԥсшәа еицаркуан,
Ҳдунеи ҳанырхырц зынҳа.
Кыргьы ҳдыргәамҵуан,
Аԥсуа дышхьамҵуаз
Анырба, уаҳа имааҳеит.
Зхыҵрак еиԥш, иамгеи,
Иҟоуп аҳақгьы –
Улашәхар атәым уҭанархоит.
Қәылаѡк дгьацома,
Имам дахьҳома,
Дшазхәыцуа ихшыѡгьы архоит.
Аԥсуара ахьыҟоу,
Аԥсуагьы дыҟоуп,
Ирдырааит – иахьҳуп Аԥсны.
…Ҳадгьылзаҵә иашьҭан –
Иҟаҳам рышьҭа,
Ианыҵит, ианымларц ҽазны.

ЕНВЕР АЖЬИБА

1958

* * *

Сгылоуп, сқыҵа схы надҵан,
Сахьыʒырԝлак амыткәма бжьқәа гоит.
Зырԝашк аԥаԝқәа сыргәыдҵо,
Аʒыҕҕарахь исыхо сагоит.

Аха аʒеилашыра сзалҵуам, суазыруа,
Ҭәыцк сахьынҳаларц сықәԥоит.
Сыздаруам, сыздыруам санзыруа,
Сымшқәагьы ԥшьаала инаскьоит.

Ԥсҽыхгак хәрабҕьыцк уажә иабаѣоу,
Шьарԝашла сыдгьыл хәаҽуп.
Иѣоугьы сыздыруам сыԝныѣа,
Бԥьарымцоуп араѣа исзыԥшу.

Аʒәаʒәала рыԥсы арҵоит са сԝызцәа.
Шьала иахьа иҽыхтәу Аԥсны.
О, сԝызцәа, сзыцҵамхаз са сԝызцәа,
Шәҵахазҵгьы ма аиааира баны.

Сгылоуп ахара схы иадҵо,
Шәыгәнаҳак схьынҳалоушәа збоит.
Сыздыруам урҵ са санрыҵыҵуа,
Сымшқәа есааира ишьабоит...

* * *

Иԝны исԥылеит схәыцқәа,
Скараха ҳашҵа сынҵала.

Игәырҕьатҵәа еинырҟьон рнапқәа,
Сыгәхьааргон урҭ дара ртәала.

Игәхьаазгон, аиашаз, саргьы,
Имариома, ушзымамуа удыруа
Рныжьра, аха уааит еиҭагьы,
Уԥсы ҭоуп, абысҵа ахьузыруа.

Уҟоуп дырԥегь уԥнаҭаҷы,
Ҳазшаз даҷа знык шәеиқәиршәахит.
Гәыҕрак лашоит уа угәаҷы,
Аԥсҭазаара еиҭа аҷунарбахит.

Иԥны испылеит схәычқәа,
Ҳаилатҵәеит, дырԥегьых ҳаипылеит.
Исзышьҭыхуам уажәытҵәҟьа снапқәа,
Ихьшәашәаҳа мчык сыннакылеит.

Рабацәа изырԥылома иахьа
Са стәқәа реиԥш,
Иабыдахаз – рԥызцәа?
Сгәы иалҟьахтҷа хымҭак ԥаԥхьа,
О, аамҭа, шәынтә са сеиԥызҭҵәаз,

Исзычҳауам абарҭ зегь сара,
Ҭынч схәычқәа рыбла сзырхыԥшылом.
Срыцҭамхеитеи сԥызцәа убра,
Сзырԥылом,
Шьҭа уаҳа сзырԥылом.

Анышә хьшәашәа ҳарҭ иҳабжьоуп,
Амала са саасҵа урҭ хацәоуп.

Аха, издыруада, макьана мҩабжоу
Ҳазнысхьоу, саргьы уаҵәы исхацәар...

Иҩны исҧылеит схәыҷқәа,
Ҽа знык урҭ сымч еиздыркәкәахит.
Аха исзышьҭыхуам,
Исзышьҭыхуам снапқәа,
Сҩызцәак рылымкаа...
Ҽа гәыҕрак збахит...

АЗӘГЬЫ АҦСРА ИҬАХЗАМЫЗТ...

Аʒәгьы аҧсра иҭахʒамызт...
Аҷкәынцәа рыцҳа...
Аха аҧсадгьыл асаби иҩызан,
Ихьчатәын.
Ҳақәгылан иҧышәагаз,
Ишәарҭаз ацҳа,
Ма аҭахара акәын,
Ма иқәсны ицатәын.

Аʒәгьы аҧсра иҭахʒамызт...
Аибашьрагьы убасҵәҟьа.
Уажәакәын аҵеира
Шәҭышха ианрызҳаз,
Аха аҧсадгьыл аныхьчатәха
Иудгылоит ахаҳәҵәҟьа.
Иудгылоит уашьцәа,
Ушиашоу заҳаз.

Аʒәгьы аҧсра иҭахʒамызт...
Хьыʒрацара ҳцомызт...

Имиц асабицәа
Ргарақәа ҳҷаԥшьарц
Абԥьар шьҭаҳхит,
Аихаԥсыхә уа имаҭәамызт,
Мышкала иир акәын,
Мышкала ирызҳарц.

Аҳәгьы аԥсра иҭахҳамызт...
Аамҭа, о, аамҭа,
Шьеи лаԓырҳи
Еилазыгҳаз ԥьарак.
Амра акаԥхара...
Еилацәашьу аԥҭа...
Ҭаќа адгьылаҷ
Зԥеиԥш изахымԥо ҳара...

* * *

Иаркы, сан,
Иаркы ацәашьы,
Быҷкәынцәа макьана ҳаибгазаргь.
Ҳаԥсадгьыл рыцҳа иахаԥеит ашәшьы.
Иаркы, сан,
Агәаҕьра цәгьазаргь.

Иҭахаз аҵеицәагьы быҷкәынцәа роуп,
Иҭамхаз иаҳцәыҳхьоу даҳхашҭуам.
Зегьы-зегь ҳаззықәԥо аиааира агароуп,
Аиааира ҳгаанҳа ҳхьаҵуам.

Иаркы, сан,
Иаркы ацәашьы,

Афырхацәа рыҵхгьы ҽынлеиԥш илашароуп.
Лассы ҳаԥсадгьыл иахыҵышт ашәшьы.
Аха уанӡа,
Лашарак ԥхьа иҳаԥхьо ҳагаларoуп.

1993-ТӘИ АШЫҚӘС ҨЫЦ АУХА ИҨУ АСАЛАМ ШӘҠӘЫ

Сан, бгәаҭеиуа биарҭа былазар акәхап уаха,
Саргьы ашыҟәс ҩыц аҭабиаҩы саԥылоит.
Араҟа уажә сшыҟамгьы сгәыргьо, сҩаҳәаҭәха,
Аԥсаӡ ахаҭыԥан абԥьар сыргылоит.

Абар аиолка, ирхиоуп, ицәгьаӡам:
Акәалӡтәы хылпа, апатронақәа, агранатақәа.
Ауада-ԥха бҽахыбымбаан, араҟагь хьҭаӡам,
Ари аҨыза ахьҭақәа ҳамбацкәа...

Аԥсадгьыл анҳаԥхьа, иҳагым акгьы,
ЗыҨны иҟоу иԥацхагьы баагәароуп.
Амала, анҭ ақәыԥьмақәа зыкәгәыгуа шьҭагьы,
Абри ауп исзымдыруа,
Аха уигьы аамҭалоуп.

Рыԥсырҭа ианашьҭала, араҟа идҳарбап,
Гәнаҳа анцәа иҩаԥхьа ҳа иҳамам.
Нас ранацәа лаҕырӡыла рсахьақәа ркәабап,
Акгьы ҳхарам, иаҳхарам, иаҳхарам.

Атәым дгьыл иашьҭалаз ихатәы дзахьӡаӡом,
Ианбыкәу ақәылаҨ даниааихьаз...
Сан, ашыҟәс ҩыц саԥылоит, уаха, сыцәгьаӡам,
Макьаназ сеибгоуп анцәа иҳамҭан...

ЕКАТЕРИНА БЕБИА

1958

АҧСУАА ҲДОУҲАМЧ

Анцәа иҳаиҭаз ҳшьам, ҳаҧсадгьыл,
Аҧсуаа иаҳтәыз Аҧсынра,
Уҵеицәа ҕьеѡқәа, оо, рыҧсадкыл,
Ирыхьчеит рыдгьыл, рхәышҭаара.

Даҽеазныкгьы анцәа ҳҧишәеит,
Ҳдоуҳамч гәеиҭеит Аҧсны иану.
Ҳанеидгыла, ҳаҕа дхьаҳцеит,
Ари адгьылаҿ итәымуаѡу.

Ҳҵеицәа ссирқәа иреиҕьӡо ршьала,
Удгьыл кәабоуп игәынқьуа.
Оо, сыҧсадгьыл, инҵәом угәала,
Иалыҧсааитаз удақәа.

Даҽеазныкгьы анцәа ҳҧишәеит,
Ҳдоуҳамч гәеиҭеит Аҧсны иану.
Ҳанеидгыла, ҳаҕа дхьаҳцеит,
Ари адгьылаҿ итәымуаѡу.

Ашьха дуқәа рцәа иҵарӡыӡо,
Ан лмыткәмабжь гаӡом,
Избан акәзар, афырхаҵа,
Лабжышла дыркәабаӡом.

Даҽазныкгьы анцәа ҳԥишәеит,
Ҳдоуҳамч гәеиҭеит Аԥсны иану.
Ҳанеидгыла, ҳаҕа дхьаҳцеит,
Ари адгьылаҿ итәымуаѽу.

Аиааира ҳамоуп, аиааира ныҳәа,
Шәѽыла ҳашьцәа иаҳзааргаз.
Аԥсны дгьыл қәцоуп шәҭыла,
Ԥхьаҟа ҳԥеиԥшгьы шәҭыла ихҟьаз.
1993

ЗЫҶКӘЫНЦӘА ҬАХАЗ АНАЦӘА ШӘАХЬ

Аԥсны Афырхаца Арзамет Ҭарба
иан Гәыли Кьычба илыхьзынѳылоуп

Зхьаа згәаҵахь наҟ иԥхьакны,
Зыҷкәын имѽа иацызҵоз ан.
Згәырѽа хьанҵа зымѽа иныжьны,
Ацҳаҵәры иқәсыз аԥсуа ан.

Ба боуп, ҳиааирақәа ираԥхьагылоу,
Ба боуп, зажәа ҟәыҕа ԥшьоу.
Иахьагьы ахьанҵара иаҵагылоу,
Ахьыԥшымрахь зылаԥш хоу.

Ан ишьҭыбхит уа гәырҕәҕәагас,
Быҷкәын ибаѽ аныбмоу:
«Гәымсҵа нырцәгьы ҳа иҳадгьылуп,
Абааԥс, шәеиха ԥсы злоу!».

«Уан, уԥсадгьыл, ушьам дгьылоуп!»,
Абас дбааҙон быԥкәын ан.
Афырхацәа дрылагылоуп,
Бҵеи аҵәыуара ихәҵам!

Ҵеила сыдгьыл ахьыҙ ҭыган,
Аҵеицәа шьахәқәа еснагь ииуан,
Аха ҳиааираҷ быхьҙ ду наган,
Бираҟҵас ишьҭытҵит аԥсуа ан!

Ихәырбгьыцха сажәа неины,
Бгәаҵаҷ алаґырҙ арбар.
Оо, иреиҳау насыԥ змоу среиуан,
Ан ибыхәҵоу са исызҳәар!
1993

АИБАШЬРА ЗЕГЬЫ ИРЕИЦӘОУП

Аԥсҭазаараҷ иҟоу хьаас,
Аибашьра зегьы иреицәоуп.
Ҳҵеицәа рцәыҙра иацу ахьаа,
Икәицны ҳгәаҵақәа ирҵаԥсоуп.

Уи зырґьаша хәырбгьыцк ыҟам,
Ан лгәы ҭыфаа ишьҭоуп.
Аҭынчра аныҟам, акгьы ыҟам,
Шкәакәак ыҟам, зегь лашьцоуп.

Абааԥс, шәашьҭаз, еибашьрада,
Еибашьрада иҳәҳәоит зегьы.
Амца андәықәла инызкылода,
Амца иҷнаҵәоит ҳгәыхәтәы.

Аҧсҭазаараҿ иҟоу хьаас,
Аибашьра зегьы иреицәоуп.
Ҳҵеицәа рцәыӡра иацу ахьаа,
Икәицны ҳгәаҵақәа ирҭаҧсоуп.

Урҭ акәицқәа ҳгәы ҭырфааит,
Ҳгәы ҭырблааит, ҳшьуп ҳаргьы.
Имииц ҳҵеицәа амгәарҭа иҭыршьааит,
Абааҧс, аҭынчра шәҳәа шәаргьы.

Еибашьрада мѡақәас иҟоу,
Ҳрышьҭаз, ҳашьҭаз уахи-ҿени,
Знык ахысыбжь Аҧсны ианалыѡ,
Цәыӡуп, гәаҟроуп иаҳзыҧшу.

Аибашьра ахықә ҳанхықәгылоу,
Ҳалызгаша анцәа иҟаҵа.
Амѡа дуқәа ахьеихагалоу,
Мцада, шьада мѡак ҳарба!
1994

АҦСНЫ АХЬЧАѠЦӘА

Ашьхақәа реиҧшҵәҟьа иҕәҕәоуп,
Ҳҵеицәа шәара шәыҕәҕәара.
Ҳӡиасқәа реиҧшҵәҟьа ицқьоуп,
Аҧсадгьыл ахь абзиабара.

Есымшааира қәҧароуп,
Ақәҧарахь ишәыҧхьоит амѡақәа.
Аҧсҭазаара хьанҭоуп,
Иануаҭәоу удгьыл аҧшӡара.

Аха дҳацуп Анцәа,
Ари адгьыл ҳаҭәазшьаз.
Аҧсныдгьыл аҧацәа,
Аҧсны амца иалызгаз.
2002

АХАЧҲАРА

Ҭамара Аҟзба-Езыгәбаиа илызкуп

Ахачҳара бара ибымоу
Ԥишәарц иҭаххеит анцәа.
Аҧсҭазаарақ ба бахьгылоу,
Ашьацгьы акәыхшоит бшьапқәа.

Адунеиақ иреиҳау малны,
Анцәа ибиҭеит хәҟы-ԥацәа. Аха иҟалеит бара ибуалны,
Агәаҟҵәаҟра, ахҵәара.

Бҵеицәа рыла ҳадгьыл ҷыхуп,
Ҳадгьыл акәа рыҧсы ҭаҧсоуп.
Рыҧсы иахылҵыз аҟата ҷыцуп,
Абиҧара ҷа еиқәырхоуп.

Ацәыʒқәа дуқәа шыбҧеиԥшызгьы,
Агәкаҳара хара бацәгылт.
Ахақәиҭра абираҟ шьҭыхны,
Ҳажәлар раҧхьа ба баагылт.

Бнеила ан, Аԥсны ԥшʒа балсны,
Бдоуҳамч ҳаиқәнархоит зегьы.
Ицаргьы ашәышықәсақәа мҩасны,
Бара бынхоит ббаҟаны!
2010

АРУАҨ ГӘЫМШӘА

Аԥсны Афырхаӷа Мираб
Кьышьмариа ихьʒынҧылоуп

Аамҭа аншәарҭаз згәы мытрысыз,
Раԥхьа игылаз, агәы зызҭаз,
Ахра ҷҟьара шәынтә иаҷысыз,
Аибашьра амца шәынтә изхьысыз,
Ахаҵа ихаҵа иакәны ишаз,
Афырхаҵара зчаԥаз!

Иахьагьы абԥьар даҵоуп дшаҵац,
Иахьагьы армаҭәа ишәуп.
Ҭынч аԥсшьаха мап имаʒац,
Сааԥсеит ҳәагьы, мап имҳәацаз,
Иахьыҭшәароу иара дышьҭуп,
Доуҳа ғәғәала деибаркуп.

Аԥсынтәыла ахаҵа ихаҵа,
Еснагь дақәын, ус иаԥын.
Уи иҷиашьа, ԥхьаҟа ицашьа,
Ижәлар рзы ихамеигʒашьа
Еиҵагылоу рзы иҷырԥшын,
Абиԥара рзыҳәа ихьʒын.
Убас зыжәлар зыхьʒ рыцло,
Иакәны дыҟоуп, ус даанхоит.

Ар рҧыза, аруаԥ гәымшәа,
Аҧсҭазаара акырҙа иҧызшәа,
Ахаҵа ихаҵа иакәны ишаз,
Афырхаҵара зчаҧаз!
2011

АМЦАҦШЬ ИАԤЫЗОУ

Аҧсны Афырхаҧа Заур Зарандиа
ихьзынԥылоуп

Агәымшәа зыҵоу аҧсуа хаҵа,
Ахаҵа ихаҵа ззырҳәаҵәҟьо.
Уа уаҷысхьеит ахраҷҟьара,
Аҕа дурҵыслымхьеит дзымқәацо.

Зныкым, ԥынтәым, амцашыра,
Амцашыра уабылхьеит.
Аха иҕәҕәоу, уа удоуҳала,
Аҕа имца урцәахьеит.
2011

ВАЛЕНТИН КӘАҔӘАНИА

1959

ИИУЛЬТӘИ АЖӘЫЛАРА

Еҳ, абзиа убар, иудырып –
Аҧсны шьаҙагәаҙамхеи!
Гәымсҭа узыруам, амшын урып –
Уажәык зынҙа ихагамхеи!

Уа-раидагьа, раида-гәышьа,
Рад-сиуама, шьамҩамхеи!
Ҳзықәгәыҕуа ҳәа иҟоу арбан? –
«Ахәра ашәеи» ҳгәашьамхи.

Уааигәоуп, Аҟәа, ухароуп, Аҟәа,
Аҟәа, уԥьаҳанымымхеи!
Аа, аброуп, абра, абраҟа –
Аԥсра-абзара абракәымхеи!..

Еилашуеит Шубара, Ешыра,
Шрома – аԥсцәаҳа итәарҭамхеи.
Хәаха-хәымыш амца-шыра
Алҵшьа ҳмоуа ҳаламхеи!

Абԥьар цәажәоит, иузынкылом,
Иҵхым аҵых – ҽынламхеи.
Икаҳаз – дкаҳаит, дузыргылом,
Адгьыл хьшәашәа данамхеи!

Гәымсҭа ирыз – амшын дырит,
Гәымсҭа ирыз, дхаҵамхеи.
Ҳаҕоу иаԥьал цәгьоуп, идыруп:
Ҳанаҵаха – ҳаҵамхеи!

Уа-раидагьа, раида-гәышьа,
Ҳанаиааигьы – ииаирамхеи!
Мап, иҳамаӡам хынҳәышьа,
Шәнеибац, акгьы ҳзаанымхеит!
1993

БЫСЗЫҧШЫЗ, САН СЫЗКӘЫХШОУ!

Ахәыҧшʒа. Амҩахәасҭа. Акәара.
Шәаҧыцьаҧла ашҭа икәыршоу…
Еибгоумашь, сан, ҳаҩны-ҳгәара,
Быҟоумашь, сан сызкәыхшоу?

Быбжьалахт бгәырҩо ҳгәарабжьара:
Сыҷкәын дыжәбазар ҳәа, нан.
Ибмырҵыслан, сан, агара,
Шьҭа агарашәа схаршҵ, ибымҳәан!

Анаатә. Аҧша ҵәыҵә. Асыҵәхәа.
Иахьа амш иаҷыҵуеит ашьа.
«Ушьҭахьҟа ухьамҵын сыҧсит ҳәа!..» –
Ибгәалашәоу саб иҟазшьа?

Нарцәыҟа ицахьоугьы ирныруеит,
Иаргәамҵуеит аҧсҭҳәа иаҳхоу,
«Ианаамҭам ҳашҧацеи!..» – иуазыруеит,
Ибаҳауоу, сан сзыҷҳәароу?..

Ус, аилашәшәаымҭа ахысбыжь…
Анацәа иршәырҵоит ашәы.
Бҟәыҧсычҳабжь акәзар, бҟәыҧсычҳабжь? –
Ҧша ҟәандак схьысуеит уажәы…

Ахәыҧшʒа. Амҩахәасҭа. Акәара.
Шәаҧыцьаҧла ашҭа икәыршоу…
Илашоуп, сан, ҳаҩны-ҳгәара,
Бысзыҧшыз, сан сызкәыхшоу!
1993

АҧЫНҶЕИ АКӘЫКӘУҚӘЕИ

Ажәамаана ацынхәрас

Изыҟоузеи акәыкәу гәырҕьаҵәа? –
Ҷынҷа хәыҷык иааҙоит аҧацәа.

Аҧынҷа ҷырҷыруеит иҷырҷыр:
«Рыцҳароуп сҧацәа амла исцәакыр!»

Хьаас иамам акәыкәу зынҙас,
Ҷынҷак аҧацәа аҵаҧсан иахьцаз.

«Кәы-кәу, кәы-кәу...» – шьыжьнаҵы ҿытроуп,
Изҿузеи акәыкәу? – ҟаҵәароуп...

Џьоук атәым чыс раабуеит рацәа –
Иҿымпызҙа акәыкәу аҧацәа,

Рымҵәыжәѡақәа жәбанда изаҟароу,
Рҧыц ѡежьқәагьы жәбанда изаҟароу!

Ран иабар, иабадыруеи уажәшьҭа?!
Даргьы ран рыздыруам, ҳаҕеиҭа!

Аҧынҷа ҷырҷыруеит иҷырҷыр:
«Са сыҧшқацәа сеиҳахеит акыр!..»

Акәыкәугьы зынҙа игәырҕьаҵәа –
Ҷынҷа хәыҷык иааҙеит аҧацәа.

Аха ара иҟалеит аԥьашьатәы,
Ҳацәымшәакәа иаҳҳәап уи атәы.

Рчыҟә анҭырга, ианырхала рцәа,
Ицәхәаҭеит акәыкәу аԥацәа.

Иаабац ракәӡам, иҭытцит рытра –
Изааӡаз ахырцоит наҟ атра.

Бзеира ашьҭахь иҟамзаап уаѽра,
Бзеира зуз дахырцома иѽнра?!

Акәукәуҳәа акәукәуқәа ҳәҳәоит,
«Шәкәыкәыл ықәхтәуп, аԥынҷақәа!..» – рҳәоит,

Ҷан-ҷаны аԥынҷа хәыҷ ркит.
Иԥырҷыруеит аԥынҷа: «Ҷыр-ҷит...

Шәызуаѽымуеи, сыҷанраа, избан?
Ҳарҭ аӡә ҳакәын, изыцәгьахеи шәԥан?..»

«Ҷынҷа, ҳатра наҟ унҭыцқьаа!..» – рҳәоит,
«Ҳа ҳаԥшәымоуп, уа усасуп!..» – рҳәоит.

Бзера ашьҭахь иҟамзаап уаѽра,
Бзера зуз дахырцома иѽнра?!

Ахәцә анырк, Аԥынҷа аԥсы агеит,
Хеиҭаҳәара ашьауардын иазцеит.

Ашьауардынқәа ҳаракны иԥыруеит,
Ашьха аѽыҵаҷ рытрақәа рҳауеит.

Урҭ рцәаҩа, рҟазшьа даҽеакуп,
Рымҵәыжәҩақәа ахьӡ-аԥша иазкуп,

Ажәҩан рымоуп, аӡә итәы иахьԥшуам,
Ашьауардынқәа аӡә иҿы иҵаԥшуам,

Ҳҷынҷа гәаҟрас изықәшәаз раҳар,
Ижәбарым акәукәуқәа рхабар!
1992

МАРИНА ԤЬАПУАՊҲА

1960

НХЫҴ-КАВКАЗНТӘИ ИААЗ АИБАШЬҨЫ ИАН ЛАЖӘА

Сыҷкәын ихы зқәиҵаз атәылахь сааит, – лҳәеит,
Уи адгьыл зеиԥшраҵәҟьоу, ишыҟоу збеит, – лҳәеит.
Ишссиру, ишхазыноу агәра згеит, – лҳәеит.
Иқәынхо ажәлар зуҫҵәоу еилсыргеит, – лҳәеит.
Ишынхо, изеиԥшроу, ишцәажәо саҳаит, – лҳәеит.
Сыҷкәын ихьӡ ахаҳә ԥшьа иахьаныз збеит, – лҳәеит.
Уа ашәҵқәа ықәыстцеит, акыраамҵа стәеит, – лҳәеит,
Снапы ныкәысшьит, сызхара исшьышьит, – лҳәеит,
Баша иԥьабаа ныбжьаӡны имцеит, – лҳәеит.
Уи сара сзыҳәан насыԥуп, иԥшьоуп, – лҳәеит.
Дыгәхьаазгар – «Аԥсныҟа дцеит» сҳәалап, – лҳәеит.
Есышықәса сишьҭалан шәа шәышҟа саалап, – лҳәеит.

АИБАШЬРА АШӘАҚӘА

Урҭ ашәаҟәа сара схьаакәа дырҭысит,
Уа сдырдысит, са сылабжыш насҷашит.
Урҭ ашәаҟәа срыма идәыкәлеит сеимырҟьо,
Сгәалашәара ацәқәырпҵакәа сыҿерынҵо.
Зны срыжьжьазшәа сдыргәыбзыҕуеит сеимданы,
Зынгьы гәаҕла саакәдыргылеит са сырҭәны.
Суалыуашон, шәиқәаран са сызлаз,
Арыцхәара, аԥсра, агәаҟра, ан луаз.
Аха сырпҵар, нас сышьҭырхит сҳаракны,
Аиааира ашәа нарылаҿеит ицәқәырпҵаны.
Урҭ ашәаҟәа, аибашьраҷ ииз,
Ҷыц иаацәырҵит ииаирала иҙрыжә.
Урҭ ашәаҟәа зны сзырҵәыуоз, зны сзыжьжьоз,
Урҭ ашәаҟәа аибашьраҷ ииз,
Инаҙаҙоуп хьы-напуп изѡыз.

ИҬАМХАҘЕИТ

Иҭамхаҙеит, мап урҭ баша иҭамхаҙеит,
Ишьҭых инаргоз аҭарчеиқәа кнармхаҙеит.
Ражәа ирхәаз баша ҧьара ишьҭамхҙеит,
Рашәа каѡуеит, хара ашьха ибжьамхаҙеит.

Ирыцхамхеит, мап урҭ зынҙа ирыцхамхеит,
Рыѡны-ргәара уаѡ дахымкәа игәыгәҭамхеит.
Рус нагҙамкәа, имчыдаха иаанымхаҙеит.
Дара иртәыз, рыԥсы злаз аҙәгьы изымгаҙеит.

Иаҳхамыштҙеит, мап урҭ аҙәгьы иаҳхамыштҙеит,
Рыхьҙқәа хьтәы нбанла ҳагәқәа ирнылахьеит.
Рхы зқәырҵаз ххәынҭқарра ашьапы иқәгылахьеит,
Пҫра зқәым рфырхаҵара абаѣа аздыргылахьеит.

Иҭамхаҙеит, мап урҭ баша иҭамхаҙеит,
Аԥьабаа ирбаз баша иԥхасҭамхаҙеит.
Рфырхаҵара аҙбахә хара инаргахьеит,
Аԥсуа ҳәынҭқарра аҙәырѡы иазхарҵахьеит.

СҲАБЛА ХӘЫҶ, УМГӘЫРѠАН

Сҳабла хәыҷ, улабжыш каҭәеит,
Сҳабла хәыҷ, угәы ҭадырҷаҷеит.
Уҵеицәа урыхҙыҙо иуааҙеит,
Ишәызҳа ҳәа гәыблыла инаскьаугеит.

Ѡыцьа, хѡы... Уа узы ирацәоуп,
Угәеисра хрыжь-хрыжьхеит иухьуеит.
Сҳабла хәыҷ, угәнаҳа цәгьоуп,
Угәы ушҭаҵәыуо са издыруеит.

Унхон уара уҭынчҙа, ушәҭуан,
Иухарааз, анасыԥ уман.
Аха ақәылацәа раҳәақәа рхуан,
Ҳақәхра хықәкыс ирыман.

Сҳабла хәыҷ, ус умгәырѡан,
Уа иудыруеит уҵеицәа шфырхацәаз.
Сҳабла хәыҷ, хьаас иѣаумҵан,
Иѣалом урҭ рыхьҙқәа Аԥсны иахашҭырц.

ШЬЫШЬ НАНИ

Аибашьра иалиааз аԥшқацәа рзы агарашәа

Шьышь нани, маҷк ихыцәаа,
Шьышь нани, уамхамцәароуп.
Уаб дыҟаҙам, абԥьар шьҭпаа,
Аҕа диԥылт, ҳаизыԥшлароуп.

Шьышь нани, уа иуаҳаанҙа,
Абомба тҟәацбжь уамыршәароуп.
Аиааира иман уаб дхынҳәаанҙа,
Ахысбыжьқәа урыжьжьаларoуп.

Шьышь нани, уцәа ҭынчым,
Шьышь нани, умцәырҳаит!
Ҳаатцраҷыцәҟьа хысбыжьк гаргьы,
Ҳгәашә кыдҟьазшәа уаҳалааит.

Иамуҙакәа дԥыхаа-жьыхаа,
Уаб даҳзааргар уа умшәароуп,
Имудартә еиԥш уаб иусҟәа,
Уара угәымшәан иузҳароуп.

Уашьеиҳабгьы хара дыҟоуп,
Аҭабиа дҭыцуам уа уихьчарцаз,
Аԥсуа хьырпар рыгәҭа дгылоуп,
Иқәра шмаҷугь, деицамхарцаз.

Ҳаатцраҷ иԥжәаз абомба ԥҷеыха,
Аҭзы иасит, угәы мшәааит!
Изасҳәода о, сыгәҭыха,
Уара уда, сукәыхшааит!

Шьышь нани, уа умҵәыуан,
Даара ирлас иузҳароуп!
Удгьыл гәакьа агәы кылҵәан,
Иахьыгәынқьуа уазыхәшәхароуп.

Уаҳәшьа лакәзар, ахәцәа дрыҵоуп,
Аибашьра амца далагылоуп.
Аҽыв-сывҳәа ахқәа анлывҟьо,
Лгәы злаҭымҟьо сзымбатәбароуп.

Шьышь нани, уара иузысҳәом,
Аԥшқара аамҭа уазраӡода.
Шьышь нани, уа уазыжьжьом,
Аԥшқа иаҳаҭырқәа збода.

Шьышь нани, уара иуаҭәам,
Ахаҵара ашәа узысҳәароуп,
Иҳацәдырӡыз уршьауѽы ҕәҕәан,
Удауаԥшьха уаакәгыларoуп.

АНАТОЛИ ЛАГӘЛАА

1961

АХЫШ ИУАЗ

Ашәа

Кура ахықәаҽ дыртәаны,
Брежнев рыцҳа дҟаҭәаны,
Иитахыз зегь ицәганы,
Ихаҵкы дцошәа ҟаҵаны,

Нақ дааиаҩихит иара,
Уҭатәаз, иҳәеит, адамра!

Дцәырҭт Черненкогь дыҒәҒәаны,
Ҳҳәынҭқарра ду аханы.
Убригь дааиҧырҭит даажьаны,
Оҳ, гәышьа ҳәа даатәоны,
Нақ дицәалҩрит иара,
Ицриҟьаанӡа изхара!

Иибац дреиҧшӡамкәа, дбааҧсны,
Данааи Андропов зегь цҟьаны,
Ахышгьы дтәамзи дшәаҟьаны,
Изҧымҽуа, ихы ацаҟьа ианҟьаны,
Аха дларышьҭгәышьеит иара,
Данаҟәымҭ аиашаҭәҟьа аҳәара!

Маҭә дук изылаҟәт иааигәаны,
Миша дцәырҭт зегь еимгәҳәаны!
Дигеит Ахышгьы дышьҭҳәаны,
Диртәеит, ҳҳәынҭқарра ду агәҭаны,
Дагьилгеит, диҭалан иара,
Абадақь дшасуаз изхара!

Уажәтәигьы димоуп дыжьжьаны,
Иихәо иашаҭәҟьо ҷьшьаны,
Аҧсуаа сықәлоит ҳәа джьаны,
Абҷьар имхны ирацәаны,
Аурысқәагь ирылаиҭоит ара,
Ирааигәап реиҩызара аҽҳәара!

Урҭ зегь дрылсит, иҟаҭәеит,
Звиадгьы дилганы даатәеит.

Аха Арҙынба имуҙеит,
Анс аниҳәа, арс иҳәеит,
Асҵәҟьа дҭамҳацызт ҳәынҵәа,
Анцәа иҵаикит рацәа!

Сталин ибгарақәа зҵаз,
Бериа иқәыцьмарақәа злаз,
Аҧсны изҭамыргьежьт амацәаз,
Ибоит имчқәа шицәынҵәаз,
Абас иҧҵәарц Ахыш иуаз,
Илахь ианиҵеит даниуаз!

УХЫ ЛАХАРОУП

Ашәа

Китовани уитәу,
Иоселиани уитәу,
Шеварднаҙе уитәу,
Са исыздыруам.

Ԥхьаҟа баша уеихоит,
Ҳара ухы лаҳархоит,
Гәымсҵа уҭаҳархоит,
Арахь узыруам!

Зны аѳы уадыршьит,
Зных ухы наршьышьит,
Нас втоматк наудыркит,
«Қырҭтәыла ухьчароуп!».

Уа ухаҭа ухьчатәуп,
Уа ухаҭа убатәуп,
Ушьа наркотикла иҭәуп,
Аха уцалароуп!

Иарбан дгьылу узышьҭоу,
Иарбан хысроу узмаҭәоу,
Аха иуҳәар угәы иҭоу,
Алеиԥш уршьуазар!

Тәымк иԥьыба уҭаҳәып,
Аҟәа аԥсуак дурҳәып,
Нас уѡныҟа ухынҳәып,
Узцауазар...

Аха иудыруаз уажәшьҭа,
Абра инҭәоит ууахҭа,
Абра иҭашәоит улакҭа,
Ахы цаҳәцаҳәуа!

Зыжәѡа ҭҟьаз дыбгьаауа,
Зыхшыѡ ҭҟьазгьы дааауа,
«Ари Қырҭтәылоуп!» – дҭәааауа,
Иҟалом дхьаҳәуа.

Уажәшьҭа учеит узхара,
Уажәшьҭа иуфеит узгара,
Уажәшьҭа иԥсроума уԥсра,
Аԥсны цқьахароуп.

Китовани уитәыз,
Иоселиани уитәыз,
Шевардназегь уитәыз,
Ухы лахароуп!

ШЬҬА ҲАГӘХЬААРГОИТ ҲАҨНҚӘА

Асы аҳәылыҳәа ианауа, араҟа исҧыло иццакуа,
Уааи сыҩныҟа ҳәа иасҳәартә сабаҟоу,
Ус сыччоушәа ҟасҵоит, уи фырҷьанк наиркуа,
Ҳаиқәшәазшәа ҳаиқәгәырҕьоит сыҩны, Аҟәа!

Ара ламысла иауам, ара патула иауам,
Ҳа ҳаҧсадгьыл агәыҵәҟьа ҳахырцеит.
Уара утәы, сара стәы, зынӡа акы иазҵаауам,
Ҳаҩнқәа рыхьыӡқәа иҽаҽаӡа ирнырҵеит.

Уажә дабаҟоу иаҳгәылаз, дҳашьошәа ҟазҵоз,
Иабҷьар ҳақәкуп зынӡа ҳанирҵәарцаз.
Мап, ҳацәырит, ҳацәырит, аӡҕьыҵәҟьа ҳазгоз,
Анцәа иҭаххазаап наӡаӡа ҳаанхарцаз.

Сҩыза, уааи ҳамҷьабап, зны ҭаҭынқәак ҳарҳәлап,
Ахьҭа ҳамкырц фырҷьанқәак ҳнарҽыхәап.
Аҧсны иаҳҭом ҳаҕа, ҳақәҧалап, ҳақәҧалап,
Иаҭаххаргьы, уи ҳҽаҧхьа дшьамхнышлап.

Ҳаҕа иҳақәикуа ахы, наҟ иҳаҩҟьан ицо,
Зынӡа ӡибнаҟа инаршәқәа бырларцаз.
Ҳара ҳхы мкәараҵо, дызгаша амца ицраҵо,
Ихы ицәымыҕхан дықәҵны дцаларцаз.

Шьҭа ҳагәхьааргоит ҳаҩнқәа, шьҭа ҳагәхьааргоит
ҳаҩнқәа,
Игәжәажәо иаҳзыҧшуп ҳара Аҟәа.
Мап, еиҭамшәац ҳагәқәа, мап икамшәац ҳахқәа,
Аҧсны далаҳцоит, Аҟәа, узыргәаҟуа.

ЛАКӘЫТ ИР

Ари ажәеинраала рызкуп ақыртуа мпыцахалафцәа
Очамчыра араион аҽы рцәа итазырҳыҳоз Лакәыт
Зарандиа ири иареи

Лакәыт, ласкәыт,
Уеиха, уеиха.
Тамшь дахыст,
Мыркәылагь дхыст,
Аҕа дҭарха!
Ухабар шиаҳаз,
Уи дҭалт ицәа,
Итанкқәа ирҳаз,
Имбеит иахьцаз,
Иҭаҳт аҳәынҵәа!
Анахь деихан,
Ицәеимпит ир.
Ирыблырц рҭаххан,
Ушаауаз раҳан,
Иарырҳаит унаур!
Амца иацәшәан,
Иҭаҳт аҳы!
Ахәы уныхшәан,
Рызҿуҭт: «Мишәан,
Сыхиоуп, шәа шәзы!»
Уа знықҧсра иҧсит,
Зшьамхы кәадаз.
Ҧхьаѣа имҵысит,
Зынҳа иҧсасит,
Ухыҧша зындаз!

Лакәыт, ласкәыт,
Хьӡы ргеит уа ур.
Урҭ рыбла хукт,
Урҭ рыцәа ԥукт,
Уа Мықә уаныр!..

ҲАҴКӘЫНЦӘА, ҲАЛЫМҚӘА!

Ҳаҵкәынцәа, ҳалымқәа, Аԥсны ҭашәмырцәыкәа,
Аҕа дҭамырхакәа шәхынҳәуам.
Шәааигоит дышәхылаԥшуа Анцәа шәахьмырхәыкәа,
Шәфырхаҵара ахаангьы иԥсуам.
Ҳаҵкәынцәа, ҳалымқәа, ҳақалақь гәаҟуа,
Уажәы-уашьҭан шәнеира иазыԥшуп.
Ишәымгакәа, ишәымгакәа, ишԥашәымгои Аҟәа,
Иԥшьоу шәара шәшьацқьа ахьшуп.
Ҳаҵкәынцәа, ҳалымқәа, ҳақалақь шәдырны,
Нырцәынтәи ан леиԥш иааԥшуеит,
Гәымсҭа ӡеибафара, акәараҷҷеиԥш шәнырны,
Ҳаҕацәагьы лаԥырхуа шәцауеит.
Ҳаҵкәынцәа, ҳалымқәа, Егрынӡа шәнаӡароуп.
Зынӡа ицқьаӡахароуп Аԥсны.
Уаҳа дзыхнымҳәуа, аҕа дшәаҟьаӡароуп.
Шәаҳзааароуп шәаргьы шәеибганы,
Ҳаҵкәынцәа, ҳалымқәа, ҳаҵкәынцәа, ҳалымқәа,
Аӡҕабцәа шәа ишәызгәыкуеит.
Ргәаҵа шәынҭамлакәа, рыԥхыӡ-хаа шәаламкәа,
Иамуазаап, шәымɷахь иԥшуеит!
Ҳаҵкәынцәа, ҳалымқәа, ҳаҵкәынцәа, ҳалымқәа,
Здаҳамам ҳаԥсадгьыл рыхьчоит.

Ҳрылаʒап иааури, ҳрылаʒап ҳгәалақәа,
Урҭ зхьымʒаз рҭеира ахьʒоит.
Гәымсҭа ҭарбатәызаргь, Ерцахә еиҟаратәтәызаргь,
Ахымҩас иахьʒатәызаргь, иахьʒоит.
«Шәнеибац!» – анырҳәа, идыдлааит аҭахызаргь,
Ҳаҷкәынцәа, ҳалымқәа цоит!

УАРА УҢСРА ҢСРАМ...

Руслан Лагәлаа изкны

Хаҭароуп, гәымшәароуп, шәгылароуп анырҳәа,
Ахааназ ихьамҭыцыз уара аказыҳәа,
Уабӷьар шьҭухит аҒа уиҿагыларц,
Уи ҳадгьыл зынʒак ишьапы анимыргыларц.

Зны Ешыра уеибашьуан, зны Очамчыра,
Уа уалагылан есымша аибашьра ашыра.
Ахеиҧш уҭҟьаны ҧхьаҟа унеиуан,
Жәыларак уагхар ҳәа ушәон, угәаҭеиуан.

Ҳа ҳанацәа рылабжыш баша уартәозма,
Ҳа ҳаҳәшьцәа ргәынқьыбжьы ма иузыхгозма?..
АҒа инапхыц аларҧан ҳақалақь Аҟәа,
Дҟаҭатәын ахааназ дзымгыло дҟәаҟәан...

Уа зныкым, ҩынтәым, ужәылахьан урҭҭас,
Угәыҧаҿ уа уакәын изхәаҧшуаз еихымцас.
Гәымсҭа урит, маҟҿаҳәара еимгәуҳәан,
Аҟәа уналагылт, аха уҧсразыҳәан,

Уаагәышьозаарын, уннакылеит ахымца,
Уара цәгьа ихьымзҕушьеит уҩызцәа анымца.
Ҳ-Аҟәа ду убла ишыхгылаз уҵахазар,
Иҟалап, сашьа бзиа, уара уҧсра ҧсрамзар…

АҞӘА, УМШӘАН!

Ҳнеиуеит Аҟәа, амҩа ҳақәуп,
Ус унҳажьыз џьумшьан.
Уа ухақәиҵтәра уалны иҳадуп,
Ҳуҳәоит, Аҟәа, умгәырҩан.
Ахацәа ғьеҩқәа Гәымсҵа инырны,
Уа рыбжьы ҿаца раҳар,
Аҟәа, уҟазааит идырны,
Ишамуа, ҳаҕацәа мырҳар.
Амца хәыцҟьан еибакыргьы,
Аҟәа, иҵымыҧсааит угәы.
Уҵеицәа ирычҳаит уажәшьҵа акыргьы,
Аҕа ирҵароуп ихәы.
Раҧхьа дгылоуп аҧсуа хаҵа,
Ачеченгьы уи дихьзоит.
Аҟабардагь иеимаа аҵа,
Дыдраҵас, абар, игоит.
Ауаҧс ахыцәҟьагь дазынкылом,
Уи диаҧыҟьоит аказак.
Арахь адыгагьы даангылом,
Мап, даанымхеит ҳа ҳтынхак.
Ҳаҷкәынцәа зегь ршьа ааурoуп,
Аҟәа, иуқәызцаз зхы.
Ҳаҕа иаанхо инаурoуп,

Ахы ҭашәароуп игәахы!
Ҳнеиуеит, Аҟәа, амҩа ҳақәуп,
Ус унҳажьыз џьумшьан.
Иахьа иаҳшәоит ауал иҳақәу,
Ҳҵеицәа гылеит, Аҟәа, умшәан!..

ИНАШӘЫГЗЕИТ ШӘҬОУБА...

Аԥсны ԥшӡа зхы ақәызҧаз ҷлоуаа
рыҷкәынцәа ирыхьӡнызҩылоит

Ихьчоуп ҳа ҳаԥсадгьыл шәа шәшьала,
Инашәыгзеит шәара ишәҳәаз шәҭоуба.
Шәзалымҵзаргь амца лыԥхала,
Имцеит шәара шәыхьӡқәа нкаба.

Ҳаҕабааԥс иҵыҩра дҵаҟәаҟәоуп,
Ахааназ иԥсадгьыл дазцеит.
Дхынҳәуашәа дызҷугьы хыргәаҟроуп,
Ицҳақәа абаҟоу, ихыжәжәеит.

Ҳадгьыл-ԥшьа аныхеиԥш итҟәацит,
Ирзыҕьашкит уи знаԥхахьаз.
Ԥсраказгьы шәышьҭахьҟа шәхьамҵит,
Шәыҷехьакны ишәымҳәеит шәара ауаз...

Шәзахымԥеит шәа шәаԥьалгьы уаҳа,
Шәшазгәышьуазгьы ахақәиҵра ахьӡара.
Ҭаҵынрҳәык шәнаҷыхан, зынтәаха,
Хаҵаҵас еиҕьашәшьеит аԥсра.

Иагьараан, иагьаамҭақәа царгьы,
Шәҳацзаауеит, ҳарҭ зыпсы ҭоу.
Уа шәышықәса, уа зқьышықәса ҭзаргьы,
Шәа шәыхьзоуп иахамышҭуа Ҷлоу…

АХӘ ИЕИПҬШ ИАНГӘАҨУА АҨСЫНРА

Иазхоит уажәшьҭа агәжәажәара, иазхоит,
Агәырԥа ахәра азырҕьома?
Ҳаиқәхоит ҳара, ашьанҵеипҬш, ҳаиқәхоит,
Ҳажәлар, еицҿыхеит, ижәбома?
Иҭабом, ари амшынгьы ҭабом,
Шәшагаз еипҬш, шәаман ихынҳәаанҙа…
Ибом, ҿаҙәы ҳхьаақәагьы ибом
Ҳгәырԥа мшын дынҵалан дыҙсаанҙа…
Шәеихароуп, шәышзахәо шәеихароуп,
Шәыдгьыл шәыхьҵәыуоит шәабаанҙа.
Иԥшлароуп, шәа шәымԥахь иԥшлароуп,
Аҭыԥ-леиԥш, аԥшәма дхынҳәаанҙа…
Игароуп, ахаҵашәагь гароуп, –
Ҳазҭахым рцәа иҭазырҙыҙо.
Ицароуп, наҟ рышьҭахьҟа ицароуп.
Иацәтәыму, аха ҳадгьыл «иахҙыҙо…»
Ишәҳәароуп, ҳашьхақәа, ишәҳәароуп,
Ҳҵоурых ду шәшахаану ҳбызшәала.
Ирбароуп, жәларык зегь ирбароуп,
Аҭәиц еиԥш, зыбла ҳахшәалаз…
Ирдыруеит, ҳа ҳажәлар, ирдыруеит.
Ар маҷ хьҙы шыргахьо ара…
…Шәацәыруеит аҙымшын, шәацәыруеит
Ахә иеиԥш иангәаҟуа Аԥсынра…

СЕИДРУ, АҬЕИ, ИУЗЫПҢШУ...

Быпҥшқа дыбгәыҵакны бтәоуп,
Амаалықь дыссирха дыбҭоуп.
Амашәыр уи иҟәыблааз.
Ихәаҧшуа шәылаҧшқәа хааз,
О, асаби, ҳашьҭахьҟа инхо.
Удоуҳа ауп ҳа ҳаиқәзырхо.
Ҳадгьыл гәырҩала иҳацәҭәит.
Ҳажәларгьы рыблақәа хтит.
Урҭ зегьы умҩашьахуа иба.
Егьаԥьара уаршәп ацәқәырпҧа.
Уанӡа ухәмарла, уччала,
Аҧсҭазаара ԥхыӡу ԥьшьала.
Сеидру, аҬеи, иузыпҥшу,
Удгьыл ахчнызеиҧш ианшу...

ШӘЫҨСҚӘА ҲАЦУП

Зыҧсадгьыл зхы ақәызҧаз Ҷлоуаа
рыҷкәынцәа ирызкны

Ирыхьчоит ҳара ҳаҷкәынцәа ртәыла,
Ируазма данақәла аҕа.
«Хҭахаргьы егьаурым!» ҳәа – гәаныла.
Иҷагылеит иаразнак хаха.

Ус акәын, урҭ рабацәагь рааишьа,
Ириҭеит убас лахьынҵас.
Рыпсадгьылаҷ ирымамкәа иааишьа,
Абаҟеиҧшҵәҟьа иргылеит ҳазшаз.

Атәым напқәа иркыз ҳаԥсадгьыл,
Шьацәқәыԥла агәы ԥызҽуаз ес-шар,
Ҳаҵкәын дауаԥшьқәа анеидгыл,
Ируазма рҭоуба нармыгзар!

Иҭахеит урҭ ахатҵа ишиқәашьыз,
Аха иҳацуп ҳахьнеилак рыԥсқәа.
Уа ԥсыуарак илам ихьатҵыз,
Еиҭамԥароуп уаҳа ҳагәқәа.

Иаашәыртит шәыԥсы ақәҵан ҳа ҳамҩа,
Шәақьԥынҵала ишәрыцқьеит ҳ-Аԥсны.
Шәыԥсадгьыл шәагәыҵаҳәҳәоуп Ҷлоуаа,
Ан леиԥш, шәа шәзыҳәан иразны...

ИАҲРЫЦҚЬОИТ АҚӘЫЦЬМАҚӘА РТӘАРҬА

Иаадыруеит шәа шәгыларҭа, шәтәарҭа,
Ҭыҩрас ишьҭышәхит уа Лаҭа.
Ижәдыруазааит уаҳа шәышзымцо,
Шәышьҭа зынʒак ишанаҳхʒо.
Шәабџьарқәа шьҭашәҵаʒом баша.
Агәнаҳа уаҳа ишәызгашам.
Иҳабашьуа абраҟа иҭанҵәароуп,
Ҳашьцәа ршьа шаауа дҳәрбароуп.
Шәҽахьымааҳәша ҳашьха шәахыҵроуп,
Шәахьамбаша ҳадгьыл шәаныҵроуп,
Ҳшәызныҟәаʒом уаҳа ламысла,
Алажәқәа, шәҳаԥыза, шәҳаԥыза!
Ари ҳашьцәа рзыҳәан, ишәымаз!
Ари ҳаҳәшьцәа рзыҳәан, ишәымаз!
Иаҳрыцқьоит иахьарнахыс Лаҭа,
Ижьышуаз ақәыцьмақәа ртәарҭа!..

САИДА ДЕЛПҲА

1965–1992

***

Инҳажьуада?
Зегь ҳцамҭаз аҳә дынхароуп,
Аҳә имала ицәаара ҳнахьыпшароуп,
Аҳә ирхәмарроуп аҵыхәтәантәи аҿы...
Инҳажьуада?
Аҳә ҳашьҭахьгьы дынхароуп,
Ҳаҭгәын гәыкаҷ иаиркларoуп ацәашьы,
Иҵыхәтәантәихаз ашәаҵәҟьагь иҳәароуп,
Иҵыхәтәантәихаз ҳахьҳқәа ҳәаны...
Инхада?
Алашьцарақәа ирынхало,
Аҳәаҳәала ҳазҷиҭларoуп ҳанцо,
Аҳәаҳәала ҳапҵс-цырақәа зыдхало,
Аҳәаҳәала – зыда ҳҳарахо...
Адгьыл хәаҷы дгылан даҳзыпшароуп,
Ипҵсымцароу аҵхқәа ҭагҳо,
Аҳәаҳәала ҳахьҳқәа иҵаларoуп,
Анышә хьшәашәа
Ашәҭ хьшәашәа нахѡо.

***

Иҭацәит амѡа,
Шәышықәса раҧхьа имѡаз.
Аҵыхәтәан днеиуеит аибашьѡы идыркараз.
Иҭацәит ажәѡан,
Шәышықәса раҧхьа иихьаз,
Аҵыхәтәан ҵыс шьҭан ажәѡан хымҭа гәазҭоз.

Иҭацәит ашәа,
Шәышықәса раԥхьа ишәаз,
Ашәа зхараз ашәа ижит џьара.
Сҭацәит сыблаанҳа,
Шәышықәса раԥхьа имцаз,
Аҧыхәтәан шәҭы иаҧәарак ццышәны изгаз.
Иҭацәит амҩа,
Шәышықәса раԥхьа иихьаз. Аҳә инаур,
Шәышықәса раԥхьа иихьаз,
Уажәоуп ианцәыртҧуа ашьҭыбжь ҳмырҳаҳо.

***

Сыхцәқәа сықәпсаны исцәыԥсыз адгьыл сҭәыуоит,
Ашьац-ҳаҳа сажәларц сшьапқәа хтуп.
Иҟам ашәҭқәа иҟам адгьыл рылахызҩеит.
Иҟам сара сеиԥш иԥшшәуп, ишәуп,
Иҟаԥшьуп, ицәышу ҟаԥшьыцқьоуп,
Иԥсҭазаароуп, инхароуп, иҧаҕоуп,
Саркьаххыроуп, саркьаԥыххааруп, иуашәшәыроуп,
Ихынҳәыроуп, иҟам ашәҭыц сазыԥшцәоуп.
Сыхцәқәа сықәпсаны ашьыжьра снангылоит,
Адгьыл аҧоуп са сыԥсҭазаара зҭанҧәо,
Амшын агәоуп ара ҿынлара зныԥшыло.
Амшын аҧоуп ҳара ҳашлараз ҳазго.
Сыхцәқәа хыстыр, сшьапқәа хыстыр исҭахҳамкәа,
Адгьыл сҭәыуар, адгьыл хыстыр ҳәа сацәшәоит.
Иҟоуп иҟам, зышьҭыбжь ыҟам, зажәабжь ыҟам.
Аҧхаз ԥшьшьала сԥенџьыр ныдиҧоит аҳәы.
Са сыбҕьыцаҿ иҟам ишьҭыбжь смырҳаҳакәа,
Исызҭихуеит инацәкьарақәа сжьаны.

***

Уа хәра мыжда
Изырҕьо хәшәы рзымԥшааҙац.
Аҳ рыцҳа иԥҳа заҵәы
Акы лмыхәаҙо лыхәра дагоит.
Ашәа шәаҳаанҙа ԥхьарца ирзанымҵо,
Ашәҭ шәҵхаанҙа нап иазҿымхуа...

Уа, ажәа мыжда,
Аԥхьа изҿыҵшәаз гәыԥжәа дагоит.
Лашәык аҙы дырыргаанҙа аҙы дагоит,
Ахәлара гәашәҭаанҙа шәаԥшь ҟаԥшьуп,
Шәаԥшь шьа хыжжы,
Лаҕырҙ знымҵәо
Амшын ҵааршә иналаҵәоит...

Уа, уаҩ дызҿымсыц ахра уԥнашәахьеит,
Аамҵа убжьнаххьеит,
Уҵеи ԥышәагоуп,
Уԥс ԥышәагоуп.
Бзиа узбоит убара сылшонаҵ,
Ухәра – хаҵара гәаҵагоуп.
Уа раида гәышьаҙа,
Иумчгәышьоузеи.

***

Ԥсрак сахыԥеит, сҵахаҙазаргь
ԥсрак ауп сыззыԥшыз,
Ашәҭқәа рышьҭыбжь смаҳаҙазаргь,
ашәҭқәа роуп сызцыз,
Ҵыскгьы ҵәыуозааит ашамҵаз,
ԥсра ҳәа зымбаҙац,

Адгьыл гәалақәа рацәазааит, адгьыл
ауп инхаз.
Ԥсрак сахыԥеит, сықәра маҷцәоуп,
сықәра шәмыԥхьаҙан,
Ари исзымҳәо, ари исзымхо – ҽаԥьара
ишәымҳәан.
Аҽашьуазааит зхы иатәымкәа баша
изызҳауаз,
Аҽашьуазааит, аҽашьуазааит шәҭыцкгьы
згәы иагаз,
Бжьы мацарак, адгьыл иақәло,
адгьыл еиԥш инхаз,
Аҽакала, аҽа бжьыла иҟоу ҭахахьаз,
Ашьыжь ҙаҙеиԥш сҭахаҙазаргь,
ашьыжь еиԥш схараз,
Сҵәыуаҙозаргьы срыцҵәуазааит ашәҭқәа,
Сҵәыуаҙозаргьы сацҵәыуоз аԥша.
Ацәыкәбарқәа, ацәыкәбарқәа рылаҕырҙқәа баз,
Ҵыскгьы ҵәыуазааит ахала, ԥсра ҳәа
зымбаҙац
Аҽакала, аҽа бжьыла иҟоу ҭахахьаз,
Аҽашьуазааит зхы иатәымкәа
баша изызҳауаз,
Бжьы мацарак, адгьыл иақәлоу,
адгьыл еиԥш инхаз.

* * *

Ҽыѡк адгьыл иқәымҙо, ҽыѡк зыԥсы зыхәламҙо
Адгьыл аҳәаақәа уаҳа ирызкҙом.
Адгьыл иацәнымхаз, иацәмаҷхаз ашәақәа
Изҳәаша, израҙаша дахьнымхо азыхгом.

Адгьыл сыцәмаҷуп, ари адгьыл сакʒом,
Исзымҳәаз сашәақәа шысҳәаша збом.
Сыдгьыл иаҿытɯәаз лаҕырʒк ала сшьуп,
Схьаақәа ирылахаз сымԝа заҵәуп.

Ҽыԝк сыдгьыл иқәымʒо, ҽыԝк зыпсы зыхәламʒо,
Аамҭақәа азеиԥымшьыр, саамҭа сцәынҵәоит.
Зҳәаақәа узрыламʒо, зхьаақәа ирзымгаʒо
Ҽыԝк ахақәиҵраз ахы ҭанархоит.

Снеиуеит – атʒамцқәа лаҕырʒыла икәабо,
Изымцәажәо хаҳәқәак снапала еиқәырхо.
Снеиуеит зны анацәа рмыткәмабжь ахьгоз,
Изымхынҳәыз аибашьцәа рʒыхьқәа ахьҭабоз.

ГӘЫНДА КӘЫҴНИА

1965

* * *

Аеҵә ацралан,
ажәԝан былуеит.
Ажәԝан цыблаахқәа
ҳашҟа илбаауеит.
Урҭ роуп мцажәлас
иҳамоу ҳара,
Ажәԝан цыԥжәахақәа –
иаҳцәыʒыз рыԥсҟәа...
Атɯх исцәалаʒыз
сԝызцәа ԥшаатәуп,

Урҭ рыхьзқәа
аеҵә цыблаахқәа ирнуп.
Рызҽыстуеит аҙәаҙәала,
срыԥхьоит маҙа,
Итҙозеи...
Ҳмеицәажәац
ҭынч, ҳгәазхара.
Зныхгьы ҳанеиԥыртҵ
иацы акәу ԥьысшьоит,
Амҩа снанылар,
испылошәа збоит...
«Амраҽ» ҳнеидтәалап
ҳнаҽыхәо каҳуак,
Ҳхақәитра аҳауацқьа
лбааҳдап ҽамҩак.
Адгьыли ажәҩани
ахьеивҵоу ԥьара,
Ашәаԥшь ацралан,
иаҽуп абылра.
Араҟа ҳаиқәымшәаргьы,
Уахь ҳаԥсҟәа еиқәшәоит.
Ҳқәыԥшны наҙаҙа
«Амраҽ» ҳаанхоит.

* * *

Зыԥсадгьыл зхы ақәызҩаз аԥсуа тыԥхацәа ирзыскуеит

Ԥсаатәны иахыԥрааит быԥсы-лаша Аԥсны-ԥшҙа.
Бааԥын шкәакәан, бааԥын қәыԥшын.
Хьаак аздыруамызт макьана ба бгәыԥшқа,
Инбыжьыз ари адгьыл азаҵәра аныԥшит.

Нарҭаа раҳәшьа, Гәында-ԥшʒа, Гәында!
Инбыжьыз бхыԥша, быгәаҕьра бымда
Аҭыԥхацәа неиуан рыԥсадгьыл рыхьчарцаз,
Рашьцәа еиҵамхақәа – Нарҭаа еиқәдырхарцаз.

Иарбан насыԥыз ба быхьʒала иҟаз,
Бара бзыԥшаауаз, ибыԥхьоз аѡныҟа.
Бымѡа еихызҵәаз ахызаҵә бзыԥшыхын,
Аԥсҭазаара ашәҟәы ба быԥсҭазаара аныхын.

Ацәашьы асыркуеит, саҳәшьа, бара бзыҳәан,
Ацәашьеиԥш иʒыҵуеит сара сымшқәа еибыҳәан.
Сиҳәоит Анцәа, ма быԥсаатәны бхынҳәында..,
Аԥсны-ԥшʒа бахылаԥшырц, хаҧы-лаша Гәында.

* * *

Сеибашьцәа бырхылаԥш, Афродита!
Уажәазы ба багьраҳәшьоуп, багьрануп,
Багьрыԥхәысуп, изызхьуа, ргәы иҵоу,
Хи-хәымпали, хәреи-хәырбгьыци ирыҵоу
Ба брынцәоуп,
Ба бынцәара ххьа-хануп,
Бара бԥара згәаҕьыз роуп, –
Брануп.
Сеидру, уажә иахьыҟоу, инхада, иԥсыда?!
Сеибашьцәа бырхылаԥш, Афродита!..

УҞАМ

Уҟам ҳәа сарҳәеит.
Аҵхи аҵхи еихыҵит,
Аԥсыкоуп уи аихыҵра иахыҵыз.
Уҟам ҳәа сарҳәеит.

Дгьыли жәԥани урыбжьыҵит,
Урыбжьыԥрааит,
Уԥсы ҵысны аҵыстра иахыԥрааит.
Аԥсыкоуп ибжьысыз,
Дгьыли жәԥани неимаҳан еимыҵит,
Уахьҙеит, урыбжьыҵит.
Аԥсыкоуп – шәышықәса бжьысит.
Уҟам –
Аҵхи аҵхи еихыҵит.

ИЦАЗ

Уахгоуп лашарак ахь,
Араҟа икарахаз,
Уԥшҙоуп нцәахшароушәа,
Уԥшҙоуп, иухароузеи!..
Ихызԥаз ҳаблақәа...
Узбаз, уззеилымкааз.
Уцара са сшеилнархааз,
Ада са исылаххаз
шыԥҵәаз,
Сыԥсы уа ишулахаз
ицаз...

***

Саныриа исгәашәу...
О, сара агәаша,
Уԥшаара иаркараз баша!
Шаҟа гәашә еимыздаз, гәашәк сызҵамлеит,
Згәашә маатыз урҵ ашҵақәа
Шьҭа еимамлеи.

Шьҭа аҳаскьынра ҩеин,
Аҩнқәа ирхыҵәеит,
Азаҵәра ҳаскьын бааԥсны
Сгәы иахыҵәеит.
Нас ирхуа урҭ ашҭақәа
Аԥсра нықәлап...
Оҳ, иархит инарыҵакны
Сара исықәлоу!
Хьаак – сыхәда иныҵакны, инаҷырхан...
О, зцара ҳәызба цагәны
Зхы иазырхәаз!..

ҚӘРАХЬЫМЗА

Уанбанзаҟоу, сыбла уаԥырымшәо,
Сыбла ушыхгылоу,
Ахаан усԥырымҵуа,
Уаҳагь ахаан усԥымло?
Сумхьаан,
Усышьҭыҵ,
Уажәгьы ушьапышьҭақәа
Рышьҭыбжь
Исхьымзауа исышьҭоуп.
Қәрахьымза!
Саанкыла,
Иузсамҳәаз,
Узхьымзаз
Зегь саҳәа инасцәымза.
Исызхымгац...
Исызхымгаз,
Қәрахьымза!..

Аԥсҭазаара улымкаа схы ахызбааит...
Улымкаа – амра,
Улымкаа – ашьыжь,
Аеҵәа, амза, амшын.
Сгәазхара исзымбаз,
Исзымхаз
Аҳауеиԥш,
Аӡеиԥш
Зызхара
Аԥсҭазаара ззымжәыз
Сыбла иаԥырымшәо,
Сыбла ихгылоу,
Ахаан испҵырымҵуа
Уаҳагь ахаан испҵымло...

АҨСНЫ

Уҭакуп амацәаз...
Аԥсҭазаареи аԥсреи наузцас
Иухыкәшоит,
Реикәшара нҵәом,
Уҭыԥраан ҷьаргьы узцаӡом.
Уҭагьежьуа уҭоуп уԥшаауа, –
Ҷьара еимҟьарак убар,
Ҷьара мацәыск аалашар...
Уԥсаатәуп, умҵәыжәҩа рҟәыдуп,
Аԥсны, нас зны иааузҳар...
Макьана жәҩангәашәқәа аркуп,
Макьана сыԥсаҵа уҵәахуп.
Уа уакәзар сымш, сызкәыхшоу,
Амацәаз мыжда уҭыԥраар сҭахуп.

Сукәшоит, сеикәшара нҵәом,
Нас зны снаукәыхша сцоит,
Убасҡан мацәыск аалашоит.
Абри адгьылаҿ уаҳа ԥсра убом,
Сыԥсра акәзааит атцыхәтәантәи аԥсра.
Наунагӡа уақәлаз уара!

АХЫЗАҴӘҚӘА РЫПЫРРА

Издыруеит акызаҵәык,
Уареи сареи усҡан
Иаҳхыпрааз ахызаҵәқәа
Рышәышәыбжь еиԥшуп
Са сызаҵәра.
Сыԥсра саԥысрашәа сыѽуан,
Сгәы абжьы адунеи зегь иахыѽуан,
Ахызаҵә сгәы абжьы изахьӡомызт,
Издыруеит акызаҵәык,
Иахьӡаргьы сгәы абжьы азыхѽомызт.
Уи ашәышәыбжь –
Сызаҵәра ашәышәыбжь,
Сааит саргьы хызаҵәра.
Ҳаԥсҭазаара – ахызаҵәқәа рыпырра,
Цәҟьарада рыпырра,
Снаӡеит шуҳәо унаӡаанӡа...
Иудыруаз акызаҵәык,
Ишшәарҭоу цәҟьарада рыпырра
Иҟьалаз
Ахызаҵәқәа.

АҢАЗАҬӘ

Аҩны баша иара аҧшәма изыҧшуп,
Аҽҕәа агәара иҭакуп,
Амза аҵеӵь иҭаҧшуеит,
Умааʒаргь сузыҧшуеит.
Амҩа ахаҳәқәа аныҧсалоуп,
Ҳгәарабжьара дыбжьалан,
Ҽыуаҩк шкәакәа маҭәала
даауеит.
Издыруеит уи аҷкәын,
Уи аҷкәын уаҵәы ашьыжь
дыҧсуеит,
Макьана ҳахәмарлап,
Уаҵәы ашьыжь абаҟоу,
ихароуп,
Уахак ҳазлахәмаруа,
Аеҵәаҕәа аҵәца иҭаҧсоуп. Аҵәца ҳцәыҧҽит, –
Уаҵәы ашьыжь уи аҷкәын дыҧсит.
Ҽык агәара иныҭҟьан,
Акьыркьырбжьы сара саанарҧшит.

СЕИБАШЬҨЫ ГӘЕИҬАМХА

Аамҭа смаʒо сызшаз,
Ааҭгылаха сымҭакәа,
Мҩа заҵәык
Шәынтә сеикәзыршаз,
Аамҭа цәгьа иумҭаны,
Ҳамҭас исымоуп сара

Имыцәо гәатә лашак,
Уа уакәхап, сфырхаҵа, уара,
Сгәы иҧнымҵәо иҵалаша!
Ашәышықәсҟәа иргәылсны иаауа,
Сеибашьҭы – гәеиҵамха!
Сгәаҧхара кәалʒны иушәҵауа,
Ухаҷы лаша еицамкуа.
Идәықәуҵаз жәҭанахь ухҷа
Фцырҟьоуп излыхугьы.
Угәеиҧш иаартуп умаҷа,
Хьцахоуп изныхугьы.
Икыдҧаау етәала ҳзырҧхаз,
Жәҭан мца лашарала.
Ахаан имыʒуа инхаз,
Иҷымцәааз гәаҧхарала.
Ашәышықәсҟәа ургәылсны уаауеит,
Сеибашьҭы гәеиҵамха!
Узықәтәо уҷыццышә ҧыруеит,
Аҷышьҭых, аҷеиҵыхны!

АФЫРХАҴА

Ухьʒ зхыз амшаҷ
сааҵгылеит сара,
Иаҵан уи амш
ухәыцра, ухыҧша.
Аҧша сызҷнаҵуан
убжьы ахаҵаны,
Аҵх ҵәаауан,
иуыууан бганы.

Уцәаҩақәа ахыскааит
аамҭа ицаз,
Шәышықәса зхыҵыз,
мшык иҭаҳаз.
Уи амш исуркит –
ҵәыцак аҳы,
Изсыржәша дысзымдыруа
инхеит снапаҷы.
Иқәхаз ацәҳәыра
иҧсы ҭанаҵоит,
Ҵәыцак аҳы
жәларык еиқәнархоит.
– Уи аҳы са сыҧсоуп,
Иахьыгҳа адунеи! –
Ухьҳ зхыз амшаҷ
ианҩылан саннеи.

ГУНДА САҚАНИА

1966

* * *

Аибашьра ихәмаруеит
ахәыҷқәа,
Уи закәу Анцәа
идумырдырын.
Рабџьар иҭо хәмаргазаргь
ахқәа,
Аибашьра Анцәа
идыумырдырын.

Аибашьра ихәмаруеит
ахәыҷқәа...
Рыгәқәа ԥшқоуп,
иабардыруеи дара,
Уи ахәмарра ахьаа
дуӡӡа шацу,
Раагәа аҽатҵәахуеит
аԥсра,
Адгьыл дара рзыхәа
шьацуп.
Аибашьра ихәмаруеит
ахәыҷқәа,
Ԥхными, амш акала
иҟәандоуп,
Аибашьрахьтә изымхынхәыз
рыгәқәа,
Ҷымҭ итҵәыуоит,
урҭ уажә зегь
рбарҭоуп.
Аибашьра ихәмаруеит
ахәыҷқәа,
Урҭ рхысыбжь
адгьыл зегь арӡыӡоит.
Аибашьцәа арҽыхоит
урҭ рыбжьқәа,
Аибашьцәа ахәыҷра
иахӡыӡоит.
Аибашьра
ихәмаруеит
ахәыҷқәа,

Ихәмарразааит,
ахаангьы
ихәмарраз,
Ирхылаԥшуеит
аибашьцәа
рыԥсҟәа,
Знымзар зны,
уи аибашьра ду
нҵәаруеи...

* * *

Амаҭ еиқәаҵәа
Ацәа иҧыҵын иҧалеит,
Ахаҳә шкәакәа
ԥыххааса ибзҩалеит,
Амаҭ ҟаԥшь
ацәа ахыбзаауеит,
Аамҭа еиҵыҵын
еиҵалеит,
Амаҭ шкәакәа
Ҷымҭзакәа иԥшуеит.

* * *

Аибашьра аԥсра
афԥы ахышәшәоит,
Аибашьра мцацәа.
Ахацәа афырхаҵашәа
рҳәоит,
Шәнеибац ахацәа!
Ахәрашәа рыхәрақәа
арҧьоит

Аибашьра ианымшәо
афырхацәа,
Анацәа ҽымҭзакәа
ишлоит,
Гәаныла Анацәа агарашәа
рҳәоит,
Гәашьара змырзыз
Гәашьацәа
Аибашьра аԥсра
афԥы
ахышәшәоит
Нырцә арлашоит
амра шкәакәаза...
Акгьы
иаҟароуп,
акгьы.
Акагьы
Иҭазоит
Зегьы.

* * *

Адгьыл
Ажәԥан иалакнаҳоу ҟаԥшьуп,
шьала ишәуп.
Адгьыл ҟаԥшь
Урҭ зшьа алоу,
Адгьыл шьҭыхны иркуп,
Амаԥьа, игәнаҳауп,
Адгьыл каҳар,
Зыԥсы алоу рыԥсы илаҳәан иркуп,
Уи Аеҵәа,
Зеиԥш ыҟам,

Агьежьра иаҽуп,
Ҽыц акгьы ыҟам
Ауаа аибашьра иаҽуп.
Адгьыл шьала ишәуп.
Ажәҩан иалакнаҳау
Адгьыл...
ҟаԥшьуп...

* * *

Зегь алаʒоит
адгьыл,
Ан лылабжыш ада,
Зегь алаʒоит
ажәҩан,
Ан лҵәуабжь ада.
Ашьарҩашқәа алаʒоит,
Ашьамҩақәа алабоит,
Ан лылаԛырц
Хаҳә шкәакәан
иалахоит,
Адгьылгәы
хыкәалаан,
Хызаҵәны иналалоит.
Зегь алабоит
адгьыл,
Ан лылаԛырʒ ада.
Зегь алаʒоит
ажәан,
Ан лҵәыуабжь
ада...

ЗАИРА ҬҲАИҬЫКӘ

1966

АШӘАҚӘА

Ашәаҟәа, сашәаҟәа шәабаҟоу,
Ашәаҟәа сгәаҵа зырдо?
Ашәышыкәсаҟәа иргәыласоу шәабаҟоу,
Маалыкьҵас амҩа ҳзырбо?

Иамхацәаз ашәала дшәырҷыха,
Адгьылаҷ ус иаҟәнагоуп.
Ахәраҟәа рхьаа шәнарыха,
Аԥсадгьылаз убас ихәарҭоуп.

Ҳабацәа рхәышҵаарамца неиҟәышәҵа,
Ҳашьцәа адәаҷы изырԥхо.
Иҳажәлаз мцала дыԥхьашәца,
Ргәаҵгаҟәа ҭыблаан изго.

Ашәаҟәа, сашәаҟәа шәабаҟоу,
Ҳанацәа рылаҕырӡ зырбо.
Аҳаҵгәынқәарҷ шәыбжьыхаа анбаго,
Ҭынч дыцәартә уа зыԥсы зшьо?

Амарԥьа, аашьарак уа ишәмыхьын,
Ҳҭоурых ахсаалаҷ иарбоуп.
Ацәҳәыраҷ шәымҵәыжәҩақәа нышәмыжьын,
Агаҟа макьаназ ихьҭоуп.

Ахаҵа иус гәрагоуп,
Иԥеиԥшу аиааира агароуп.
Ахьааи ашәеи еиларсуп,
Ашәа – аҭынчра иазҳәоуп.

***

1992 ш., декабр 14 аҽны
авертолиот аҿы иҵахаз
ирыхьӡнызԛылоит

Аццышә, аццышә илахеит аԥсҟәа,
Аццышә, аццышә еиԥшхеит агәкәа.

Ашьхара аика акасеиқәаҵәа ахшьуп,
Ашьхара акалҭ асаби дахшьуп.

Ажәԛан, ажәԛан аблақәа хнаԛеит,
Ажәԛан аҵаҿ аҵәаабжьқәа геит.

Адгьыл иацәтәымыз ахызаҵә ҭирҟьеит,
Адгьыл агәышҵаҿ дацқәак ҿыцәтәеит.

Аҳауа иалоуп агәыҕрақәа ԥшаауа,
Аҳауа иалахеит ахәыцрақәа гьежьуа.

Аццышә, аццышә илахеит аԥсҟәа,
Аццышә, аццышә еиԥшхеит агәкәа.

АИБАШЬԚЫ ИМОНОЛОГ

Аибашьԛы, иҵахаз акомандир
Бесик Квираиа ихьӡынԛылоуп

Уиаахыс ҭынчроуп,
Ҭынчроуп, сыԥшуп.
Сԛызцәа, иҵӡозеи,
Кәакәаа рхәы исзыԥшуп.

Амарԥьа, сҩызцәа,
Ишәылалап хьҭак…
Ҳатәазымбо иҳажәлаз,
Днашәмышьҭын шьаҽак…
Уиаахыс ҭынчроуп,
Ҭынчроуп, сыԥшуп.
Сҩызцәа асеиқәаҵәа
Рҽылак иԥшуп…
… Ах, исыцәшоит,
Исыцәшоит, абар…
Мрагылара сыжәлоит,
Сышҭахаз рбар…
Уиаахыс ҭынчроуп,
Ҭынчроуп, сыԥшуп.
Арымарахь, арыгьарахь
Иҵаслымхан иԥшуп.
Издыруеит шәхымҭа,
Ижәуит шәара шәшьа.
Баша ақәылаҩ дацәшәомызт
Шәхыԥша.
Шәфырхацәан…
Издыруан…
Ҳагәра еибагон.
Аиашаз, сшәыхʒыʒон,
Сшәыхʒыʒо сынҵәон.
Аʒҩыбжьааи Аҭарааи
Рырԥарцәа еиқәшәон.
Ҩ-рык ҩ-қыҵак
Рыгәҭылак ирыхьчон…
…Иҵʒозеи, сыхнымҳәʒац,
Ҭынчроуп, шәыԥшуп,
Сабԥьар исыҟәныстҵаз,
Сыԥсадгьыл иахшьуп.

ШӘФЫРХАҬАРА ХӘЫ АМАЗАМ

Жанна Ԍәыԥьиаԥха
лгәалашәара иазкны

Шәыԥсқәа ҿыхуп,
шәыԥсқәа ҭынчуп –
Аҭынчра зхы ақәызҭаз.
Шәызмадоугьы бымбалыхуп,
ишәзыраҳаҭуп
аибашьцәа.
Ишәразҟызоуп,
шәа ишәнырхьан,
шәыԥсадгьыл шәыԥсы
шамажәдоз,
Шәан лкыкахш еиԥш
шәызҿыхәоз,
шәаԥсуара-ҙыхь
шҭамбаҙоз.
Шәыԥсқәа ҿыхуп,
шәыԥсқәа ҭынчуп –
Аҭынчра зхы ақәызҭаз.
Шәа ишәыхьчоз
ирхылҵуа иашоуп,
ашьа – мцы амҳәаҙац.
Амаалықьцәа рҭыԥ –
Ԥьанаҭуп,
зыеҵәахә камшәаҙо...
Шәыԥсқәа ҿыхуп,
шәыԥсқәа ҭынчуп –
Аҭынчра зхы ақәызҭаз.
Шәара ишәылшәыршаз –
ҭоурыхуп,
Шәфырхаҵара хәы амаҙам!

***

Игәынқьуан, Аԥсны џьабон,
Аибашьра – хлымӡаахын.
Шьоук рыԥсадгьылаз иқәԥон,
Гәыграк ргәаҵа иҵаршәын.

Ҳаға бџьарла дҽеырбон,
Уи цәгьашәа дмақаруан.
Ҳадгьыл шьала иркәабон,
Ҳҵеицәа рыԥсы надкыл.

Шьоук рҽарҭон абна агәы –
Ахаҵара мариамызт.
Ҳԥеиԥш рыԥшыхәуан шьоукгьы –
Аԥша ахьасуаз еилкаамызт.

Дгьыли-жәѡани ршьаҟьон,
Ҳханқәа амца рхыжьын.
Имиц рԥеиԥшгьы рҽаҟәон,
Ауаѡы – дгыгшәыгын…

Лаҕырӡын агәқәа збылуаз,
Анацәа уазыруан.
Мыткәман урҭ зҟажауаз,
Рызаҵәқәа инрыжьуан…

Аха иман аԥсуа аҳақ,
Урҭ, Гәымсҵа измырит.
Ирхагылаз «рых-ҟабақ»,
Хшыѡ шҵаӡам днардырит…

Аԥсны – ҭынчроуп, иахьазы,
Иҳамазкуа – дҟамлароуп.
Ҽԥныҳәак ҳмоурц уаҵәы зны,
Иаҳгәыҵак иҳахьчлароуп!

ШӘАБАҨОУ...

Аибашьраан аиааира ҳзыргаз –
Афырхацәа ирыхьзынҧылоуп

Шәабаҟоу ауаа цқьақәа,
зыламыс ҳараку?
Шәааԥсара шәыхьзама
аамҭала?
Дхуп шәара шәышьҭа –
згәы шҳамла иҭәу,
Дцом уи дшәаҧсны
аламала.

Шәабаҟоу, са сшәышьҭоуп,
згәы-цқьа нцәахәу?
Асаркьеиԥш ҳхаҷсахьа
зынхало...
Дыҟоуп зегь збарҭоу
хыхь анцәа ду,
Хәыцы-хәыч уи ишҟа
шәа шәхалоу?!

Издыруеит, шәа шәыҟоуп –
хьаалагь шәа шәҭәуп,
Шәуаҧра зырҧашьо
дҟамлароуп.
Издыруеит, лашарак
цәашьушәа ишәхаркуп,
Аиашамҧахь уи
ҳагалароуп!

ЗИНА АЖЬИПҨА

1968

СБЫМҬӘЫУАН, СБЫМҬӘЫУАН, САН!

Сбымҭәыуан, сбымҭәыуан, о, сан,
Са иҭәыуатәу среиуам, амыткәма бымҳәан.
Ҳаҧсадгьыл аншәарҭаха иҧхьасымкӡеит схы,
Ҳаҧсадгьыл ахьаа-мца ацрасуан сгәахы!

Бымҭәыуан, сбымҭәыуан, сбымҭәыуан, сан,
Са иҭәыуатәу среиуам, ибҳәарҭам бымҳәан.
Аҳәҳәабыжь уажәы-уажә сыҧсы ҿнакаауан,
Исаѡымшәо ахызаҭәқәа аттаҳәа иаауан!..

Сҭахеит, аха ишҧыкәуу, сыƙамшәа бымбан,
Дрыцҳами бҭаца хәыч, дысзыжьжьала сан...
Са иҭәыуатәу среиуам, амыткәма бымҳәан,
Бымҭәыуан, сбымҭәыуан, сбымҭәыуан, о, сан!

ДГӘАƘУАН АРҦЫС

Дгәаƙуан, дгәаƙуан арҧыс, ихәра
цәгьала иҕәҕәан,
Уа лылаҕырӡ ицәыҭәахуа ҧҳәызбак
дихатәан.
Иаарыкәаршан аҭƙәацбыжьқәа
амцабз еиқәҭәашон,
О, ҳшьа, ҳшьа рыцҳа еиҭагьы икашуан!

Дгәаҟуан, дгаәҟуан арԥыс, илаԥш хаа
хәашьуан,
Раԥхьаʒа акәны аԥҳәызба арԥыс
дылшьышьуан,
Адгьыл ихыц-хыцуаз иҭыжәжәон ажьы,
Иааѡуан, иааѡуан ашьхақәа ргәынқьыбжьы.
Уаҳа ззымчҳаз арԥыс игәеисабжь
еиқәтәахьан,
Уа лылаҕырʒ лызнымкыло аԥҳәызба
дихатәан,
Игон ишгац аҭҟәацбыжьқәа, амцабз еиқәтцәашон,
О, ҳшьа, ҳшьа ирзымшьыз еиҭагьы
икшон!..

АЧЕЧЕН ҶКӘЫН ШЬАПЫЗАҬӘ ДКӘАШОН

Ачечен ҷкәын шьапызаҭә дкәашон,
Хьаацәгьак са сгәаҭан икшон!
Дшыҳәҳәоз ибҕарҵоз сиеицәан,
Ашьарѡаш исхыҵәоз цацәан!

Ачечен ҷкәын шьапызаҭә дкәашон,
Алаԥшқәа гәыҕрак ршон,
Ихырхәарцаз ажәѡан лаҟәуан,
Адгьыл аʒамѡа цәаакуан.

Сыԥсадгьыл агәы ԥшқа ԥшаауан,
Аԥсра иаиааины иаапшуан!
Ачечен ҷкәын шьапызаҭә дкәашон,
Сбылуан, са сыццышәха схәашон!

* * *

Анра иахьымʒоз аҭаца қәыҧш уахагьы иа изы,
Иххаʒа ацәымзеиҧш изаркы быҧсы,
Лаҕырʒыла бҽыбымхәыҽцәан, ус иара
иҭахʒам,
Гәʒрала нас бизыжьжьаʒом, ҧыхьеиҧш
дыҧхаʒам.

Ах, ишҧа, ишҧалашоз аеҵәақәа уаанʒа,
Ажәҩан ду нархарҵеит аҧсҭҳәақәа хьанҭаʒа!
Иҧшуеит адгьыл шәарак аҧшынны,
Иалаҵәыуеит аамҭа аҧша агәы ҧшааны!

Иҟам, иҟам, иҟам, ох, ирацәаҩцәоуп,
Аха Аҧсынтәыла зтәызтәхьада, имицгьы
шьоуцәоуп!..
Ҽеишәа иззымбаз ҭацара уахагьы,
абааҧсы,
Иххаʒа ацәымзеиҧш изаркы быҧсы.

ИГӘАМҴУЕИТ АГӘЫ ҦШҚА...

Игәамҵуеит агәы ҧшқа бааҧсыла,
Игәамҵуеит, иҳәҳәоит саргьы сшьа...
Ахәрақәа ҕәҕәоуп Аҧсынтәыла,
Ишәҳәа, уара, ахәрашәа шәҳәа!

Иҧыххааса еилажьуп агара,
Еилахәашьʒа алҩа ҳантоит.
Иқәшуп ашьарҩаш агәара,
Ажәҩан ашәыта аҽатәоит!

Ахәрақәа ҕәҕәоуп Аԥсынтәыла,
Ишәҳәа, уара, ахәрашәа шәҳәа!
Игәамҵуеит аҵеицәа баапсыла,
Игәамҵуеит, икшоит хаз аԥша!

Ацәқәырԥқәа иҟалаз зныруа,
Ар реиԥш рҽырцәгьан иаауеит.
Аҵлақәа аапшуеит иуазыруа,
Ахаҳәқәаҵәҟьа рылаԥш ҵәаауеит!

Игәамҵуеит, агәы ԥшқа баапсыла,
Игәамҵуеит, ишцәоуп саргьы сшьа,
Ахәрақәа ҕәҕәоуп Аԥсынтәыла,
Ишәҳәа, уара, ахәрашәа шәҳәа!

АХҚӘА

Зыжәлар ргәеисра иацу 3

Баграт Шьынқәба

Сыԥсадгьыл, угәынқьбжьы саҳауеит 7
Харак зыдҙам уоуп, Аԥсны! 8
Абрыскьыл иоуп рашьла инеиуа. 9
«Мшын дук схыԥшылоит, игазго…» 10
Зыԥсадгьыл зхы ақәызҵаз – иқәҙам аԥсра 11

Иван Ҭарба

Ахақәиҵра 12

Кәымф Ломиа

Апоет игәы ахы аналамла 15
Ихарам уи аамҵа 16
Аиааиреи агәырҽеи 17
«Абри аҽыза агәаҟра…» 17
«Ацәыршәагақәа иҳамаркит…» 18
Аҟәа далалан днеиуеит Арзамеҭ 19
Аԥсуа 20

Гьаргь Гублиа

Уи иакәзаап узҵаху 21
Аибашьҽы идҵа 22
Аныҳәа ацәаҽақәа 23

Аԥеиԥшхә 24
Иабаҟоу ахәрабҕыыц 25
Аԥхыӡ..... 26
Хамзат Ханкаров 27
Борис Гәыргәлиа уахь! 28

Илиа Лашәриа

Агәаҕ..... 30
Аҕа иҵыԝра 30
Аибашьра – адибал 31
Жәԝангәашәԥхьара..... 32
Ажәԝани ахреи 32

Мушьни Миқаиа

Агәыҕра..... 33
Ацәацәашь..... 34
Ахаҵа игәырԝа 35
Аԥсуа ԥхәызба лҟазшьа..... 36
Кәыдры 37

Кәасҭа Герхелиа

Ианшәарҭоу Аԥсынра..... 39
Аԥсадгьыл агимн..... 40
Шәыԛәпраа аишьцәа, шәҽеырба! 41
Аԥсназыхәан са сҭахозар… 45
… Хьаашәк сызҵысуеит… 46
Ақәрахьымӡақәа рзы ауаз 49

Нели Ҭарҧҳа

Ихәу ацәаҳәақәа 50
Еиқәхоит ари адгьыл 50
Шәнеибац!.. 52
Аҧсадгьыл аҳақ 53
Аҧсадгьыли уареи 54
Сыҷкәын дзусҭа... 55
Агәыҕра 56
Иа Анцәа, иа Анцәа дыҟазар.. 59

Платон Бебиа

Сыҧсадгьыл 61
Аамҭа хьанҭа 62
Уи аҩнынӡагь снаӡандаҳәа дцон 63
Дкәашон Гена Карданов 65
Аҧҳәызба дцеит еибашьра 66

Борис Гәыргәлиа

Ҭагалантәи аҧшақәа 68
Адоуҳа 70
Ахаҳә аамысҭашәа 71
Агәхьаагара 72
«Аҧсуа шҭаҿтәи» ахәыҷқәа 74

Сарион Ҭаркьыл

Шәгыл зегьы 76
Абду 78

«Аʒә дшалагылаз амца шыра…» 80
«Нас ажәабжь иман дааит лмаҭа…» 81
«Узшьырц иааиз – уи дуаҕоуп…» 82

Заур Кәарҷиа

Ишҧаҟоу, мшәан, абҵьар аҟазшьа…» 82
Аибашьҩы қәыҧш 83
Зыхьʒ еилкаам аруаҩ 83

Валери Дауҭиа

Аиааира 84
Адауаҧшьқәа 85
Марттәи ажәылара 86
Ҳҭоурых иазынхеит 87
Амыткәма 87

Терент Ҷаниа

Ҭыҧх уажәааны 88
Аҧсназы ашәа 90
«Аҧсра ныҟәон, уи еиқәыцәо, имлашьуа…» 91
«Абҵьар ҿеихак амам…» 92
Ан илзымҳәаз ажәа 92
Дцон аҧҳәызба ҧшыхәра 94

Мушьни Лашәриа

Иҧшьоу, ихьыҧшым, Аҧсынтәыла! 95
Иаҳцәыʒуа ҳзымдыруа ҳаҟам… 96

Уԥа соуп, Ҟабарда! 97
Нальчиктәи амитинг 99
Ахәыҷқәа рыԥсыбаѡ, рытԥәаабжь датԥоуп! 101
Аибашьраантәи агарашәа 102
Аԥсуа ʒɣабцәа 103

Таиф Аԥьба

Аԥсуашәа 105
Абыргцәа 106
Изакәызеи исыцрымшәо 107
Ихнымҳәыз аибашьѡы ибжьы 108
Амѡа 110

Никәала Кәытҵниа

Анцәа иҿаԥхьа 111
Сыршьыр ҟалон 113
Аԥсцәа ангыло 113
«Исымбацызт аԥсынтәылан…» 115
Ачкәын даадыххылеит 115
«Иҵахаз иҳарҳәозеи, урҵ рымѡа…» 117

Владимир Ахьиба

Аиналԥха хәчы бахь 118
Зыԥсадгьыл зхы ақәызҵаз 120
Жәандәырԥшьаа рҵеицәа шәахь 120
Абахә 120
«Сара с-Шамбоуп!» 121
«Аԥсадгьыл анеиқәхо зныкоуп…» 121

Витали Амаршьан

Адунеи иадыруаз....121
Жәлар рԥыза....123
Беслан....123
Ашәаԥьҳәаѡ....127
Амра анҭашәоз....128
Аҙәк дышәѡыкын...129
Дфырхаҵаха дгылт....130
Афырхаҵа ибжьы....131

Валери Касланҙиа

Ацәгьа зыршо ихы лахоит....131
Ҳшьацәхартәны ҳкәашароуп....133
Нарҭаа рхылҵшьҭра....133
Аҵх наскьоит ашарахь....134

Рауль Лашәриа

Чвени миҵа....135
Ешыра....136
Иашҭхәа....137
Аҳаҭгәынқәа рбаҳча....139

Белла Барцыцԥҳа

Ибрагимраа рзы агимн....140
«Ԥсҭазаарас иҳамоу – ԥсадгьылуп!»....142
Аԥсны аҵеира иаԥсахаз....144
Ахы иакәиҭхеит Гагра....145

«Сыбзиабара ашҭа» аҟнытә 148
Роберт Кәарҷиа 150

Иура Ԥкьын
Дҳақәлеит ашьыжь 153
Алахша 153
Шәара шәоуп иаиааиз аԥсра 154
Ухьӡ ашьхақәа ирҿакуп 155
«Аԥстҳәақәа аԥсны ианхыла…» 156
Таиф 157

Геннади Аламиа
Аԥсуа иан 158
Аԥсуа инарха 160
Аԥсреи, абзареи, аԥсуа ԥҳәыси 161
Адгьыли аԥсадгьыли 165
Ҳҭеицәа 166
Анарха 167
Аҳәааҿы 169

Иван Миқаиа
Ахаҳә иалоуп шәсахьақәа 170
«Игәхьаазгоит ахьхьаҳәа аԥсышәала ицәажәо…» 171
Анцәа диҳәон зԥа дҭахаз 172

Рушьбеи Смыр
Абарҭқәа зегь роуп Аԥсынтәыла 173
Зосим Абыԥьба 175

Иууан ала 176
Днышьҭаҭан иаб рыцҳа... 177
Аҧсны ахақәиҭра зхы ақәызҭаз 178
Аҧсны 180

Лариса Макачаа

Ҭабуп, ҳашьцәа! 181
Сашьцәа Абҕархықәаа! 182
Уара уда, сыҷкәын заҭә... 183
Сыҷкәын заҭә 184
Мадлена Уридиа 187
Лаҭатәи атрагедиа 188

Виктор Кәакәасқьыр

Азыҧшра 189
Ахацәа 191
Ахақәиҭра ашҭаҿ 191
Гәыли Кьычба илызкны 193
Аибашьҿы ишәҟәы 193

Лиолиа Тәанҧҳа

Аиааира 194
Дцон аҧҳәызба Гәымсҭа ахықәахь 196
Ишьҭреимадагаз сыбжьы 197
Ссолдаҭ 198
Иҿкыу аныҳәаҿа 198
Сшьауардынқәа 199

Владимир Занҭариа
Бара бажәақәа ахьхыркәшам… 201
Сашьцәа рҽымҭра 202
Уа иҙыхгылоуп ҷандарқәак 203
Ҳа ҳкәара… 203
Александр Бардодым иҳаҭгәын аҽаԥхьа… 204

Сергеи Агындиа
Мышкы еицҭахеит 205
Ԛ-ҳәыҳәак 206
Маиана 207
Иалшоит сыблыр 207
Аԥсҭазаареи ахызаҵәқәеи 208
Агәыҷра 209
413 мшы 210

Виачеслав Ҷыҭанаа
Ех, аԥсҭазаара! 211
«Иақәымшәеит ахызаҵә ацәҟьара…» 211
Унхон, уеиқәхеит 212

Вахтанг Аԥҳазоу
Аԥыза иажәа 213
Аҭабиаҽы хәыцрақәак 214
Рымԛа ылырхуеит шьҭахьҟа 215
Схала сызхәарҭоузеи, шәаҳәшьа! 215
«Азар-ҳабла…» 216

Анацәа! 217
Ашьацқьа иахытҵхьан аҧсы 218
Раҳәашьа дызмаз рашҵа дҭыргон 219
«Аибашьра ҳалымҵи, уантәгьы ҳаауеит…» 219
«Ҳадгьылзаҵә иашьҭан…» 220

Енвер Ажьиба

Сгылоуп, сқыҵа схы надҵан…» 221
«Иԥны испылеит схәыцқәа…» 221
Аҳәгьы аҧсра иҵахҳамызт… 223
«Иаркы, сан…» 224
1993-тәи ашықәс ҽыц ауха 225
Иԥу асалам шәҟәы 225

Екатерина Бебиа

Аҧсуаа ҳдоуҳамч 226
Зыцқәынцәа ҭахаз анацәа шәахь 227
Аибашьра зегьы иреицәоуп 228
Аҧсны ахьчаԥцәа 229
Ахачҳара 230
Аруаԥ гәымшәа 231
Амцаҧшь иаԥызоу 232

Валентин Кәаҕәаниа

Ииультәи ажәылара 232
Бысзыҧшыз, сан сызкәыхшоу! 234
Аҧынҷеи акәыкәуқәеи 235

Марина Џьапуаԥха

Нхытҵ-Кавказнтәи иааз аибашьҩы иан лажәа.....237
Аибашьра ашәақәа.....238
Иҭамхазеит.....238
Сҳабла хәыҷ, умгәырҩан.....239
Шьышь нани 240

Анатоли Лагәлаа

Ахыш иуаз 241
Ухы лахароуп 243
Шьҭа ҳагәхьааргоит ҳаҩнқәа 245
Лакәыт ир 246
Ҳаҷкәынцәа, ҳалымкәа! 247
Уара уԥсра ԥсрам... 248
Аҟәа, умшәан! 249
Инашәыгзеит шәҭоуба... 250
Ахә иеиԥш иангәаҟуа Аԥсынра 251
Сеидру, атҵеи, иузыԥшу... 252
Шәыԥсқәа ҳацуп.....252
Иаҳрыцкьоит ақәыцьмақәа ртәарҭа.....253

Саида Делԥҳа

«Инҳажьуада...».....254
«Иҭацәит амҩа...».....254
«Сыхцәқәа сыкәԥсаны исцәыԥсыз адгьыл сҵәыуоит...».255
«Уа хәра мыжда...».....256
«Ԥсрак сахыԥеит, сҭахазазаргь...».....256
«Ҽыҩк адгьыл иқәымзо, ҽыҩк зыԥсы зыхәламзо...».257

Гәында Кәыҵниа

«Аеҵә ацралан…» 258
«Ҧсаатәны иахыҧрааит быҧсы лаша Аҧсны ҧшӡа….». 259
«Сеибашьцәа бырхылаҧш, Афродита…» 260
Уҟам 260
Ицаз 261
«Саныриа исгәашәу…» 261
Қәрахьымӡа 262
Аҧсны 263
Ахызаҵәқәа рыҧырра 264
Аҧазаҵә 265
Сеибашьҩы гәеиҵамха 265
Афырхаҵа 266

Гунда Сақаниа

Аибашьра ихәмаруеит…» 267
«Амаҭ еиқәаҵәа…» 269
«Аибашьра аҧсра…» 269
«Адгьыл…» 270
«Зегь алаӡоит…» 271

Заира Ҭҳаиҵыкә

Ашәақәа 272
«Аццышә, аццышә илахеит аҧсқәа…» 273
Аибашьҩы имонолог 273
Шәфырхаҵара хәы амаӡам 275
«Игәынқьуан, Аҧсны ҷьабон…» 276
Шәабаҟоу… 277

Зина Ажьиԥҳа 278
Сбымҵәыуан, сбымҵәыуан, сан! 278
Дгәаҟуан арԥыс 278
Ачечен ҷкәын шьапызаҵә дкәашон 279
«Анра иахьымʒоз аҧаца…» 280
Игәамҵуеит агәы ԥшқа… 280

Аҧсны ашәҟәыҩҩцәа Реидгыла
Аҧсны ашәҟәыҩҩцәа Рассоциациа

АБРЫСКЬЫЛ ИОУП РАШЬЛА ИНЕИУА...

Еиқәдыршәеит:
В. В. Аҧҳазоу, Е. В. Ажьиба, А. И. Лагәлаа

Аредактор *С. Ладариа*
Акорректор *Н. Шьаматҭаа*
Даҟьала еиқәлыршәеит *И. Ҵьопуа*
Асахьаҭыхҩы *Р. Габлиа*

Аформат 70х100 $^{1}/_{32}$.
Иҟаҵә. акь. бҕь. 9,25. Инықә. акь. бҕь. 12,03.
Аҿаҵапҟа №